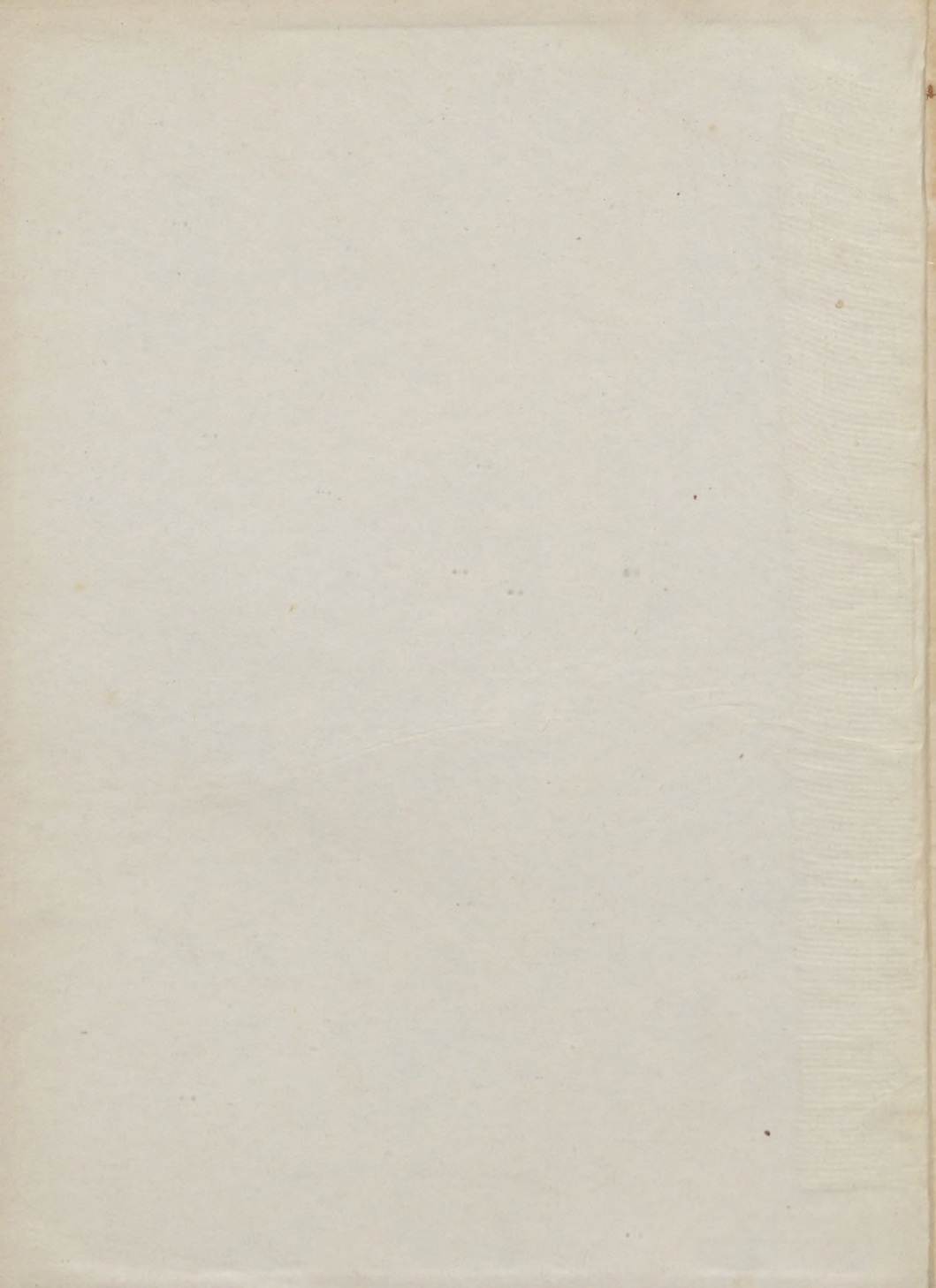

500597

ZRÍNYI MIKLÓS
LEVELEI

AKADÉMIAI KIADÓ

500.597

—
—

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MAGYAR IRODALMI TÁR

ZRÍNYI MIKLÓS LEVELEI

Közzéteszi

MARKÓ ÁRPÁD

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST, 1950.

ZRÍNYI MIKLÓS LEVELEI

BEVEZETÉSEL ÉS JEGYZETEKSEL ELLÁTVÁ KÖZZÉTESZI

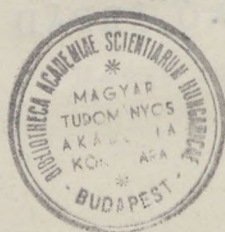
MARKÓ ÁRPÁD

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST, 1950.

500597

~~104932~~

Akadémiai Kiadó (Budapest, VI., Sztálin-út 31) Felelős: Mestyán János

14220.50. — Független-nyomda, Budapest, VI., Eötvös-utca 12. Felelős: Földi Vilmos.

BEVEZETÉS

Nagy írók, történelmi jelentőségű személyek életét, tetteit hivatalos jelentésekből, szemtanúk, kortársak leírásából s az események, történések lefolyásából ismerhetjük meg. De egyéniségüket, elhatározásaiknak, tetteiknek belső indító okait, rúgóit leghívebben leveleik őrzik meg az utókor számára. Minél több levél, magyszerkesztette emlékirat, feljegyzés, napló marad meg egy elhúnyt nagy író, történelmi személyiség után, annál hívebb képet alkothatunk magunknak egyéniségéről, jelleméről.

Az ifjabb Zrínyi Miklós, a költő és tudós-hadvezér nem volt olyan szorgalmas levéltár¹, mint például II. Rákóczi Ferenc, vagy Bercsényi Miklós, akik néha naponként 4—5 levelet is írtak. Zrínyi leveleiből még a két világháború közti évtizedekben is alig ismertünk néhányat, azok is ötletszerűen, alkalmilag jelentek meg tudományos folyóiratokban, szépirodalmi közleményekben és napilapokban. Mindazok, akik Zrínyi életével behatóbban kívántak foglalkozni, akkor még nagyon érezték, hogy a körmendi Batthyány-levéltár gazdag anyaga rendezetlen volt. Takáts Sándornak a török hódoltság idejével foglalkozó könyvei, kiadványai gyakran közöltek Zrínyi-leveleket ebből a gyűjteményből, de csak kivonatossan, rendszertelenül s pontosabb levéltári megjelölés nélkül. Azt azonban ezekből a kiadványokból is már meg lehetett állapítani, hogy ott rendkívül gazdag Zrínyi-anyag van, amelynek szakszerű feldolgozása és közzététele hálás és hézagot pótló feladat. Addig csak Széchy Károly Zrínyi életrajzában közölt levelek voltak leginkább ismeretesek, úgyhogy amikor 1939-ben kiadtam „Gróf Zrínyi Miklós Próza Munkái“ című könyvemet, csak erre és az addig ismert szórványos kiadványokra támaszkodhattam e téren.

A körmendi Batthyány-levéltár Zrínyi anyaga azonban azóta — hála Iványi Béla lelkiismeretes és szakavatott fáradozásá-

¹ Maga is mondja az 51. sorszámú, Csáky Istvánhoz írt levelének utóiratában „... igen rossz író vagyok...“

nak — már rendezve van. Munkája eredményét ki is adta egyik könyvében, 1943-ban „A két Zrínyi Körmentdi Levelei“ címen. Ebben a könyvben a szigetvári Zrínyi Miklósnak 5, a költő Zrínyi Miklósnak pedig 204 levelét hozta napvilágra.

Elérkezett most már annak az ideje, hogy mindazokat a Zrínyi leveleket, emlékiratokat, amelyek Iványi könyvében nem szerepelnek, és az elmúlt évtizedekben különböző, ma már alig felkutatható helyeken és kiadványokban megjelentek, egy kötetbe összegyűjtve, és kiegészítve a most újabban felkutatott levelekkel — a magyar irodalomtörténetkutatók és a régi magyar történettel foglalkozó kutatók rendelkezésére bocsássuk. Szükséges volt ezt a munkát elvégezni, mert az utánunk jövő nemzedék már aligha tudhatna arról, hogy például a Győri Régészeti és Történeti Füzetek 1863-ik évfolyamában, vagy az eléggé ismeretlen „Társalkodó“, „Család Könyve“ s más fővárosi és vidéki kiadványokban is találhat Zrínyi leveleket.

A második világháború igen sok budapesti és dunántúli levéltárban, könyvtárban okozott pótolhatatlan pusztításokat. Kétszeresen fontos feladat tehát, hogy legalább a már régebben kiadott Zrínyi-levelek szövegét megőrizzük a későbbi kutatók számára. S habár az eredeti levelek közül sok végleg elpusztult, az eddigi publikációk hitelességében nem kételkedhetünk, hiszen pl. a Széchy-életrajzban igen sok levél facsimiléjét is láthatjuk, és a leveleket közlő tudósok — Széchy Károly, Szilágyi Sándor, Ráth Károly s mások — szavahihetőségét nem vonjuk kétségbe.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Vezetőségének köszönheti a magyar irodalomtörténet és történet iránt érdeklődő közönség, hogy a még feltalálható Zrínyi-levelek egy munkában való összegyűjtésének gondolata valóra válhatott. Az engem ért, rendkívül megtisztelő megbízatásnak igyekeztem legjobb tehetségem szerint megfelelni, hiszen a háború előtti években behatóan foglalkoztam Zrínyi írói munkásságával, s e tárgyú kiadványaim megírása közben az idetartozó szakirodalmat alaposan áttanulmányoztam. De nem elégedtem meg a már közölt Zrínyi-levelek összegyűjtésével csupán, hanem széleskörű kutatásokat indítottam meg a budapesti és dunántúli levéltárakban. A számbajöhető dunántúli levéltárak közül a Győr, Sopron, Zala, Somogy, Tolna, Baranya megyei és városi levéltárak, az egyházi és néhány családi levéltár vezetői levélbeli megkeresésemre készségesen válaszoltak. Budapesten pedig természetesen személyesen végeztem a kutatói munkát.

Így sikerült a már régebben közölt leveleken kívül 17 olyan Zrínyi-levelet napvilágra hoznom, amelyek eddig ismeretlenek voltak. Ebben a könyvemben a már régebbi kiadványokban közlé-

tett levelekkel együtt összesen 74 levél található. Ha tehát a jövőben egy, Zrínyi életével, munkásságával foglalkozni kívánó kutató íróasztalára teszi Iványi Béla említett munkáját és ezt a könyvet — igen sok, hosszadalmas, fáradságos kutatómunkától szabadul meg, mert időrendben sorolva kapja Zrínginek eddig feltalált valamennyi levelét.

A XVII—XX. században hazánk területén lezajlott háborús események, dúlások a közgyűjtemények, főleg levéltárak anyagában pótolhatatlan pusztulást okoztak.

Széleskörű érdeklődésemre a dunántúli megyei és városi levéltárakból — Pécsről, Sopronból, Nagykanizsáról, Kaposvárról s más helyekről — csak azt a választ kaphattam, hogy a levéltárakban a legutóbb lefolyt világháború pótolhatatlan veszteséget okozott; Zrínyi-levelek már nem találhatók.

Hasonló elszomorító hírek érkeztek a dunántúli egyházi levéltárakból is. A pannonhalmi főapátsági levéltárból Ráth Károly közölt 1863-ban a Győri Régészeti és Történelmi Füzetekben Zrínyi-leveleket. E levelek eredeti példánya sincs már ott. Csupán három dunántúli levéltárból kaptam eddig ismeretlen Zrínyi-leveleket, mégpedig a győri püspöki levéltárból, a kaposvári, somogymegyei levéltárból és a szigetvári Zrínyi Miklós Múzeumegyesülettől. A budapesti levéltárak közül az Országos Levéltárban állapítottam meg a legnagyobb veszteséget. Bár Törzssanyagában, Missilis-gyűjteményében, Kamarai- és Kancelláriai levéltári anyagában több olyan levélnek eredeti példányát sikerült megtalálnom, amelyet Széchy és mások már közöltek, és több eddig ismeretlen Zrínyi-levelre is bukkantam — azok e könyvben látnak először napvilágot — mégis szomorúan kellett hallanom és tapasztalnom, hogy éppen a Kancelláriai gyűjteményből az 1648-tól 1664-ig terjedő időszak iratkötegei az ostrom alatt elégték. Pedig a feltalált feljegyzések szerint éppen ezekben a kötegekben voltak Zrínyi levelei II. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez. Szerencse, hogy ezek közül néhányat Széchy közölt Zrínyi életrajzában, tehát legalább tartalmukat ismerjük.

Mindez megmagyarázza, hogy a Zrínyi-levelek szövegeinek közlésében nem lehetett azt a korhűséget és egyöntetűséget elérnem, amely Iványi Béla említett kiadványának nagy értéke. Igyekeztem mindenütt az eredeti levélig visszamenni, hogy annak szövegét betűhíven közöljem. Ez csak azoknál sikerült, amelyek eredetijét magam megtaláltam. A már azelőtt kiadott levelek nagyrésze ugyan szintén — látszólag — betűhíven igyekszik közölni a szöveget, de ezek a levelek annyi átíráson, másoláson, nyomdai munkán mentek keresztül, a másolók nem mindig ügyeltek kellően és következetesen a betűhűségre — hogy kénytelen voltam őket azzal a szöveggel közölni, amely a legutolsó vagy leg-

érthetőbb kiadványban megjelent. Több levél már az első publikációnál sem szerepel az eredeti betűhű szöveggel, ezért ezeket a leveleket mai magyarsággal közlöm.

Ugyanez a helyzet a latin nyelvű leveleknél is. A már nyomtatásban kiadott latin leveleknél sok szövegrontást kellett megállapítanom, sokszor teljesen érthetetlen szövegrészeket, amelyeket az eredeti levél hiányában nem is lehetett megnyugtatóan helyreigazítani. A levéltári anyagban talált egykorú vagy későbbi másolatok kézírása sokszor olyan pongyola, következéssel, helyenként olvashatatlan, hogy a pontos szöveget nem mindenütt sikerült megállapítanom. A nyomtatásban kiadott latin levelekhez fűzött magyar fordítások egyike-másika, teljesen hasznavehetetlen. Így például teljesen élvezhetetlen az 1664. évi memorandum magyar szövege, pedig ez a Zerin vár körüli harcok leírása és Zrínyi elkeseredett lelkiállapotának érdekes tükörképe. Az ilyen fordításokat mai helyes magyar nyelvre átültetve közlöm. Minden levél szövegénél, akár latin, akár magyar nyelvű — azt tartottam szemem előtt, hogy tartalmát, lényegét, hangulatát híven tolmácsoljam.

Egy-két levélben titkos írásjelek, számcsoportok voltak. Közülük néhányat már a régebbi kiadók megfejtettek, ezeket tehát én is így közlöm. Néhányat ma már nem tudunk kihüvelyezni, mert csak ad hoc, arra az egy levélre vonatkozó rejtjelkulcs segítségével készültek, s az ma már nincs meg. A szöveg könnyebb olvashatósága kedvéért a gyakran előforduló megszólításokat, mint pl. ... Kk ... Kegyelmednek, Nagod ... Nagyságod, In ... Isten stb. teljesen kírva közlöm, s a rövidítéseket csak ott hagytam meg a szövegben, ahol amúgy is könnyen megérthetők.

A levelek nem tárgyuk szerint vannak csoportosítva, hanem — Iványi Béla példáját követve — időrendi sorban. Tárgyuk szerint lehetetlen is lett volna csoportosításuk, mert Zrínyi egy és ugyanazon levélben sok mindenféléről ír; hadi, politikai dolgokról és magánügyeiről. Minden levél élén közlöm rövid tartalomkivonatát, a címzett nevét, és külön csoportosítva felsorolom mindazoknak a kiadványoknak adatait, amelyekben ez a levél már megjelent régebben, végül azt, hogy eredeti példánya hol található. Az eredeti példányok lelőhelyének megjelölésére vonatkozólag természetesen csak azokért vállalhatok felelősséget, amelyeket magam találtam meg. A többinél kénytelen vagyok megelégedni azzal, hogy az illető kiadvány szerint jelölöm meg, hogy pl. „Széchy ... Szilágyi ... Thaly ... szerint“ az eredeti hol volt.

E könyvből szándékosan hagytam ki azokat a leveleket, amelyeket Zrínyi öccsével, Péterrel, közösen írt, mivel ezek nem egyedül az ő egyéni fogalmazásai. E munkának pedig egyik célja

az, hogy minél több olyan írást ismerjünk meg, amely kizárólagosan a költő Zrínyi írásmódját, írásművészetét tükrözi vissza. Mindegyik, még a legszárazabb tárgyú prózai munkájában is érezhetjük írói lendületét, az akkori magyar nyelv zamatos, erőteljes szépségét. Leveleiben szeret hasonlatokat használni, a szöveget néha versidézetekkel élénkíti, sőt pl. az 50. sz. levél végén egy kis magáírta verset is közöl.

Kazinczy Ferenc írja Zrínyi munkáiról: „Mely szép nyelv azon durva századból! Mely férfias lélek tündöklék elő Zrínyi minden szavain!” Ezt a találó megjegyzést az itt közölt levelekre is nyugodtan alkalmazhatjuk. Sok levelét valóban költői szépség jellemzi és szinte az élőszó erejével hatnak 74. számú levelének drámai páthosszal előadott szenvedélyes kifakadásai.

De ettől függetlenül, e levelek Zrínyi írói képét tárgyi oldalról is bővítik, mert szervesen kapcsolódnak verses, prózai műveikhez. Az akkori magyar közélet szereplői közül, Zrínyinél állapítható meg leginkább az írói tevékenység összefüggése a politikai harcokkal. Megismerjük ezekből a levelekből Zrínyi határozott véleményét, állásfoglalását a török elleni honvédő háború kérdésében, az erdélyi ügyekben, viszonyát II. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez, a Habsburg-házbeli uralkodókhöz, a főpapokhoz, a vármegyék vezetőihez és éles bírálatát Lippay érsek politikájáról. Az Erdődy Imre ellen felkelt jobbágyok ügyében írt levelei pedig értékes adatokat nyújtanak a XVII. századi parasztmozgalmakról.

Az itt kiadott Zrínyi-leveleken kívül még tudomásom van néhány Zrínyi-levélről, de ezeket nem sikerült megtalálnom. A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának Másolatai című 1901-ben megjelent kiadvány szerint ott a következő Zrínyi-levélmásolatok voltak:

1. 1648. febr. 5. Csáktornya. Zrínyi Miklós levele Lobkovitz herceghez. A báni méltóság elnyerése alkalmából a herceg pártfogásáért köszönetet mond. Raudnitzi Lobkovitz-levéltár.

2. Év nélkül május 29. Zrínyi Miklós levele Lobkovitzhoz. Sajnálattal értesült, hogy a herceg nincs többé iránta olyan jóindulattal, mint azelőtt. Követül küldi hozzá Wassenhovent, ki fel fogja őt világosítani a helyzetről s a szükséges segítségről. Raudnitzi Lobkovitz-levéltár.

3. 1663—1664 Zrin. Zrínyi Miklós levele Monetti Csianhoz. Tudósításokat kér, s Porcia herceg számára levelet küld. Godefroy gyűjtemény. A párizsi Institut könyvtárában.

Az Akadémia kéziratárának ez a része még nincs újabban rendezve, s a leveleket nem találtuk meg.

Hálás köszönetet kell mondanom az Országos Levéltár, a Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtára, a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára szakelőadóinak, akik kiváló előzékenységgel és hivatásukon túlmenő kartársi buzgalommal támogattak az ottani nagyterjedelmű anyagcsoportok kikeresésében. A latin szövegek magyar nyelvre való átültetésében és ellenőrzésében László József, régi hadilevéltári kartársam volt megbízható, kiváló támaszom. Mindnyájuk önzetlen szíves barátságát szeretettel köszönöm.¹

Budapest, 1950. szeptember 25.

Markó Árpád
a Magyar Tudományos Akadémia
tan. tagja

¹ Az anyag nyomdába adása után jutott tudomásomra, hogy Sopronban, egy Zrínyi-kiállítás anyagában hat, eddig még nem ismertetett Zrínyi-levél van. Ezeket azonban technikai okok miatt már nem közölhettem.

A LEVELEK SORRENDJE

Sorsz.	Keltetés	Címzett	Lap
1.	1640. márc. 8.	Babonosich Boldizsár	15
2.	1641. júl. 7.	Rosavora András	17
3.	1642. jún. 12.	Esterházy Miklós	18
4.	1644. júl. 21.	Kőszeg város	19
5.	1647. ápr. 11.	Sári Gergely	20
6.	1647. aug. 3.*	Lippay György	21
7.	1647. ápr. 11.	Turják kanonok	22
8.	1649. febr. 27.	Pálffy Pál	22
9.	1653. okt. 9.*	III. Ferdinand	23
10.	1653. nov. II.	Rákóczi György (nádori emlékirat)	25
11.	1654. febr. 21.	II. Rákóczi György	35
12.	1654. febr. 23.	Mednyánszky Jónás	37
13.	1654. márc. 24.*	III. Ferdinand	38
14.	1654. ápr. 25.	II. Rákóczi György	39
15.	1654. júl. 20.	III. Ferdinand	42
16.	1654. szept. 23.	Sziszek község	43
17.	1654. okt. 19.*	III. Ferdinand	45
18.	1655. febr. II.	Rákóczi György	46
19.	1655. jún. 24.	II. Rákóczi György	48
20.	1655. szept. 18.*	III. Ferdinand	48
21.	1656. jún. 1.	II. Rákóczi György	52
22.	1656. júl. 30.*	III. Ferdinand	54
23.	1656. aug. 2.*	III. Ferdinand	56
24.	1656. okt. 30.	II. Rákóczi György	57
25.	1657. jan. 24.	II. Rákóczi György	58
26.	1657. aug. 4.*	I. Lipót	59
27.	1657. aug. 26.	Wesselényi Ferenc	60
28.	1657.	Ruchich János	62
29.	1657. dec. 7.	Thököly István	65
30.	1658. jan. 6.	Ruchich János	66
31.	1658. febr. 7.	Megyery Zsigmond	67
32.	1658.	Ruchich János	68
33.	1658. jún. 28.	Ruchich János	72
34.	1658. aug. 24.	Ruchich János	73

Sorsz.	Keltezés	Címzett	Lap
35.	1658. dec.	Ruchich János	75
36.	1659. jan. 7.*	I. Lipót	79
37.	1659. márc. 18.*	Ismeretlen	82
38.	1659. ápr. 1.*	Erdődy Imre	83
39.	1659. jún. 24.	Győr (Szepes) vármegye	85
40.	1660. okt. 25.	Zala és Somogy megye	88
41.	1661. jún. 1.	Sopron város	89
42.	1661. júl. 5.	Udvari Haditanács	90
43.	1661. okt. 3.	Wesselényi Ferenc	96
44.	1661. okt. 12.	Bezerédj György	97
45.	1661. okt. 14.	Sopron város	98
46.	1661. dec. 26.	Makar Miklós	99
47.	1662.	Montecuccoli Rajmond (vitairat)	100
48.	1663. ápr. 28.	Csáky István	110
49.	1663. ápr. 30.	Bécsi barátja	111
50.	1663. máj. 2.	Erdélyi barátja	115
51.	1663. jún. 19.	Csáky István	117
52.	1663. jún. 28.	Zala—Somogy megyék	118
53.	1663. júl. 8.	Csáky István	119
54.	1663. okt. 16.	Tarczay János	120
55.	1663. okt. 20.*	Lippay György	122
56.	1663. nov. 19.	Esterházy János	123
57.	1663. nov. 28.*	I. Lipót	124
58.	1663. nov. 28.*	Egy főpap	128
59.	1663. dec. 2.*	Esterházy Pál	128
60.	1663. dec. 30.	Esterházy Pál	129
61.	1664. jan. 6.	Csáky István	130
62.	1664. febr. 11.	Gráci tanács	131
63.	1664. febr. 17.	Wesselényi Ferenc	134
64.	1664. febr. 19.	I. Lipót	135
65.	1664. febr. 29.	Csáky István	137
66.	1664. márc. 28.*	Esterházy Pál	138
67.	1664. márc. 30.	Moro velencei kereskedő	139
68.	1664. ápr. 11.	Esterházy Pál	141
69.	1664. ápr. 15.*	Esterházy Pál	143
70.	1664. ápr. 21.	Bonzi, beziers-i püspök	144
71.	1664. máj. 19.	Bonzi, beziers-i püspök	146
72.	1664. máj. 21.	VII. Sándor pápa	148
73.	1664. jún. 30.	Gráci tanács	150
74.	1664. júl. 17.	I. Lipót	152

A *-gal jelzett levelek e könyvben jelennek meg először.

Rövidítések a forrásközléseknél és a szövegben:

Széchy	Széchy Károly: Gróf Zrínyi Miklós 1620—1664. 5 kötetes életrajz. Budapest, 1896.
Markó	Markó Árpád: Gróf Zrínyi Miklós prózai munkái. Budapest, 1939.
M. Tud. Akad.	Magyar Tudományos Akadémia kézirat-tára.
Orsz. Lev.	Országos Levéltár
Tört. Tár.	Történelmi Tár
M. Tört. Tár.	Magyar Történelmi Tár
Mallas V. S.	Maiestas Vestra Sacratissima
Dom. Dne.	Dominus, Domine
évf.	évfolyam
k.	kötet
l.	lapszám

1.

BABONOSICH BOLDIZSÁRHOZ

Zrínyi Babonosich Boldizsárnak egy birtokot adományoz, amely az ő ozaljárú uradalmához tartozott.

1640 március 8

Közl: Kukuljević Iván, az Arkiv za povjestnicu jugoslavensku sorozat VIII. k. 211. lapján. Eredetije Kukuljevic gyűjteményében volt Zagrebban.

Mi, Gospodin Miklous Wekowechny Groff od Zrinia: Caesareue I Kraleue zuitlosti komornik I Louasmestar. Dayemo na znamje, usym I usakim pred koyh doyde on nas othuoreni Listh, kako my priehsmo od plemenita zlude nasegha Baltesara Babonosicha in specie stho dukat uogerskyeh po sto nouacz broyechy, na oue kmete zdola imenouane na koie ymaniuch od Frankopana Stefana prauiche Ima (sic) pod tri sto zlatyh dukat uogerskih: zato uideushy niegouo uerno zlusbo I spodobno prosnio, nato recheno Imanye pod Nouim gradom lesechy u zagrebachkoy megye u nashegha Ozlia grada dersaniu: Jedno Zelo koye ze Imenuye Jaksetich na niem yest Juan Rezetar. na drugom zelo Jure Rezetar, I na yaricha poliu, kthomu zel pet, na koyh stoy Grubzsa Lorkouich I Iuan Lorkouich na drugom zelo Juray grubisich y z Iuanom Stedullom I yuray gluschich, Mihal glounich, Zelo Ztipe slunchich I Marko pusich I yedno Zenokosho u malo urachini polek dobre uode: kako y u peruih prauicha Szuedochy, zato to Imenouano sgora Imanye podtuerduyemo I sausemi malemi I uelikemi dohodky, kako I u peruoj fasy stoy, Dayemo Bolthisaro Babonosichu I niegouomu ostanku utriusque sexus. I dagha my I naz ostanak nemoremo peruo

Iskupity niti uthom zbantouaty negho tremy meschemy peruo
Martina opomenuti; I melioratio preuideushi zausem skupa pinese
postauti, drugako gha nemore redimouatti: I natho dasmo ou
nas fasionalsky list Za uekse uerouanie rady Rukom nassom
pospisanem I pechatom pothuerdihsmo y dasmo.

Datum in nostra Chiaktornia die octava Mensis Marty 1640.

Comes Nicolaus a Zrinio

Magyar fordítása:

Mi Zrínyi Miklós úr, Zrín örökös grófja, a Császári és Királyi Felség kamarása és lovászmestere, tudatjuk mindazokkal, akik ezt a mi nyílt levelünket olvassák, hogy a mi nemes szolgánktól, Babonosich Boldizsártól, — egyenként száz dénárral számítandó — száz magyar dukátot kapunk, in specie az alább megnevezett jobbágyokra, akikkel mi a rendelkezési jogot Frangepán Istvántól 300 magyar aranydukátért megszerztük. Ezért, látván az ő hűséges szolgálatát és illendő kérését, Zágráb vármegyében, Ozalji várunk uradalmához tartozó, Novi Grad alatt lévő alábbi birtokot, az összes kis- és nagyjövedelmeivel együtt, amiként az első bevallásban áll — Babonosich Boldizsárnak és mindkét nembeli utódainak adományozzuk. Nevezetesen: Jaksetich nevű falut, amelyben Resetar Iván él, egy másik falut, amelyben Resetar Imre lakik és a Jaricha poljét, melyhez öt falu tartozik s ezeken Lorkovich Grubisa, Lorkovich Iván vannak — egy másik falut, amelyen Grubisich Juraj, Stedulla Iván, Gluschich Juraj, Glovinich Mihály vannak — egy falut, amelyben Slunchich Stipe és Pusich Márkus élnek és a kaszálót a Mala Vracsinán, Dobra Voda mellett. Ezeket sem mi, sem utódaink nem válthatják vissza és annak használatában őket nem is háborgathatjuk, csak ha őket három hónappal Márton napja előtt erről előre nem értesítjük és ha a hasznos beruházásaikat figyelembe véve, az egész pénzüsszeget vissza nem adjuk. A birtokot másképpen nem vehetjük vissza.

Erre vonatkozóan e levélbeli bevallásunkat kiadtuk és annak nagyobb hitele kedvéért, saját kézírásunkkal és pecsétünkkel is megerősítettük és így adtuk ki.

ROSAVORA ANDRÁSHOZ

Zrínyi kölcsönvesz Rosavora Andrástól és feleségétől, Komarnik Zsuzsannától 400 tallért.

1641 július 7

Közl: Kukuljevics Iván, az Arkiv za povjestnicu jugoslavensku sorozat VIII. k. 212. l. Eredetije a horvát országos levéltárban, Zagrebban.

Noş comes Nicolaus perpetuus Comes a Zrinio, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cubicularius ac per Hungariam Agazonum Regalium Magister, Nec non Praesidij Legrad Supremus Hereditarius Capitaneus etc.

Daiemo na znanye po ouom nassem otuorenom liztu Vzem, kim ze doztoi, kako jezmo prieli od nasega Szluge Plemenitoga K. Andrasa Rossauora I Nihoua Tuarusa Gozpe Sussane Komarnik, sto je ona dala szuoih prauih penez Talerow chetiri szto w pozodno Ime (in bona currenti moneta) Tako i ztem putem, da se my obechemo Gori Imenouanom K. Rossauoru ily Gozpe nih Touvarusu do Terminusa leta jednoga Imenouano summu Talerov chetiri zto vernoti ako bi ne vernoly ili ne poztaily do imenouanoga Terminusa my ili oztanak nas nym zgora imenouanim aly oztanku Nyhouomu, Tako ze obechemo z onom peruom summom, koju iur imaiu zgora Imenovanim (sic) zapizanu na Imanie koie ladaiu od nasih Pregih y od nas takaise, da ze vazdar bude rachunala oua Summa z onom zkupa. I ako bi kada my illy oztanak nas odkupliavali Imanie od nih ili oztanka nihoua, da oua Summa y perua zkupa na jednoch ima se poztauit.

Na to daszmo ta nas lizt Rechenomu K. Rossauoru y nyega m. Touvarusu Gozpe Sussane Komornik y oztanku nyhovomu, Nasom rukom podpizanyem y Pечатom nauadnim podpechachen. U Gradu nasem Chakouom Turnu die septima mensis Julij Anno D. Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo primo.

Comes Nicolaus a Zrin m. p.

Magyar fordítása.

Tudomására adjuk ezen nyílt levelünkkel mindenkinek, akiket illet, hogy a mi nemes szolgánktól, Rosavora Andrástól és házastársától, Komarnik Zsuzsanna asszonytól kölcsönképen 400 tallért kaptunk (jó pénzben) oly módon, hogy mi megígérjük a fentnevezelt Rosavorának vagy házastársának, hogy az említett 400 tallér összeget egy év múlva

visszafizetjük. Ha az említett határidőig nem adnók vissza, — mi, vagy utódaink a fentemlítetteknek vagy utódaiknak — azt ígérjük, hogy ez az összeg, mindig együtt fog számíttatni azzal az első összeggel, amely rá van táblázva arra a birtokra, amelyet ők elődeinktől és tőlünk is már birtokolnak. És ha mi, vagy utódaink a birtokot tőlünk vagy utódaiktól valaha vissza akarnánk váltani, ezt az összeget és az első összeget együttesen kell visszatérítenünk. Erről ezt a levelünket adtuk az említett Rosavóra Andrásnak és házastársának, Komarnik Zsuzsannának és utódaiknak, megerősítve azt sajátkezü aláírásunkkal és közönséges pecsétünkkel.

3.

ESTERHÁZY MIKLÓS NÁDORHOZ

Kéri Esterházyt, hogy ne higgyen az őt (Zrínyit) befeketíteni igyekvők szavainak. Ha tőle függne, sokat árthatna a töröknek, de fél, hogy a császárt ezzel magára haragítja. A császár kívánja, hogy lépjen a hadsereg kötelékébe, de Zrínyi vonakodik.

1642 június 12

Közl: Markó, 306. l. Eredetije az Esterházy-család budai levéltárában, Miklós nádor iratainak 1642-i fascikulusában volt.

Nagos Uram alazatos szolgálatomat ayanlom Nagyságodnak mint kegielmes Uramnak.

Noha az Nagyságod en ream valo neheztelleset igen iol eszembe veszem es noha erdemtelenül asztis többel együt szenuedem mind azon atal, hogy Nagyságod lassa igaz lelki ismeretemet es hogy confundaliam az en ellensegimet, az kik hamissagabul az dolog így eset, vagy veszi vagy nem veszi Nagyságod szolgálatomat, ugyan szolgálom akarok Nagyságodnak. En Nagyságodnak mindenkor szolgálni igyekeztem, ha nem szolgálhattam attul volt, hogy eröm nem ert oda az hova Nagyságod meltossaga. azonban az en irigem Nagyságodnál ugy beadának hogy Isten latia, halalomalis kesk lettem volna meg bizonyitani hamissagokat, de Nagyságod azon kivülis nem sokaig eszeben veszi. En peng az Ur Isten bizonsagom Nagyságodnak mindenben eddigis kesk lettem volna szolgálnom chak parancholt volna.

Mastani irasomra kegielmes uram keszeritet az Töröknek sok chatazasa, szüntelen kar tetele, s nem tudom mihöz tarcuk magunkat, ha my meg mernenk fogunkat mutatni nem uolna semi niavaliank, de felek, hogy ü Fölsege haragiaba esünk, kerem alazatosan providealion az arant felölnük Nagyságod Chaszar ü

Fölsege¹ az mi legkegielmes Urunk parancholta mostanaban hogy ismeg szemeliem szerent az armadaban meniek de en nem resolvaltam magamat rea, mert tudom az előbeni alapotra fognanak; itt is nagy karokat vallanak török miat mint az előt, mindazon altal io conditiokkal nem voniom meg magamat az szolgálattul.

Ninch egiebet mast Nagyságodnak irnom, az Olaszországi hirekrül tudom Nagod tudos, hanem alazatos szolgálatomat ayanlom Nagyságodnak mint kegielmes Uramnak. In Nagyságod tarcha sok esztendeig io egeségben.

Chaktornian 12 Juny (1642)

Nagodnak alazatos
szolgaia
Groff Zrini Miklos

4.

KÖSZEG VÁROSÁHOZ

Oltalomlevél, melyben mentesíti a várost a katonai beszállásólól.

1644 július 21

Közl: Bátorfi Lajos, Adatok Zala vármegye történetéhez, III. k. 123. l. Nagykánizsa, 1877. Eredetije e szerint Kőszeg város levéltárában.

Nos Comes Nicolaus perpetuus a Zrinio, Agazonum Regalium per Regnum Hungariae Magister, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius, Cubicularius, noc non levis armaturae militiae universi Campestri Croatiae Generalis, Praesidiique Legrad supremus ac hereditarius Capitaneus, memoriae commendamus per praesentes, quod nos Regiae liberae Civitatis Kűszegiensis Salvam Quardiam dederimus, ita, quod nullus ex moderno nostro conductionis militibus ibidem aut in civitate aut vero in suburbio ullum quartellium habere possit aut valeat, aut vero eosdem molestet ulla in parte.

Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.

Actum in nostra Chaktoron, die 21.-a Mensis Julij Anno Domini 1644.

C Nicolaus a Zrin.

¹ III. Ferdinand.

Magyar fordítása:

Mi, Zrínyi Miklós gróf, a magyar királyság főlovászmestere, Őszent császári és királyi Felségének tanácsosa, kamarása, nemkülönben az összes horvátországi mezei könnyű hadak tábornoka, Légrad várának örökös parancsnoka, e levelünkkel adjuk emlékezetül mindenkinek, hogy mi Kőszeg szabad királyi városának oltalmi jogot adunk és felmentjük attól, hogy a jelenleg vezetésünk alatt álló katonaság magát oda vagy a külvárosba beszállásolja, vagy pedig bármilyen módon zaklassa. Melynek bizonyosságára szolgál e levelünk.

5.

SÁRI GERGELY, ZALAMEGYEI FŐSZOLGABÍRÓNAK

Tóthi Lengyel Gáspár 1647. tavaszán segítséget kért Zala vármegyétől. Néhány száz emberrel utat kell vágni a balatonparti nádasok közt, hogy az ő sajkásai keresztüljussanak. Erre a Balaton-vidék védelme miatt van sürgősen szüksége. Valószínűleg felkérte Zrínyit is, hogy járjon közbe e kérés elintézése érdekében. Erre vonatkozik Zrínyi levele, amelyet Sári Gergelyhez, a tapolcai járás főszolgabírájához intézett.

1947 április 11

Közlő: Fára József, Magyar Nyelv, 1934. évf. 190. l. Eredetije Zala vármegye levéltárában, közgyűlési iratok gyűjteményében 295. sz. alatt.

Egregie Domine, Amice nobis observandissime! Salutem et servitij nostri commendationem.

Minthogy Lengyel Gaspar uram informatiojara ertenk hogy orszagungh megh maradassaert ualami ott kedelmetek körül ualó sziget nek uagassat az haiok kedueert köllenek uagattatni, az hazanknak megh maradassa kedueert; Paranczolliuuk azert kedelmednek ezen leuelnek ereiuel hogy kedelmed mindgiarast annak az allopotnak szüksegeert ketszáz embert ket napra az maga processussabul rendelien Lengyel Gaspar uramnak prae-tensioiara.

Posonij 11. Apr. 1647.

Egregiae Dominationis Vestrae Benevolus

C Nikolaus a Zrin.

Adaasek Sari Gergelinek, Szala uarmegye főszolgabiroianak.

LIPPAY GYÖRGY ESZTERGOMI ÉRSEKHEZ

Olaszországi csigákat küldött asztalára. Megköszöni az érsek közbenjárását a muraközi kétszáz katona fizetése dolgában. Kéri, hogy tovább is pártolja ezt az ügyet.

1647 augusztus 3

Másolata a M. Tud. Akad. II. osztályának kéziratgyűjteményében. Tört. Életrész 154. Fasc. Toldy és Kazinczy számára készült másolatok Zrínyi-levelek gyűjteménye kék 6. jelzés. Eredetije a primási világi levéltárban.

Külső cím: Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Georgio Lippay de Zombor. Archieppo Strig. Domino et Patrono mihi gratiosissimo.

Illustrissime ac Reverendissime Domine, Domine mihi gratiosissime! Salutem et servitiorem paratissimam commendationem.

Isten sok iókkal aldgia megh Nagysagodat. En a Nagysagod paranchollattairól el nem feletkeztem, noha bizon igen kesseőn akaratom kívül küldtem megh Nagysagodnak az csigákat de hogy haromszor is hoztak Velenczébül roszakat, szinten belső Olaszországban kellett értek küldenem, noha ezek sem szinten olliasok az mint en kivannam. Kérem Nagysagodat nem az eő qualitätsokat hanem az Nagysagodnak szolgálmi való io akarataomat vegye io neven, szolgaltasson velem mas dologhban is mindenkor kész szolgat talál bennem Nagysagod. Nem volt mégh alkalmatosságom hogy Nagysagodnak meghköszönem hozsam való io akaratiat melliet az eő Fölseghe maga szajabul hallottam, hogy Nagysagod commendalta az Muraközi ketszaz emberre való fizetést, melire nezve eő Fölseghe minden joval ajanlotta magát, immár az dologh csak abban maradván, talan füstbeis megien ha Nagysagod mégh egy kis gondviselese nem fogh accedalny. Kérem Nagysagodat alázatossan legien promotora ennek az dologhnak. En, mégh elek, meg igiekezem Nagysagodnak szolgálmi. Isten eltesse Nagysagodat sok eszten-deig jo egesseghen.

Datum Chaktor, die 3 Augusti Anno 1647.

Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationi Vestrae servitor devotissimus

Nic. a Zrin.

P. S. Alázatossan kerem Nagysagodat ezen levelemet küldgie megh Nagysagod Wesseleny Ferenc Uramnak.

TURJÁK ZÁGRÁBI KANONOKHOZ,
SZISZEK PARANCSNOKÁHOZ

Zrínyi tudatja vele, hogy a pozsonyi gyűlésre való menetele előtt szemlét fog tartani a horvát végvidék katonasága felett.

1647 április 11

Az eredeti horvát levél magyar fordítását közli Margalits Ede, Századok 1898. évf. 340. l. Az eredeti irat lelőhelyét nem tünteti fel. A levélben előforduló latin szavakat a fordításban is így közli:

Minthogy hozzánk sokféle irat jó a felségtől, hogy okvetlenül elmenjünk a pozsonyi magyar gyülekezésre, elhatároztuk először bejárni és megvizsgálni a mi báni és országos végeinket, ugyanazért kérem Nagyságodat, szíveskedjék vitéz embereinek megparancsolni, hogy ad diem 6. futuri mensis Martii, a lehető legnagyobb számban Berkisevinába pontosan eljőjjenek. Nagyságodnak ezen szívességét a káptalanbeli urak iránti nagyobb szolgálatkészséggel fogok iparkodni kiérdemelni. Isten tartsa Nagyságodat jó egészségben.

Datum in nostra Chaktornya, 27. die Februarii, 1649.

Admodum Rev. D. V. servitor et amicus promptissimus

C. Nicolaus a Zrin.

8.

PÁLFFY PÁL NÁDORHOZ

A vitás hadiadók ügyéről és a katonaság fizetéséről ír.

1649 február 27

Közli: Széchy, IV. k. 251. l. és a Századok 1886. 613. l. Eredetije Széchy szerint az Erdélyi Múzeum Levéltárában. Csak az aláírás és utóirat Zrínyi kezefírása.

Címzés a külzeten: Illustrissimo et excellentissimo domino principi domino Paulo Pálffy ab Erdőd, regni Hungariae palatino iudici Cumanorum, aurei velleris equiti, perpetuo a Detrekő, comitatus Poseniensis supremo comiti arcisque iusdem capitaneo, libero baroni in Stomffa et Vereskő, domino in Marhek et Bajmócz, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consili-

ario intimo, camerario, et per Hungariam locumtenenti et domino mihi colendissimo.

Illustrissime et excellentissime domine princeps domine observandissime. Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Az Nagyságod levelébül megértettem, mirül parancsoljon Nagod az vitézlő rendnek eldisputált contributiója felől, melylyet vagy hogy exigáltatnám avagy in sorte salarii venném. Én azért fizetésemben elveszem az mennyi én reám és jószágomra esik; de mivel öcsém uram ő kegyelme felét kiszedette és el is vitte Horvátországban magával, az jószágnak akkorban felét birván, Nagyságod őkegyelmének parancsolná meg, hogy az feléről ő kegyelme praestálna. Tartsa és éltesse Isten Nagyságodat sok esztendeig kedves jó egészségben.

Datum Varasdini, die 29. mensis Julii 1650.

Illmae et excellmae D. Vrae

servitor paratissimus

C. Nicolaus a Zrin m. p.

Oldalt: Nagodnak mindnyájan az commissarius urak sok szolgálatjukat ajánlják.

9.

III. FERDINANDHOZ

Erdődy Imre gróf posaviai felkelő jobbagyainak ügyéről tájékoztatja a császárt. Már elsímult volna, ha Erdődy nem viselkedik hajthatatlan módon, de Zrínyi igyekezni fog az ügyet körültekintéssel elintézni.

1653 október 9

Eredetije Győrben, a Püspökj levéltár, Holdházy-hagyaték 1655 évi fasc.-ban.
Csak az aláírás Zrínyi kezefrása.

Cím a külteten: Sacratissimae Romanorum Imperitoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Damatiae, Croatiae, et Sclawoniae etc. Regiae Maiestatiq etc. etc. Domino Domino Clementissimo.

Mandatum Mattis Vrae Sacrae ad instantiam Comitum Emerici Erdődy super tumultuantium Subditorum eiusdem Possavien negotio, denno est mihi redditum cui debita submissione et fidelitate sum promptissimum obedire. Porra de statu praelibatur controversiarum et dissensionum Mattis Vra. S. sic benigne dignetur informari. In ipso perniciosae rei et tumultus limine serio animadverti Mattem Vram Sacram humillime feci

certiorem, tandem ad consopendam et conplanandam tantae difficultatis molem in Generali Statuum et ordinem Regni Diaetae proposui habilisque ibidem motus considerationibus nisum erat, publicae Commissarios ad universos istos motus et tumultus consopendos omnes denique difficultates et controversias rectificando tollendas, ordinare. Ordinatique sunt Rdmus Zagrabien. Comes item Thomas Erdődy et nonnulli ex potioribus Regni Nobiles e definitumque fuisset negotium im Comiti Emerici. Erdődy perdifficilem se se exhibisset iam nunc ab integro Mandato quogue M. V. S. superveniente et praecipuis meis uno ad id deputato, serio illos seditiosos ad obsequendum, cum debita comminatione commune feci. Et Comiti Emerico Erdődy domino eorumdem quatenus se se exhibeat placibiliorem suasi. Spero futurum, quo si dissensiones et tumultus illi necdum sunt determinatj, primo quoque tempore fore, ut consopiantur. Praeterea colapianorum aut alias militari manu Clementissime Domine eos invadere non videtur consultum, cum et Colapiani aluqui sint ex his et alij praesidianij Viri militares, qui si exacerberantur nimis gravem possent perniciem et ruinam consare. Ego nihilominus accuratissime omnem adhibebo operam quatenus praesens negotium prope diem non relinquatur indefinitum. Mattisque V. Saermaé benignum mandatum humillime ad effectum deducere adlaborabo. In reliquo Mattj. Vra. Sacrma mea humillima servitia commendo.

Datum Chaktor, die nona mensis Octobr. 1653.

Mattis. Vra Sacrma.
Humillimus Servus
C Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Fel séged utasítását Erdődy Imre gróf kérésére a posaviai jobbágyok zavargása ügyében ismételtlen megkaptam és annak köteles alázattal és hűséggel, készségesen teszek eleget. Továbbá a már érintett vitás ügyek és nézeteltérések helyzetéről Fel séged a következőket méltóztassék kegyesen tudomásul venni. Mindjárt a szóban forgó veszélyes ügy és zavargás kezdetén értesítettem Fel ségedet, hogy az komoly figyelmet érdemel. Végül is ennek az oly nagy súlyú bonyodalomnak lecsendesítésére és elsimítására előterjesztést tettem a Karok és Rendek Országgyűlésén és ugyanott kölesönös megfontolások elhangzása után úgy döntöttek, hogy hivatalos megbízottakat kell kiküldeni mindezeknek a megmozdulásoknak és zavargásoknak lecsendesítésére, szóval az összes nehézségek és ellentétek kiküszöbölésére és helyreigazítására. Ki is küldték a zágrábi püspököt, úgyszintén Erdődy Tamás grófort és néhány előkelő birodalmi nemest. És el is intéződött volna az ügy, ha Erdődy

Imre gróf oly hajthatatlanul nem viselkedik. Most hát újból — Felséged utóbb érkezelt parancsára is — egy erre külön megbízatással küldött emberem által szigorú hangon és megfelelő fenyegetéssel engedelmes-ségre intettem azokat a lázongókat. Uruknek, Erdődy Imre grófnak is azt tanácsoltam, hogy legyen engedelkenyebb. Remélem, hogy ha azok az egyenetlenkedések és zavargások még ha nem is csitultak el, — rövid idő kérdése csak, hogy elcsendesedjenek. Egyébként, Legkegyel-mesebb Uram, nem látszik tanácsosnak, hogy a Kulpa mellékiek, vagy más katonai alakulat megtámadja őket, mivel egyrészt a kulpaiak egy-néhány tagja közülük való, másrészt egyéb karhatalom emberei is, ha felbőszítik őket, szerfölött nagy pusztulást és romlást tudnának elő-idézni. Én mindazonáltal a legnagyobb körültekintéssel fogok mindent elkövetni, hogy ez az ügy ne maradjon még napokig elintézetlenül és Felséged kegyes parancsát a legmélyebb alázattal igyekszem legteljeseb-ben végrehajtani. Egyebekben továbbra is felajánlom legalázatosabb szolgálatomat Felségednek.

Csáktornya, 1653 október 9.

10.

EMLÉKIRAT II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ A NÁDOR-VÁLASZTÁS ÜGYÉBEN

Bár az emlékirat névtelen, és Zrínyiről harmadik személyben beszél, tartalmából és írásmódjából kétségtelenül megállapítható, hogy azt maga Zrínyi fogalmazta, és csak azért választotta gondolatainak közlésére a névtelenség leplébe burkolódzását, mivel nem akarta, hogy bizalmas összeköttetése az erdélyi Fejedelemmel a bécsi udvar tudtára jusson, és mert így, országosan elismert kiválóságát, belpolitikai jelentőségét és a nádori méltóságra való alkalmasságát őszintébben vázolhatta, mintha maga dícsérné önmagát. Az emlékiratban említett követ valószínűleg Zrínyi valamelyik bizalmas híve lehetett, Talán Falusi. Az emlékirat első része belpolitikai kérdésekkel foglalkozik, és a nádori széknek Pálffy Pál nádor halálos betegsége folytán rövidesen várható betöltéséről beszél. Felsorolja a számbajöhető jelölteket, és mint legalkalmasabbat, Zrínyi Miklóst ajánlja.

1653 november

Közlj: Széchy, IV. 252 l. Markó: 307. l. Az eredeti irat egykorú fogalmazványát vagy másolatát Thaly Kálmán fedezte fel a vörösvári Rákóczy-Aspremont-Erdődy levéltárban, és tette közzé a Századok 1868 évf.-ban 635. l.

Az én kegyelmes uram, Zrínyi Miklós, nagyságod alázatos szolgálja, küldött engemet Nagyságodhoz, hogy az nagyságos fejedelmi kezét ő nagysága képiben megcsókoljam és az ő nagysága kötelességét, az melyet míg él meg akar tartani, én bővebben meg-

bizonyítsam. És noha ő nagysága ismeri és maga is vallja, hogy az ő nagysága nagyságodhoz való kötelessége oly nagy, hogy sem le-
véllal, sem követséggel, hanem maga személyével tartoznék az
megbizonyítani, de mivelhogy nagyságos uram, az mint maga
nagyságod az maga fejedelmi ítéletével kegyelmesen megítélheti,
az mostani idők olyanok, az melyben az jó kívánságok ártalmasak
és a jó szándékok halálos véteknek ítéltetnek lenni; azért nem
veszi nagyságod gonosz néven az én uramnak s az nagyságod
alázatos szolgálójának, ha az maga devotióját és kötelességét publicumra
mostan nem teszi, és csak az maga lelkiismeretében magának tartja
és együtt kívánja, hogy Isten adjon módot, miképpen ezt az ő
nagysága és minden jó magyar kívánságát effectussal, sőt az
nagyságod szolgálatjával megmutathassa. Nem volna abban kegyelmes
uram haszon, ha az én uram időtlenül az maga kötelességét cége-
réssé... (itt hiányzik egy szó, valószínűleg „tenné“), sőt az mint előbb mondtam, veszedelme történhetnék
abbul ő nagyságának és semmi szolgálata nagyságodnak.

Második oka pedig kegyelmes uram, az ő nagysága engem ideküldésének az, mivelhogy nagyságod annyira megalázta magát,
maga fejedelmi méltósága sem tartóztatta meg nagyságodat, hogy az
én uramat atyjafiának és öccsének ne fogadná nagyságod; tartozásának
tartotta uram ő nagysága, hogy ő nagysága is nagyságodhoz azzal a
sinceritással legyen, és mind publicumát, mind privatumát igaz lelki-
ismerettel és tökéletes magyari szabadsággal közölje. Mert kivel tudná
inkább és jobban közölni és kinek dedicalhatná jobban az maga
devotióját, mint egy magyar fejedelemnek, az kit az Isten sok kegyességgel
úgy mint hazájához való buzgó szeretettel, vitéz fejedelmi szívvel és
ehhez ennyi tryumphussal és dicsőséges győzelmekkel megáldott, az kit az
Isten magyar nemzetnek megvidámítására meg kezdett kegyelmesen
mutatni: mint szélvészttől hányatott hajósnak, a ki semmit, szélvész-
nél és sötétségnél, kétségnél többet nem látott, égen való derülést és
csendes verőfényt. Azért kegyelmes uram akarta én általam nagyságod-
dal minden szíven való titkait és magyar dolgokról való gondolatait közölni.
És jóllehet, hogy Ispán Ferenc uram által nagyságodnak jobbára mindezeket
alázatosan megizente, — mindazonáltal azonban voltak valami kis változások,
a melyeket én általam nagyságodnak alázatosan exponál, ilyen-
képen. Kegyelmesen emlékezhetik nagyságod, hogy Magyarország
dolgainak mind jó, mind gonosz szerencséje az palatinusság ad-
ministrációjából legkiváltképen vagyon. Annak viselője mind jót,
mind gonoszt országunkra hozhat. Adta volna Isten, hogy a mostani
jó palatinusunk¹, az mely buzgósággal és teljes gondolatú

¹ Pálffy Pál.

szívvel volt nemzetéhez; viszont annyi jó szerencsével lett volna jó igyekezete bőves, de mivelhogy az nem mindenkor jár együtt és sokszor látjuk az gonosz szándékokat szerencséseknak lenni, viszont az jó és szent igyekezeteket szerencsétleneknek: így az mostani palatinusunk is nem volt szerencsés dicséretes gondolataiban, holott az irigység s a gyűlölség ráfegyvereztette az rossz magyarokat, úgy annyira, hogy minden cselekedetének, jónak, rossznak egyarányúképen, fekete festéket adtak az világ előtt és legfőképpen az mi felséges királyunk előtt. Kívántatott volna ugyan palatinusban is ő nagyságában az dolgok véghezvitelében egy kevés patientia is, mert az igazság, noha kívánja tőlünk, hogy hirdessük és fogjunk mellette kiáltással is: mindazonáltal nem mindenik idő alkalmas arra is; s az mikor dissimulációval vihetünk többet végben, az igazságnak szereteti kényszerít minket, hogy dissimuláljunk. De mivelhogy Nagyságos Uram, ember nincs perfectióban: ő nagyságában ezt a vétket, (ha vétkeknek kell mondani:) excusálja a jó intentió, az melyről kell ítélni az embereket; ebből az vehementiából esett ő nagyságára a sok szó, rágalmazás, sok más calumniák, végtére az egész császár udvarának és magának is ő felségnek neheztelése. Innen származott osztán, hogy ellenségei hatalmat vévén, nem hagyták oly szerencsésen véghez vinni dolgait mint dicséretesen vége, és igyekezet volt feltéve. Innen következett országunkban idegen nemzetnek behozása nagy praejudiciumára szabadságunknak és semmi hasznára, az mellyet palatinus uram az felül megírt okokért el nem tudott távoztatni, és mikor ez ellen nagy buzgósággal szólott, inkább siettette az gonoszt, hogyses eltávoztatta volna. Ezeket például hozom elő, hogy az palatinusság administratiójából mind jó, mind gonosz következhetik. Így lévén, kegyelmes uram, ez a dolog és mivelhogy ennek a jó palatinusunknak halála immár az ajtaját kolompozza s reménytelen élte, hogy ha az Isten csudákat nem akar csinálni; minden jó magyarnak tartozása az, hogy arrul gondolkodjék, hogy ennek halála után oly successor legyen, a ki hazájának jót és egyességet, ellenségeinek veszedelmet hozzon. Illetli bizony ez a jó gondolat minden jó magyart de annál inkább nagyságodat, mennyivel nagyságod jobb és nagyobb a többinél, és mennyivel inkább nagyságoddal való jó correspondentiából áll az palatinusságnak jó visélése. Mert ha az gonoszság valahogy elhatalmazik az jó szent szándékokon, ha egynehány haszontalan here a jó méheket kirekeszti az ország administratiójából; mit kellessék egyebet várni országunkra, hanem veszedelmet és nagyságodnak is örök veszedést és annál is nagyobb, ha valaha az gonosz istentelen szándék szerencsés lehetne.

Ez a generalis gondolkodás viszen minket particularis elmélkedésre; és szükség néznünk az subjectumokat, kik hazánkban erre valók vannak, az hol bizony, szégyenünkkel meg kell vallanunk, hogy egy sincs országunkban erre a tisztre érdemes; és ebből láthatjuk Istennek nagy rajtunk való haragját, hogy mentül nagyobb a szükségünk, annál kevesebb subjectum vagyon, a ki azt helyrehozhatná. Vannak ugyan némelyek, a kik értelemmel minden dolgokat felérnek: de viszont, ha azt az ő bölcsességeket operatióra avagy cselekedetre kellene tenni, nem tudnak semmit véghez vinni; és ilyen Csáky László, ilyen Csáky István. Nem kell az ilyen nagy magistratusokra oly embereket elővinni, akik nem adtak magukról valami cselekedettel való bizonyosságot; de mit cselekedtek ezek, az körül bizonyos argumentumokat vehetnénk elegendőségükről? Vannak ismét mások, a kik sem cselekedni, sem elmélkedni maguktól de sőt mások által sem tudnak hanem épen csak másokra támasztják magukat, és ha azok tőlük elesnének; szintén úgy járnának, mint az oktalan papok, a kik könyveiket elvesztvén, semmit nem tudnak; és ilyen közönséges ítélet szerint Wesseléni, amelynek ha Puchéim tudományt nem ad és instructiót, nem röpülhet. Vannak ismét olyanok, a kik tudnának szolgálni, ha az privatum commodum be nem kötné nekik az szemeket és az ilyenek az ország dolgait magok hasznukra forgatják; és ilyen Nádasdy. De nagyságos uram, ezek mind bálványozók és az aranyborjút imádják, és ezeknek Istenek, nem hazájuk java, nem szabadsága: hanem mindezek felett az érsek² Nem kell ezért erről sokat írnom explicálnom nagyságodnak, mert minden kicsiny rend is isméri, valaki az kígyót fulánkjárul, az csigát nyálárul megismerheti. És így, nagyságos uram, bölcsen elmélkedhetik nagyságod, hogy ha az forrás zavaros, lehetetlen, hogy patakja tiszta legyen; érsek mindezeknek forrása és bizony mindnyájan tüle infectusok. De mi léssen, nagyságos uram országunkból, ha mindnyájunk reménysége kívül német praetendálni fogja; és ez nagyságos uram, sem álom, sem neveltség; mert bizony tudva vagyon uramnál ő nagyságánál ugyan bizonyosan, hogy utána jár Puchéim és abban is bizonyos uram ő nagysága, hogy mind az felülvalók ha látják, magokat oda nem tehetik, bizony eztet teszik inkább hogysesem azt, ki az ő bordájukban nem szőtt volna. Jupiter, quos perdere vult, dementat. De talán az Isten nem akar még bennünket elveszteni, és nem bocsát ilyen scandalumot Izraelban! Vagyon ezeknél mind jobb, ha ugyan leoldjuk passiónkat szemünkről, a ki többet tud, többet kíván azoknál cselekedni, és noha az sincsen perfectióban, — az minthogy senki sincsen — az többire nézve ugyan jó; és ez

² Lippay György.

445³ hitemre, más gonosz nincsen benne hanem az, kit arra a esomó kígyóra, avagy ligára kiontani kíván úgy mint hazánk veszedelmére. De nagyságos uram, ennek nevét nevezni sacrilegium és mortale peccatum, azért igen kételkedem benne, sőt csaknem bizonyos vagyok, hogy ez a kívánság füsttel elegyednék és eloszlanék, annak kezében, a ki hordozná.

Azért utólsóra kell gondolkodnunk. Itten az én uramnak Zrínyi Miklósnak ő nagyságának azt a modestiát, a kít a maga személye emlékezetiben szokott viselni, le kelletik tenni, és egy ilyen fejedelem előtt, mint nagyságod, oly sincere kell beszélni, mint Isten előtt, és majd erőtlenségét meg kell vallani, mind elegendőségét nem tagadni. Igaz, nagyságos uram, hogy az ő nagysága kívánsága ettől a gondolattul oly távul vagyon, mint ég a földtől, hogy annyira contentus a maga állapotjával, hogy nem lehet jobben. Holott ott, az hol vagyon, Muraközben, minden santifictiója vagyon; félnek az elenségi tőle, szeretik barátjai, alatta való mind muraközi, mind horvátországi vitézlő rend csaknem imádják; azon kívül az ő nagysága állapotja mostan csendes az udvartól semmi derék háborgatása nincsen, úgy mint azoknak, akik nagyobb állapotban forognak; jövedelmével ő nagysága megéri, és noha semmit benne el nem tehet, de nem is kívánja. Viszont pedig, ha ő nagysága akarna helyt változtatni, számtalan akadékjai volnának; holott Muraköz ő nagysága nélkül oly volna, mint kormányos nélkül hajó, és bizony félesztendeig meg nem lábolná. Ehhez, mint minden okos embernek szükség, ő nagysága is gondolkodik; talán az magasan való állapot szédelgést hozna fejének, és az, mely tisztre mostan elegendős, akkor mind az udvar impectiója miatt, mind más rossz magyarok irígysége miatt, talán unalmas volna? De mivelhogy az hazájaszerető urnak, legfőképpen magyarnak, nem azt kell tekinteni, hogy mi kedves, mi alkalmas, hanem micsoda hazájának jobb, és hasznosabb; ezek az gondolatok kényszerítették az én uramat a maga személyére reflexiót tenni. És jöllehet, hogy bizony ő nagysága magát egyáltalán fogva elégedetlennek ismeri; de ha a többi habitására tekint, egyiknél sem tartja magát alábbvalónak, ha nemzetit, ha esztendeit, ha készségét, ha cselekedettel tett bizonyoságit, ha hazájához való szeretetét, — a kivel bizony mindeneket meggyőz, — tekint. Haszontalan volna nagyságodnak az én uram éjjel-nappal azon való törődését; miként szolgálhasson hazájának? haszontalan volna, buzgó szívéből való gyakor mondásait és beszédit, — számlálnom; holott az szók kevés bizonyoságok. Elég azt mondanom, ha többet nem mondhatok, hogy urának, hazájának, nagyságodnak és minden jó magyarnak senki bizony többet nem tud,

³ Titkos írásjel, megfejtése ismeretlen.

sem kíván többet szolgálni, mint az én uram; senki bizony a magyar nemességnek szabadságát nem készebb oltalmazni, senki úgy magát nem kész fogvatni, mint ő nagysága. Ihon, kegyelmes uram, az nagyságodhoz való, uramnak kötelessége kivette szájából azt, kit soha ki nem vehetett, és az, kit az mértékletesség tilt; tudniillik a kérkedést. De nem kérkedés az, mikor az jó lelkiismeret ilyen fejedelem előtt, mint nagyságod, megvallatja magával minden kvalitását és nem titkolja semmiét. De nagyságos uram, minden ember csatlakozhatik, és talán az én uramnak is passió, a ki a maga szeretetivel szokott embernek hizelkedni, csinál elegendőségről valami magahittséget; lehet bizony, mert magát maga dolgairól senki nem ítélni. De bizony abban viszont esalhatatlan uram ítéleti, hogy készsége, hazájához, urához, nagyságodhoz és nemzetéhez való szereteti senkitül nem győzzetetik és mindeneket felülhalad. Az többi elegendőségéről mások ítéletét várja. És azért kegyelmes uram, küldött engemet nagyságodhoz, úgymint ennyi jóakarattal és kegyelmességgel megismert urához, és atyjafiához, hogy mindezekről vegye az nagyságod tetszését és ítéletét. Nagyságod, ki olyan bölcs fejedelem, a ki az magyar javát úgy szereti; mértékben vegye mindegyiknek, mind másiknak kvalitását, és a ki mindnyájok között jobb azt válassza ki, aztán nagyságod választását ő nagyságával is közölje. Kéri az én uram alázatosan nagyságodat, és kényszeríti Istenre, hogy ne úgy vélekedjék róla, mint az, ki a maga személye elegendőségével felettébb való szeretetben vagyon; mert ő azt a vélekedést magárul és az magahittséget mindjárt leteszi, mihánt avagy nagyságodtul, avagy valakitül meg lesz néki mutatva másnak nagyobb érdeme. Esküszöm én az ő nagysága képiben, Istenünkre és üdvösségünkre, hogy abbul semmi szomorúságot magára nem vészen, sőt az én uramnak ez legnagyobb célja, hogy megtudhassa; kit fog nagyságod arra jónak ítélni, hogy osztán ő nagysága is az nagyságod tetszésével megegyezzek, és abbul is nagyságodnak szolgáljon; az melyet hogy igazán híven fog megeselekedni, hitire, köröszttségére esküszik én általam nagyságodnak, mint kegyelmes urának.

Holott pedig nagyságod az én uram személyét ítélné elegendőnek lenni, és kívánná is ebben előmenetelét; nagyságodnak könyörög, hogy lenne segítséggel neki ahhoz, mert az maga szárnyai oly lassuk ahhoz, hogy fel sem kelhetne az földről, ha egy ilyen fejedelemnek segítsége nem accedálna. Tudja is, van is nagyságodnak abban módja, miképen az lehessen. Egy fejedelemnek sok keze, sok értelme. De mindazonáltal ítélné az én uram, hogy ha egyszer immár arra nagyságod kegyelmességgel resováta magát; tehát az maga akaratját ne publicálná, sőt elhálolná addig, meddig ideje leszen az kimondásnak. Mert nagyságos uram, hogy avval a sinceritással szóljak, kivel az én uram megparancsolta és

a kivel immár elkezdtem; alázatosan bocsánatot kérvén nagyságotul, azt mondom, hogy az rossz magyarok s ehhez az magyarra örök gyűlölséghordozó németek olyan vaddá, olyan gyanussá tettek az nagyságod fejedelmi méltóságos nevét, hogy immár a ki nyilván jól mondana is nagyságodról, sacrilegusnak mondanák. Nincsen azoknak az istenteleneknek eszek, nincsen lelkek, nincsen Istenek; mert ha volna, és az ördög nem ülne szívében, és szemén; kívánná hallani a magyar dicsőséget! Holott ha nagyságodat excludáljuk magunktul; hol van osztán az magyar név? hol van csak egy magyar is, akit idegenek említhessenek? Hanemha porban akarjuk keresni a magyar nevet és olyanokat akarunk a mi bolondságunkkal támogatni, a ki osztán gyalázatot és romlást hoz nyakunkban! Azért nagyságos uram, jóllehet hogy uramnál az nagyságod gratiája és segítsége kívánatos volna; mindazonáltal látván nagyságod az felülírt okokat, kéri alázatosan nagyságodat, hogy más móddal nagyságod előmenetelét keresse. Sokan vannak kegyelmes uram, a kik az palatinusság pályáját futják; adná Isten, hogy mindeniket hazája szereteti vinné reá, és mindenik olly szándékkal hogy szolgálna hazájának; de bizony igen féltő, hogy külföldben vagyon, és némelyik az poeta mondása szerint: tantum, ut noceat, cupit esse potens, holott még az atyja is némelyiknek nem dicséretre méltó. Az nagy tiszteteknek osztása, nagyságos uram valahol fávorról, gratiával, és practikával osztatik, veszett respublika az, hanem az dicséretes, az hol semmi más, csak az érdem egyedül viszi embert elő. De nem ez szerint akarnak ők menni elő, sem Csáky László, az mely leányát németnek és lelkét ördögnek adja; sem Wesseléni, az ki az érseket Istenének tartja, és érte az magyar szabadságot lábával tiporná, ha lehetne; mit mondjak erről a Puchheimről, a ki hazánkban arra a végre a németeket behozta, a ki mindent ez világon összekever, csak megnyerhetné! Könyveket írhatna az én uram ezeknek álnok practikáirul, a kit kezével tapasztalt; de mire számláljam én nagyságod előtt azokat? Nagyságod tudja jobban és nagyságod fejedelmi szemé által látott eddig is mindeneket. Bánja uram ő nagysága, hogy ilyen penicillussal azokat a praetensorokat kell nagyságod méltósága előtt describálni; mert szokatlan dolga ő nagyságának embereket rágalmozni; de nagyságos uram, az nagyságodhoz és hazájához való affectió kisajtolja szájából az igazat, és nem engedi eltitkolni a gonoszságot. Ihon nagyságos uram, az én uramnak discursussa a magyarországi dolgok felől; ihon minden értelme, a ki hazája javát illeti. Nagyságod előtt, mint legjobb magyar előtt, az ki él ég alatt, leteszi szívében való titkait, szintén oly tisztán, igazán, mint Isten előtt szükség letenni az áldozatot. Nem szükséges kívánni, hogy ezekből nagyságod magának lument vegyen, mert eléggé illuminatus az nagyságod fejedelmi értelme; hanem ez

volt tartozása, ez kötelessége, a kit ha elmulatott volna, nem volna magyar névre méltó.

Külső dolgokról is pedig, az mit tudott ő nagysága, akarta nagyságoddal közleni, mivelhogy az magunk adminisztrációjában szükséges az szomszédunkét tudni, és az a böles statuaris minister, a ki a messzi való dolgokat tudja a maga hasznához kapcsolni. Az mi Kegyelmes urunk császár⁴ egészséggel nem igen kérkedhetik, és félő, hogy ő felségének élete nem igen leszen hosszú, a kit Isten ő szent felsége távoztasson. Spanyol király ő felségének semmi férfi maradéka ninesen, az mely ha a nélkül (kitül Isten oltalmazza) kezd meghalni, akkor az európai status felfordul, szintén mint az comédián való scéna; immár is kezd az successio végett nagy zenebona támadni, mert nagy része spanyoroknak Leopold herceget kívánják, úgy mint a ki annyi ideig az ő szolgálatjokban forgott, és vitéz nevet szerzett magának; az mi kegyelmes urunk pedig, az öreg császár, a maga fiát az új római királyt kívánná odaküldeni, az mely dolog vagy hogy lehetetlen, vagy hogy igen nehéz. Van olyanok is, akik az infantát, spanyor király leányát — hogy portugallus fia fogja venni — jövendőlik; ez pedig sem lehetetlen, sem nehéz, mert noha most ellenséges az castiliai nép az lusitánussal; de minden megváltozhatik a király halálával; holott egy clima alatt vannak, egy nyelven szóllanak, egy köntöst viselnek, virtutes etiam et vitia communia habent. Ki azt mondja, hogy az franczuz király fiának adná az infantát, de én nem hiszem, mert non bene dissimiles inter se foedera jungunt. Vannak magok közt is a spanyorok közt familiák, a kik jure successionis praetendálják és mindenkor fenntartották az contradictiót is, az mely noha eddig nevetséges volt, azután lehetne vala effectusa és az is lehetne, hogy azok az castiliai hercegek respublicát csinálnak. Anglusok hollandusokkal az mint vannak, nyilván vagyon mindeneknél; az vége mint, hogy leszen? csak az jó Isten tudja. Angliai királynak az imperiumi statusok, úgy van híre, valami segítséget fognak rendelni, úgy mint egynéhány százezer forintokat; de kevés segítség ez nagy szükségre. Ha svédus király, ha dánus király, ha hollandus nyilván pártját nem fogja, oda vagyon reménysége szegény királynak. Az velencei hadakozást, azt nagyságod mindeneknél jobban tudhatja, holott untalan portárul lehet híre; a mi németink igen félnek, hogy Candiát is odaengedik a töröknak a velencezek, és hogy magyarra fordul az hadakozás, holott maguk a velencezek nógatják őket ránk. Bizony ha volna erős és körmös kéz, most volna lehetséges a törököt megtántorítani, holott szemlátomást látni az ő monarchiájuknak kisebbülését, az melyet adjon

⁴ III. Ferdinánd.

Isten a mi időnkben érünk még jobban! Az imperiumi statusoknak mind nehézségek, mind idegenkedések, mind az elector-fejedelmektől mind magától a császártól; holott a választásból őket olyan contemptussal excludáltak, végezések ellen; gyanakodnak az okosok, hogy nemcsak ebben fog megmaradni ez a dolog, hanem in apertum bellum erumpet az melynek minden apparentiái nagyok, és némelyek fegyverkeznek is nyilván, úgy mint vittembergi⁵ herczeg, kinek nyolcezer népe vagon. Félő bizony, hogy azt a nagy ligát, a kinek Europa mását nem látta, Henricus IV.-tus francia király idejében, az imperiumi statusok ne renoválják, az minthogy akkor is nagy változás lett volna Európában, ha azt az vitéz királyt egy áruló kéz meg nem ölte volna. Az mi udvarunk, nagyságos uram, mind contemptussal hallja, és azt tudja, hogy az szerencsének meg van nyirva az szárnya, nem röpülhet. És ez az nagy magabítség, avagy kevélység causáltatik ettől; auspergi herczeg, meg nem mondhatni ennek felfutt bizakodását; egyet mondok nagyságodnak fölére, és vegyen többi dolgára is argumentumot. A mi kegyelmes urunk, az öreg császár titkos tanácsai találtak magukban, és eliben is adták ő felségének, hogy mivelhogy száz esztendőitől fogva, és még előbb is, az austriai császárok nem házasodtak német nemzethűl, ezért el is idegenedtek tőlük imperiumbeliek; mostan azért, hogy helyire hozhassák, jó volna, ha az római király hajdelbergai herczeg hugát venné; házasodnék némettel; ez mivelhogy más senki ninesen arra való, jó volna ennek, és ezzel conciliálná magának mind atyafiuságot és barátságot. Hajlott ő felsége erre a tanácsra, és noha volt akadály az religióban; mindazáltal az is superálva volt, hogy nem ment effectusra, ha nem lett volna auspergi herczeg, az mely anyira mesterkedett, anyit szólott, hogy elvette róla. Az auspergi herczeg azután, hogy ezt a dolgot elfordította, practikálni kezdett, hogy magának szerezhesse; és elhídjé nagyságod, hogy ebben annyit operált és mesterkedett, hogy nem lehetlenné tette a dolgot. Mikor ezt császár meghallotta, igen megharagudott reá, de mitis responsio frangit iram; azt nem tudhatni még, mi volt vége az haragnak, de az mesterség nagy, és hihető, hogy meglágyítja. Francziák jobban viselik magukat most, mintsem tavaly, és ez az vitéz nemzetség ha belső nyavalyája nem volna, nagy dolgokat cselekedett volna Európában. Az magyarok mint vannak, maga látja nagyságod, lankadtan, betegen, török rabolja egy felől, más felől contemnál minden, és sirniok sem hadnak, és aki tartoznék segíteni is, az örül és triumphál nyavalyáján.

Félve izente, nagyságos uram, az én uram ezeket, gondolván, hogy nagyságod méltóságos audientiáját ilyen hosszu historiával

⁵ Württembergi.

megsérti; de reméli azt is, hogy az nagyságod kegyelmessége ezt egy igaz devotiora és atyafiúi szeretetre magyarázni fogja, ez szerént kéri is alázatosan nagyságodat.

Még egy kis dolgot parancsolt nékem ő nagysága, hogy alázatosan informáljam felőle nagyságodat, ez szerint; Noha nagyságos uram az fejedelmek az magok cselekedeteiről senkinek nem másnak, hanem az egy Istennek adnak számot, mindazonáltal az jó és dicsőséges fejedelmek találták meg azt magokban, hogy az ő cselekedtek és vitézi győzedelmek nagyobb tündökléssel marad meg ez világon, és jobban elszaporodik, ha az ő hadakozásinak okait és módjait, úgy a mint a győzedelmeket is, jó historikusoknak adják kezében, a kik asztán jövődő saeculumoknak is adják értékre. Azért az én uram minduntalan gondolatjában forgatta, hogy miként ezek az nagyságod dicsőséges győzedelmei olyan fényesen fennmaradjanak, az mely tündöklőül véghez vitettenek, és hogy sem moly, sem rozsda, sem irigység kárt ne tegyen benne, — az minthogy kétség nélkül igyekszik, — jutott eszében egy europás historicus úr, az melly jóllehet olaszul ír; de res gestas a mi országunkban, deákul teszi bé könyvébe, legfőképpen ha mi levélbeli instrumentum jó kezében, úgymint *causae belli, pacis conditiones, literae principum, manifesta* és más olyanok. Ennek az historicusnak nevét, historiájának titulását, im leírtam nagyságodnak, hogy abbul is lássa, nagyságod ennek az embernek derék voltát: *Mercurio Overo, historia de corrente tempi, de Vittorio Seri, Consigliere de Stato et historiographo della Maesta Christianissima. Tomo I.-mo. stampato in Casale, anno MDCXXXII. Tomo II. Anno XXXXVII. Tomo 3. Lion MDCLII. Assecurálo* nagyságodat, hogy kereszténységben senki olyan igazán, *sine passione* nem ír, és a ki a fejedelmeknek minden állapotjának úgy végére menne: holott spanyor, franczuz, királyoknak legbelsőbb dolgait, a kit ilhk megírnia, megír, az két császárnak és az egész európai statusoknak, monarcháknak és republicáknak. Bűn volna nagyságos uram, ezeket a nagyságod szép győzelmeit, kiket három ellenség ellen, úgymint moldva, kozák, tatár ellen ily kevés idő alatt, minden embernek reménysege kívül, irigység bosszuságára vitt véghez nagyságod, valami rossz penna megmocskolná, avagy ha az nagyságod irigyi ugyan ennek az fő historicusnak másformán és nem igazán adnák leírnia, az minthogy kétségkívül extenuálni igyekezni fognak. Azért kegyelmes uram, ha nagyságod kedves jó akaratja, hogy ez oly tisztséggel tudódjék, az mint tisztességesen esett; jó volna, ha nagyságod ezt a szép cselekedetet valami jó deák pennával leíratná, és minden állapotját, circumstantiáját, az kit nagyságod akar, hogy tudjanak, describáltatná, és bár csak az én uramnak küldené nagyságod egy meghitt szolgája által; ő nagysága osztán

Olaszországban maga szolgálja által küldené ahhoz az historicus úrhoz, a kívül immár is ő nagyságának vagyon valami ismeretése, és ő nagyságának vagyon obligatioja hozzá, holott az elmúlt időbeli históriájában dícsérettel emlékezett az ő nagysága személyéről. Avval az úttal, mikor uram ő nagysága beküld a florentiai fejedelemhez, oda osztán ezeket az aktákat beküldené, a ki nagyságodnak és az magyar népek becsületire volna. Istent hí az én uram bizonyítgul, hogy semmi egyebet nem kíván, hanem miképen bizonyítsa nagyságodhoz való devotióját; azért ezt is nem akarta elmulatni.

Immár az nagyságod fejedelmi ítéleti rajta, a mit cselekszik; csak azon kéri nagyságodat az én uram alázatosan; ezeket úgy vegye, mint az mi tiszta szívből jó, és jó szándékból. Az Isten áldja meg nagyságodat minden boldogságával!

Az nagyságod parancsolatja szerint im uram ő nagysága az titkos írás formát nagyságodnak megküldte, de alázatosan kéri nagyságodat, evvel mentül ritkábban éljen, mert csak az is ő nagyságának veszedelmes volna, ha megtudódnék, hogy titkos dolgokat tractál nagyságoddal; hanem mikor ugyan szükség volna ezekkel élni, olyankor is bizonyos ember által.

Megjegyzés: A levél nincs keltezve, de a benne tárgyalt események idejéből és a levélírás időszerűségéből (nádori szék megüresedése) minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy azt Zrínyi 1653. novemberében írta.

11.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ

Újból felajánlja szolgálatait a Fejedelemnek, tájékoztatja őt a magyar helyzetről, Lippay érseknek és híveinek fondorlatairól.

1654 február 21

Közlő: Széchy, III. 36. és 335, Markó, 319. Tört. Tár 1890. évf. 204. l.

Eredetije az Orsz. Levéltárban, Lymbus, Series I. fasc. 10—17.

Az egész levél sajátkezű, a dőlletű szavak az eredetiben titkos írással.

Nagyságos Uram

Az Isten algya meg Nagyságodat minden áldásával es tegye diadalmosa fegyverét, kissebbitse ellensegét.

Mednianszki Uram kezemhöz iutatta Nagyságodnak két méltóságos leveleit, kiből ismeg uiobban esmerem Nagyságod fejedelmi hozzam való grátiáját, es hogy engem az utanis meltságos kegyel-

meben akar tarani.en Nagyságos Uram elegendetlen vagyok annak meg köszönesere, nemis akarok egyebet mondani, hanem csak kerem alazotossággal Nagyságodat, hogy higye el kegyelmesen ha valaha az en szolgálatom tehet valami biztonságot Nagyságod mel-tossaga előtt, soha abban meg nem fogyatkozik, ha eiletem vesze-delmével volna es ha csak egy chöp verem volna is, s aziz szük-séges Nagyságod szolgálatiára abbul sem leszek soha fösveni. Ha elek Nagyságos Uram bizoni en aianlasomat meg bizonitom csele-kedettel, es meg nagyobakkal, hogysen ayanlasim. Az Nagyságod Feiedelmi ayanlasan penig en oly bizodalmassan akarok nyugodni mint laurus fa alat, az ki meny kütül fél. En Nagyságos Uram Falusi Danieltül mindeneket izentem Nagyságodnak az kiket tut-tam valamint az Isten előtt ugy Nagyságod előtt meg nyottam ma-gamat es hitemre esküszöm Nagyságodnak hogy ez utan is valamit tudny fogok, az ki Nagyságod meltosagat illetny fogia, igaz ma-giari tökeletessegeel tuttara adom Nagyságodnak, io alkalmatos-sagokkal. Az mi közönseges hazank és nemzetünk dolgaitis az menire elmemel föl fogom erny es tudny bizoni közlöm Nagy-ságoddal, mert latom, hogy kegyelmeben tart Nagyságod es ez maga Feiedelmi assistentiaiat ennekem kegyelmesen igeri. Mostanaban semi ujsgaot nem irhatok Nagyságodnak, ninchis semi derakas törtenet kit kellene értésére adnom Nagyságodnak, tudom ertessere vagyon Nagyságodnak hogy *Érsek locumtenentiát valoban solli-citalta* es megis nierte. el higye Nagyságod hogy derekas gondo-latiai vannak mekepen aszt magam stabiliálna, fél valóban *:giutes-tül:* tuya hogy az lesz bontoia minden gondolattainak es azert azon leszen, hogy el halasza mentül tovab lehet.

Ugy vagyon mindenüt hire hogy *:Csáki László:*-val roszul alkuszna es az aparentiais mind ugy mutatnak de bizoni igen felek rajta hogy az csak kepmutatás es csak nem bizoniossan tudom hogy *:erdélyi fejedelmet:* akariak meg chalni vele, meg bochasson az Isten.ert Nagyságod hogy igy irok.az szükség igy hozza magaval.

:Pucheim: valoban mesterkedik ez körül *:Zrinyi Miklós:* hogy ra ne vehesse hogy consentialian *:érsek:* Uralkodasanak, de bizon heaba mesterkedik azon, mert nilvan tuya hogy mind az jó és szives *:magyarok:* ellen volna mind penig *:erdélyi fejedelem:* szol-galattia ellen.ennek penig *:erdélyi fejedelem:* szolgalattia ellen.en-nek penig *:érsek:* oly tanachot adot *:Pucheim:* hogy minden em-bernekes főkeppen *:erdélyi fejedelem:* io szot adion, es avval et aluttassa, reais felett az hogy azon szerént chelekeszik. küldöt is hallom imide amoda arra valo instrumentumokat. Bizoni Nagy-ságos Uram *:magyarok:*-nak valoban föl kel nitnia most az sze-meket mert most kovacholiak kezekre labokra bilinchet, es niakokra igat. Az Isten meg menti tüle üketes es mesterere forditia

mesterseget, pedig *:erdélyi fejedelem: él, nem kel attul félni.* az mit penig *:Zrínyi Miklós:* arra contribualhat bizonios legyen Nagyságod, hogy el nem mulattia.

En penig Nagyságos Uram iobban az Nagyságod kegyelmes exhibitioiát es igeretit alazatossan köszönöm, bizoni azon leszek hogy soha erről az kegyelmessegerül el ne feleitkezsem, se Nagyságod meg ne bania, hanem ha mit tehet kichin eröm, aszt eppen Nagyságodnak mint Uramnak devovealom, es ez szerent maradok Nagyságodnak

Chaktornian 21 Febr. 1654

Alazatos szolgaja s erdemetlen
attiafia

G. Zrini Miklos

Az Nagyságod levelei közül ugy velem egy sem teveledet el mert Groff Merodi Uram egyet küldöt, most Mednianszki Uram kettöt azután egy kereskedő ember im chak tegnapelöt hoza egyet kit Feiervarrul irt Nagyságod ne vegye gonosz neven, hogy ritkan irok bizon nekem veszedelmes volna meg tudodnék Nagyságoddal ha egy ideig titokban tartom kötelességemet az mint Falusitul valo correspondentiam, iobban szolgálhatok igy Nagyságodnak meg izentem.

12.

MEDNYÁNSZKY JÓNÁSHOZ,

II. Rákóczi György erdélyi fejedelem bizalmas emberéhez.
Értesíti, hogy a Rákóczitól küldött két levelet megkapta, kéri továbbra is jóindulatát.

1654. február 23

Másolata a M. Tud. Akad. II. osztályának másolati kéziratgyűjteményében, Történet. Életírás, 154. fasc. Zrínyi-levelek gyűjteménye, kék 15. jelzés alatt. Eredeti példánya a Lobkowitz-hercegek raudnitszi levéltárában. Fotokopiája a Kazinczy—Toldy-féle Zrínyi-kiadás 111. lapja után van bekötve, minden közelebbi jelzés nélkül.

Szolgálatomat kegyelmednek, mint io akaro Baratomnak. Istenem aldgia megh kegyelmedet!

Az Feiedelem ü Nagysaga ket levelet vettem együtt, kit Ke-
gyelmed ezen katonatul küldött kezemhez. Im valoszt is irtam
ü Nagyságának azokra, az en kötelességemet penigh kit ü Nagy-
sagához hordozok, sok megmutatott hozzam valo kegyessegeert
bizoni sem szoval sem levelel elegendőkeppen meg nem köszön-
hetem, de ha valaha alkalmatosságom leszen rea, véremmel is
bizoni kesz leszek megh szolgálni ü Nagysaganak.

Kegyelmednek penigh edes Mednianski Uram, hozzam valo exhibitiojat szübul köszönöm es bizoni erette enis Kegyelmednek io akaroia mindenkor akarok lenni, nem esmeretlen Kegyelmed en nalam es ezutan sem akarok Kegyelmednél lenni, chak mutasson Kegyelmed modot, hogy mikepen megbizonicham hogy vagyok Kegyelmednek mint io akaromnak

Chaktornian 23 Febr.¹

szeretettel szolgáló barátia
G. Zrini Miklos m. p.

13.

III. FERDINANDHOZ

Erdödy Imre felkelő jobbágyainak ügyét elintézték, a mozgalom lecsendesült. Mivel a többi felkelés gyökere is itt keresendő, reméli, hogy az is lecsendesül.

1654 március 24

Eredeti je az Orsz. Levélt.-ban Törzssanyag, 1654 fasc.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine Clementissime!

Juxta Clementissimam ordinationem Mattis V. Tumultuantium Comitis Erdödi subditorum per Commissionem a Vestra Matti, mihi iniunctam una cum reliquis Concommissarijs, Laudes sint Deo, bene peregrimus, Rusticis serviendi modi Comiti Emerico Imperandi praescripti sunt. Consensit utraque pars et fidelitatis iuramentum deposuerunt rustici. Compositionis istius Exemplar Matti V. non mitto, ex quo Comes Leslie, Mattis V. Sclavoniarum Confiniorum Generalis, iam se Matti V. transmissis, mihi retulit. Iste tumultus Erdödianorum Subditorum totaliter consopitus est. Crederem tamen magis istam pacem obturbationem iniungere dignetur. Zagrabiensis Capitulo Subditi in ista Commissione non comparuerunt, credo non fuisse confisos causae suae, assumpsit nihilominus Reverendissimus Episcopus Zagrabiensis in se istorum compositionem. Spero siquidem origo mali a Posavien-sibus orta est, sic et compositionis exemplum Szigethiensis ab illis accepturi sunt. Quantum ego in isto negotio laboraverim et

¹ Az évszám hiányzik. Mint azonban Zrínyi 1654. febr. 21-én Rákóczi Györgyhez intézett levelében megemlíti, hogy Mednyánszky eljuttatta hozzá Rákóczi két levelét — ezt a levelet is ugyanakkor, 1654-ben írta. E levélnek az a mondata, hogy már válaszolt is, bizonyítja, hogy a febr. 21-én írt levélről van szó.

quomodo debitum meum ... ecutus fuerint V. Mattas a reliquis meis Concommissarijs intelligere poterit, sicut omni data occasione ostenderem sat agam, quod sim.

Maiestatis Vestrae Sacratissimae

Chaktornia 24. Martij 1654.

Humillimus ac fidelissimus servus
Comes Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Felsőged legkegyelmesebb parancsa értelmében, Erdődý gróf felkelő jobbágyainak ügyét Felsőged meghagyása szerint én és megbízott társaim — Istennek hála — jól elvégeztük úgy, hogy a szolgálatok módzatait a parasztok számára, a parancsolását pedig Imre gróf számára meghatároztuk. Mindakét fél ebbe beleegyezett és a parasztok letették a hűségesküt. A feltételek példányát nem küldöm Felsőgednek, mert arról Leslie gróf, Felsőged szlavoniai végeinek tábornoka már beszámolt és azt nekem visszaküldte. Így tehát Erdődý jobbágyainak felkelése teljesen lecsendesült. Hiszem, hogy inkább a békét, mint a zavargást méltóztatott megparancsolni. A zágrábi püspök jobbágyai az említett egyeségnél nem jelentek meg, azt hiszem, nem bíztak ügyük sikerében, a zágrábi Püspök Úr ennek ellenére elfogadta a megállapodást. Remélem, hogy — mivel a baj eredete a Posaviaiaknál keletkezett — ezt és a szigeti példa szerinti egyességet el fogják fogadni. Hogy én ebben az ügyben mit végeztem és hogy követeléseimet mennyiben teljesítették, Felsőged a megbízott társaimtól értesülni fog, egyébként is minden alkalommal igyekezem mindenben eleget tévő készségemet megmutatni.

Csáktornya, 1654 március 24.

14.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ.

A tatárok Erdélybe való betörésének tervéről elmélkedik. Tájékoztatja őt az udvarban folyó eseményekről és cselszövésekről, amelyeket Rákóczi ellen magyarországi ellenségei — főleg Lippay — szönek.

1654 április 25

Közli: Széchy, IV. Markó 321. és a Tört. Tár 1879. évf. 200. és 1890. évf. 204. l. Eredetije Széchy szerint az Országos Levéltárban.

...baratia nem lesz Fölségednek, hanem minden alkalmazhatóság föl tamad, es boszokkal illeti fölsegedet, azért mivelhogy abban securus es nem akaria mas moddal az fieidelmet mortifi-

calni, ez leg iob leszen, hogy vonia meg tüle segítő kezét had banion az Tatar vele, myint ő bant Lupulal az Fölseged hivevel es iob hog az Tatar es pogania el rabolia es puszticha Erdelit, es az szél fuia lako heleit, hogy sem ilyen suspectus Feiedelem lakiek benne. Tatartul Fölsegednek ugy mint gonosz szomszedtul nem kel irtozni mert tatar erdeliben soha le nem telepedik, sem lakni nem kíván, hanem mingiart dolgot el vegezven visza megyen, es ily Erdely az Fölseged directioiara marad En el hittem Nagysagos Uram hogy eszt az tanachot ü Fölsege az en kegyelmes Uram első tekintettel is meg esmeri, hogy zavaros es mérges forrásbul iün, es nemis gyönyörködnek raita, hogy egy körösztteni feiedelem (ha akarmint suspectus volnais) opprimaltatnék pogani kész-tül az szomszedságában, es körösztteniek és kivalkeppen ü Fölségének contemptusával mindazon altal Nagysagos Uram io Nagysagodnak ezeket mind tudni (ha almok is) es az maga iavara for-gatni.

ne hygen Nagyságod ennek 219,¹ akarmint ayanliais magát és hyge bizonyosan hogy az ketelenség viszi ra hogy hizelkegick, és altuan, hogy az videntia non succedalt, mas forman akar elő meni legyen eszekben Nagysagodnak az az olasz mondas, az ki neked szöbben szól, hogysen az előtt, avagy imar meghalt, avagy meg akar chalny. Mivelhogy azert Nagyságos Uram ennekem confidentiat parancholt Nagyságod, élek avval engedelmességbül, es Nagyságodnak az en tecesemet meg irom, nem ugy vegye Nagyságod mind tanachot, hanem mint emlekezetet az mely Nagysagod alazatos szolgálaiatul jün.

Mivelhogy ü Fölsege az imperiumi gyülesbül imar meg térében vagyon, nagy contentumal, es düchösegel fiat Romai kiralságal meg düchösitven, itelnem Nagysagos Uram, az Nagsagod böchületire tekintue is és Feiedelmi meltossagara (ha nemis szükségere) Hogy Nagyságod köuecheget expedialna ü Fölsegehöz, az kiben mind az nagy dignitasnak congratulalna, mind szerenches visza iüvetinek, a mellett Nagyságos Uram itilnem hogy Ausperg hercegnekis congratulalni meltoztatnek Nagysagod ugymint az ki ministeriuma es sedulitasa altal, Romai kiraliasagra valasztatot ü Fölsege. Nagy Feiedelmekhöz illik az ilyen demonstratio, ugy-mint Nagsagodhoz, es en el hittem, hogy ü Fölsegek szüvesen vészik Nagsagodtul es evel Nagysagod mind el rontia ellensegeink practicaicit. Itilnem továbba Nagysagos Uram, hogy evel az uttal töbetis vihetne veghöz Nagysagod az maga kivansagaiban, es hogy Nagysagod ü Fölsegenek exponalna 571¹ practicaicit es machina-

¹ Titkos jelzés, megfejtése ismeretlen. A 219. talán Lippayra vonatkozik, a 440. Puchein tábornokra, 571. pedig Wesselényire, aki Lupuj vajdát felbízta, hogy áskálódjék Rákóczi ellen.

tioit, miken ü az io bekessegbül Nagysagodat föl zörgette es kentelenné tette fegyveret kezében veni és azokra az risolutiokra lepni, kiket Isten kegyelmibül Nagysagod dichiretessen veghöz vit, kerven ü Fölseget azon hogy meltosztassek animadversiohan veni, holot Nagysagod nem leszen maskepen securus az ü gonosz szandekatul (ha ninch is tehetchegi) es kenszeritetnek masképen ü ellene providealny Nagysagod. Evel Nagysagod be gatolya az ü ambitioiat es promotioiat az mely ha volna bizon töb gongia érkeznek Nagysagodnak de alazatosan es Istenert kerem Nagysagodat ne itilie, hogy en az magam hasznat nezem ezekben, igaz Nagyságos Uram, hogy annak exclusioia en nekem egyik remensegem de az Isten nekem bizonisagom, hogy semit ugi nem kívánok mint meg mutatny az mint hogy kívannam meg mutatni verremelis es ha annak a tatar invasionak meg kellene leni (kit Isten se agion) Nagysagod az en szolgatodat valamikeppen valamikor kívannia bizoni soha abban meg nem fogiatkozik, ha chak masod magammal kellene is postan Nagysagod szolgatatiara mennem. Hallottam asztis Nagysagod Uram hogy Cancellarius Uram Nagysagodhoz be ment, az maga alactioiabule, vagy küldetetet, nem tudom — ha mit ennekem tudnom illik ebben, alazatosan kerem Nagysagodat agia tuttombra bizoni az Nagysagod szolgatattiaert kívanom tudni aztis mert hirdetik itten hogy Nagysagod nagy instantiaval kerte be iüvetelet, es hogy ü Felsege consensusabul ment be Nagysagodhoz, io es becsületes Uram, Cancellarius Uram de az embernek titkait szep mestersege es szoival ki tugia veni, es az magat iol meg is tartani magaban. Nagysagod bölch Feiedelem, meg esmer mindeneket, az en szom nélkül, eleg hogy en az en kötelesegetem evvel be telliesitem. Nagyságos Uram 440*) az udvar gratiaiabul alkalmasent ki eset, nagy mortificatioi voltak es esmerni keztek mindenkeppen, de mindaz által ü talpra fog allani ha meg iün ü Fölsege, sokszor volt nagiob niavaliaia.

Engemet Nagysagod szinten meg lovasita, az Isten algia meg Nagysagodat erette, bizoni szinten szükségem volt az Deliara s az Nagysagod Feiedelmi emlekezetiart bizoni meg is tartom, ugyan fölötobb Nagyságos Uram az Nagysagod kegyelmessege, kihöz kepest az en tehetchegem vekoni, noha tudom hogy azokat nem egy mertekkel mérik. bizoni ha chak egy chöp verem maradis azis az Nagysagod szolgatatiara leszen, azert alazossan kerem Nagysagodat tarcha felolem aszt hogy vagiok Nagysagodnak

mint kegyelmes Uramnak

alazatos szolgália s attiafia öche

Chaktornian, 25. Aprilis 1654.

G. Zrini Miklos

az könivet² kit Ispan Ferenz Uraní p̄arancholattal vet el tüllem nem erdemli olian meltossagos feidelem olvasasat, alazatossan kerem Nagysagodat, kögye nekem meg, had corrigiam osztan ugy küldöm meg Nagysagodnak ha p̄arancholia.

15.

III. FERDINÁNDHOZ.

Részvétét fejezi ki a király fiának elhunytá alkalmából.

1654 július 20

Közli: Széchy, III. 56. és 337. Eredetijének helyét nem említi.

Sacra Maiestas Domine Domine clementissime.

In hac luctuosa omnium calamitate recentique ploranda memoria (vix cor mihi esset Mattem Vram, interpellare et alloqui nisi illam ipsam manum Dei, quae nobis Regem, Matti Vrae). filium¹ accepit et ad se transtulit, abunde solidam consolationem Matti Vrae. qua tantus Rex et Christianitatis Imperator est, reser-vasse scirem. Hac enim ipsa occassio me licet pro dolore confusum et obstupescentem meae immobilis fidelitatis, quam Augustissimae Domui suae gero, cogit recordari. Merito namque coniecturare possim, sicut omnium bonorum esse desiderium; ut ad coelos translatus Ferdinandus, Rex noster, Phoenix nempe Regius, reviviscat in Leopoldo Fratre suo, et Maiestas Vra. consoletur de utroque; ita forequempiam e malis. qui hanc Christianitati apprime necessarium causam venenosa cogitatione turbare desiderat.

Hoc est Clementissime Domine, quod me induxit, ut Maiestatem Vram. adeam et quidquid mihi virium, fortunarum, vitae denique est, Matti. Vrae. offeram. Et licet haec non valitura ad magna, erit tamen quieti animae meae, quod omnia facere et impendere sim paratus, desideremque Nunquam orbi de Domo Augustissima emori Reges; sed semper manere superstitem, qui Christianitati et saeculo suo decus adferat. Disponat mecum

² Zrínyi „Vitéz Hadnagy“ című munkáját érti.

¹ IV. Ferdinánd.

Maiestas Vra. quodocunq̄ue et quomodocunq̄ue voluerit; in haec enim verba et mea humillima promissa, Deum invoco et Maiestatem Vram. adoro.

Chaktornia 20 Julij 1654.

Humillimus servus
C. Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Ebben az általános gyásszal teli szomorú helyzetünkben és e friss keletű siralmas esemény miatt alig lenne bátorságom Felséged színe elé járulni és megszólalni, ha nem tudnám, hogy maga az Isteni kéz, amely Felséged fiát a mi királyunkat (trónörökösünket) elragadta és magához vonta, túláradóan biztonságos vigasztalást tartogatott Felséged számára, aki oly nagy király és a kereszténység császára. Éppen ez az alkalom kényszerít engem arra, hogy bár a fájdalomtól lesujtva és megtörve, de kifejezést adjak rendíthetetlen hűségemnek, amellyel legfelségesebb Háza iránt viseltem. Méltán következtelhetem ugyanis — amint minden jóérzésű ember kívánja — hogy az égbe szállt Ferdinand, a mi királyunk, királyi főnixként új életre keljen testvérében Lipóthan és Felséged vigasztalást találjon mindakettőben. Ugyanis bizonyára akadni fog olyan elvetemült is, aki ezt a kereszténységnek oly sürgetően szükséges ügyet méregkeverő szándékkal megzavarni igyekszik.

Ez az, Legkegyelmesebb Uram, ami engem arra készítet, hogy Felséged elé járuljak és ami csak erőmből, vagyonomból és egész életemből telik, azt Felségednek felajánljam. S bár ez nem sokat ér, mégis lelkem megnyugtatására szolgál, hogy kész vagyok mindent megtenni és feláldozni, és az a hő kívánságom, hogy az egész földkerekségén a Legfelségesebb Házból sohase haljanak ki a királyok, hanem mindig maradjon utód, aki a kereszténységnek és korának dísze legyen. Rendelkezzék velem Felséged, amikor és ahogyan jónak látja, e szavaimra és legalázatosabb fogadkozásomra Istent hívom tanúul és hódolattal borulok Felséged elé

Csáktornya 1654 július 20.

16.

SZISZEK KÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGÁNAK.

Zrinyi békére inti a zágrábi káptalan ellen felkelt sziszeki lakosságot.

1654 szeptember 23

Közlj: Kukuljjevic Ivan az Arkiv za povjestnicu jugoslavensku VIII. k. 220. l. Magyar fordítását közli Margalits Ede: Horvát történeti repertorium I. k. 87. l. Eredetije Kukuljjevic gyűjteményében volt Zagrebban.

Ми ше чхудиему над уами Сисчани какше памети сзте лиуди,
иели од Боба кастига, али прекорупце по окорносзти зле памети
немарносзт, да за тулика опоминаниа за уас напредак у добро

nemárite, y za nistor dersite. Stimateli da szte uszem kastigam, koie szte zaszlusili y uredni, uusli? Sztanovito neszte! Zakai tho morebiti, da szte ui szuprot prauicze opchinszke y Bosie szuoie gozpode tako nepokorni, nit ym szlusite, kako ie uredno, y kako szte dusni, nit ym dohotke daiete nego zeuvzema zkoro szlobodni hochete biti. A sto ie uekse, y gorse, zmed uasse gozpode nekoiem na szmert sze grozite. Veruite da ios onoga szmert koga szte ubili, ne uam odpuschena, y blizu ie zlo, ko sze szuprot uam zdersaua, a po imene ako sze iako v pamet nevzemete, Zato ouo uasz kakoti na pokonecz koncza opominamo y zapouedamo, osztauete tu okornoszt y nepokoru, kriiucze, grosnie, nemarnoszti, y uasse Gozpode uerno szlusite, dohotke dauaite, ar ako thoga nebudete obuersauali, kai ye doszehdob kastighe odlucheno, hoche nad uasz doiti y hoche uasz upokoriti sztrasmem zakonom. Drugach neuchinite.

Dan ou lizt u gradu nassem u Chakouczu 23. Septembra, Meszecza 1654.

Nicolaus a Zrin Banus m. p.

Magyar fordítása:

Mi csodálkozunk rajtatok, sziszekiek — milyen észjárású emberek vagytok, nem tudom, hogy az Isten verése-é rajtatok, vagy megrögzött gonoszságotoktól származó meggondolatlanság-é, hogy ennyi intés után sem törődtek boldogulástokkal és saját javatokkal és az intéseket mind semmibe veszitek. Azt hiszitek-é, hogy mindazt a büntetést, melyet megérdemeltek és amely reátok vár — már elkerültétek? Semmi esetre sem! Miért van az, hogy Ti minden emberi és isteni jog ellenére a ti uraitok iránt oly engedetlenek vagytok, sem nem szolgáltok nekik, amint kellene és amire kötelezve vagytok, sem járandóságaikat ki nem szolgáltattjátok, hanem mindenben teljesen szabadok és függetlenek akartok lenni. És ami még súlyosabb és gonoszabb dolog — uraitok közül néhányat halállal fenyegettek. Higgyétek el nekem, hogy annak a halála, akit agyonvertetek, nincs meghocsátva és a büntetés közel van, amely reátok vár, főképpen akkor, ha észre nem tértek. Ezért most ezúttal legeslegutóljára figyelmeztetünk Titeket és parancsoljuk Nektek, hogy hagyjatok fel ezzel a megrögzöttséggel, engedetlenséggel, gonoszsággal, fenyegetőzéssel, meggondolatlansággal és szolgáljátok uraitokat hűséggel, adjátok ki járandóságaikat, mert ha nem teszitek, akkor a reátok váró büntetés szörnyű szigorral fog reátok sujtani és titeket engedelmességre szorítani. Másképp ne cselekedjetek.

Kelt Csáktornya várunkban, 1654 szept. 23.

III. FERDINÁND KIRÁLYHOZ

A zágrábi káptalan békétlenkedő jobbágyai elleni intézkedésekről számol be. A felkelés már kezd csillapodni, ha valami történik, azonnal jelentést küld.

1654 október 19

Eredetije az Orsz. Levél.-ban Cancellária, Literae privatorum, Fasc. 1654. — 779. sz. Az egész levél Zrinyi kezeirása.

Sacra Maiestas! Domine, Domine Clementissime!

Benignissimum mandatum Mattis. V. mihi praesentavit Reverend. Praepositus Capituli Zagrabienensis, institit, etiam ut vigore huius Mattis. V. resolutionis comprehendam aliquot suorum subditorum principales; cum autem Mattas. V. iniungat mihi ut evitem omnem strepitum et occasionem malorum, quae ex hoc nasci possent, nullum modum video, quomodo hoc effectuari possit inxta mentem Mattis. V. nam ex quo ego tres ex illis hic in arce mea detinui, qui etiam ex primis motoribus sunt, nunquam in has partes venire audent; medio autem illorum incaptivatio talium sine armis ne quaquam fieri potest, quantum vero ad illorum compositionem attinet, Capitulares nullam commissionem se recognoscere multo minus acceptare velle asseverant, et meo quidem iudicio, negotium istius tumultus, pro nunc satis sopitum videtur, et illi per istam detentionem per me factam, sufficienter territi, nisi aliquid iterum novi nascatur, non crederem esse e servitio suae Mattis. illos ad nova consilia stimulari oportere, quod si quid novitatis erit, non intermittam Mattem. V. statim ex debito officij me informare et illa consilia capere, quae maxime e servitio Mattis. V. fore arbitrabor.

Deus Mattem. V. ad plurimos annos conservet incolumem.

Vestrae Sacrae Maiestatis

Chaktorniae 19.-8.-bris 1654.

humillimus servus
C Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása.

A zágrábi káptalan főtisztelendő prépostja átadta nekem Felséged legkegyesebb utasítását, s maga is sürgetett, hogy Felséged eme elhatározása alapján fogjak le az ő alattvalóiból néhány főbb embert. Mint-hogy azonban Felséged arra utasít engem, hogy minden botránnyt és kockázatot kerüljek, mely ebből származhatnék — nem látom annak lehe-

tőségét, hogy ezt a dolgot Felsőged tetszése szerint elintézhessem — mert amióta hármát a vezetőik közül itt váramban fogva tartottam, sohasem mernek erre jönni. Ott náluk pedig ilyen személyeket elfogni fegyverhasználat nélkül, — lehetetlen. Ami pedig a békés megoldást illeti, a káptalan emberei semmi megbízást elismerni, még kevésbé elfogadni nem hajlandók. Véleményem szerint ennek az összetűzésnek lángja most eléggé lelohadtnak látszik, s úgy vélem, hogy az általam végrehajtott, előbb említett letartóztatások őket kellően megfélemlítették s ha valami újabb eset elő nem adja magát, azt hiszem nem lenne Felsőged szolgálátának javára, ha őket valami újabb elhatározásra sarkalnánk. Ha mégis valami újabb eset történné — nem fogom elmulasztani, hogy arról tisztem szerint Felsőgedet ne értesítem azonnal és olyan elhatározásra juszak, amely véleményem szerint legjobban megfelel Felsőged érdekeinek.

18.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ

A spanyol király esetleges elhalálózása után várható bonyodalmakról ír. A császár halála is várható, ami az öröklés rendjében zavart fog okozni. Tájékoztatja a Fejedelmet a magyarországi és bécsi dolgokról.

1655 február

Közl: Széchy, IV. 262. Markó, 324. és Történelmi Tár 1890. évf. 206. l. Eredetije Széchy szerint az Orsz. Levél. A levél eleje hiányzik, az egész Zrínyi kezeírása. A dőlt betűkkel szedett szavak az eredeliben titkos írással. Keltése tartalma szerint 1655 február.

... Nagyságodnak most semmi új hírről nem irhatok, mivel hogy nincsenek is semmi derekas ujságok az országban. Az pápa¹ halála tudom hogy fog változásokat csinálni a köröszténségben, franczuz vagy spanyor párt legyen, az szerént segíteni fogja s alattomban azokat, kihöz inclinatiója lészen, történhetik, hogy az mi földünkre is jönnek abbul való effectusok, de nem jühetnek ugyan nagy vehementiával. Az egész Európának szeme mostan *austriai háznak* debilitását nézi; spanyor király fiu magzat nélkül vagyon, ha Leopold herczegnek adatik is az infanta, kevés reménségü olyan nagy kívánsághoz, mert erőtlen és beteges. Inspruki hercegek ezenképen vannak:

Császár beteges és erőtlen és minden ember prófétálja halálát nem sokára, az öregbik fia pedig igen ifju és sok változásokhoz alája vettetett, mig megért emberkort ér, — az kisebbik egisz-

¹ X. Ince pápa.

ségtelen és kevés reménységű. Az Isten tartsa meg űket hazánk és körösztlenség javára, de ha valahogy az áliapot változnék, gondolja meg Nagyságod, minémü állapotok lennének.

Ha szóval Nagyságodnak az én sensusumat megmondhatnám, bizony szerencsésnek tarthatnám amgamat, de levélre nem merem és semmi characterre nem bizhatom, Istentül, időtül és jó szerencsétül kell várnom.

Az magyar állapotok ugyancsak in eodem statu vannak. *Forgács uram* körül valami ujságok vannak, érdemlik, nem-e azt a persecutiót, én meg nem ítélném, azt tartom többet az gyüiölség, hogysem az igazságnak szereteti árt neki az jó *urnak*; hodie tibi, cras mihi. Az magyarok heában nitják fel az szemeket, ha nem lesz kibén bizniok. *Erdélyi fejedelem* ha nem ád melegséget és bátorságot az jó *magyaroknak*, mit használ a vigyázás. *Erdélyi fejedelem securus* legyen abban, hogy *Zrini Miklós* minden dolgaiban secundálni fogja és igazán szolgálni.

Az Nagyságod ujobb kegyelmességét, kivel declarálja hozzám magát, teljes életem rendiben bizony megszolgálom és ahhoz támaszkodom.

Az mi gyülésünk elhaladott ugy hallom valamennyire; ha tovább haladna is, én nem bánám, mert sokra tanit az udó, az hová eszünk mostan nem ér.

Érsek,² *Puchheim* főznek valamit, meglássuk, quid parturiunt, én hozzám mindkettő nagy exhibitiókkal vannak, én is szintén ugy hozzájuk, nem hiszem hogy ők hinnének nekem, de bizony én sem ü nekik.

*Canellarius*³ elhigyj Nagyságod hogy álnok elhítette mindnyájunkkal, hogy *erdélyi fejedelemmel* ü bir, és arra veszi az mire akarja és ez a fundamentuma az locumtentiának; Nagyságod felől mind azonáltal becsülettel szól és dücsőséggel, talán a mellett akarná elkeletni más áruját is. És Nagyságos Uram nem régen Bécsben voltam, ugy tetszik, hogy nagyobb respectussal voltak hozzán mast az német urak, hogysem azelőtt; bizony azt Nagyságod kegyelmességének köszönhetem, mert Nagyságod gratiái, kivel egyszer-másszor látogatott, tettek ü náluk is considerabiliorem, Istennek hála legyen és Nagyságodnak. Mindazonáltal Nagyságos Uram, semmi bizonyos reménségem még nincsen hogy ü fölsége candidatusok köziben méltóztatik-e tenni; de bizom Istenben és az Nagyságod fejedelmi assistentiajában; bizony tháládatlan szolgálja Nagyságodnak soha nem leszek; s e mellett referálok magamat előbbeni írásimra.

² Lippay György.

³ Szelepcsényi György.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ

Udvariansan köszönti és tudatja az országgyűlés befejezését.

1655 június 24

Közli: Széchy, III. k. 79. l. facsimilében és Kanyaró Ferenc: Zrínyi a költő két levele, Századok, 1886. évf. 612. l. Eredetije az Orsz. Levélt. Törzsanyagában, 1655. évi fasc. Címzése nincs, Kanyaró szerint II. Rákóczi Györgyhöz lett intézve.

Kegyelmes Uram

Végén lévén az gyülesnek, (az meliel azért nem igen kerkedhetem) noha ninchen mit irnom Nagyságodnak mindazon által nem akartam el mulatnom az Nagyságod meltosagos kezeit chak levelem altalis meg ne chokoliam. Nagyságodat kerem hogy az meg fogadott gratiajaban engem vegig tarchon meg es leeven nekem mindenkor oly kegyelmes uram az mint en halalom oraig akarok Nagyságodnak mint kegyelmes Uramnak maradni

Posonban 24 Junij 1655

alazatos szolgália
G Zrini Miklos

III. FERDINÁND KIRÁLYHOZ

Tájékoztatja Erdődy Imre és a zágrábi káptalan alattvalóinak felkelése elleni intézkedésekről, a mostani helyzetről és javaslatot tesz a forrongás minél előbbi lecsendesítésére.

1655 szeptember 18

Eredetije az Orsz. Levélt. Cancellária. Literae Privatorium fasc. 1655.—799. sz.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine Clementissime!

Benignissimas Maiestatis Vestrae Literas super Comitibus Emerici Erdődy Rebellionum Subditorum negotio proxime ad me datas cum annexo eiusdem Supplici Libello demisse accepi. Doleo Clementissime Domine Comitem Emericum tam diversis Contrariisque Considerationibus duci quod Primo voluit, noluisse postea et rursus sollicitare. Postquam enim Clementissime Domine ex Diaeta Posoniensi redijssem binaeque mihi Mattis. Vestrae ex Hungarica nimirum et Bellica Cancellariis Commissiones Articulum Diaetalem effectuum demandantes allate existi-

tissent; expeditionem cum duorum Maiestatis V. Generalium Assistentijs iuxta literarum Maiestatis V. et Articuli Lusum instituebam. Verum quia Ego diuturniori morbo affixus lecto in Persona Bracchio interesse non valuit, praehabita bene ordinata dispositione, negotij contra Rebelles executionem Vice Bano meo commisi, qui cum utriusque Generalis Varasdiensis nimirum et Carlostadiensis Assistentijs quantocius effectuationem. Commissionum facturus, et ut minori tumultu et Periculo majori autem Securitate negotium absolueretur Capitularium Primum Subditos tanquam magis Contumaces, ut qui nunquam ad Commissionem comparuissent, aggredi et domare per me Jussus erat, eo etiam fine, ut his Domitis facilioribus postmodum viribus Comitis Emerici Subditi subjugerentur. Hanc ordinationem Comes Emericus forte aliter intelligens, nescio quibus motus Rationibus diversum praesumpsit modum se se nullam Militum habere, necessitatem asseverando ut pote qui certam Tractationem et accomodationem cum subditis suis speraret. Effecitque ut Bracchium Generalis Carlostadiensis revocaretur et rediret. Sic tandem mutilata expeditione Militumque facta diminutione, reliquam etiam Expeditionis Partem, tanquam jam insufficientem, ne gravissimum incurreret, Periculum Regnoque Periculosom facesseret negotium. Re infecta redire oportuit. Uti haec omnia ex literis Venerabilis Capituli Zagrabiensis Vice Bani et Comitis Leslie Generalis Varasdiensis, Mattis V. Intimi Consiliaris nunc Matti. V. in specie quas mitto, Uberius intelligere dignabitur.

Quia autem Clementissime Domine prope Exercitus iterum non poterat redintegrari. Rebus sic stantibus alia Mattis. V. Benigna mihi Supervenit Commissio; ut Remissioribus nimirum, et placabilioribus modis et Rationibus Differentias et obortos Tumultus Componerem et Consopirem. Sic satis diu postea partibus, pro interpositione mea non instantibus in his terminis Status rerum permansit. Nunc autem Clementissime Domine quodcumque Mattas. V. mihi injunxerit fidelissime effectuare conabor. Mea nihilominus ea humilis opinio esset, ut Mattas. V. Deliberationem Commissariorum Varasdini in hoc Negotio factam inter quos me etiam Mattas. V. jussit revideri et Examinari curaret et quidem si illa Matti. V. aequa et Justa videretur, illam Mattas. V. tenore Parti utrique sine ulla tergiversatione injungeret. Si vero Matti. V. aliquid addendum vel demendum viseretur, hoc quoque Mattas. V. mihi Benigne intimaret, penes quam Mattis. V. Voluntatem ego etiam Solidius procedere possem, certe enim si cum vigore contra illos procedendum esset, illae omnes Considerationes et pericula quae antea Matti. V. fusius praescripti manerent. De comprahendis autem Rusticorum Primarijs si Mattas. V. ad huc hoc

jubet, crederem securissimam viam esse, et sine tumultu aliquo effectuandam, ut Mattas. V. Comiti Leslie Generali Varasdensi demandaret, ut dum et quando in Confinia Ivaniczensia veniunt, (siquidem singulis fere Diebus propter vicinitatem ibi versantur) per Capitaneum ibi existentem comprehendi curet. Ego quidem in captivationem istorum vix necessarium esse ducerem, siquidem nulla signa Rebellionis pro nunc, in illis apparent, et determinationi Commissionis Prae... itae se accomodare profitentur, totaque questio inter Dominum et Subditos est. quod ille nulla Limitatione se circumscribi pati vult; sed absolutum in illos Dominium exercere. Hi vero modum et mensuram Servitorum desiderant, nec se priora intollerabilia servitia posse pati asseverant Unus nihilominus inter illos est turbidi satis Ingenij qui totius Rebellionis caput fuit, et a quo imposterum etiam nihil Boni Expectari potest, Nomine Nicolaus Babich, qui meo judicio comprehendendus esset et Judicialiter in ipsum animadveretendo; et ille quidem supra nominato modo capiendus, sine ulla vi et Armorum demonstratjone esset mihi namque Commoditas deest illum ad manum habendi, quippe qui meum conspectum semper superfugit et ego quasi trium dierum itinere inde disto Quantum ad Capitularium subditos attinet, inde adhuc nihil querimoniarum habiti ex quo Matti. V. ultimatim scripsi et ex hoc credo illos cum suis Dominis in pace esse.

Haec sunt, Clementissime Domine quae meo tenui judici Matti. V. representando duxi. Quodcumque mihi Mattas. V. jusserit et in hoc et in alijs omnibus Matti. V. Fidelitatem ostendere conabor. Deus Mattam. V. conservet florentissimam.

Chaktornia 18. 7.-bris Ano Dni 1655.

Sacrae Maiestatis Vestrae humillimus
subditus

C Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Felsőgednek Erdődy Imre gróf alattvalói lázongásának ügyében kelt s a közelmúlt napokban hozzám intézett legkegyelmesebb levelét a csatolt kérvényével együtt hódoló tisztelettel átvettem. Nagyon sajnálom, Legkegyelmesebb Uram, hogy Imre gróf olyan különböző és egymással ellentétben álló meggondolásoktól vezeteti magát, hogy amit kezdetben akart, azt később nem akarta, s most újból folyamodik ezért. T. i. Legkegyelmesebb Uram, minekutána a pozsonyi országgyűlésről hazatértem, s Felsőgednek azt a két parancsát, melyeknek egyikét a magyar, másikét a hadikancellária állíttatta ki, s melyek az országgyűlési törvénycikk végrehajtására utasítanak, megkaptam — elhatároztam, hogy a vállalkozást Felsőged két tábornokának fegyveres segítségével, Felsőged levelének és a törvénycikknek értelmében végrehajtom. Mivel azonban én

magam tartós betegség miatt ágyban fekve az eljárásban személyesen részt nem vehettem, a dolgok gondos előkészítése után, a felkelők elleni intézkedések végrehajtását vicebánonkra bíziam. Őt utasítottam, hogy a két tábornoknak, t. i. a varasdinak és a károlyvárosinak — fegyveres erejével a parancsnok szerinti feladatot minél gyorsabban oldja meg. Kisebb feltűnés és veszedelem, de nagyobb biztonság kedvéért előbb a káptalan alattvalóit támadja és fékezze meg, mint akik parancsra soha meg nem jelentek és makacsabbak — már csak azért is, hogy ezek meghódoltatása után Imre gróf alattvalóit könnyebben engedelmességre kényszeríthesse. — Ezt az intézkedésemet Imre gróf véletlenül félreértve — nem tudom mi okból — mást gondolt ki, kijelentve, hogy neki nincs szüksége katonai segítségre — mivel azt reméli, hogy alattvalóival tárgyalást kezdhet és velük megegyezhet. És el is intézte, hogy a károlyvárosi generális parancsára hallgató katonai erőt visszavonták és az elvonult.

Ilymódon a katonai karhatalom lecsökkent, s a katonák létszáma lepadván, a vállalkozás még elvégzendő részéről — amelyhez a megmaradt katonai erő nem volt elégséges, lemondva — nehogy a legnagyobb veszélybe rohanjon s az országra bajt hozzon — szükségképpen dolgvégezetlenül visszavonult. Mindezt Felsőség a főtisztelendő zágrábi káptalannak, a vicebánnak és Leslie gróf varasdi generálisnak, Felsőség titkos tanácsosának idemellékelte leveléből részletesebben megismerheti.

Mint hogy pedig, Legkegyelmesebb Uram, a sereget még egyszer kiegyesítenem nem lehetett — ebben a helyzetben — Felsőgedtől más, új parancsot kaptam — azt, hogy az ellentéteket és a keletkezett rendezavarást enyhébb és békésebb eszközökkel csendesítsem le és hozzam rendbe. Ilyenformán, minthogy a szemben álló felek közvetítésemet hosszú időn át nem kérték, a dolgok állása nem változott. Most azonban Legkegyelmesebb Uram, amit Felsőgednekem parancsolni fog, a legteljesebb hűséggel igyekszem teljesíteni. Mindazáltal az az alázatos véleményem — hogy azt a határozatot, melyet Varasdon hoztak a megbízottak, kik közé Felsőged engem is kirendelt, vizsgáltsassa át, és ha azt Felsőged méltányosnak és igazságosnak találja, akkor azt Felsőged, minden kibúvás lehetőségének kizárásával a felek mindegyikére nézve tegye kötelezővé. Ha pedig Felsőgednek az volna a véleménye, hogy valamivel ki kell egészíteni vagy valamit ki kell ebből hagyni — Felsőged azt is kegyeskedjék tudtomra adni, hogy Felsőged döntése szerint én is nagyobb határozottsággal tudjak fellépni. De természetes, hogy ha ellenük erőszakot kellene alkalmazni, mindazok a megfontolások és nehézségek, melyeket Felsőgednek korábban részletebben felsoroltam, továbbra is fennmaradnának. Ami pedig a parasztlak vezetőinek letartóztatását illeti, ha Felsőged azt megegyeszer elrendeli — annak azt hiszem leghibiztosabb és minden rendezavarás nélküli megoldása az lesz. Ha Felsőged megparancsolja Leslie gróf, varasdi tábornoknak, hogy ha azok az ivancái határon járnak, mivelhogy a község miatt ott majdnem naponként megfordulnak, az ottani kapitánnyal fogassa le őket. Én a magam részéről úgy vélem, hogy letartóztatásukra nem igen van szükség, ha jelenleg nem mutatják lázadásnak jeleit és ígérnek, hogy az említett bizottság határozatainak alávetik magukat. Az egész per a

földesurat és alattvalóit illeti, amennyiben az nem engedi, hogy bármiféle korlátozás őt megkösse, hanem korlátlan hatalmat akar gyakorolni felettük. Ezek pedig kérelmeikben szolgálataik mérsékléséről és azok szabályozásáról beszélnek, azt állítják, hogy még a korábbi, tűrhetetlenül súlyos szolgálataik terhét sem képesek elviselni. Mindazáltal kétségtelen, hogy van közöttük egy összeférhetetlen természetű ember, aki az egész zendülésnek vezére volt, akitől a jövőben sem lehet semmi jót várni, a neve Babich Miklós. Ugy vélem ezt kellene letartóztatni és ellene bírói úton eljárni. Őt magát, minden erőszak és fegyverhasználat elkerülésével az előbb említett módon kellene foglyul ejteni, mert én nekem nincs alkalmas lehetőségem arra, hogy őt letartóztassam, hiszen nem mer szemem elé kerülni s én magam három napi járőföldre vagyok tőle.

A mi a káptalan alattvalóit illeti, ezekről panaszt nem hallottam azóta, hogy legutóljára írtam Felsőgednek s ebből azt következtetem, hogy ők földesurukkal békében élnek.

Ezek azok a dolgok, Legkegy. Uram, amikről szerény nézetem szerint jelentést kell tennem Felsőgednek. Bármit is fog Felsőged parancsolni, akár ebben az ügyben, akár másban — igyekezni fogok hűségemet Felsőgednek bebizonyítani.

21.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ.

Küldötteit örömmel fogadta. Biztosíthatja, hogy Lippay érsek mesterkedései nem fogják az ő elhatározásait befolyásolni.

1656 június 1

Közlj: Athenaeum folyóirat 1874. évf. 871. l. Széchy: IV. 266. l. Markó: 326. Századok 1874. évf. 357. Szilágyi Sándor: Rajzok és Tanulmányok II. k. 250. l. Eredetije Szilágyi szerint az Orsz. Levlt., a kir. kamarai levéltár lybusában, az elkobzott Rákóczi-iratok közt.

Nagysagos Uram mellosagos Feiedelem.

Ugjan latom hogy az Nagysagod en hozzam való kegyelmessege meg nem farodhat, hanem minden nap uiab bizonsagokkal magat mutattia igaz szolgálaihoz. Ha az en hatalmomban volna ugy haládatosagomat megmutatnom az mint kivanom s kötelesegem nevelkedik, el higye Ngysagod, hogy az en Nagysagodhoz valo tökeletes hüv szolgálatomat is egyaránt esmerne Nagysagod de mivel hogy ninchen mas tehetségem, meg maradvan eletem, mindenkor kivansagom is leszen hogy Nagysagodnak mint io es szolgálhassak. Az Nagysagod küldte lovak en nalom kedvesek

kezetül iulttek, agya Isten hogy hazank szolgálattiaban velem lesznek, azertis hogy tudom hogy iok, azertis hogy Nagysagod dühöseges Magyar Feiedelemnek igaz io magyari tökeletes szüvel egyiüt iol. Ebeni Istvan és Nagy Tamás Uraimekat, az Nagysagod böchületes főember szolgálait bizoni oly kedvesen lattam mintha attiamfiai uoltak volna, ugyan meg szolgalom Nagysagodnak hogy ily böchületes főembereket küldött hozzam, ritkan latunk itten io Magyarat, bizon gyönyörüsegel latiuk mikor valaki ide találkozik iüni.

Meg szolgalom Nagysagodnak alazatosan az irastis es az ersek¹ levelét, ennekem az consolatiomra vagyon hogy Nagysagod mind kettünket esmér, de reliquo en olyan dispositioival vagyok, hogy soha az Pap Uram gratiaiban ne giönörködien se neis uegiem, de viszont bizoni raitam valo hatalmát sem engedem. El az Isten, hogy leg nagyob szerencheim köze szamlalom, hogy Paltinusagara nem mehettem holot ez az ember nem hogy teli irigysegel, de eppen irigy seg önnön maga.

Ittis az hol vagyok Nagyságos Uram nem akarok haszontalan fia leni hazamnak, és ugy tecik nagyob securitasaval lölkömnek munkalkodhatom hazam iavaban. Meg mongyak az Nagysagod szolgálai az en occupatioimat, azokkal töltöm üdömet, meg elegettem bizoni az Isten aiandekiaival kivél engem alapotom szerent meg latogatot erdemem fölöt. Ha Pap Uram¹ anj iót kivanna hazaianak az mint illenek olyan szemelihöz, nem mérné embe reknek affectioit az maga privatumaihoz hanem hazank szükség eihez, nem mesterkednék az io magyaroknak tisztékbul ki szoritasaban, hanem promotioikban. De mivel minden fanak vagyon férge es minden saeculumnak gonosz geniusa, had legyen ü az mint akar, csak Nagysagod engem az Nagysagod kegyelmessegeben meg tartchon es lehessek en Nagysagodnak az mint vagyok alazatos szolgálai semivel masal bizoni nem gondolok.

Chaktornian első napian 1656.

G. Zrini Miklos

¹ Lippay érsek.

III. FERDINÁND KIRÁLYHOZ

Mikulich Sándor hatalmaskodásai elleni perben mindent elkövet, hogy az ország törvényei szerint eljárjon, ez az ember égbekiáltó gonoszságaiért meglakoljon, s ezzel az ártatlanok számára biztonságot teremtsen, s megakadályozza hasonló esetek előfordulását.

1656 július 30

Eredetije az Orsz. Levél., Cancellária, Litterae privatorum fasc. 1656.—83C. sz.

Külső cím: Sacratissimae Romanorum Imperitoriae ac Germaniae, Hungariae Bohemiae Dalmatiae Croatiae, et Cclavoniae Regiae Maiestatis etc., Domino, Domino Clementissimo.

Sacratissima Caesarea et Regia Maiestas! Domine, Domine
Clementissime!

Revisionem illam, quae ex clementibus Maiestatis Vestrae Sacratissimae resolutionibus publico articulo, per fideles Status et Ordines Inclyti Regni sui Hungariae concluso et Authoritate Regia confirmato contra excessus Alexandri Mikulich in coelum clamantes mihi demandata extitit, qua benignitate quave, clementia differendam intenderit, et vel ea ratione, quod idem Mikulich uti ex fideli relatione Maiestati Vestrae Sacratissimae constare gratiose scriberet, ponitentia ductus, sese iam melius accomodare diceretur ex Clementi Maiestatis Vestrae Sacratissimae in Castro Laxenburgh die vigesima quarta men. May anni curentis emanata commissione humilime cognovi. Cui quidem Maiestatis V. S. desideratae intentioni satisfacere volens debui ipsum evocarj facere ut intendandi contra ipsum Mikulich Processus et benignarum Maiest. Vestrae Sacr. litterarum occasione tam Judicium quantum fieri posset, mitigarem. Et hinc factum est, quod ad Mattem. V. S. recurrentam, iteratam in eodem negotio hesternae die gratiosam in Civitate Vienna Austriae die decima octava praesentis mensis Julij emanatam acceperim Mattis V. S. Commissionem quas ambas etiam cum Dominis Judicibus communicavi. Cumque de negotio revisionis Articularis contra Eundem Mikulich cum Dominis Judicibus conferrem Matas V. S. non imaginatur, quantae per diversas easdemque plurimas Nobiles et ignobiles personas coram Tribunali, contra Eundem Mikulich repraesentatae extitere querelae ex quibus facillime quivis iudicabit, nullam in ipso haberi, et sperari posse meliorationem, quin potius impunitatis ipsius exemplo, alij quoque inflammati alios quoque in Regno per scelera impunita reperui, et reddi malefacto-

res, quibus nisi per iustitiam frenum imponatur, per impune peccandi licentiam innumerabilia sequi necesse est et videri scelera. Quo ad praesentem Mikulich terminum eundem per benignam Mattis. V. S. ordinationem distuli. Certo mihi polliceor ubi denuo evocabitur, processum ex benignis Mattis V. S. resolutionibus Articulariter per Status et Ordines Regni Ordinatam, et Autoritate Regia confirmatum, peramplius ut differatur, gratiose minime demandabit, ut sic obligationi meae juramentali, desiderio Regnicolarum Concluso Articulo iam tandem satisfacere possim, innocentibusque securitas reddi et alij consimilia patrare volentes refrenare valeant. Ac insuper saepius per ipsum immerito allegata innocentia reddatur coram mundo manifesta.

Mattem. V. S. diutissime salvam et incolumem felicissimeque regnantem desidero.

Datum in Chijaktornia, die trigesima Mensis Julij 1656.

Sacr. ae Caes. et Reg. Mattis Vestrae
subditus humillimus
Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Felségednek Laxenburghban, f. é. május 24-én kelt kegyes megbízásából legalázatosabban tudomásul vettem, hogy azt a felülvizsgálatot, amelyet Felséged kegyes elhatározásából Magyarország hű Rendei kihirdetett s királyi megerősítéssel ellátott törvénycikkben Mikulich Sándor égbekiáltó hatalmaskodásaival kapcsolatban reám bíztak, — milyen jóindulattal és kegyességgel óhajtja elhalasztani, talán azért, mert Felséged megbízható jelentés alapján megbizonyosodott arról — mint irni kegyeskedett, hogy az említett Mikulich megbánástól indítatva javulást ígérne.

Felséged ezen akaratának engedelmeskedni óhajtván, őt meg kellett idéztetnem, hogy az ellene indítandó perrel és Felséged kegyes levelével kapcsolatban mind a bírák, mind az ő — Mikulich — bűnei miatt megbotránkozott országglakók lelkét, amennyire lehetséges, — lecsendesítem. Ezek után történt, hogy Felségedhez folyamodva, ugyanezen ügyben a tegnapi napon megkaptam Felségednek Ausztriában, Bécsben f. é. július 18-án kelt újabb kegyes megbízólevelét s azokat, mind a kettőt közöltem bíró uraimékkal is. S amikor én az említett Mikulich elleni articularis revizió ügyében a bíró urakkal tárgyaltam, Felséged nem is képzelheti, hogy az említett Mikulich ellen különböző sok nemes és nem nemes személyek részéről a törvénytörés előtt mennyi panasz emeltetett, amelyekből mindenki könnyen megítélheti, hogy tőle semmiféle javulást várni nem lehet. Sőt ellenkezőleg, az ő büntetlenségének példáján mások is felbátorodnak majd s az országban másokat is gonosztevőkkel tesznek majd a meg nem torolt gonoszságok, ha ezeket az igazságszolgáltatás meg nem fékezi. A bűnhődés nélkül való bűnözés lehetőségéből számtalan újabb gonoszság fog szükségképpen következni.

Ami Mikulich mostani megidézésének időpontját illeti, azt Felsőged kegyes parancsa következtében elhalasztottam. Ha majd újra megidéz-
tetik, Felsőged nem fogja megparancsolni, hogy az a per, amely
Felsőged kegyes elhatározásából az ország Rendei által törvényesen
megindított és királyi parancsal megerősített — még továbbra is
elhalasztassék — hogy így eskü szerinti kötelességemnek és az ország-
lakók kívánságából meghozott törvénynek végre eleget tehessek s az
ártatlanok számára biztonságot teremteni s másokat, akik hasonlókat
akarnak elkövetni — megfékezni lehessen, s azonfelül az általa több-
ször hangoztatott saját ártatlansága ország-világ előtt megcáfoltassék.

23.

III. FERDINÁND KIRÁLYHOZ

*A király pártfogásába ajánlja Bedekovicz Menyhértet, aki
megölt fivére halálának megtorlását fogja kérni, Bedekovicz
Gáspárt saját felesége Bussich Magdolna ölte meg.*

1656 augusztus 2

Eredetije az Orsz. Levél. Cancellária Litterae privatorum. Fasc. 1656, 837. sz.

*Külső cím: Sacratissimae Romanorum Imperitoriae ac Germaniae,
Hungariae Bohemiae Dalmatiae Croatiae et Sclavoniaeque etc. Regiae Maiestatis
Domino, Domino Clemmentissimo.*

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine. Domine
Clementissime!

In facto atrocissimae necis et interemptionis Egregij quondam
Caspars Bedekovicz per ipsius Consortem Magdalenam Bussich,
prouti ex inquisitionibus superinde celebratis luculenter comper-
tum est, non ita diu elapsis diebus patratae Egregius Melchior
Bedekovicz, praedicti Caspars Bedekovicz interempti Frater car-
nalis et uterinus ad Sacratissimam M. V. communis Iustitiae re-
media expetiturus recurrere volens, at alij Zelo Iustitiae moti,
me instantibus ipsorum petitionibus requisiverunt, ut eundem
Sacrae V.M. per speciales literas meas demisse recommendarem,
Et quia ipse demissae petitiones et instantiae apud Sacrae M. V.
instituum, tam ad communis Iustitiae administrationem ac
debitam praetacti enormis Sceleris Punitorem, nec non etiam
orphanorum antelati quondam Caspars Bedekovicz interempti-
(alioquin in tenera aetate constitutorum) honorum conservationem
tendere et vergere competiuntur, eundem Melchiorem Bedekovicz,
tanquam Supplicantem Sacrae M. V. demisse recommendo, qua-
tenus ipsius Justis precibus et supplicationibus Regium Favorem

summum clementer exhibere, et per eundem humiliter petenda Juris remedia, gratiose elargiri dignetur. Eandem Sac. M. V. ad annos quam plurimos Foelicissime et Florentissime Regnantem valere desiderans.

Chaktornia, die secundo Augusti Anno 1656.

Sacratissimae Maiestatis Vestrae
humillimus subditus
C. Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Néhai nemzetes Bedekovicz Gáspárnak, a nemrég lefolyt napokban történt szörnyű meggyilkolása tárgyában — amelynek tettese, amint az e tárgyban tartott tanúvallomásokból kitűnik — tulajdon felesége, Bussich Magdolna — a fentnevezett meggyilkolt Bedekovicz Gáspárnak édes testvére Bedekovicz Menyhért jogorvoslásért Felségedhez óhajtván folyamodni, és mivel mások is, igazságszeretetből azon esdeklő kéréssel fordultak hozzám, hogy őt, — külön e célból írt levelemmel alázatosan Felségednek kegyeibe ajánljam, és minthogy az ő alázatos folyamodványa és Felségedhez intézendő kérvénye úgy a közigazság, mint az említett szörnyű büntett megérdemelt büntetését, — valamint az említett megölt néhai Bedekovicz Gáspár (kiskorú) árvái vagyonának megmentését célozza, — azért Bedekovicz Menyhértet, mint folyamodót, Felségednek alázatosan kegyeibe ajánlom, hogy az ő igazságos kérését és könyörgését királyi kegyességével meghallgatni és az alázatosan kért jogorvoslatot neki kegyesen megadni méltóztassék.

Azt kívánva, hogy Felséged számos évig uralkodhassék egészségben, boldogságban, vagyok

24.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ

Biztosítja a fejedelmet, hogy bizalmas közléseit titokban tartja. Panaszkodik a bécsi körök bizalmatlanságáról és rosszakarátáról.

1656 október 30

Közli Széchy: IV. 267., Markó: 327. és Szilágyi Sándor: Rajzok és Tanulmányok II. k. 358. l. Eredetije Szilágyi szerint az Orsz. Lev.-tárban, a Kamarai Levéltárban.

Külcím: Az en kegyelmes Uramnak meltosagos Erdeli Feiedelemnek ü Nagysaganak.

Nagysagos Uram, meltosagos Feiedelem, nekem Kegyelmes Uram.

Meg szolgálom alázatossan Nagysagodnak hogy kegyelmesen mind egesege mind szerenches alapottia felől tudosit Nagysagod, az Ur Isten tarcha es öregbiche Nagysagod meltosagos szerencheiet, es minden düchöseget, boszusagara az roszaknak,

es io magyaroknak örvendetessegere, az kit Nagysagod en velem közlöt kegyelmesen 375¹ felől, ne gondolkogyek arrul hogy en tülem tova menyen, az ki io magyar s Istenét es nemzetchégét szereti kinek kivanhattia jobban az io szerenchet es előmenetelt mint annak, az ki romlot hazankat meg segiteni kivanja s farodis raita, es sine contradictione bizony miniaion lattiuk hogy Nagysagod az, kiert az Ur Isten Nagysagodat bizony remenségen fölülis ra segiti es föl magasztalya.

Innen semmi uisagokat Nagyagodnak nem tudok irnya, engem elege exerceal az udvar boszusagal, chak nem aszt mondhatom, sem velem, sem nalam nekül nem lehetnek nemet szomszedim: ha bekéseget tartok törökkel az is ros, ha föl bontom az sem io. Buda fele indultunk vala e minap Bottiani Urammal, de ottis el ronta szep remenségünket enihany koszos nemet, császár ő király kepetül voltak küldve, kikkel ötven török keserő² volt mar visza iüvőben, eszben vevén azok bennünket füstben ment minden farachagunk, es noha semit nem chelekettünk ugyan nyilván tudom azért udvarbul eleg galibam lesz erette az törökre penig senki sem haragszik egy rablasert.

Az körösztensegbeli alapotok miben legyenek tudom Nagysagod is tuya, ugy latny hogy az fatum nagy valtozasokat készit agya Isten iavara legyenek szegeny magyarnak ezek utan en maradok Nagysagodnak mint kegyelmes Uramnak

Chaktornian, 30 Octobris 1656

holtig alazatos szolgália
g Zrinyi Miklos

25.

II. RÁKÓCZI GYÖRGYHÖZ

Biztosítja a Fejedelmet állandó hűségéről, és figyelmezteti, hogy Bécsben aggodalommal nézik Rákóczi tárgyalásait a kozákokkal.

1657 január 24

Közi: Széchy, IV. k. 268. l. Markó, 328. l. Századok 1868. évf. 145. l. Eredetije Széchy szerint az Orsz. Lev.-tárban. Thaly találta meg a budai kir. kamarai levéltári iratok közt.

Nagyságos Méltóságos Fejedelem! Kegyelmes Uram!

Áldja meg Nagysagodat az Ur Isten ebben az uj esztendőben minden kívánságai szerint való jókkal, elenségei ellen való győzedelemmel szübül kívánom. Nagy kegyelmességgel irott levelét Monostorbul 18, 10.-bris alázatossággal vettem, kibül hoz-

¹ Titkos jelzés, megfejtése ismeretlen.

² Kísérő.

zám való confidentiáját is megesmértem. Engem, Nagyságos Uram, semmi üdö, semmi szerencse Nagyságod kötelességétől el nem fog vetni; de az én vékony erőm nem ad egyébre alkalmaztosságot, hanem csak az jó kívánságra, kívül bizony valamikor lehet, megegyezik cselekedetem is, ha életem veszedelmével kellene is meglenni. — Az Nagyságod kozákokkal és másokkal egyése, bizony dolog, az rossz magyaroknak és az udvarnak valóban nagy gondolkodást indított s tudni való hogy ha lehet, — bizony minden mesterségekkel meggátolják, — ha lehet; de az Ur Isten confundálja őket minden hamis mesterségekkel. Tudom Erdellyel ugy cselekszik mindent, hogy minden történhető dolgokat megnéz és provideál előbb Erdélyről. Az minémű levelet irt Nádasdinak: az mingyárt elküldte az udvarba; nem tudom mi volt, de lármájuk van belőle és félnek. Az Isten engedjen hogy Erdély által virradjon meg szegény magyarnak!

Én pedig maradok Nagyságodnak mint kegyelmes Uramnak Csáktornán 24. Januarii (1657)

alázatos szolgálja
Gr. Zrinyi Miklós

26.

I. LIPÓT KIRÁLYHOZ

A király parancsára újból kezébe veszi az Erdödy Imre ellen felkelők ügyét. Kihallgatta őket, írásbeli panasziratukat a királyhoz továbbítja. Egyébként véleményét ez ügyben már Bécsben kifejtette.

1657 augusztus 4

Eredetije az Orsz. Levl.-ban. Cancellária. Literae privatorum fasc. 1657. 927. sz.

Sacra Regia Maiestas! Domine Domine Clementissime!

Jubet Mattas, V. Sacr. ut iterum laborarem in negotio Comiti Emerici Erdeödy et aliquomodo subditos eiusdem ad obedientiam ipsius reducerem. Feci statim et huc ad me vocatos aliquot ex illis diligentur monui, qui tamen mihi etiam verbis hoc ipsum responderunt, quod in litteris a tota communitate attulerunt, et Ego Matti. V. in specie mitto In reliquo Matti. V. humillime meam opinionem in hoc negotio Viennae scripto tenus dedi, et nunc me ad illum refero, et humillime Mattem. V. adoro.

Eandem diu foeliciter regnare cupiens

Chaktorniaë, 4. Aug. 1657.

Sacratissimae Regiae Maiestatis Vestrae

subditus humillimus
C. Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása :

Felséged azt parancsolja nekem, hogy Erdödy Imre gróf ügyét újból vegyem kezembe és alattvalóit valami módon visszaterelem az iránta való engedelmesség útjára. Azonnal munkához láttam s néhányat közülük magamhoz hivatva, nyomatékosan megintettem. Ezek azonban szóval is azt válaszolták nekem, amit az egész község nevében írt, nekem hozott levél tartalmaz, amelyet eredetiben Felségednek felterjesztek. Egyébként nézeteimet ebben az ügyben Bécsben-írásban legalázatosabban kifejtettem, és magamat ahhoz tartom.

Felséged iránt hódoló tisztelettel vagyok s Felségednek hosszú boldog uralkodást kívánok.

27.

WESSELÉNYI FERENC NÁDORHOZ

Kifogásolja, hogy Wesselényi nádor a család örökösödési perében törvénytelen módon fordult a Zrínyiek ellen. Ebben Lippay érsek mesterkedését látja. Ő — Zrínyi — csak igaz ügyet véd, tehát protestál az eddigi eljárás ellen.

1657 augusztus 26

Közlő: Széchy, IV. k. 271. l. Eredetije az Orsz. Lev.-tárban. NRA. Fasc. 365. sz. 20. jelzés alatt.

Excellentissime domine comes et pater collendissime. Servitiorum meorum obsequendissimam commendationem.

Nem tagadhatom edes Apam uram, keservessen erzem, hogy az eő Feölseghe, my kegyelmes koronas kiraly urunk nevevel, es inhibitoriumiaval, az en törvényes processusom, Eöczéim az Széchy urfiak ellen, minden törvénye Orszagunknak es az eő Fölségek Diplomaj ellen megh akadaliotzatot, es az mü mindennek szabados, attul en tilalmaztatom, s azt annal inkab hogy eő Feölseghe azon inhibitiot, az melyet Nagysagod es Esztergami Ersek uram javallasabul adta volna, melljet Nagysagod felöl nem hihettem, ez mostan sem hihetek, hanem ha keresemben megh fogyatkozvan Nagysagod, asztat tezy valosagossan, hogy cooperalt, ez en ellenem valo teörventelenségben kétt okát adgya eő Feölseghe, az ki adot inhibitionak, az Feölseő Lendvay es Muray Szombathy dologhban, hogy Privilegiumok productioia kyvantatik, az Keöszeghiben penig hogy mar edzer my Contentatusok Leven, nem kivanhatunk semmit többet, es ez kett okokkul, eő Feölseghe nek, az Consiliariusi opinioiat keöl vennj. Az mely heljtelen obiectiokra, igen keönnjeö az valasz mert az Feölseő

Lendvay es Muray Szombathy dologhban, hac divisionis via, ha az foemineus sexus, az maga aequilittassat, nem edoceallia az Biro eleöt, el esik keresetitül, es igy nem igaz hogy Privilegiumot köljön producalni az masculinus Sexusnak az Foeminicus ellen. Az kööszeghy Dologhban, ha my Contetusok vagyunk, az my reszünkröls olliat keresünk, az mit már el vettünk, vagon Teörveny de Calumnioso Processu, s ez sem elegh ratio, miert ne praecedalhasson az Mester. Az my az Consiliariusok opinioiat nezy, ha annak ugy keöl lenni, ez utan nem szükséges egy orszagh Biraia legyen, nem szükség az eö Feölseghe Tablaia, nem szükség az Nagysagos Palatinus Szeky, mert igy az Consiliariusok opiniojabul eö Feölseghe minden dolgokat decidalhatna, s nem keöllenek semmi Tribunalok az mely az mü Hazank eddigh valo Teörvenyenek eversioia nélkül nem lehetne semmikeppen. Edes Nagysagos Uram, ugy latom Ersek Uram¹ ellenem valo Idegensegének operatioj ezek es nem is lehet az jo Ur ugy bekevel, hogy valakit az orszaghban ne tartana, az kiuel Teürvenytelenseghez ne continualna, es passiot ne exercealna, es ha igy keöl lenni elhihety, ott kezdem el vele, az hol el a hattam, s nekem is adom, s állapatim nevelkedven, ha külleömben nem lehet, megh keöl mutatnom kivel vagon dolgha, es ugy le razom magamrul, megh gondollia mint kapczaskodiek belem ez utan: Ha ezert Nagysagos Uram, az mint fellölis iram, Nagysagod nem concurralt az Teörvenytelen opinioiban, kérem Nagysagodat adgya megh az mandatumokat, az mint oda küldöttem az Conceptusokat, ezel bizonitya meg Nagysagod sokszor ayanlot Attyay szeretetét, es aztis (amint nem hittem s most sem hiszem), hogy nem Nagysagod opiniojabul lett azon Teörvenytelen inhibitionak kiadasa. Egyebarant Protestalok Nagysagod előtt, ha engemet Birosagban megh fogyatkoztat és az szokot orszaghunkbann valo Teörvenyes Processussal, elöl nem mehetek, be szallok az Jozsagban, es az my reank Exponensekre jutvan ky osztom, es birnia fogom, ha ky panaszol ellenem akar hol szamot adok czelekedtimrul. Mind ezeket penigh, ugy maga Artatlansaghat is Nagysagod az Parancsolatok ky adasaval, vindicalhattya ugyis hiszem ily igazsagomban Nagysagod engem sem fogh megh fogyatkoztatni. Eltesse Isten Nagysagodat seok esztendeik kedves jó egesseghen.

Datum Chaktornae, 26. Augusti 1657.

Excellentissimae Dominationis Vestrae

filius et servitor obsequentissimus

Comes Nicolaus a Zrinio

¹ Lippay György.

P. S. Edes Nagysagos Apam Uram ha most engem el hagy ebben az ügyemben micsodas remensegem leszen azutanis, tujya Nagysagod, hogy ennekem minden remensegem Nagysagodban volt, es nagyobb dolgaimatis Nagysagod Palatinussaga alat remen-
letem elvegeznem.

28.

RUCHICH JÁNOS, ZÁGRÁBI ALISPÁNHOZ

Magánügyeiről tájékoztatja, bírálja Pattasich Miklós, Gorup és Mikulich ténykedését. Külpolitikai tájékoztatást küld, és bírálja Rákóczi lengyelországi tetteit.

1657 második felében

Közli: Ráth Károly a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 1863-ik évf.-ban 204. l. Eredetije Ráth Károly szerint a Pannonhalmi Főapátság könyvtára egyik kéziratgyűjteményében. Keltézése hiányzik, tartalma szerint 1657-ben készült, mivel benne Zrínyi — mintegy a friss élmények hatása alatt — ír Rákóczi lengyelországi, akkori kudarcairól.

Generose Domine, Amice Charissime!

Ut sint acceptiores meae, rarius scribo, et hoc a Vestra Dominatione habeo. Uter Nostrum excusabilior est? sed si non ad aliud, — Podagra ad Excusationem saltem valebit. Ego autem, me aliter non, sed per pigritiam excuso, si servire si prodesse, si juvare possem, non me illa tenerit, et videbit, si probam his oblationibus applicare voluerit, nunquam certe in Cassum mihi jubebit. Vult scire quomodo ego valeam? bene, ad pudorem et despectum invidiae, sed adhuc et hoc melius sum contentus. Vestrae etiam Dominationi hanc foelicitatem auguror. Non possum tamen perfectae beatidinis esse, cum culpent aliqui Malevoli, et Deum testor, Innocentem. Sed itum erat semel ad Templum providentiae actum gratias Deo, quod ranae morsum careant, alioquin ad omnem passum pugnandum esset, et in Lorica armatum incedendum. Haec mihi Consolatio et ego habeo bonas aures ad audiendum, et in Anima patientiam, et in intellectu discretionem, erupissem utique si haec me non continuissent. Fert mihi aliquam Legationem Noster Nicolaus Pattachich, non credidissem, ipsum tam parum Spiritus habere, ut ad hoc cogi se permittat; hic est ostendendum, si Amicus erat. Quid fuisset, ili mali, si totaliter recusasset non doleo ipsum hoc suscepisse, sed doleo, fuisse coactum, Dicit Comitatus esse e suo membro, quo se interponit, ego autem dico, quod non sit honorati corporis membrum Pudor? Et semel, quaedam mutila Vulpes reliquis persuadere conabatur caudae abscissionem. Post acta Congregationis meus unus Servi-

tor vapulatus et vulneratus est; Scilicet, ubi tonat, ibi fulgurat, Risibilis certe vindicta, qua Asinum loco Domini percudit; Ecce effectus Congregatorum et Consilij. Hic certe sensati alias hominis Domini Gorup, quem ego ut Amicum colui, actio et consilium me scandalisavit.

Sed cui conpatiemur, si non Amicorum Errori. Si Vadicz, et tales clamant, honori mihi ducam Laudari a malis est malum esse. Ita paucula hic adversa habeo, mitior certe Dei manus quam grando, quae circum alios contrivit, et licet me intactum non miserit, offero tamen Dominationi Vestrae quibuscunque indigebit meorum Bonorum fructibus. Rogo Vestram Dominationem, agat meum nuntium ad Reverendissimum meum Patrem, et dicat meo nomine, quod questionem quam habemus, ratione Metarum libenter dirimam, et non saltem ipsius Sanctam Conscientiam, pro Judice audeo admittere, sed uniuscujusque honorati. Scio tamen si ita edocebitur, ut Ego, non jubebit mihi talia servitia, quae Suae Reverendissimae Dominationi parum proderunt, mihi plurimum obsessent sed nec justum esset; sed ut dixi, refero me ad ipsum Sanctam Conscientiam. Heu, quem male a Polonis mulcatus est Princeps, qui Nomine et omine Cancrum egit, quam Nationis nostrae contemptus hic crevit, facta est Pax illi infamis, restituta Cracovia, videtur fatum Fungum procreasse cum tanta praeparatione qui et natus, et concidit una nocte.

Svecus rabiescit contra Danum et putatur praevaliturus, hinc nobis jam timor. Gallus in Belgio triumphat, non utique Mediolani, sed ibi majori momento cum Germaniae immineat. Utinam istorum antecedentium Armorum inundationes, pestes, grandines, non sint portenta magnae alicujus ruinae, quae Nobis etiam minetur oppressionem. Sed quomodo meus et vester Petrus Patachich valet? dicat illi ut valeat et vivat, si vult ut ipsi serviam et amem. Sum jam hic longus, quia rarus, hoc et avari faciunt cum Convivium exhibent, semel pro semper; Ego non sic, scribam et saepius, si quid Novi habuero, et desiderabit, Valeat et me amet, nam et ego amo cordatissime et sum

Generosae Dominationis Vestrae
Amicus Addictissimus et verus
Comes Nic a Zrin.

P. S. Immori Mikulich suae malitiae vult, sicut serpens, qui obtrito capite, et cauda venenum spargit, ille mentitur, ecce ostendo.

Magyar fordítása :

Ritkábban írok, hogy soraim kapósabbak legyenek s ezt Uraságodtól tanultam. Kinek van közülünk több méntsége? de ha másra nem jó — legalább erre szolgál méntségül a köszvényem. Én magamat nem

mentegetem mással, mint lustasággal, de ez nem akadályozna, ha tudnék szolgálni, használni, segíteni és meglátja — ha ezekkel az adományokkal kísérletezni óhajt — bizonyára sohasem fog nekem hiába parancsolni.

Tudni akarja, hogy hogy érzem magam? a szégyennel és irigységgel nem törődve — jól, de eddig még így is eléggé meg vagyok elégedve. Uraságnak is ezt a boldogságot kívánom. De egészen boldog még sem lehetek, mert néhány rosszakaróm bűnösnek mond, pedig — Isten a tanúm — ártatlanul. De volt egyszer, hogy a Gondviselés templomába mentek hálát adni az Istennek, hogy a békák nem tudnak harapni, mert különben minden lépésnél viaskodni kellene velük és páncélt viselni. Az a vígasztalásom, hogy jó füleim vannak a hallásra, a lelkem béketűrő és értelmem szétválasztani (mérlegelni) képes, bizony kitörttem volna, ha mindez vissza nem tartóztat. A mi Pattachich Miklósnak valami megbízással jön hozzám, nem gondoltam volna, hogy oly csekély belátással bírjon, hogy magát erre kényszeríteni engedje. Most kellett volna bebizonyítania, hogy jó barátunk volt. Mi kára lett volna abból, ha ezt kereken visszautasítja? Nem sajnálom őt, hogy ezt elfogadta, de sajnálom, hogy ezt kényszerítve volt megtenni. Azt mondja a vármegye, hogy az ő tagja volt az, akiért közbenjárt, de erre én azt mondom, nincs-e a becsületes testnek szemérmetlen tagja is? Egy megcsontított róka a többit is arra akarta rábírní, hogy vágassák le ők is a farkukat. A gyűlés végén egyik szolgálmat úgy megverték, hogy megsebesült: — ahol az ég dörög, — ott villámlik is. Nevetséges az a bosszúállás, ha az ura helyett a szamarát sújtja — lám ez a gyűlésezés és tanácskozás eredménye. Itt botránkoztatott meg Gorup úrnak elhárítása és cselekedete, akit egyébként értelmes embernek és barátomnak tartottam. De hát kinek bocsássunk meg inkább, mint barátaink tévedésének? Ha olyanféle emberek, mint Vadicz, lármáznak ellenem, megtisztelve érzem magamat, mert a rossz ember dicsérete is rossz. Most csak ilyen csekélységek okoznak nekem kellemetlenséget, az Isten keze valóban szelídebb a jégverésnél, amely körülöttem másokat megkárosított és bár engem sem hagyott érintetlenül, természetből mégis felajánlhatok Uraságnak annyit, amennyire szüksége lesz. Kérem tisztelgően helyettem is Főtisztelendő Atyámnál és közölje vele, hogy a határkövek kérdését készséggel oldom meg és nemcsak az ő lelkiismeretét hívom fel bírámul, hanem minden becsületes emberét. De meg vagyok győződve, hogyha megismeri az ügyet, úgy mint én, nem fog tőlem olyan szolgálattételt követelni, ami Ő Főtisztelendőségének keveset használ, nekem pedig árt, de ez nem is volna méltányos, és — mint említém — lelkiismeretére hivatkozom. Ah! mennyire kikapott a Fejedelem¹ a lengyelektől, bebizonyította, hogy nemcsak nevében, de tetteiben is „rák” és mennyire megnövelte ott a nemzetünk elleni megvetést. Gyalázatos békére kényszerítették, Krakkót is visszavették, úgy látszik, hogy a sors itt nagyszerű előkészületek után gombát² nevelt, amely egy éjjel alatt született és elenyészett. A svéd a dán ellen acsar-

¹ II. Rákóczi György.

² A pöffeteg-gombát érti.

kodik s alighanem győzni is fog, ettől félnünk kell. A franciák Belgiumban diadalmaskodnak, de nem úgy Milánóban, ott viszont nagyobb is a veszély, mivel Germániához közeledik. Vajha a fegyverrel való előretörés és előzönlés, a döghalál és a jégverés ne lennének egy — minket is fenyegető — romlásnak előjelei. De mi van a mi Patachich Péterünkkel? Mondja meg neki, hogy éljen jó egészségben és ha azt akarja, hogy neki szolgáljak és szeressem őt. Ezúttal hosszadalmas voltam, mert ritkán írok, így tesznek a fősvények is, akik egy nagy lakomát rendeznek egyszer s mindenkorra. Én nem így teszek, gyakrabban írok ezentúl, ha kívánja és lesz miről.

U. I. Mikulicz gonoszágát a sírba akarja vinni, mint a kígyó — amely ha fejét szétzúzzák, farkából önti a mérgét; ő hazudik, amint ezt én megmutattam.

29.

THÖKÖLY ISTVÁNHOZ

Levéltöredék. Magánügyekről és a Krakkó körül dúló pestisről ír. Rövid külpolitikai tájékoztatót ír a svéd-lengyel, dán-cross helyzetről.

1657 december 7

Közli: Széchy, IV. 272. és a Tört. Tár 1896. évf. 215. l. Másolata Széchy szerint az Orsz. Széchenyi Könyvtár kézírataiban Thököly István levelező könyvében, 250 Quart. Hung. jelzés alatt.

... ardi Ferencz im kérések, megadá kegyelmed böcsületes levelét, kinek bizony dolog, nem kell vala annyi ideig magát tartani kegyelmeddel, de fel nem érte elméjével, sokára s elég gonosz hírekkel tért meg, adja Isten, azon szegény hazát ennél is gonoszabb ne kövesse, és még az mi szegény hazánknak is ne jusson benne, jó ugyan az Isten s jóra fordíthatja, melyet engedjen ő szent felsége. Bánffi uram, elhittem, megtért eddig Budáról, örömet érteném mi jó válasszal; ha mi jó lovat tanál hozni, elhittem megtartotta kegyelmed s egyébiránt is tudom, ha mi jó módot lát benne, nem mulatja el kegyelmed, hogy én is már egyszer épülhetnék valami jó török lóra, az Szépe ló úgy látom kedves lova kegyelmednek, és így bizony dolog inkább akarom, hogy magánál tartotta kegyelmed, hogysen annyival bántja vala magát, eddig is mindenkor sokat cselekedett érettem, kiért csak azzal nem volnék adós, az tetlen nálam, kérem tartson igaz atyafiának, adjon occasiót az velem való szolgáltatásra. Krakkóban s azon innét igen kezdett grassálni az pestis, úgy halatlik pedig, hogy Prussiában, Toronya¹ alatt lévő királyunk ő felsége hadai elszállottak s téli quártélyban Krakkónál innét való

¹ Thorn.

tartományban szándékoznak és hogy Prussiában az svéciai király erős hadakkal újabban bejött volna, az bizonyos hogy Moszkvával confederált, és így ha az igaz, hogy Prussiában vagyon, hihető megbékélt dánussal, úgy nemcsak lengyeleknek, de az szomszéd országokban is terrort incutiálnak; rövid nap bizonyosbat hallunk s örömet tudósítom kegyelmedet, kívánván

Csáktornyan, die 7. decembris 1657.

30.

RUCHICH JÁNOSHOZ, ZÁGRÁB VM. ALISPÁNJÁHOZ

Közli, hogy egy megbízható tisztjét küldte hozzá bizalmas üzenettel, reméli, hogy nemsokára találkozhatnak s akkor többet mondhat terveiről.

1658 január 6

Közli: Ráth Károly, a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 1863. évf. 193. l. Eredetije Ráth szerint a Pannonhalmi Főapátsági könyvtár egyik kéziratgyűjteményében.

Generose Domine, Amice Nobis Observandissime!

Salutem et servitorum meorum, Commendatione praemissa. De qua re Capitaneum meum principalem ad Dominationem Vestram expeditum, intelliget ab eodem oretenus cui in omnibus, tanquam mihi ipsi fidem adhibeat, rogo. Negotium de qua ager patitur quidam moram, sed quanto citius, tanto melius. Ideo rogo Suam Dominationem ab eodem oretenus quidam moram Laborem non recuset, offere me in Majoribus si vivam Suae Dominationis servitorem. Necessitas me urget, et fides data Inimico, quod ita effrons molestem homines, uberius a supradicta Capiteo sua Dominationis est perceptura. Suam Dominationem Annos Nestoreos vivere foeliciter exopto, me recomendo ei al fine . . . le ba le man.¹

Generosae Dominationis Vestrae

Servus affectivus et Amicus

Comes Nicol. a Zrin.

Chaktorniae in festo 3. Regum (1658). Absolutis quibusdam negotijs me in Rakocz conferam, spero visurum. Suam Dominationem cum qua verbis plus, quod agam, habeo.

Magyar fordítása:

Fogadja mindenekelőtt üdvözetemet és készséges szolgálatom felajánlását. Hogy miért küldtem főkapitányomat Uraságodhoz, tőle élő

¹ Le ba le man rövidített kifejezése, e korbéli s későbbi kuruc levelekben előfordul s a francia „baiser la main“ kifejezés, olaszos alakja „baso la mano“ spanyolos kiejtéssel.

szóból megértheti. Kérem, hogy mindenben, — úgy mintha én volnék — adjon hitelt szavának. Az ügy, amiről szólni fog, elhalasztható ugyan, de mentől elébb fog megtörténni, — annál jobb. Azért kérem Uraságodat, ne sajnálja a fáradságot, ha élek nagyobb dolgokban fogom megszolgálni Uraságodnak. Megértheti Uraságod fentemlített kapitányom szavaiból, hogy a szükség és ellenségeimnek adott szavam kényszerít, hogy ilyen tolakodónak és alkalmatlankodónak kellennem. Kívánom, hogy Uraságod Nestori kort érjen el szerencsésen. Magamat ajánlom és kezét csókolom.

Csáktornyan 3 királyok napján. Néhány ügyem elintézésére Rákócza megyek, remélem láthatom Uraságodat s akkor dolgaimról szóban többet mondhatok.

31.

MEGYERY ZSIGMONDHOZ

Magánügyekről ír; kéri, tartsa jó emlékezetében.

1658 február 7

Közlő: Széchy, IV. k 273. l. és a Tudományos Gyűjtemény 1821. évf. XI. k. 112. l. Másolata az Orsz. Széchenyi Könyvtárban, Zrínyi Miklós munkáinak egykorú kéziratában 412. Quart. Hung. jelzés alatt.

Édes Apám Uram!

Az Ur Isten áldja megh kegyelmedet kívánsága szerént való jókkal. Bizony szívem szerint ha vétettem kegyelmednek, de ha csak voluntarie eshetik az, tudom nem tart sokáig bűnösnek. Irassa megh Kegyelmed Vytnyedy Urammal, vagy kívül akarja, az attestáziót, subscribálom jó szívvel, hadd vegyem penitenciáját büneimnek, s úgy is szolgálni akarok kegyelmednek. Most megküldöttem volna kegyelmednek, de Isten látja annak a rossz embernek, sem nevét sem állapotját nem tudom, azért kegyelmedtül várok. Én édes Apám Uram mennyi panaszt tennék az kegyelmed Confidentziájában, ha szólhatnék kegyelmeddel; de úgy látom azt is el kell felejtenuünk, mert privatum. Az háznak nyavalyáját látom nagyobbnak, nints is kívül edgyutt coniungere lacrymas, valóban haragszik reánk az Isten. Elylyen Édes Apám Uram kegyelmed, mert maid szükséges lesz a jó tanáts; és had szolgállyak én is kegyelmednek, mint megérdemli, én mint vagyok is kegyelmednek köteles szolgália s mind igaz fia.

Chiaktornya, 7-a Febr. 1658,

Groff Zrínyi Miklós

RUCHICH JÁNOSHOZ, ZÁGRÁB VM. ALISPÁNJÁHOZ

Kesereg külpolitikai helyzetünkön, főleg Erdéllyel kapcsolatban. Kifogásolja Lippay György érsek magatartását. A martianezi birtok ügyéről ír tájékoztatót. Katonái török marhákat zsákmányoltak, a fogoly Ibrahim agáért kicserélték az öreg Bocskay Jánost.

1658.

Generose Domine, Amice singularissime et charissime! Ago gratias Curiositati Vestrae Dominationis inde enim accipio Consolationem suarum Literarum. Querit ex me veritatem Novalium, ego identidem ex alijs; Neuter nostrum pro nunc contentabitur. Nam ut parum scio, sic parum scribere possum et nihil affirmare. Hac hora Domini mei Fratris Litteras accipio, quas Dominae meae Nurui mitto, ideo inclusas hic, ut perlegat lateri sigillatas ulterius portandas reddet. Non mirum est, Barbaro crevisse desiderium opprimandi Transylvaniam nam ad ventis dejectam arborem et Pueri concurrunt collectum ramos, semel profecto premere felices, Deus cum coepi, urget. Sed miror quod Duo Bella Turca assumat, quod nec annales ipsorum unquam dicunt, nec Religio permittit, nec. Bona ratio Status suadet, nisi forte hoc Transylvanicum non vocet Bellum suamque ambitionem ludibunde et sine periculo finire aut sperat, aut praesumat. Veziarius Budensis adhuc ibi est ad Szolnok, caput Principis referre in mandatis habet. Prudentiores tamen facilem Compositionem hujus Disturbij dicunt; si offam Cerbero det Rakoviczius sive illa sit aurata, sive fortalitiorem. Sed heu quam proximus ardet Ucalegon et misere res agitur nostra. Utinam Dano vota non novissemus, vel promissa reddidissemus, nunc immaculata fidei reputatione fulciremus hanc ruituram Transylvaniae Arborem, quae et Nos in ruinam trahet. Iam vero quomodo credi Nobis desideramus. Succurat miraculo Nobis Divorum aliquis, alias certe actum Nobiscum est. Arma nostra valde exigua forte 5 Milia militum, includunt se Danubio in insula Comaromiensi, et estne hoc Bellum vitare? estne succurere? Dubito certe, quod hac imbecillitatis Confessione aperiuntur oculi, vanum timorem de nostris viribus inimico habenti. Prudenter certe ille, qui pacem cupienti Bellum ostendendum dixit. Sed non abeam ultra crepidam. Regum facta perstringens, gemam tacendo. Res Imperij videbit ex Fratris literis, illa est substantia. Melita insula dicitur terrae motu tola conquassata, si verum est, nescio an Nostra Theologia attinget, cur rapiant mala fata bonos. Togatorum illo-

rum Censorum, ante Hannibalem Ducem, iudicium facile fero, nam sicut laudari a laudato laudis est. Certe laudari a vituperoso non desiderabile. Ego mihi conscius aliter sum, etenim non degerem in Croatam, et quidem Zrinium esse scio. Homo quidem sum, nec sine naevis, verum illorum Iudicio illud Maximum habeo, quod non sim Heliotropium, nap utan jaro fü vel pap utan jaro fü. Utinam audiret et me Rex meus dicerem certe te ipsi sine arrogantia, illud Aiacis. Denique quid verbis opus est, Spectemur agendo. Quod hic marcescam, non mea, sed Saeculi malignitas, et talium Iudicium est. Voluisse sat sit, sic et meruisse habebō. Sed o Arborum vanissima simul molestissimaque Tillia, quid tu praeter umbram Sacram Specie, habes? O Columnae tigridibus bestiisque suffultae dignae certe alicujus Sampsonis impulsu ut reurent; Quia non Patriam fulciunt, sed gravant, non decorant, sed dedecorant, non similes Arae, sed gabalo sunt. Itane loquendum de tua Natione est. Sed hem ego fallor, non tu Ungarus es, nec nos tua Natio. Scio quid vis, dicet tuam Geneologiam et Egregios Avos Bonfinius noster antiqui Testamenti Scriptor folio 552 Numero 20, item 449 Numero 30. Dicet et Novi Testamenti praeclarissimus, veridicusque Scriba Istvanffi fol: 822, Numero 10. Et en quam bene hinc quadrabit illud Spiritus Sancti. De Patre impio querentur impii, quoniam propter illum sunt in opprobrio. Autumor risurum D. Ruchich cum haec leget, quod sit invehar. Verum sciat, non solum meam me Causam agere, sed communem. Et si laurus sine strepitu non ardet, certe nec Vir bonus impune se calumniare patietur. Sed et sic multum ille mihi debet, de quo sub aenigmate locutus sum, nam Certo meretur pleno ore nominari, et explodi, sed hoc alijs relinquo. De Bonis Martianez quid mihi Vestra Dominatio scribat, jucunde intellexi, nam veri Amici Consilium suasionemque agnovi. Non sic certe aliqui his elapsis Diebus mihi suadebant, sed Comitis Emerici Vicinitatem, qui et ipso emere velle Martianez dicebatur, mihi ad terrorem objiciebant.

Ego autem illis illud Pelopidae Graeci Ducis responsum dedi, cum enim ille ductaret aliquando, per certas angustias Exercitum, venit Currens Miles ad illum dicens; O Pelopida in Inimicos incidimus, respondit ille imperterritus, quin imo illi in Nos inciderunt. Si itaque tali vicinitate jungemur, cum Comite Emerico videbimus uter in alterium inciderit. Tracto iterum de Bonis, sed cautius quam ante, ustus enim timet uri; non sum tamen ustus per dementiam; verbum et fides Regia mihi data est, existunt me ab illa; nec pudere me potest falsum fuisse. Bene hic valemus mi charissime Domine Ruchich, et hilariter; ar juszto Krat Goszpodin Boghdanamsze Turszke Szramote nagledati. Secunda Die Pentecostas abegerunt Canisiensibus, mei milites 300

Pecora, et antea etiam aliquot nominatissimos illorum Duces sustulerunt, inter quos Aga Ibrahim, cujus Capite eliberatus est noster senex Boczkay. Sed quid dicent nostri Germani? sine dubio, Ego causa ero? hic possem multa in Contrarium dicere, sed et si longus fui. Inclusas Styriaci Consilij rogo cum Reverendissimo conferat (quem meo nomine officiosissime salutet) et scribat mihi suam opinionem. Valeat et amet me, nam sic me Deus amet, ut ego vos sincerissime amo et sum.

Vestrae Dominationis
Amicus addictissimus
Comes Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása :

Köszönöm Uraságod érdeklődését, aminek köszönhetem vígasztaló sorait. Tölem kérni a hírek igaz voltát, én pedig másoktól, de most egyikünk sem lesz kielégítve, mert amilyen keveset tudok, olyan keveset írhatok, és semmit sem határozottan. Ebben az órában érkezett fivérem levele, amelyet elküldök menyem-asszonyomnak, azért mellékelem ide, hogy elolvashassa s újra lepecsételve adja vissza továbbvitelre a hozójának. Nem csoda, ha a törököknek oly nagy vágya jött Erdélyt leigázni, hiszen a gyerekek is összeszaladnak a szétől döntött fa ágainak összeszedésére. Ha Isten sujtani akarja a boldogtalanokat, tovább is sujtja. De csodálom, hogy egyidőben kétfelé visel hadat, amire eddig nem volt példa történelmében és hitvallása sem engedi s a józan politika sem javasolja, vagy talán nem tartja az erdélyi ügyet háborúnak s abban bízik, hogy dicsvágyát játszva, és veszély nélkül kielégítheti, nem reméli, vagy éppen előre nem sejtí. A budai Vezér még Szolnoknál táborozik és parancsa van, hogy a Fejedelem fejét megszerezze. Az okosabak szerint azonban könnyű a viszálynak végét vetni, ha t. i. Rakovicsius a Cerberusnak csalétket dob oda, akár aranyat, akár várapot. De ah! Milyen közel van a veszély és nyomorúságos ügyeink milyen rozszul állnak!

Bár csak ne ígértünk volna semmit a Dánoknak, vagy legalább fogadásunkat megtartottuk volna, akkor most hűségünk szeplőtlen megőrzésének tudatában támogathatnánk Erdélynek dőlni készülő fáját, amely most minket magával együtt veszélybe ránthat. De így hát hogyan kívánhatjuk másoktól, hogy nekünk higgyenek? Ha csak Isten valami csodálatos módon ki nem segít a bajból, bizonyosan elpusztulunk. Nagyon csekélyszámú, — alig 5000 főnyi seregünk bevette magát a Duna közé, a komáromi szigetbe. De mit jelenthet ez? A háborút elkerülni? Segítséget nyújtani? Erősen kétlem, hogy ellenségeink szemei felnyílnak gyöngeségünk e megnyilvánulásától, hiszen eddig féltek hatalmunktól. Valóban bölcse nem mondta valaki, hogy aki békét akar, készüljön fel a háborúra. De nehogy illetéktelenül bíráljam a királyok dolgait, — hallgatva nyögök. A birodalom ügyeit, fivéremnek erről szóló leveléből megérti. Malta szigetét földrengés teljesen feldúlta, Ha ez igaz, nem tudom, miképpen fogja hittanunk megmagyarázni, hogy a szeren-

csétlenség miért éppen a jókat sújtja. Ama tógás bírák ítéletét Hannibal hadvezérről könnyen elviselem, mert dicső dolog, ha dicső ember dicsér, de a hitvány ember dicsérete nem kívánatos, Nekem más a meggyőződés, mert nem tartom magamat valami elfajzott horvát-nak, hanem mindenekelőtt Zrínyi vagyok! Ugyan én is csak ember vagyok és nem is minden gyarláság nélkül, de az ő ítéletük szerint legnagyobb hibám az, hogy nem vagyok napraforgó, nap után járó fű, pap után járó fő.¹ Vajha meghallgatna a király engem is, bizonyára kérkedés nélkül idézném Aiax szavait: „minek a sok fecsegés, lássuk a tetteket!” Hogy itt tétlenségben tespedek, annak nem én vagyok az oka, hanem a század hitványsága és az ilyen emberek ítélete. Azt akarom, hogy ennek vége legyen s akkor meg lesz az én érdemem is. De Te, hársfa, a fák leghitványabbika s leghasznavetlenebbje, — szent árnyékod látszatán kívül, mivel dicsekszel? Óh ti, tigrisektől és fenevadaktól támogatott oszlopok, kétségkívül méltók vagytok arra, hogy egy Sámson lökésétől ledőljete, Mert a hazának nem támaszai, hanem támaszai vagytok, nem oltárhoz, de akasztóházhoz hasonló. Így kell nyilatkoztatni nemzetedről? De tévedek, Te nem vagy magyar, s nem tartozol nemzetünkhöz. Tudom ki vagy, elmondja származásodat s dicső őseidet Bonfinius, hajdankori történetünk írója, az 552. lap 20-ik és a 449. lap 30-ik száma alatt. Elmondja Istvánffy, újabbkorunk jeles és valóban hitelt érdemlő írója 822. lapon, a 10. szám alatt. És íme milyen jól állik erre a Szentlélek ama mondása: a gonoszok az Atyára panaszkodnak, hogy gonosz, mert miatta vannak gyalázatban. Gondolom Ruchich uram mosolyogni fog, ha olvassa, hogy mennyire elragadtatom magamat. De tudja meg azt, hogy nem a magam dolgáról beszélek, hanem közügyekről. És amiképpen a babér nem ég ropegás nélkül, a jó ember sem viselheti el békén a rágalmazást. De ő még így is sokkal tartozik nekem, mert nem neveztem meg a nevét annak, aki megérdemelné, hogy fennhangon megnevezzék és kigúnyolják, — de ezt másokra bízom. Örömmel értesültem arról, amit Uraságod a martianezzi bírtok ügyéről írt, mert felismertem abban az igazi jóbarát tanácsát és javaslatát. A mult napokban némelyektől más tanácsokat hallottam, ők Imre gróf szomszédságával ijesztettek, aki állítólag maga szeretné megvenni Martianezet. Én ezeknek Pelopidas görög hadvezér szavaival feleltem: akihez, — midőn seregét szorosok közé vezette, egy odarohanó katonája így szólt: Óh Pelopidas, az ellenség kezébe estünk! — rendíthetetlen

¹ A szövegben előforduló szellemes magyar szólójáték: „nap után járó fű, — pap után járó fő” — Lippay érsekkel való ellentétére vonatkozik. Tudjuk, hogy Zrínyi belpolitikai ügyekben nem követte az érsek elgondolását, sőt élesen bírálta, amikor a főpap egyháza érdekeit a nemzet érdekei elé kívánta helyezni. A hársfáról és a fenevadaktól támogatott oszlopkról szóló hasonlata szintén Lippayra vonatkozik. A hársfa neve a szláv nyelveken: lipa. A zombori Lippay család nemesi címerében két tigris tart két felől egy oszlopot. Zrínyi Lippay érsek elleni érzelmeit a fenti két krónikában szereplő és bűnös Lippayakra való utalással is akarja megvilágítani. Bonfini az idézett helyen egy Henricus Lipa nevű, a Svehla bandájához tartozó rablóról beszél, Istvánffy pedig egy Lippay Balázsról, mint cégéres rablóról, sőtét csavargóról tesz említést. Zrínyinek tehát ez a megjegyzése egy gúnyos szúrás akar lenni az érsek felé.

nyugalommal ezt válaszolta: „Sőt ellenkezőleg, azok estek a mi kezünkbe!“ Ha tehát Imre gróffal ilyen szomszédi viszony köt össze, majd elvállik, ki esett kinek a kezébe! Ismét a birtokügyekről tárgyalok, de óvatosabban, mint azelőtt, mert aki egyszer megégette magát, — fél a tűztől. Egyébként nem a gondatlanság okoz nekem bajt, bírom a király szavát és ígérését, ezek kisegítenek abból, s nem is szégyelhetem tévedésemet. Mi, — kedves Ruchich Uram, — itt jól érezzük magunkat és vigadunk, mert az Úristen gyakran szemlélteti velünk a török tartózkodó magaviseletét. Katonáim Pünkösöd másodnapján elhajtottak a kanizsai törököktől 300 marhát, azelőtt pedig néhány, igen híres vezéruket csípték el, köztük Ibrahim agát, akiért a mi öreg Boesckaynkat cseréltük ki. De mit mondanak a mi németjeink? Bizonyára én leszek ismét a háborúskodás okozója? Sokat mondhatnék ezzel szemben, de már így is hosszadalmas voltam. Közölje kérem a Főlisztelendő Úrral a Stájer tanács idemellékelt végzéseit, — köszöntse őt az én nevemben is melegen, s írja meg az ő véleményét.

33.

RUCHICH JÁNOSHOZ, ZÁGRÁB VM. ALISPÁNJÁHOZ

Felgyógyulásáról értesíti. Tudatja, hogy a közeli pozsonyi országgyűlésre nem szívesen, de mégis felmegy. A béke még bizonytalan, a bécsiek nem törődnek a szabadsággal.

1658. június 28.

Közli Ráth Károly, a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 1863. évf. 195. l. Eredetije Ráth szerint, a Pannónhalmi Főapátság könyvtára egyik kéziratgyűjteményében. Évszáma hiányzik. Tartalma szerint 1658-ban készült.

Generose et amantissime Domine!

Desiderium peccatorum perivit, Deus non saltem restituit mihi sanitatem, sed adjunxit Consolationem per Turcarum Confusionem. Appropinquat Diaeta Hungarica, cuius substantia vel subjectum, ni fallor, totum in materia Transylvaniae est. Et ecce, quae ego scire possum, mitto in inclusis, remittat mature, rogo. Pax tantum decantata titubat adhuc, quae jam tanto tempore Solidari potuisset, si libertatis superis tam cura placeret, quam vindicta placet. Ego non possum me resolvere ad Profectionem Posonium, semper enim ibi magno emi poenitere. Ito tamen, si videro posse me servire Patria vel tantillum. Valeas bene, charissime Amicorum et me amas, ut ego te. Sum enim

Chaktornae 28 junij.

addictissimus amicus
Comes Nicolaus a Zrin.

P. S. Forte ita de meis litteris judicat Dominatio Vestra, ut Angli de Vino Canariae, quod si vehatur et revehatur per aequinoctialem lineam, perfectissimus evadit, alias ordinariis simile est. Ita et de meis litteris, quas iterum remitti postulat. Pareo: forte satis aliquid acquirant toties transeundo Belam. Iterum de termino Diaetae nihil scio, vix tamen putarem tanta industria publicatam evanescere.

Magyar fordítása:

A bűnösök óhaja néha nem teljesül. Isten nemcsak visszaadta egészségemet, hanem még meg is vigasztalt a törökök megzavarodása által. Közeledik a magyar orsz. gyűlés ideje, amelynek legfontosabb tárgya, ha nem csalódom, Erdély ügye lesz. Amit én tudhatok, idemlékelve¹ megküldöm, kérem minél előbb vissza. Az annyira híresztelt béke, amely pedig annyi idő múltán megszilárdulhatott volna, — ha az ott fenn lévők annyira törődnek a szabadsággal, mint amennyire élvezik a bosszút, — még mindig bizonytalan. Én nem határozhatom el magamat a pozsonyi útra, mert ott mindig nagy árat fizetek a bosszúságomért. De mégis elmegyek, ha látom, hogy hazámnak valamicskét is használhatok.

Csáktornya, júni 28. (1658).

U. i. Levelemről Uraságod bizonyára úgy vélekedik, mint az angolok a canáriai borról, mely akkor a legfinomabb, ha az egyenlítő vonalán át, meg visszaviszik, máskülönben csak közönségeshez hasonlít. Így van ez az én levelemmel is. Engedelmeskedem, talán nyernek valamit, ha a Belán annyiszor átmennek. Az országgyűlés napját még nem tudom, hiszem, hogy — miután olyan szorgalmasan hirdetik, nem fog elmaradni.

34.

RUCHICH JÁNOS ZÁGRÁBI ALISPÁNHOZ

Leánya haláláról és fia halálos betegségéről értesíti. Küld egy török foglyot. Helyreigazítja Imre (Erdödy) gróf állítását egy családi ügyben. Ő nem törekszik a varasdi kormányzói állásra. Többre becsüli a jó lutheránust a rossz katolikusnál. A károlyvárosi generális segélykérésére üzeni, hogy szívesen segíti, ha kell, de most még nem szükséges.

1658. augusztus 24.

Közli Ráth Károly a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 1863. évf.-ban. 202. l. Eredetije Ráth Károly szerint a Pannonhalmi Főapátság könyvtárának egyik kézirati gyűjteményében. Évszáma hiányzik. Tartalma szerint 1659-ben készült.

¹ Hiányzik.

Generose Domine, Amicissime!

Amare egit mecum fortuna, in aequalissimo Concambio, dedit nempe praerogativam contra Turcas, sed abstulit filiam dilectissimam, in filium etiam idem fatum expecto, languet enim extreme. Quod si haec a Superis ea mente fiunt, ut quad deest Semini, suppleat aeternitas gloriae, nihil lugebo, et liberior ero, et totus ad Servitia Dei Patriaeque! Ecce autem Amice, ex mamona Iniquitatis tibi munusculum mitto. Est Turca Canisiensis jam ultimo captus, munus quidem levidense, sed adferat aliquo utensilia pro Domestica necessitate. Non fallitur Comes Emericus, sed mentitur, secus enim ipse scit, quam dicit; Litterae illae contra Erdeödianum familiam non sunt, sed contra Szechyanam in negotio Dotis; haec clam fieri non possunt, videbitur uter Nostrum verum dicit. Ridiculum est Varasini Praefecturam me ambire, scilicet eo loco Transylvaniae res sunt ut juvari hac Via possint, vel ego ita demens sum, ut sanus inter leprosos esse desideram. Ruit certe cum fragore Transylvania et ego Senecae assentior ubi dicit, Semel profecto premere foelices Deos, cum coepit urget, Coeterum Vitniedium pro bono viro nosco, et majoris existimo bonae constientiae Lutheranum, quam malae Catholicum. Ustus timet uri, bonus Comes Emericus veretur iterum, ako na roszgue nebude puhat Ego vero hic non pertinaciter mansi, sed Deus immisit calamitatem hanc in Domum meam debui me absentare a Comitijs, dicant quidquid voluerunt invidi. Dominus Comes Generalis Carlostadiensis suppetias a me postulat; Si necessitas urgebit, ipse vadam cum meis fidelissime non credo tamen, hoc anno fore necessitatem, interea quantum potero, ego hoc meis Vicinos occupabo. Vale!

Chaktornae 24. Aug.

Generositatis tuae
addictissimus Amicus
Comes Nicol a Zrin.

Magyar fordítása:

A legegyszerűbb cserében a szerencse keserűen csalt meg; előnyt adott nekem a törökökkel szemben, de elragadta a legkedvesebb leányomat,¹ fiamra is hasonló sors vár,¹ mert máris végtelenül gyengül. De ha ezt az Istenek azért cselekszik, hogy a hiányzó utódokat a dicsőség örökkévalóságával óhajtják pótolni, nem fogok szomorkodni, mert egyrészt függetlenebb leszek, másrészt pedig magamat teljesen az Isten és a Haza szolgálatának szentelhetem. Ime azonban küldök Neked, barátom egy csekélyke ajándékot a hamisság gazdagságából. Ez egy kanizsai török, akit legutóbb ejtettek foglyul, — silány ajándék ugyan, de talán használható a ház körül.

¹ Mária Terézia és Izsák, mind a ketten csecsemőkorukban haltak el.

Imre gróf nem téved, hanem hazudik, mert másképpen tudja a dolgot, mint ahogy mondja. Azok a levelek nem az Erdődy nemzetség ellen irányulnak, hanem a Széchyek ellen, a menyasszonyi hozomány ügyében. Ezeket nem lehet titokban tartani, majd meglátjuk, hogy kettőnk közül ki mond igazat. Nevetséges állítás, hogy én a varasdi kormányzóságra törekszem, t. i. hogy az erdélyi ügyek olyan állapotban vannak, hogy ezáltal lehetne segíteni rajtuk, vagy talán én vagyok olyan ostoba, hogy egészséges létemre a belpoklosok közé vágyódom? Erdély bizonyára nagy zajjal fog összeomlani, és én igazat adok Sencének, aki ezt mondja: hogy az Isten, ha már egyszer elkezdte elnyomni a szerencsétleneket, akkor azt gyorsan teszi. Különben Vitnyédy derék embernek ismerem, és többre becsülöm a tiszta lelkiismeretű lutheránust, a rossz katolikusknál. Aki már egyszer megegette magát, — az fél a tüztől. A jó Imre gróf ismét fél, hogy... (érthetlen horvát mondat...) nem fog fujni. Én pedig nem macacsságból maradtam itt, hanem mivel Isten reám mérte azt a csapást, nem mehettem a gyűlésekre, mondjanak irigyeim bármit, ami nekik tetszik. A károlyvárosi Tábornok, Gróf úr segítséget vár tőlem. Ha szüksége lesz erre, magam megyek embereimmel nagyon szívesen, de nem hiszem, hogy erre még az évben szüksége lenne. Azalatt — amennyire tehetem, én itt a szomszédaimat fogom lefoglalni.

35.

RUCHICH JÁNOS ZÁGRÁBI ALISPÁNHOZ

Kifogásolja, hogy a trónváltás után sem változott meg a bécsi udvar álláspontja a magyar végvidék védelmezésében. Külpolitikai híreit közli.

1658. december

Közli Ráth Károly a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek 1863. évf.-ban, 208. l. Eredetije Ráth szerint a Pannonhalmi Főapátság könyvtárának egyik kéziratgyűjteményében. Kellezve nincs. Tartalma szerint 1658 decemberében készült.

Generose Domine, Amice singularissime!

Remitto tibi salutem et quas affectiosissimis Comprecationibus impletas ad ne misisti, reddo tibi voces tuas. Dij te servent, et solvent Vir Generosissime, Domine Amice charissime! Mihi vero (ut dicam breviter de mea peregrinatione) contigit adire Corinthum. Vidi regem novum, aulam novam, Novos ministros, denique omnia, primo obtutui nova; Sed juxta sapientia Regis Aphorismum penitius scrutanti; nil certe sub illo sole apparuit novum diversi quidem homines, diversa nomina, pallia rerum diversa, at mos ibidem, cunctatio eadem, pacis etiam ingloriae cupidino eadem, imo otij ut ita dicam, Idololatria eadem ipsa an-

tiqua manet, et facile a prudentibus observatur. Utinam Rex noster praestantissimus sicut in dispositissimo corpore Spiritus heroicos gerit et vere nominis omen habere videtur: ita Ministros etiam Leoninos haberet; forsitan non queremur nunc cum afflictis Hungaria amisisse Regni brachium, dextram Pannoniae, Scutum imo murum Christianarum Provinciarum Transylvaniam. Voce amissam; quantum enim distat a tali, ibi enim videre est eversus Urbes, et prodita templa prostitutam Principis dignitatem, degradatus duos Rakoczios, patrem et Filium, subrogatos alios duos Umbratiles, primum Redaium, nunc Barchium, Populum in servitutum abductum. Sed si (juxta Senecam) non est adhuc ille in summitto miser, qui Calamitates numerare possit, certe Transylvania miserrima est, quae habet non numerabiles afflictiones et si in infinito daretur ultimum, illud certe esset simul et maximum, quod Spes sit nulla salutis. Est qui mederi vellet, si saltem possit, est, qui possit, dum modovelit — qui velit ac possit — nullus certe. Majus dicam; est, qui hac ruina non lamentatur, non luget, in prora sedentem, invisum, ipse in puppi sedens, mergi non horret; dicit se perire postea libenter dum modo alter prius, est, qui hoc incendio delectatur ut calefacere se ad illud possit. Ego certe non loquor somnia, licet paradoxa, nec, calamo, alias communicanda, Num itaque impietatis arguerer, si dicerem illud Lucani? hoc placet o superi cum vobis perdere cuncta, propositum est, nostris erroribus addere crimen. Sed quia curae parvaeloquuntur, ingentes silent, hic ego obmutesco, veram materiam at folium. Pudor ringatur, strepat declamet, honorem non deturpabit; veritas est filia temporis pudor mendacij, dabit Deus finem vel funem. Agnosco hanc esse virgam et baculam Dei, quo me, pro meis peccatis castigat, tanquam talem honoro, et exosculor, privatus hic meus vermis est, exerceor in illo, quid virtutis et tolerantiae habeam, probor; talis fuit *Jonae* Prophetae, qui ipsius viridem umbram explicavit. Assiste mihi Deus, et da mihi longam et durabilem patientiam, fraenos impone furori meo, ne incidam in iram tuam. Nihil scio de Martianeis, quidem scribunt, conclusum esse, detur mihi, reliqui nihil sciunt, sic pro contra, non angar, nec tamen desum mihi, sed sine strepitu ago, uti habeam. Ipse nihil de hoc in Aula mentiones feci, nec ulla alia praetensiones vel minimas habui; ergo cum contentatione inde abij. Fui plus, quam alias honoratus, vocatus ab consilia intima, fumus ignem praecedit, an me iste aliquando calefacturus sit, sub Judice lis est. Annus iste senescit; nulla nova habeo: obsidionem Copenhagae dereliquit Svecus, an timore, an cupidine confligendi cum Hollandis, qui succurrere volunt, — nescitur. Est in Transylvania Exercitus Turcicus cum Tartaris, non ad alium agendum, quam

parta, hac hyeme conservandi; ergo concludamus redditurum ingentiorum, qui orditam telam, ulterius textat. Vezirius fune perijt Bizantij, et summus illorum Mystes, Muffti, ad placandum Asiaticum rebellem abiit, sed non deerit per hoc Canis, qui lambet Transylvaniae et Ungariae sanguinem. Sed hem, an et noster Primas ad Transylvanum incendium rubuit, ergo cancer est. Mussitari de hoc audivi, publicum adhuc non fuit. Sit foelix, sit faustus per me licet dum modo Cardo stabilis sit, sicut debet esse Ecclesiae; ita et Regni nostri. Conqueror tibi Generose Domine, de Fratre, quem tantum amo, nec mihi scribit; scribenti, nec scit me esse; Corripi illum ita Dij te ament. Nam nec ego Sedulus scriptor sum, attamen scribo, ipsi frequenter; praeposui istis proximis Natalitijs festis esse Zagrabiae. Utinam sine turbatione hoc ordinare possem. Generositas Tuae, Amicus addictissimus

Comes Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítás:

Viszonzva üdvözleteidet s ismételve szavaidat, amelyeket mélyen átértett jókívánásokkal küldtél hozzám, kívánom, hogy az Úristen tartson és áldjon meg némes férfiú, kedves barátom uram. Engem pedig (hogy utazásomról röviden szóljak), a szerencse a fővárosba (Corinthusba) vezérelt. Láttam az új királyt,¹ az új udvart, az új minisztereket, szóval az első tekintetre minden újat, de a bölcs király szavai szerint, jobban körülnézve, valóban semmi új sem tűnt fel nekem a nap alatt. Az emberek ugyan mások, a nevek, a dolgok külső alakjai megváltoztak, de a szokások a régiak maradtak, ugyanaz a késlekedés, a békevágy, még becstelen áron is, — ugyanaz, mint azelőtt, sőt mondhatom, a tespedés bálványozása is a régi; akinek esze van, — ezt könnyen észreveheti. Bárcsak lennének dicső királyunknak — kinek teste nevének megfelelő hős lelket takar — oroszlánszívű miniszterei, — akkor nem panaszkodnánk most a szorongatott Magyarországgal, hogy elvesztettük Pannonia jobbkarját, a keresztény országok pajzsát, sőt védőbástyáját, Erdélyt. Elvesztettnek mondom, mert mi hiányzik ahhoz, hogy ilyen legyen? Íme ott a városok romokban hevernek, a templomokat elárulták, a fejedelem méltóságát meggyalázták, a két Rákóczit, apát és fiát letették, s őket két árnyékfigurával helyettesítették. Előbb Rhédeyvel, most Barcsayval és a népet rabságra hajtották. De ha (mint Seneca mondja) még nem a legszerencsétlenebb az, aki bajait meg tudja számlálni, akkor Erdély valóban a legszerencsétlenebb, mert nyomorúsága megszámlálhatatlan, és ha a megoldás a végtelenség távolában rejtőzne, bizonyára az a legnagyobb baj, hogy az üdvösségre már semmi reménye sincs. Van aki akarna segíteni, csak tudna, — van aki tudna, ha akarna, — de olyan, aki akarna is tudna is, — nincsen. Sőt még többet mondok, van aki a romlásokon nem kesereg,

¹ I. Lipót.

nem gyászol. Az, aki már a hajó farában ül, nem törődik a hajó orrán ülőnek, — akit gyűlöl, — elmerülésével. Azt mondja, hogy azután szívesen pusztul el ő is, csak a másik előzze meg. Van aki a tűzvészben gyönyörködik, ha abban megmelegedhetik. Én bizonyára nem álmodom, bár paradoxonokban beszélek, amiket máskülönben nem írnék le, Vajjon istentelenséggel vádolnának-é, ha Lucanussal azt mondanám, hát elhatározótátok, hogy bűneinkért — tévedéscinket is hozzászámítva — teljesen elpusztuljunk?

De mivel a kisebb gondok lesznek hangosak, ha a nagyobbak hallgatnak, én is elhallgatok, és más tárgyra és lapra térek. Bár bosszankodjék, pattogjék, lármázzék a szégyenletes magatartás, a becsületen ez csorbát nem ejt. idővel kiderül az igazság, megszegyenül a hazugság, Isten egyiket is, másikat is megadja. Eliszterem, hogy ez — Istennek fenyítő virgácsa, amellyel bűneimért ostoroz, és ilyenként tisztelem és csókolom, ez mardossa féregként bensőmet, — de ez meg is edz, és próbára teszi erőmet, béketűrésemet. Ilyen volt Jónás prófétái is, amely a halvány árnyékot mellőle eltünteté. Állj mellém Istenem! Adj hosszú, kitartó türelmet, fékezd haragomat, nehogy tiédet vonjam magamra!

Martianezről semmit sem tudok, azt írják, hogy elhatározták, hogy nekem adományozzák, mások viszont semmit sem tudnak erről s így nem aggódom, ha nem sikerül. De azért magamnak sem ártok s azon dolgozom csendben, hogy így történjék. Én erről az udvarban említést sem tettem és más követeléseim sem voltak, így tehát elégedetten távoztam onnan.

Jobban megbecsültek, mint máskor, a titkos tanácsba is meghívtak, füst előzi meg a tüzet. Kérdés, fogom-é még érezni valamikor ennek melegét? Az év halad a vége felé, új hírem nincs, a Svédék abba hagyták Kopenhága ostromát, félelemből-é vagy pedig mert a Hollandiaiakkal szeretnének összecsapni, akik segíteni akarnak — nem tudhatjuk. Erdélyben török sereg táborozik tatárokkal, nem egyébrét, minthogy télen át megtartsák, amit szereztek. Tehát azt következtethetjük, hogy nagyobb sereg fog visszatérni, hogy a megkezdett szövetet tovább szöjjék. A Vezirt felakasztották Bizanczban főpapjuk, a Mufti a lázadások lecsendesítésére indult, de azért nem fog hiányozni a kutya, amelyik Erdély és Magyarország vérét szívja. De lám, a mi Prímásunk az erdélyi tűznél megvörösült, tehát bíboros (rákveres) lett, beszélik ezt róla, de még nem nyilvános a dolog. Miattam lehet szerencsés és boldog, csak legyen az az állandó sarokkő, aminek egyházunk es hazánk érdekében lennie kell. Panaszom van Nemzetes Uram — fivérem ellen, kit annyira szeretek; nem válaszol ha írok neki, nem is tudja hogy élek-é? Intsd meg őt, az Isten áldjon meg. Mert — bár magam sem vagyok szorgalmas levélíró, de azért neki gyakran írok.

A közelgő karácsonyt Zágrábban szeretném tölteni, ha ezt zavarás nélkül elrendezhetem.

I. LIPÓTHOZ

A Széchy család fiági örökségi perében kéri, hogy az eljárást, amelyet egy királyi parancs felfüggesztett, tovább folytassák, hogy az ő és érdekelt társai igazságát egy bizottság előtt, amely a titkos tanácsosokból és a magyar kancellárból állíttassék össze, bebizonyíthassa.

1659. január 7.

Fredetiye Szigetváron, a Zrínyi Miklós Múzeum Egyesület kéziratárában az 1659. évi fasc.-ban. Csak az aláírás Zrínyi kezeírása.

Külső címzés: *Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maestati etc. Domino, Domino Clementissimo.*

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas!

Domine Domine clementissime.

In negotio divisionis bonorum familiae Szechi masculini sexus meo, fratris, ac reliquorum interessator' consanguineor' nominibus supplicaveram nuper Viennae existen' Matti' Vrae' Sacrimae', ut pro gratia justitiam in eodem negotio, autoritate Mattis' Vrae' Sacrimae' impeditam, clementer relaxare dignata fuisset, resolutionem eiusdem Mattis' Vrae' Sacrimae' sub spe amicabilem compositionis distuli sollicitare, verum illusis, audivi, me apud Maestatem Vram' Sacrimam', sub nomine injusti et acquisitionis iniustae, per non nullos, ut minutiora eorundem argumenta iam taceam, quorum in proxime praesentato Supplici libello feci mentionem, cuius paria Psentibus inclusa Matti' Vrae' Sacrimae' demisse mitte, insimulari, et quod Deus propter injustitiam populi transferat Regna de gente in gentem. Cuius *assertionis* argumentum habent occasione articuli 69 Anni (618 et, 11. Anni) 630, verum huius *assertionis* et argumenti vanitas tollitur per Aulthorum contraria facta, modernus etenim dnus' Palatinus, plura talia Mandata, cum exclusione Repulsionis remedy expedit et extradedit. Ita et praedecessores eiusdem, sicuti et reliques (igy) Judices ordinary, post auditos eorundem articulos, unde ex continua hactenus practicata consuetudine, articuli ydem suum amiserunt robur et desyt peramplius esse lex. Quorum actiones contrariae vel sunt justitia, vel injustitia, *si primum*, quare mihi denegatur cum interessatis, id quod alys permittitur *si posterius*, quare facit cum laesione juramentalis obligationis Suae, Injustitia esse et dici nequit, quia praedecessores eiusdem ubi Pmisi ita Dnus' Judex Cur.' modernus, et aly

Judices Regni ordinary extradederunt talia mandata, procediturq' in similibus divisionum Causi, cum exclusione remediorum, Ego solus in audito exemplo, cum interessatis *praepedior*, nulla lege nulla ratione sic exigentibus et si liceret argumenta aliorum repetere, proprys conficerem gladys, de insimulata injustitia, ut pote qui eius sunt Authores, cuius me innocenter insimulant, merito sané conqueri possem, quod pro meis et meorum fidelibus servitys, gloriosa morte contestatis, contra leges Regni et Diplomata Regia, ubi gratiam habere sperarem, disgratiam experior et impedimenta. Ne autem quispiam me cum interessatis alicuius iniustitiae insimulari possit, coram Dnis' Archiepiscopo Strigoniensi et Palatino, uti qui se partes et Procuratores fecerunt, bonum jus meum producere nequeo. Verum ut Matti' Vrae' Sacrimae innotescat, *instituta* per Intimos Consiliarios et Cancellar' Regni Su: Hungariae commissione, coram Eisdem bonum jus, per agentem meum productur' paratum offero ut sic innocentia nostra bonumq' jus, et praetentio justa, e conuerso iniusta aliorum delatio et assertio reddatur Matti' Vrae' Sacrimae' manifesta. Supplico Eidem Maiestati Vrae' Sacrimae' humillime dignetur benigne hanc ordinare commisionem, ut sic manifesta reddita existente justitia nostra, Authoritate Mattis' Vrae' Sacrimae' procedere et hactenus contra leges Regni, *usitatis* processus et Diplomata Regia inpeditam consequi mereamur justitiam. Deus Majestatem Vram' Sacrimam' diu florentem foelicysimé conservet. Datum in Nova Curia mea, die 7 Januar' 1659. Sacrimae' Mattis'

Vrae'

Subditus Humillimus
C Nicolaus a Zrin mpa

Magyar fordítása:

A Széchy-család férfiági vagyona felosztása ügyében a magam, fivérem és a többi érdekelt vérrokon nevében nemrég, — bécsi tartózkodásom alatt — folyamodtam Felségedhez, hogy ez ügyben folyamatban volt és Felséged parancsára kegyelemből felfüggesztett bírói eljárásnak folytatását kegyesen megengedni méltóztassék. Felséged döntését, — mivel barátságos megegyezésre volt remény, — egyelőre nem kértem, de reménységemben csalatkozva, — hallottam a vádat, hogy engem Felséged előtt csalárd úton való vagyonszerzés címén — melyekről legutóbb benyújtott, másolatban Felségednek itt alázatosan bemutatott kérvényemben említést tettem, részletezni nem akarom: többben megvádoltak, mondván, elveszi az Isten az országot az egyik nemzetől és a másíknak adja a hamisságért. Ennek az állításnak bizony-

ságául az 1618. évi 69.-ik és az 1630. évi 11.-ik törvénycikkekre hivatkozni. Ennek az alaptalan állításnak és bizonyítékainak érvényét azonban maguknak a szerzőknek eljárása szünteti meg, mert hiszen a jelenlegi nádor uram több ilyen parancsot adott ki és küldte el, a visszautasítás jogának kizárásával. Így tettek az ő elődei is és a többi rendes bírák is az említett cikkelyek megvizsgálása után, úgyhogy az eddig követett gyakorlat alapján, a szóbanforgó cikkelyek érvényüket elvesztették s megszűntek törvény lenni. Az ezek mellőzésével indított perek vagy igazságosak, vagy igazságtalanok. Ha igazságosak — miért tagadják meg tőlem és érdekelt társaimtól azt, amit másoknak megengednek — ha pedig igazságtalanok, — miért cselekszik esküvel fogadott kötelességük ellen. Sem igazságtalanság nem lehet, sem annak nem mondható, minthogy az ő elődei, mint említettem, valamint a jelenlegi országbíró uram s az ország más rendes bírái adtak ki ilyen parancsolatokat — és hasonló osztályperekben a perorvoslatok kizárásával szoktak eljárni. Egyedül engem és érdekelt társaimat akarnak megakasztani az említett ügyben, mikor semmi törvény, semmi észszerű ok ezt így nem kívánja, és ha szabad volna mások érveit felhasználni, saját fegyvereimmel vinném döntésre a dolgot.

A vádként felhozott igazságtalanságokért, mivel ők maguk a szerzői annak, amivel engem vádolnak — bizony jogosan panaszkodhatnék, minthogy a magam és rokonaim hű szolgálataiért, melyeket hősi halál is bizonyít, az ország törvényei és királyi hitlevelek ellenére ott, ahol kedvezésre számíthattam volna, — kegyvesztettséget és gátló akadályokat találok. De hogy engem és érdekelt társaimat bárki részéről valami igazságtalanság vádja ne érhesen — az esztergomi érsek és a nádor urak előtt, mint akik egyszerre peres felekké és a perek ügyészévé tették magukat — a magam jó igazát kimutalni nem tudom. De, hogy Felsőged is tudja — bejelentem, hogy ha a titkos tanácsosokból és Magyarország kancellárjából bizottság alakul, azok előtt kész vagyok igazságomat ügynököm útján bebizonyítani, hogy úgy a mi ártatlanságunk, igazságunk és igényeink jogossága, mint amazok vádjainak és állításainak igazságtalansága kitűnjék, nyilvánosan.

Könyörgöm Felsőgednek, méltóztassék ennek a bizottságnak a felállítását elrendelni, hogy így igazságunk bebizonyítása után, Felsőged tekintélyének védelme alatt tovább haladhassunk s azt az igazságot, melyet eddig az ország törvényei a szokott peres eljárás és a királyi hitlevelek figyelmen kívül hagyásával érvényesülni nem engedtek, elérhessük.

Isten tartsa Felsőgedet sokáig jó egészségben és boldogságban.

ISMERETLEN ROKONÁHOZ

Egy rokonát báni hatalmánál fogva felszólítja, hogy az erőszakkal elfoglalt Marocha-kastélyt ürítse ki, a kárt tegye jóvá s ha jogos igénye lenne, azt törvényes úton keresse.

1659. március 18.

Eredelije az Orsz. Levl.-ban, Missiles gyűjtemény, XVIII. századbeli másolat.

Illustrissime Comes Domine Frater¹ Observandissime!
Salutem ac servitiorum nostrorum Commendationem!

Querulose exponit nobis Generosus Georgius Horvath, Suae Maiestatis Sacratissimae Camerae hungariae Posoniensis Secretarius et ad inquisitionem Rerum mobilium Alexandri Mikulich exmissus Commissarius, qualiter Illustrissimo Dominatio Vestra die hesterna nescitur quibus ducta considerationibus assumptis secum ducentis circiter Equestris et Pedestris Ordinis Militibus in et ad Castellum Marocha, omnino in Comitatu Zagrabiensis existen... habit... irruisset idque violenter occupasset et perfractis Portarum seris frumentum, vimnu aliasque res mobiles ibidem repertas, distrahi et per annotatam Militiam consummui fecisset, in grane damnium et praeiudicium Fisci Suae Mattis. Regij manifestum. Quoniam nisi contra manifestissimas Leges Patriae, Per Illum D. V.-am id factum esset. Idcirco eandem serio admonendam censuimus, Autoritate nostra Banalj eidem committendum, quatenus annotatis Castellum modo Praemisso occupatum mox et ipso facto praelibato Eiusdem Suae Mattis. Sacratissimae Fisco Regii resignari et remittere et se quidpiam praetensionis in ipso Castello se habere speraret. Id via Juris praesigni velit ac debeat.

In reliquo Dom. Vestram foeliciter valere desideramus.

Datum in Libera Civitate Montis Graecensis Zagrabiensis, die 18. Martij 1659.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
Frater ad serviendum paratissimus
Comes Nicolaus a Zrin.

Magyar fordítása:

Panaszosan jelenti nekünk Horváth György, Ő Felsőge pozsonyi magyar kamarájának titkára és a Mikulich Sándor ingó vagyonának

¹ A frater megnevezés nem Zrínyi Miklós egyetlen fivérére, Péterre vonatkozik, hanem egyenrangú rokonok közt volt használatos

megvizsgálásra kiküldött biztos — hogy Uraságod a tegnapi napon, nem tudni milyen indokoktól vezetve, maga mellé véve kb. 200 lovas és gyalogos katonát, a Zágráb megyében lévő Marocha nevű kastélyt megrohanta, azt erőszakkal elfoglalta, és a kapuk zárait feltörve, a gabonát, bort s más ingóságot, amiket ott talált, elvitte és az említett katonasággal elfogyasztatta, Ófelsége királyi kincstárának nyilvánvaló nagy sérelmére és károsodására.

Mivel ezt Kegyelmed a haza közismert törvényei ellenére cselekedte, — ennél fogva komolyan meg kell intenünk, báni tekintélyünkkel megparancsolva, hogy az említett módon elfoglalt, szóbanforgó kastélyt Ófelsége királyi kincstárának a legrövidebb idő alatt visszaadni, átengedni, és ha a kastélyában magában — véleményem szerint — valami követelni valója lenne, arra vonatkozó igényét törvényes úton érvényesíteni szíveskedjék.

38.

ERDÖDY IMRÉNEK

Értesíti, hogy mivel a zágrábi káptalan ellen felkelt jobbágyainak lecsendesítése békésebb eszközökkel nem sikerült — fegyverrel fogják azt leverni. Ezért általános felkelést hirdet s a fegyveres csapatoknak Turopolját jelöli meg gyülekezőhelyül.

1659. április 1.

Eredetije az Orsz. Levél-ban. Törzsanyag 1659. évi fasc.-ban.

Illustrissimo Domino Comiti Emerico Erdödy de Monyorókerek, Montis Claudy¹ et Comitatus Varasdiensis Comiti prepetuo, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario Camerario Et Praesidy Petrinya Supremo Capitano, etc., Domino Fratri observandissimo.

Illustrissime Comes, Domine Frater Observandissime. —

Salutem et servitiorum nostrorum Commendationem!

Siquidem effraenata rebellium Szichiensium² venerabilis

Capituli Ecclesiae Zagrebiensis rusticorum eo pervenit audacia, qui tantum abest ut ad tot salutaria monita . . . diversos tractatus ad benignas commissiones Sacratissimi olim Principis felicissimae Reminiscentiae Ferdinandi Terty, et moderny etiam Imperatoris Domini Nostri Clementissimi habitos tandem respiscerent et debita Dominis ipsorum Terrestribus servitia praestarent, quin

¹ Mons Claudy-Garic, azelőtt moszlavinaí hegycsoport, Belovár-Körös megyében. A rómaiak idején Claudius, császár ott telepített szőlőt. Innen a régi neve.

² Siche — falu volt a mostani Pozsega megyében.

imo in dies temerarios ipsorum conatus in peius vergere non sine periculo Regni palam est, et quandoquidem ipsi placidioribus medys se ad disciplinam redigi non paterentur, eosdem severiori modo, Armis... iuxta mandatum praefatae Suae Maiestatis Sacratissimae ad obedientiam Dominis suis praestandam cogendos censuimus, quo fine Generalem insurrectionem Dominis Statibus et Ordinibus Regni, iuxta tenorem et continentiam Articuli in Generali Regnicolarum Congregatione in Libera Regia Ciuitate Varasdiensi celebrata de rebellibus aediti pro die decima septima praesentis Mensis Aprilis ad Campum Turpolia promulgare necessum habemus. Ac proinde Illustrissimam Dominationem Vestram harum serie diligenter requirimus eidem Autoritate nostra banali serio injungendo quatenus Termino et loco in praescriptis iuxta limitationem in Praetacto Article factam personaliter cum suis bene Armis instructis sub poena in eodem Article specificata eadem comparere velit ac debeat. Ulteriore a nobis ibidem exspectatura ordinationem. In reliquo Illustrissimam Dominationem Vestram feliciter valere cupientes.

Datum in Arce nostra Chaktornia die 1. Aprilis Anno 1659.

Illustrissimae Dominationis Vestrae frater ad serviendum paratissimus

Comes Nicolaus a Zrin, Banus.

P. S. — Peracto superscriptorum Rebellium negotio Vestra Illustrissima Dominatio confidat nos omnino adlaboraturos, ut negotium quoque suorum Rebellium bonum finem sortiatur.

Magyar fordítása:

Mivelhogy a főtisztelendő zágrábi káptalan sichei ellenszegülő jobbagyai féktelen vakmerőségükben már odáig mentek, hogy a helyett, hogy a boldog emlékezetű néhai III. Ferdinand ő szent Felségétől és a jelenlegi Legkegyelmesebb Császár Urunktól is kapott oly sok üdvös figyelmeztetésre, különböző diplomákra és kegyes parancsolatokra hallgatva végre jobb belátásra térnének, és földesuraiknak a köteles szolgálatot teljesítenék, — elvetemült törekvéseikben az ország veszedelmére napról-napra nyilvánvalóan rosszabb irányban haladnak és mivel nem tűrik, hogy őket szelvidebb eszközökkel bírjuk engedelmességre, — elhatároztuk, hogy keményebb eszközökkel, vagyis fegyverrel fogjuk Ófelsége parancsolatja szerint uraik iránti engedelmességre kényszeríteni, — e célból ama törvénycikk tartalma és értelme szerint, amelyet az ország lakosainak Varasd szabad királyi városban tartott közgyűlése a lázadások ügyében hozott, — az országos Karoknak és Rendeknek f. április 17-ik napjára a turopolyai mezőkre általános felkelést hirdetni szükségesnek tartjuk. Minek okából ezen soraink értelmében Kegyelmedet nyomatékosan felkérjük, báni tekintélyünkkel szigorúan meghagyva, hogy az említett törvénycikkben foglalt határozvány szerint a kitézött időben és helyen jól felfegyverzett embereivel, az ugyanazon

törvénycikkben megszabott büntetés terhe alatt személyesen megjelenni, kötelességéhez híven el ne mulassza. Ott várja be további parancsainkat.

Egyébiránt Kegyelmednek boldogságot és jó egészséget kívánunk.

U. i. Ha a fent említett lázadók ügyét befejeztük, akkor Kegyelmed bizalommal lehet a felől, hogy igyekezni fogunk, hogy a saját lázadónak ügye is jó elintézésben részesüljön.

39.

GYŐR VÁRMEGYE RENDEIHEZ

A Széchy család leányágának a Zrínyiek ellen folyó bonyodalmas pere részleteiről, jelenlegi állapotáról és megoldási lehetőségeiről tájékoztatja Győr és Szepes megyék Rendeit.

1659. június 24.

Közli: Széchy, IV. 272. l. és Ráth Károly, M. Tört. Tár 1860. évf. 251. l. Eredetije Ráth Károly szerint Győr vm. levéltárában. Azonos szövegű levelet küldött Zrínyi Szepes vm-nek is. Közli: Thaly, Századok 1873. évf. 133. l. Eredetije Thaly szerint Szepes vm. levéltárában, fasc. V. No. 349. alatt.

Illustrissimi, reverendissimi, admodum reverendi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini, amici obesrvandissimi!

Illusmi stb. Hallottam szegeny czak nem utolso uezselyben iutot hazankban sokaknak hazank törvenye, közönseges szabad-sagunk serelmivel ualo panaszokat, de miuel azok engemet nem concernaltanak nem tudtam ugy erzeny, az mint az haza fia erzeni tartoztam uolna, azis uolt oka, nem uoltam oly szorgalmatos az masak ellen commitalt törüentelen szabadsagtalansagoknak megh oruoslasaban, azis az oka, hogy az kinek, ugy mint nekem effele dolgokban masakat kell uala segetenem, most magamnak kel iniuriamrul panaszolkodnom. Az mely illyen, Hogy magam Eöcsem Uram és a több leany aagh nevevel (miuel megh boldogult Asszonyunk Anyánk, nehay Szechy Thamas Uram leanya volt, az többiys az szerint) harmadik esztendeje mar kezdetük volt Personalis Uramtul uet Divisionak maandatum mellett egy pört Iteleö Mestere elöt, az nehay Szechy Dienes Uram özuegye es fiai ellen, ky egy uolt Asszonunk Anyankal, apaual es anyaual, az mely paranczolatot mind azert, hogy föl osztando ioszagot az Rima Szechy fiu ággh, az Fölsö Linduay Szechy leany aaghtul per transactionem acquiralta, eo jure possidenda, quo ipsa possidet és az equalitatis igen nyiluan valo, azis, hogy azon ioszagban pedigh, miuel az fiu aagh az perpetuitast maganak

vette megh, az summaban akartuk raita portionkat keresny, mind azert hogy a tempore conditi Articuli II. Anni 1630, hasonló aquisitiokban cum exclusione remediorum Orszagunk biray megh adtak az paranczolatokat, nekünkis adot, az mint irám Personalis Uram Mestere, certificalium ex officio ad aduersa parst, recurraltak pro Inhibitorys eö Fölsegehez, obtinealtak, praesentaltan Mester Uramnak, obtemperalt, repraesentaltuk ugyan eö Fölsegenek az Inhibitióknak törveniünk ellen valo adasat, egyszer s mind az magunk acquisitioninak igassagos s töruenes uoltat, de csak ualaszuk sem lehetet, töruenies igassagunk repraesentatioiara. Azonban eö Fölsege Pragaban el menvén, az első paranczolatokat leteuen, megh bizonyitan azt Iudex Curiae uram elöt, hogy mind Orszagunk Palatinusy es Judex Curiae ez elötis hasonló paranczolatokat adtanak ky megh hadta magha Mesterere az paranczolatokat, az Mester certificaluan az Parsokat, uiabban eö Fölsegetül Inhibitiókat hoztak es iteraltak Judex Curiae Uramra, hogy ky adot paranczolatit revocallia es Mesterét inhibeallia ab executione, az Mestert is inhibealtak magánosan ne procedallyon, engedtek mind ketten az eö Fölsege kegyelmes Urunk es Kiralyunk kegyelmes akarattyanak. Megh iöuen eö Fölsege, ez el mult eszfendöben az Imperiumbul es paranczolan nekemis eö Fölsege, föl mentem uala Beczben, supplicaltam eö Fölsegenek hogy gratia gyanant engedne meg eö Fölsege, lehetne igassagunkban elő menetelünk. Nemely akkor ot fön leveö io akaroy az törveniünk ellen elaboralt aduersariusink inhibitióinak, io akaroink által megh talaltak, ayonlották magokat, Posonba meniek ott amicabiliter medys accomodalliak acquisitionkat. Alá czalanak s megh czalnak czufolnak, es ugi tertem vissza hazamhoz. Annak utana talalkoztak oli ellensegal is io igassagunknak, kik eö Fölseghet azzal persudealtak, az az nevezetes familia megh romlik, ha eö Fölsege megh engedi ellenek az töruenyt, es hogy az institualt processus fülliül említett II. Articulus ellen nagyon. Anni 1630 es hogy eö Fölsege megh engedi azon processust, mint igasagtalansagot, el uezsi Isten az orszagot egyik nemzettül es az másiknak adja az hamissagert. Az mely argumentumokban azoknak minemeö fundamentuma legyen az igassagban, itellye megh minden impassionatus igassagh hazaja, szabadsaga es töruenie szerető igaz es emberseges ember s ha azokat az magok fegyvereuel kel conficialni, my lehet nagyobb hamisagh, istentelensegh, mint az igaz successort az természet es törueni szerint ualo successiotul per media inordinata az igassagh és törueny ellen megh fosztany. Mi lehet fájdalmasabb, mint az mit masaknak közönsegesen Orszagunk biray ky adnak, attul minket megh fosztany. Mert nagy igassag czelekedetek, nagy igassagtalansagh, ha az első, mért fosztnak megh attul, hüttel ualo kötelessagh és

irot törüeniunk s az mindennapj continuatioiok ellen, ha az
 utolso, mért czelekszik lölkök uezedelmevel es hazank törüene
 serelmiuel. Mind ezeket eö Fölseghenek per suplices libellos
 repraesentaluan sok sollicitationk utan, eö Fölseghé midön pro-
 ponaltatol dolgunk, megh in mense February kegyelmesen reso-
 ualta, hogy ot fön az Intimus Conciliariusok es Cancellarius
 Uraimek elöt amicabilibus medy sopialtassek ezen controuersia,
 sollicitaltattuk elege az eö Fölseghé kegyelmes akaratianak
 effectuatioiat de csak terminust sem obtinealtuk mind ez may
 napigis, es így fosztattunk es tartoztattunk megh igassagos kere-
 setünktül mind ez may napigh, io igassagunk ellensegenek, tör-
 üeniünk es szabadsagunk ellen ualo istentelen es gonosz opera-
 tioiuk által, az mint, mind ezek, nyiluan valonak megh fognak
 tetczyen az ky adot instrumentumoknak pariokbul. Miuel penigh
 az mi kegyelmes Urunk ez iövendös Julius hauanak utoliara az
 mint hire uagyon fog gyülest hirdetny, kegyelmesen Posonban
 ily közonseges nyaualiainknak nincz mar egyeb oruossaga,
 hanemha gyülesinkben leszen, az mellyet az Regalis continentiaia
 respectu publici boni lattatnek praescindalny, ha az Fölseghék
 Diplomaianak masadik conditioia nem superallia, melynek
 alkalmatosagaual minden grauameneknek kellene tollaltatny.
 El hittem Kegltek köztis talalkoznak hasonlo vagy mas törüente-
 lensegek, melyeknekis oruólasat Kgltek ezen uton fogia keresni.
 Kglteket nagy szeretettel kerem, tuduan azt, ez elmúlt gyülesben is
 uoltak nemely köuet Atyankfiainak oly instructioia, hogy az
 folyöl emletet II. Articulus Anni 1630 propter raritatem celebra-
 tionis Iudiciorum Octauarium ad plures gradus cum exolutione
 remediorum extendaltassek, de propter priuata interesse nemely-
 lyek operatioja által csak abban maradot, boczassa oly instruc-
 tioual Követit, hogy azon expialtatuan articulus, extendaltassek
 cum exlusionem remediorum ad plures gradus, s ezen kivülis, ha
 my dolgaink lennenek, az Kgltek ide föl küldendeö attiafiay, az
 menni ebben tehetségeken lészen eö kglmekk, segellyek; Enis
 azt fogom czelekedny az Kgltek dolgaiban, ha miben attiafiay
 megh talalnak Eöczem Urammal együtt es megh akarom mutat-
 nom, erzem enis közonseges hazank szabadsaga¹ magok keres-
 kedeseért, nemely mostoha fiay által ualo serelmét. Maganak is
 consulal Ke gyelmetek es minket is az maga io akarattiaira kötelez,
 az mellyet minden io alkalmatosagat Eöczem Uramal es az inte-
 ressatus atiafiackal megh igyekezzük szolgálny, el hjuén azt,

¹ A szepesmegyei példányban még ez a két szó van beszúrva: „törvenic
 es igassaga“.

Kglmetek igassagunkban magáért minketis megh nem fogyatkoz-
tat. Isten eltesse Kglmeteket kedues io egessegenben.

Datum in Chiaktornia, Die 24. Mensis Junii, anno domi 1659.

Earundem Dominationum Vestrarum

servitor et amicus paratissimus

C. Nic. a Zrin.

40.

ZALA ÉS SOMOGY MEGYE ALISPÁNJÁHOZ, BÍRÁIHOZ,
ESKÜDTJEIHEZ.

*Bécsi utazása miatt nem vehet részt a közgyűlésen, kíván jó
végzést, hozzájárul, hogy a megfelelő tisztviselők állásukban
megerősíttessenek, és hogy az alkalmatlanok helyett újakat
válasszanak.*

1660. október 25.

Eredetije Somogy vm. levéltárában Kaposvárt a vármegyei iratok 1660. évi
fasciculusában. Közli: Széchy, IV. 274. és a Társalkodó folyóirat. 1847. évf.
408. l.

*Címzés a külső lapon: Illustrissimis, reverendissimis Spectabilibus ac
Magnificis. Admodum Reverendis, Generosis. Egregiis et Nobilibus Dominis
N. Vice Comitibus, Judicibus Nobilium et Juratis ac toti denique Universitati
Dominorum, Magnatum, et Nobilium Comitatum Zaladiensis et Simigiensis
in generali ipsorum congregatione simul constitutis Dominis Amicis Obser-
vandissimis.*

Salutem ac servitiorum meorum paratissimam Commen-
dationem! Az mostani generalis gülesnek pro 30, praesentis prae-
figált terminus napiara mindenkepen disponaltam es el rendeltem
volt kegyelmetek közé menetelemet, de mivel eö Felsége kegiel-
mes dospositioiat értettem, hogy pro die 3. affuturi mensis
Novembris az Tanach Uraknak Bechben feöl kelletik menni, az
hova okvetlenül szemben is kelletik mennem és comparealnom,
— egiebarant semi utal el nem mulattam volna ezen eleötöm leveö
gülest. Minthogy peniglen leghkivalkepen az nemes Varmegie
tisztsveleöi allapattiok feleöl lészen, úgy teczik hogy alkal-
matosbakat nem találhatunk és nem is tudok az mostaniaknal
jobbakat, azért helien hagivan, confirmaltuk. Az birák Uramék
keözül nemeliek helliet penigh keötelesegek szerent tiszteknek es
hivataloknak nem akarvan megh felelni, alkalmas dolgokat
mulattiak el, azok heliet, az kiket kegielmetek gondol erdemesek-
nek lenni, az candidatusok keözül valaszon es tegien kegyelmetek.
Ezek utan a mi meghromlot es chaknem teliessegeel elpusztult
hazanknak es nemzetünk javara nézve minden hasznos es szüg-

seges dolgokrul consultalkodvan minden jót végezzen kegyelmetek es concludallion szüből kevanom. Tarcha Isten kegyelmeteket kedves jo egessegen.

Datum in nova Curia¹ die 25. Octobris 1660.

Eorundem Dominationum Vestrarum Servitor et Amicus paratissimus

Comes Nicolaus a Zrinio.

41.

SOPRON VÁROSÁHOZ.

Maga költségére 10 ágyút öntetett Bécsben. Kéri a városi tanácsot, hogy legyenek segítségére az ágyúk továbbszállításában.

1661. június 1.

Közli: Horváth Sándor, Tört. Tár 1907. évf. 76. I. Eredetije a Sopron városi levéltárban Lad. XXXV. et KK. fasc. VI. No. 35.

Külső címzés: Generosis, egregiis et nobilibus, prudentibus item et circumspectis dominis N. iudici et caeteris senatoribus liberae regiae civitatis Soproniensis etc., dominis, amicis observandissimis.

Egregii, nobiles, prudentes ac circumspecti domini amici et viri nobis observandissimi!

Salutem et servitiorum nostrorum commendationem.

Az untalan való töröknek fenegetése kényszeritt engemetis az közönséges hazánk oltalmának gondviselésére, kire nézve tíz ágyútt öntettem Bécsben, melyeknek haza hozása magamtul csaknem lehetetlen; recurrálnom köll jó akaróimhoz és Barátaimhoz, az kik útban laknak, hogy valami segítséggel legyenek. Minekokaért kegyelmeteket, mint jó akaró szomszédimat szeretettel kérni akartam, hogy ezeknek az elhozására segítségül legyen kegyelmetek, bár csak az magok alkalmatosságával, az kin kívül nem is kívánom. Más nagyobb dologban ezen kegyelmetek jó akarattyát meg igyekezem szolgálni. Szóval többet is izentem kegyelmeteknek Botthyány Benedek szolgám által azért hittet adván kegyelmetek neki szovainak. In reliquo taresa Isten kegyelmeteket jó egeszségben.

Datum Csaktornya, die 1. Junii, 1661.

Eorundem egregiarum nobilium prudentem ac circumspectarum dominationem vestrarum

amicus et vicinus benevolus ad serviendum paratus

Comes Nicolaus a Zrin. m. p.

¹ Zrínyi-birtok. Újudvar, Muraszerdahely közelében.

UDVARI HADITANÁCS ELNÖKSÉGÉNEK.

Ismerteti a Muraköz védelmére épített új Zerinvár építésének okait, és cáfolja az építés ellen felsorakoztatott ellenérveket.

1661. július 5.

Közli: Kanyaró Ferenc, Tört. Tár 1888-ik évf. 605. l. Kanyaró szerint egykorú másolata a Hevencesy Kodex LXIX. k. 247. sz. alatt van.

Excellentissimi Domini Comites!

Cum apud Turcas omnia quieta et nullus rumor sit de motu illorum, mirari non possum, unde Excellentissimis Vestris tantae Turcarum machinationes et Budensis vesirii contra me et novum meum fortalitium allatae sint, et proinde quod me Vestras Excellentiae ab extructione huius praesidii dehortentur, quod idem etiam dominus ingenier Wassenhoff in suo ad me reditu facere intendebat. Video ex hinc Vestras Excellentias de huius negotii statu non exactam habere informationem. Rogo itaque humanissime, meas rationes profundius introspiciant, quod si fecerint, securus sum, quod ab hoc opere non dissuadebunt, sed potius consilio me et opere promptissime iuvabunt. Locum istum, eiusque commoditatem geographice in literis describere minime possum, de hoc dominus Wassenhoff Excellentias Vestras melius informare poterit. Hoc militariter dicere possum, quod locus iste parma, vel propugnaculum totius pene insulae Muraközziensis sit imo eorum omnium confinium, quae hinc per Dravum Slavonia habet, et quicumque dominus montis istius erit, et insulae, et istorum duorum fluviorum Murae et Dravi. Et si Turcae (uti facere intendebant) hunc montem praecoccupassent, nec Caproncza, nec ullum aliud fortalitium illos a possessione Slavoniae deturbaret. Verum est hoc, a sexaginta annis neminem Turcarum observasse praeter istum modernum Bassam qui praeterito mense Majo cum duobus millibus huc accedens omnia exactissime ipsemet in persona observavit, nec omisisset huiusque locum istum occupare, si ego maturius non praevenissem. Haec itaque prima causa fuit, cur differre hoc negotium non potueri. Si itaque huius bassae non me totaliter coegisset, expectassem utique meliorem commoditatem. Nam etsi Turcae locum occupare nolissent, tamen propter subsequentes rationes ego nihilominus locum apprehendere debuissim. I. mo quia Dravus Legradinum alluvione ita destruxit, ut multae in eum domus concenterint, et ipsum fortalitium vix 20 pedibus a fluvio distet ita, ut ne medii anni securitatem mihi promittere possim, ut totum fortalitium

in fluvium non labatur; quo tunc ergo mihi eundum esset, et quo fortalitium transportandum, cum ibi nullus plane ab aquis tutus sit locus. 2.-do mons iste adeo Legradino vicinus est, ut tormenti globus eum pertingere possit, praeterea ex quo ego in insula resideo, plusquam 200 homines hac commoditate sunt abrapti; ex hoc enim monte tamquam ex specula aliqua unusquisque commeatus Legradinum usque et Cotoribam videri potest, et impune commeantes captivari. 3.-tio novem excubiae a Legradino usque Cotoribam positae sunt, quas partim meis expensis, partim sub nomine regiae solutionis intendere debeo, quae tamen solutio adeo tarda est et tenuis, ut pro nulla habeatur. Tantum ergo tractum meis expensis ulterius defendere non valeo. Compendii loco mons iste est, qui sex excubiarum servitium mihi praestare potest, et licet hic plures milites requirant, quam in illis sex excubiis, tamen illorum militum facilior intentio hic erit, cum et vineas, et terras arabiles, et omnem aliam commoditatem habeant; contra vero Legradini territorium adeo alluvionibus aquarum est destructum, ut iam multi milites de derelictione illius cogitent. 4.-to s uti suspicionem habemus, bellum nobis immineret vel statim talis pax, qualis huiusque fuit, si Turcae vel Comarinum (sicut iam ante aliquot annos fecerant) aggrediantur, vel alibi in regno damna intendent, nequam locorum succurrere possem, si Turcae quingentos saltem hic in monte constituerent etiamsi hoc fortalitium non aedificarent; nunc vero habito hic pede si Turcae vel versus Styriam, vel alio quocunque excurrere vellent, statim hic reditus praeccludi posset, et consequenter ipsi minime aggredi auderent. 5.-to si bellum cum Turcis fuerit, in omnibus istis confiniis tutus locus ad receptaculum unius armadae nullus est quam iste, unde Canisa, Bresnicza, Segest, Segetum ex tuto peti possint. Utinam illo tempore, quo Canisam etiam obsederunt, locus iste cognitus fuisset, Germania, Italia tam lugubrem memoriam Canisae huiusque non teneret. 6.-to si locus iste, uti spero, ad perfectionem redigi peterit, et aliquantula saalem assistentia Maiestatis imperatoriae accedat: assecuro Vestras Excellentias, brevi Canisam ad miseriam redigendam, multa christianorum millia a iugo tyrannico Turcarum liberanda, Styriam pace sua et quiete sine ullo timore, etiamsi Turcarum Canisa maneat, gavisuram. 7.-mo si hoc bonum fortalitium extractum fuerit, nunquam per insulam Muraköz et Chiaktorniam aggredi commode poterit. Haec sunt Excellentissimi Comites causae, quae me ad fortalitium erigendum impulerunt, et quae unumquemque bonum christianum defensorem patriae et fidelem imperatoris servum extimulare deberent. Sed etsi quidem sunt aliqua, quae in contrarium dici possent, et obstacula facere videantur, examinemus, quaeso. Itaque 1.-mo dicitur

Turcas pacem ruptam conquesturos, nam conditiones pacis sunt fortalitia plura non erigi debere. 2.-do quod iam plane tempus huius negotii non sit, cum Turcae viribus longe praevaleant, et si in arrepto praetextu huc se converterint, minime pares non ipsis futuros. 3.-tio quod inscia sua Maiestate hoc facere debuisssem. Respondeo ad hoc, ad 1.-mum Turcas minime conqueri posse. Quomodo enim, quod illis licet, nobis licere diffucultatur? extruxerunt tria vel quatuor fortalitia, et iterum extruere parant Behigath, quod praeterito anno per Hungaros exustum est. In Croatia vero plura quam ego, fortalitia aedificarunt. Ego vero contrario locom istum non in turcica ditione, sed quasi in propria aedificio, quae 10 millia passibus a Mura distat, a Legradino vero ad iactum tormenti: qui denique locus mei atavi familiaris cuiusdam fuit, qui in obsidione Segetana una cum illo interiit. Addo quod Baichha quoddam castellum hinc quartali milliari distans fuerit, quod post captam Canisam praesidium tenebat tamen, sed propter incommoditatem loci postmodum derelictum est. Ergo in locum illius hoc facile supputari poterit. Ad 2.-dum nego Turcas nobis viribus praevalere, nego ipsos tantum arrogantiae habere ut pro una tali re, sicuti ista est, omnia consilia sua mutent, Transylvaniam deserant, Venetos derelinquant, sed huc totum exercitum suum convertant, huiusque castelli aedificationem ulciscantur. Ad 3.-tium non nego, certe debuisssem suam Maiestatem de hoc negotio antequam incepissem, certiozem reddere, sed conatus bassae me praevenit; nam ad commodius tempus hanc informationem suae Maiestati mittendam propofueram, et denique scio, unius cuiusque boni servitoris esse officium, ut talia odiosa, sed utilia tamen patriae negotia non ad dominum suum rejiciat, sed ipsemet si potest, peragat, et ad hoc fide et fidelitate mea adductus sum.

Nunc ad litteras Vestrarum Excellentiarum redeo Scribunt enim mihi vesirium Budensem propter hoc in motu esse, quod neutiquam Vestrae Excellentiae credant; sum enim ego propior huic malo et vigilantius meum periculum intueor; sed adhuc nihil audivi, sed etsi venerit, ego tantum, quantum deus mihi scire et posse permisit, libentissime cum novissima gutta sanguinis mei, etsi nullus mihi adstiterit, in servitium christianitalis me impendam. Qui vero propter inanes metus me in hoc utili opere derelinquent, imo impediverint, illos ad tribunal dei, et iudicium horrendum compello. Dominum ingenier Excellentis Vestris, siquidem, ultro mihi ipsum non permittunt, remitto, ego cum opere, sicuti mihi deus inspiravit, pergo, considerandum Vestris Excellentis relinquo, cum fieri nihilominus hoc debeat opus, an benefacere melius sit, quam male hoc fortalitium, quod iam usque ad medium perfectum est, et ex sola hac ratione relinqui

non possit, quod Turcae duabus septimanis secundum inceptas lineas perficerent, nec ego, etsi vellem, destruere possem, in tantum iam opus excrevit. Ego potius gratiam, et benevolentiam Vestrarum Excellentiarum expectabo in remissione domini ingenier, quem secure apud me relinquere possunt, donec a sua Ma-instate contrarium mandatum non habuerint.

His Excellentias Vestras feliciter diu valere desidero.

Datum Legradini 5. Julii 1661.

Magyar fordítása:

Mivel a törökök csendben vannak és nincs hír semmi mozgolódásukról, nem tudok eléggé csodálkozni, honnan kaptak Kegyelmességték értesítést a törökök nagy mesterkedéseiről és a budai vezír, ellenem és váram elleni készülődéséről? Hasonlóképpen csodálkozom azon, hogy Kegyelmességték engem ennek az erősségnek építéséről lebeszélnek, amit hozzám való visszatérésekor Wassenhoff mérnök úr is megtenni igyekezett. Látom ezekből, hogy Kegyelmességték nincsenek kellőképpen tájékoztatva ennek az ügynek valódi állapotáról. Tisztelettel tehát arra kérem Nagyméltóságaitokat, hogy vizsgálják meg alaposabban az én indokaimat. Ha ezt megteszik, — biztos vagyok abban, hogy nem fognak erről a vállalkozásomról lebeszélni, hanem inkább szóval-tettel a legkézségesebben támogatni fognak engem ebben. A szóbanforgó hely alkalmasságát, földrajzi helyzetét levélben nem tudom leírni, — mind-ezekről Kegyelmességtéket Wassenhoff úr fogja tudni tájékoztatni. Mint katoná azonban annyit kijelentek, hogy az említett hely, majdnem az egész Muraköz szigetének pajzsa, védőfala, sőt mi több, — mindazon végeknek is, amelyek innentől kezdve a Dráva mentén Szlavóniában elterülnek; s aki ezt a magaslatot a kezében tartja, az ura lesz a Muraköznek és a két folyónak, a Drávának és Murának is. És ha a törökök (amint akarták is) — ezt a helyet már előbb megszállták volna, akkor őket Szlavónia birtokából sem Kapronca, sem más vár ki nem szeríthatná. Meg kell állapítani, hogy 60 év óta ezen a területen a törökök semmiféle helyszíni szemléket nem tartottak, s csak a jelenlegi basa, — aki az elmúlt május hó folyamán 2000 emberével itt megjelent, — személyesen, mindent a legalaposabban megsejmelte, s nem is halogatta volna e hely elfoglalását, ha én, terveiben meg nem előzöm. Ez volt tehát az első oka annak, hogy ezt a dolgot tovább nem halaszthattam. Tehát ha ennek a basának a szándéka végleg rá nem kényszerít, feltétlenül kedvezőbb alkalomra vártam volna. Mert, ha a törökök nem is akarták volna ezt a helyet megszállni, én, — a következő okok miatt mégis kénytelen lettem volna azt elfoglalni.

1.-ször azért, mert a Dráva áradásaival Légradon annyi kárt okozott, hogy sok ház beomlott s maga a vár is alig 20 lábnyi távolságra van a folyótól, úgy, hogy egy fél esztendeig sem érezhettem magamat biztonságban a felől, nem fog-e az egész vár a folyóba belesüllyedni. Hát ebben az esetben hová mehettem volna, hová telepíthettem volna át a várat, — mikor ott már sehol sem volt árvíz ellen biztosított hely?

2.-szor, az említett magaslat olyan közel van Légrádhöz, hogy a kilőtt ágyúgolyó eléri, — azután, mióta én a szigeten tartózkodom, 200-nál több ember fogságba esett — ennek a helyzetnek kihasználásával;¹ erről u. i. mint valami megfigyelőhelyről minden forgalmat Légrádig és Kotorig meg lehet figyelni és a járőkelőket minden kockázat nélkül elfogni.

3.-szor, Légrádtól Kotorig kilenc őrség van felállítva. Ezeket viszont részint a magam, — részint a Király költségén kell fenntartanom. A fizetés azonban mindig oly későn érkezik és oly kevés, hogy nemlétezőnek kell tekinteni. A magam költségén pedig ilyen hosszú védelmi vonalat tovább fenntartani nem vagyok képes. Az említett magaslat a hiányok pótlását jelenti számomra, mert 6 őrség szolgálatát tudja majd ellátni és bár itt több katonára lesz szükség, min az említett 6 őrhelyen együttesen, — de ezeknek a katonáknak az ellátása itt kevesebb gondot okoz, mivel itt szőleik, szántóföldjeik lesznek s minden egyéb szükségleteiket biztosítani lehet. Ezzel ellentétben Légrádon a földek az árvíz miatt annyira tönkrementek, hogy sok katona már az őrhely elhagyásának gondolatával foglalkozik.

4.-szer, hogyha, amint sejthető, a háború kitérése fenyeget bennünket, vagy olyan lesz a béke, amilyen eddig volt, — ha a törökök, (mint pár esztendővel ezelőtt tették) megtámadják Komáromot, vagy az ország más területét fenyegetik pusztulással, — sehoá sem tudok segítséget vinni abban az esetben, ha a törökök csak 500 emberrel szállják is meg ezt a magaslatot, s nem is építik meg ezt a várat; most ellenben, — hogy itt lábamat megvettem, a törökök akár Stájerország felé, vagy bármely más irányban portyára akarnának indulni. — visszavonulásuk útját itt azonnal el lehetne zárni, s éppen ezért nem is mernék a támadást megindítani.

5.-ször, ha a háború a törökkel megkezdődik, — az egész itteni végvidéken nincs olyan, — egész sereg befogadására alkalmas hely, mint ez, — ahonnan Kanizsát, Berzenczét, Segesdet, Szigetet könnyen el lehet érní. Bár ismeretes lett volna ez a hely már akkor, amikor Kanizsa ostroma folyt, — akkor Németországban és Olaszországban ma nem volna olyan gyászos emlékü Kanizsa neve.

6.-szor, ha ez a vár — mint remélem, teljesen elkészül, és a császári Felső csak egy kissé is megsegíti, biztosítom Kegyelmességeket, hogy Kanizsa hamarosan szorult helyzetbe kerül, sok ezer keresztény megszabadul a török kényuralom igájának veszedelmétől és Stájerország nyugodtan, minden félelem nélkül élvezheti a békét, még abban az esetben is, ha Kanizsa a törökök kezén marad.

7.-szer, ha ez a jó vár felépül, akkor a Muraközön és Csáktornyán át soha sem lesz megtalálható² könnyű szerrel.

Ezek az okok Kegyelmes Uraim, amelyek engem arra ösztönöztek, hogy a várat felépítsem s amelyeknek minden jó keresztény embert, a haza minden hű fiát és a császár minden hű alattvalóját lelkesedéssel kellene eltölteni.

¹ A latin szövegből nem tűnik ki, hogy a foglyok Zrínyi katonái, vagy pedig törökök voltak.

² Stájerországot érti.

De ha vannak olyan érvek, amelyek engem megcáfolhatnának s tervem akadályainak tekinthetők, ám vizsgáljuk meg azokat is, ha tetszik.

Tehát:

1.-ször azt mondják, hogy a törökök panaszt emelnek majd a béke megszegése miatt. — mert hát a békeszerződésben benne van, hogy több várat építeni nem szabad.

2.-szor, hogy ez a dolog már nem is időszerű, mivel a törökök hozzánk viszonyítva máris túl erősek és ha a casus bellit felhasználva ezért támadni kezdenének, nem mérközhetnénk meg velük semmi-képpen.

3.-szor, hogy Ő Felségét nem kellett volna szándékaimat illetően tájékoztatlanul hagynom.

Erre ezeket felelhetem:

ad. 1. a törököknek nincs joguk panaszkodni. Hogyan lehet kifogásolni, ha olyat teszünk, amit a török is megtesz? Ők már 3 vagy 4 új várat is építettek s most is azt tervezik, hogy felépítik Beligátot, melyet tavaly a magyarok felégettek. Horvátországban több várat építettek, mint én. Én pedig a szóbanforgó várat nem török területen, hanem szinte a sajátomon építem, mely a Murától 10.000 lépésnyire fekszik, Légrádtól pedig egy ágyúlövésnyire. Ez a terület a dédapám egyik belső emberéé volt, aki Sziget ostrománál dédapámmal együtt esett el. Hozzáteszem még, hogy negyedmérőöldnyire innen volt egy Bajcsa nevű kastély, melyben Kanizsa elfoglalása után helyőrség is volt, de azt, a hely kedvezőtlen fekvése miatt, később kiürítették. Tehát könnyen elfogadható az az érv, hogy én a váramat e vár helyett építettem.

ad 2. Tagadom, hogy a törökök erősebbek volnának mint mi, s nem hiszem, hogy olyan dologért, mint ez, sértett büszkeségből, minden eddigi haditervüket megváltoztatnák, kivonulnának Erdélyből, magukra hagynák a velenceieket, s összes hadaikat mind ide küldenék, hogy ennek a kastélynak építéséért bosszút álljanak

ad 3. Nem tagadom, hogy értesíteni kellett volna Ő Felségét erről az ügyről, mielőtt hozzáfogtam, de a basa terve ennek elibe vágott, mert az volt a tervem, hogy alkalmasabb időben küldöm Ő Felségednek ezt a jelentésemet, és végtére tudom, hogy minden hű alattvalónak kötelessége az, hogy ne hártson ilyen kellemetlen, de mégis hasznos közügyeket Ura vállaira, hanem azokat, ha teheti, maga intézze el, s engemet eljárásomban a bizalom és a hűség vezetett.

Most azonban visszatérek Kegyelmességtek levelére. Azt írják, hogy a budai vezír ezért forral ellenem gonosz terveket. Ne higyjék ezt Kegyelmes Szuraim! Mert engem közelebről érint ez a veszedelem s élesebb szemmel figyelem az engem fenyegető vélszt. De eddig efféléből még nem kaptam híreket. Ha azonban mégis eljönne, én, amennyire Isten tudnom s tennem engedi, utolsó csepp véremig szívesen állítanám személyemet a kereszténység szolgálatába, még akkor is, ha senki sem jönne segítségemre. Azokat pedig, akik engem, alaptalan félelelemből ebben a hasznos vállalkozásomban magamra hagynak, sőt gátolnak, Isten ítélőszéke és félelmetes igazságszolgáltatása elé idézem. A mérnök urat,

minthogy önként nem bocsátják rendelkezésemre, Kegyelmességteknek ezennel visszaküldöm, én pedig Isten sugalmazását követve, tovább dolgozom művemem. Kegyelmes Uramra bízom, fontolják meg, mi ér többet, jól, vagy rosszul építeni meg ezt a várat, mely félig már készen is van s ezért már csak a miatt sem szabad abbahagyni, mivel a törökök a már kitűzött alapvonalak szerint két hét alatt teljesen felépítenék s még ha akarnám, sem tudnám magam lerombolni, mert a munkálatok már annyira előrehaladtak.

Én inkább Kegyelmességtek jóindulatának megnyilatkoztatását remélem abban, hogy visszaküldik nekem a mérnök urat, akit nyugodtan hagyhatnak nálam, amíg Ő Felségétől ellenkező parancsot nem kapnak.

43.

WESSELÉNYI FERENC NÁDORHOZ

Kéri a nádort, hogy Vitnyédy Istvánnak Sopron város tanács ellen viselt perében ne akadályozza meg a törvényes eljárást, hanem bízza az illetékes bírakra.

1661. október 3.

Közlő: Horváth István, Tört. Tár 1907. évf. 77. 1. Széchy, IV. 275. Eredetije Széchy szerint az Orsz. Levéltárban. Egykorú másolata a Sopron városi levéltárban. Lad. XL. et PP. fasc. I. Num. 24. jelzés alatt.

Méltóságos Fejedelem, Nemes Magyar Ország Palatinussa, nekem jóakaró Uram Apám!

Nagyságodnak fiúi engedelmességgel és alázatossággal szolgálók. Régen nem írtunk egymásnak, de azzal szeretettünk és kötelességünk úgy tudom nem cessált. Engemet akadályozot meg rész szerint hazánk szolgálatjára elkezdet épületem, rész szerint pedig az Nagyságod távol léte, de el nem megyek innét, mighlen Nagyságodnak bővebben nem irok; most egyedül ezen alázatosan írt levelemben fő ember szolgálmat Wittnyedi István uramat akartam alázatosan Nagyságodnak recommendálnom, ki egy processust instituált az Soproni Tanács ellen, és jelen létemben derekas törvénytudó emberekkel examináltatta azon dolgot, és igazságosnak találatot. Nagyságod pedig mostan oly parancsolattyával, kinek az törvényben fundamentoma nincsen, akarja impediálni. Kérem alázatosan Nagyságodat, mint jó akaró Uramot Apámat, cselekedgye ő kegyelmével érettem azt a gratiát, ne bántson teőb méltóságos parancsolataival az ő kegyelme processussát, relegálja az Soproniakat ad suos iudices. Úgy veszem, mint ha Nagyságod magammal cselekedné azon gratiát, melyet minden fiúi engedelmességgel meg igyekezek szolgálnom; ő ke-

gyelme is Nagyságodnak holtig alázatosan szolgál, amint bíz-
vást el hiheti ő kegyelme felől, hogy Nagyságodnak igaz és hű
szolgája. Tarsa és éltesse Isten Nagyságodat sok esztendeig ked-
ves, jó egészségben.

Datum Viennae, 3. octobris 1661.

Nagyságodnak alázatos szolgája és fia
Grof Zrinyi Miklós

44.

BEZERÉDJ GYÖRGYHÖZ, SOPRON VÁRMEGYE
ALISPÁNJÁHOZ.

*A Széchy családnak leányági örökösödési igényeiről keletkezett
perről tájékoztatja, és kéri, hogy segítse elő annak békés megol-
dását.*

1661. október 12.

Közlj: Széchy, IV. 276. 1. és a Győri Történelmi és Régészeti füzetek 1864.
évf. 242. 1. Eredetije Széchy szerint a Bezerédj család levéltárában.

*Külcím: Generosae Domino Georgio Bezerédy, comitatus Soproniensis
vice comiti etc. domino amico nobis observando.*

Generose Domine amice nobis observande.

Servitiorum meorum paratam semper commendationem.
Isten áldgya kegyelmedet kívánt javaival. Ugy teczet eő Fölség-
hének Császár és koronás király Urukknak, hogy az mi, — és
az interessált Leányágh nevével valo divisionalis acquisitionk
Szechy fiuy aggal, amicabilibus medys inkább sopialtassék, hogy
sem Törvényessen decidaltassék, azért is eő Fölséghe Kaloczay
Ersek és Udvari Cancellarius, az szerint Judex Curiae Uramék-
nak deferalta kegyelmesen, hogy az amicabilist közöttünk ten-
tallyak, adatnak is ezen dologhban Küszögh varosaba Terminust,
ad dies 8, 9, et 10 futuri mensis novembris ily conditional, hogy
ha mi amicabilibus medys azon kérdés közöttünk nem sopialtat-
hatik, Iteleő mester Rabby István ur, az Szakonyi compromissum
szerint penes mandata Divisionalia procedallyon, mely dologrul
mind az urak, mind mester úr az szerint certificáltatnak az Inte-
ressált Parsokat. Kegyeledet nagy szeretettel kérjük ily termi-
nusokban lévén ezen acquisitionk dolga, ne nehezteljen 7. No-
vembris megh nevezet Küszögh varosaban jelen lennj és coope-
rálni, per omnem possibilitatem, hogy azon kérdés amicabilibus

medys sopialtathassék, mely praeter expectationem nem succedálna, ottan törvényessen is Isten és az igazságh szerint segellye jelenlétével decidalny. Mely kegyelmed abbeli jó akarattyát alkalmatosságh adatván remunerálny igyekezzük kegyelmednek, az mint nem kételkedem jelen leszen te kegyelmed. Tartsa Isten kegyelmedet kedves jó egésségben.

Datum Viennae Austriae 12. Octobris 1661.

Generosae dominationis vestrae amicus paratissimus
Comes Nicolaus a Zrin m. p.

45.

SOPRON VÁROSÁHOZ

Kéri a tanácsot, legyen bizalmas emberének, Vitnyédy Istvánnak segítségére és engedje meg, hogy épülő házához a szükséges meszet és téglát a város kemencéjében égettethesse. A szokásos díjazást ezért megfizeti.

1661. október 14.

Közli: Horváth Sándor, Tört. Tár 1907. évf. 78. I. Eredetiye a Sopron városi levéltárban Lad. XXXV. et KK, fasc. VI. No. 43. jelzés alatt.

Külső címzés: Prudentibus ac circumspectis dominis N. N. magistro civium, iudici, caeterisque iuratis civibus, ac toti communitati liberae regnaeque civitatis Soproniensis etc., amicis nobis observandissimis.

Prudentes ac circumspecti domini, amici nobis observandissimi. Salutem ac officiorum nostrorum paratam commendationem.

Isten álgya kegyelmeteket kívánt javaival. Voltunk-é jó akarói kegyelmeteknek és nehéz dolgaiban, hadgyuk az maga kegyelmetek követtyei recognitiójára, az melyet nem másnak, hanem feő ember szolgálknak Wyttniédy István uram ő kegyelmetek mellet való interpositiójának tulajdoníthat főképpen. Vagyon ő kegyelmének egy kezdet épületi az kegyelmetek városában, melyhez legnagyobb szüksége vagyon ő kegyelmének mészből és téglából. Ugy értettük, kegyelmetek az szomszédságban másokhoz is mutatta oly jó akarattyát, hogy maga kemencéjében égettetel meszet, és azzal kedveskedet. Nem kíván ő kegyelme semmi fortélyt, hanem az mint kegyelmetek szokta pénzen adni, azon árrat adja meg. Az ő kegyelmetekhez való kötelessége is meg érdemlené talán hajlandóságnak jeléül, ha kegyelmetek pénzért épületibe segéte, és két három ember passiója miat magátul ne idegenéte. Mindazonáltal szeretettel kérjük kegyelmeteket, ha

kivánnya a mi jó akaratunkat, égettessen ő kegyelmének két kemence meszet és három kemence téglát ez üdön mindenik felét, egyet, egyet, esztendőre megint az többit, az mint iránk, ő kegyelme meg adgya az árrat, mig pedig az lenne, az maga ver-meibül adasson oltott meszet, ne köllessék az munkát félben hagyatni. Ugy vesszük kegyelmetektül, mintha nekünk adná; azonis lészünk minden alázatossággal, jó akaratunkat vehesse; el nem hihettyük, hogy ily kérésünkben bennünket meg fogyatkoztathasson, az melyért minden jó akaratunkat várhassa. Kegyelmetektől kívánt választ várva Semberger János által. Éltesse Isten jó egészségben kegyelmeteket.

Datum Wienae Austriae, die 14. octobris 1661.

Earundem dominationum vestrarum amicus ad officia paratus

Comes Nicolaus a Zrin m. p.

46.

MAKAR MIKLÓS, GYURGYEVÁCI KAPITÁNYHOZ.

Bizalmasan közli, hogy szándéka van török földre betörni, ezért kéri, hogy Újév után, háromkirályok napján jöjjön seregével a gyurgyeváci sziklához; kéri, hogy közvetítse ezt a parancsot egyik meg nem nevezett ezredesnek. A vitézek vigyenek magukkal fejszét és egy hétre való lisztet.

1661. december 26.

Az eredetileg horvát nyelven írt levél magyar fordítását közli: Margalits Ede, Századok 1898. évf. 341. l. Az eredeti irat leőhelyét nem tünteti fel, csak annyit mond, hogy az „ezen napokban“ — tehát 1898-ban — láttott facsimilében napvilágot a Prosvjeta c. folyóiratban. A levélben előforduló latin szavakat a fordításban is így közli.

Generose domine, amice observandissime!

Ime kedves kapitány uram, hogy lássa mennyire szeretjük és becsüljük Nagyságodat, elhatároztuk, hogy jókor conferáljuk Nagyságoddal egy, a végekre vonatkozó resolúciónkat. Három királyok napjára, újév után, a gyurgyeváci szikláknál leszünk és az a szándékunk, hogy olyan sereget gyűjtsünk és vezetünk oda, mely kétszerte erősebb lesz, mint a tavalyi volt és ha az időjárás nem fog akadályozni, egy hét mulva török földön fogunk állani. Azért kérem Nagyságodat, hogy készen tartsa vidéke népét arra a terminusra és jöjjön oda, a kitűzött helyre. Itt küldöm Nagyságodnak a generális ordinanciáját, az Obester urnak szólót, a ki az én drága komám uram és szeretettel kérem Nagyságodat, hogy

öt: az én nevemben üdvözölje és Nagyságod már tudni fogja, mikor kell ezt neki praesentálni, de arra nagyon vigyázzon, hogy ennek a szándékomnak hite ne menjen, mert ha most, ez uton nem sikerül, — végem van, mert én, ha életembe kerül is, most arra a vidékre el akarok menni. Van szintén egy ordinanciám a koprivnicai kapitányhoz, de mert azok nem vitéz emberek és nem is kedvemre valók, én nekik azt most el sem küldöm, de tudom hogy Nagyságod a gyurgyeváciakat ezen ordinancia értelmében okvetlenül magával fogja hozni, és irjon nekem Nagyságod azonnal választ ezen levelemre; ha valami eszébe jön, ha valamit már most meg kell tenni, tegye meg, és a vitézek vigyenek magukkal fejszéket is, mert hideg van, és egy hétre való lisztet is. Isten tartsa Nagyságodat jó egészségben ezen új esztendőben. Amen.

Generosae dominationis vestrae, 26. Decembris, 1661, amicus ex corde.

C. Nicolaus a Zrin. m. p.

47.

MONTECUCCOLI RAJMUND TÁBORNAGYHOZ.

Az 1661-i hadjárat eredménytelenségét az egész ország közvéleménye Montecuccoli tábornagy erélytelen hadvezetésének tulajdonította. Erdély török kézre jutását, Kemény János fejedelem bukását nem akadályozta meg. Az 1662-i országgyűlésen hevesen vádolták, hogy hadjáratában nem az ellenség megverését, hanem csakis serege épségbentartását tartotta főcéljának. Montecuccoli egy névtelen röpiratban, amelyet az országgyűlés alatt Pozsonyban terjesztettek, Zrínyi Miklósról akarta a felelősséget hárítani, s tisztázni igyekezett magát a rágalmak alól. Erre a röpiratra Zrínyi — szintén névtelenül — az alábbi vádirattal válaszolt, sorra megcáfolva Montecuccoli mentegetőzéseit.

1662.

Közlj: Kanyaró Ferenc, Montecuccoli és Zrínyi vitája c. közleményében, Tört. Tár 1778. évf. 648. 1. és Hadtörténelmi Közlemények 1890. évf. 433. 1. Hadtörténelmi Okmánytár sorozat 11-ik számában. Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeumban, 991 Quart Hung. szám alatt a Sándor Móríc-féle könyvtár XVII. szd.-beli codexben. Keltezése nincs, tartalma szerint 1662. évben készült.

Optime Dux!

Cum itaque Te, totumque Exercitum Triumpho dignum esse existimas, imo triumphas patiari queso, ut ego Romanae

Consuetudinis memor et Licentiae, qua Militibus permittebatur: ut triumphanti Duci ea quae vellent, obijcere possent, (Suetonius in vita Caesaris) Tibi aliqua possim enumerare.

Ergo quinquaginta millia Turcarum repulsisti, Principem Kemény restituisti? nova Praesidia posuisti, Transylvaniam conservasti? Pape! magna haec sunt, imo vero maxima; Sed saltem in ampullatis istis Verbis haec finitur Gloria; Dic mihi quid utilitatis habet ex Tua Expeditione Hungaria? Dic, reddisne Nobis integram Transylvaniam, quam certe integram accepisti? redde Principem Kemény Transylvaniae cui Fidem et Tutelam promissisti, redde Beatitudinem, Pacem et Abundantiam, quam per tuum Exercitum et Praesidia intro ducta expulsisti et tunc triumphata et usurpa tibi tria illa Verba: Veni, Vidi, Vici. Nos vero ultro Te Martem, Te Herculem, et liberum Patrem, Qualis odoratis Curru descendit ab Indis grato et lubenti Animo compellabimus; Sed cheu! Nos fallimur, Tu philosopharis; atqui Pphilosophi solo Sermone sunt Sapientes caeterum et rebus agendis Stultissimi. Dicis actionem non dari in distans, utique profecto si Tu instar Solis ex Coelo Terras calefacere non potes, proprius accedere debes, si jugulare Inimicum vis, non stadiis ab illo procul esse debes, sed sicut Maurus ille Regulus Barthol. Rogat de Bello Maurorum et Hispanorum, cuidam Hispano exprobranti, quod brevem Gladium haberet respondit: uno saltem passu longiorem istu efficiam, ita Tu accedere parumper ad Inimicum debueras, si Gloriam ab illo reportare desiderasti. Augusto mense Te intrasse affirmas, utinam ex Nomine mensis Omen sumpsisses, sed Tu non solum Augusti Mensis oblitus, imo Augustissimi Tui Domini ordinem pervertens, solius nominis (Cum nullas Actiones feceris) vana Gloria intumescis; non certe anguste, sed anguste famam Christiani nominis circumtulisti, nam magnanimus quidem Iter arripuisti, sed ingloriae redux factus es, nec ire illuc, debueras, si cum tanto Dispendio Famae Christiani Exercitus, nec evaginato Gladio redire debuisti. Turpe enim est Belliduci dicere: non putabam. Quid ergo fecisti? Imposuisti in Fortalitia Germanum Militem utique, sed si non imposuisses, credisne Turcas illico abalienaturas fuisse, mihi saltem per Exemplum argumentari placebit, quod si alia Fortalicia Turcae in quibus Praesidia Tua non erant, intacta Transylvanis reliquerunt, nec quidem illa tria, si non praesidiata fuissent, occupatoros fuisse.

In Militum Kemenyanum inveheris acerbissime, quod Calamitatibus attriti, timore panico confusi omnes fuerint; Credam hoc Tibi libenter, sed si altius harum Calamitatum Originem deducere voluerimus, non in illos miseros Culpam redundari videbis, sed ab altiori fonte illa decurrunt, quando Deus permittit ut plectuntur Achivi. Quero nunc ex Te Dux inclyte, quali pro

tali timida Militia remedium adhiberi debeat? Ego saltem sic credo, quod hic nodus, hic saltus sit; Egregii Ducis Vigor debet illis martiales spiritus infundere. Petrus Mathaei in vita Henrici IV. Regis Gallorum; Illius Virtus debet adinstar Facis ardentis esse, quae centum alios absque sui Defectu illuminare potest, et talem Te ibi requirebam, saltem enim fallor probare illos debueras, antequam tam temerarie de illis iudicares, sed cum illos nec alicui in Actione videris, quomodo Tibi credi desideras? dicis illos multo pauciores fuisse, quam Turcas, imo fuerunt, sed video quod Tu ex Arithmetica Bella geras, et pauciozem numerum infallibiliter majori cedere credis; Ast non talis olim fuit Epaminondas, audi quid suo Militi Hostium Multitudinem exaggeranti respondit (Plutarchos in Vita Principum) Ego vero Paucitatem meorum suplebo.

Quia vero per totum Panegyricum tuum celare potuisti odium, quod contra totam Nationem Hungaricam habes, multam Ignaviam de illa falsissime effutiendo, Ades dum Generoso, si Cor habes, unum aliquem ex Hungaris, aloquere, ut audiaris, et responsum habeas, relinque Natione, quae laudes suas in tutum recipit.

Sed quid immerentes Hospites vexas Canis
Ignavus, adversum Lupos, quin huc immanis
Verte minas, et remorsurum pete. (Horatius).

Dicis non haberi in Hungaria Belliduces, imo nec Capitaneos, qui sanctiora Arcana Belli sciant, qui multorum Annorum habeant, Experientiam, qui denique artem militarem perfecte calleant. Finge haec tibi omnia concedi; At vero nihil Gloriam accederet, si alii inertes erunt et tu ignavus sis, certe harum rerum Comparatione, quas Tu praeterito Anno fecisti, nec Hungaria, ne Hungarus quisquam vilescet; Quod enim Floridissimum Exercitum ad manus acceperis, et illum ad nihilum redigeris, quod plus Amicos quam inimicos vexaveris, quod tot centena millia animarum in Captivitatem Turcarum abducta siccis Oculis et siccis Gladiis (Qui tamen ad Defensionem nostram ordinati fuerint) aspexeris, quid minus expectari potuit a Vilissimo quondam Carnido? Equidem non inficiabor paucos nunc Hungaros esse, qui illam exactam Belli Scientiam habeant, quae pro uno magno Belliduce requireretur. Hoc tamen Te assecurare omnino volo, quod nullus Confiniarius in Hungaria Generalis sit, imo nec Capitaneus, qui hunc florentem Exercitum, quem Tu habebas tibi commissum, tam ignave perire permisisset, sed si omino per eundem fuisset, saltem cum duplici ruina Inimici periisset. Non scimus equidem Hungari Artem Bellum procrastinandi, Inimicum impune grassari permittendi, Amicis et Confoederatis non

succurrendi, Patriam magis quam Exercitum destruendi, Pecunias in Bello corradendi; Si ista sanctiora arcana Belli esse dicis, profecto nihil scimus. Sed nec haec olim sciverunt nostri Kinisi, Bathory, Hunyadi, illi tamen pro conservata Patria, pro liberata Christianitate, ejecto Ottomano divi jacent. Et nos, qui Posteritas illorum sumus, Laudes eorum nihil agendo non macularem, nec Patriam ignave amitteremus, si nobis vel tantilla Pars agendi concederetur. Dico itaque quod et si Disciplina militaris (Si quidem nostri culpa) ex Hungaria exularit, tamen restituere illam facillimo Negatio omnino mihi persvadeo, si aliquis Dux magnanimus Hungarico Exercitui praefigatur; Etenim nec Lucullus Romanus alicujus Experientiae fuit, antequam applicaretur, sed immediate evasit, quam primum ad Exercitum venit; sic unus quisque bonarum Hungarorum, si non in illum praeclarissimum Belliducem sicut Alexander magnus fuit, evadere poterit, saltem ad defendendam Patriam suam qua, ipsi magis cordi est, quam cuiquam extraneo aptus erit. Non divagare queso multum Errores Belli, qui per Rákóczium, per Keményium commissi sunt, enumerando, certum est enim illos suorum Errorum poenas luisse; Illi tamen Amorem Patriae, Zelum Christianum, quem in corde habebant, sanguinis effusione et morte ipsa luculenter contestati sunt. Tu vero magno Documento nobis ostendisti Frigiditatem Tuam et Zelum Christianae Compassionis eo saltem Tempore non calefieri posse, quando vituli volaturi sunt. Rákóczium non tueor, illè per ambitionis Precipitia in ultimam Desperationem devenit, ostentans, illud Homericum esse verum: Jupiter, quem perdere vult, dementat. Si tamen ipse Princeps ut praeceps fuerit egregie adjutus fuisset, non illa Desperatione res Hungara imo Christiana nunc jaceret, nec Varadinum tot sanctorum Regum Sepulchrum et tanta Coronae nostrae Gloria sub Turcico jugo gemeret, nec manes sanctissimorum Regum nostrorum ignominiosissimam Captivitatem paterentur.

Ad Keményium quod attinet, illum ne adjutum et restitutum esse dicis, cujus nunc Liberi et Uxor miserabilis luget, quem Transylvania simul cum omnibus Bonis Christianis amissum (et quidem per Te amissum) plorat, sane si haec Restitutio et auxilium est, nullus a Te unquam adjuvari petet; Dedisti ipsi duo millia militum Tuorum sed ad quid Exercitus totus tibi datus est; si opera tam paucorum efficere hoc Te sperabis; Tu tamen tuam Culpam Keményio attribuis et omnes Hungaros imbelles esse asseveras, sed si quidem ingrato Judice Causa nostra perit, contra Tuam Judicium merito excipiemus; Dicat autem Europa, si Ungaria ignave est, quae nullum Diem unquam videt absque suorum Sanguinis effusione, nulla Familia est, que aliquem ex suis non deploret; denique, quae a ducentis jam annis toti Poten-

tiae Ottomanicae per se sola resistit, et quae unum Palmum Terrae nunquam sine Sanguine Turcis cessit post nos sicut sub scuto Ajacio Diomedes, tota Christianitas latet et quod secure vivat nobis imputare debet.

Caeterum omnes Hungaros errare dicis, qui de tuis Actionibus nihil judicare sciunt; Ego autem me recordor aliquando legisse, quod plus sapit interdum Populus, quia tantum, quantum opus est, sapi, saltem hoc certe cognoscere potuerunt, quod ad ardentem Hungariam Tu non aquam, sed Oleum attulisti, pro schola Auditoratus tui certe nihil Te excusabant, si quis spoliatam Hungariam Iumentis, et sua Castra repleta fuisse considerabit,

Ab Hungaris objici Tibi dicis, Bellum tibi ex alia parte fuisse gerendum et confligendum, ego credo, quod per hoc non peccant, quod meliora vota tuis Actionibus habeant, Tu quidem illa discutis per solitam fluxibilitatem Vulgi quae semper aliud, quam fit, desiderat. Et profecto bene dicis, nam etsi ad aliam partem movisses Bellum, si et illinc taliter administrasses, tunc nec ibi Vota Hungarorum subsistissent. Magnifice etiam de Pugna discurre, sed tantas difficultates et Circumspectiones annectis, quos si olim Belliduces et nostri Hungari semper observassent, nec Hungarium, unquam obtinuissent, nec eam obtentam tanto tempore defendissent, sed postquam haec arcana Scientiarum ratio nunquam pugnando intravit, amisimus tam magnam partem Hungariae.

Te quidem incolumem Generalem ad feliciora tempora reservatum habemus, proinde et tibi Respublica Gratias agere deberet instar Romanorum, qui Paulo Emilio effugienti congratulati sunt, et tunc quidem ita esse potest, quod Vir fugiens pugnabit iterum. Generalium Hatzfeld et Götz recordaris et laudes, quod pluries ipsis erat commissum, et data ordinatio antequam pugnassent; sed ego Tibi Gloriosora exempla commemorabor, nec ullum Hungarorum tamen nominare volo: Aspice Gebhardum ab Ausperg qui gloriosissime in Croatiae Confinis, licet infeliciter cum Turcis confligit, et suam Animam Deo, Famam vero aeternae Memoriae Hungarorum consecravit. Respice Mansfeldios, Schwarzenbergios, Tieffenpachios, qui una cum et pro Hungaris pugnaverunt. et si etiam saltem unius Veris Aves fuerint, aeternum tamen sui Nominis desiderium duraturum relinquerunt.

Nos quidem nec tuam Celebritatem improbamus etenim Centum quinquaginta Milliarum percursa enarras, cui si bonum exitum adjunxisses, et Inimicum debellasses, Julio Te certe Caesari compararem, quae Pharnacem solo Nominis fulgore attrivit; Sed heu me! Secus tibi accidit, nam tu postquam Inimicum attingisti, stas attonitus oblitus Officii tui et Expectationis, quam mundus

de te conceperat, en non insulte quispiam attribuerit illud, quod de Vitellio olim scriptum erat; Tanta torpedo invaserat Animum, utsi principem eum caeteri non nominassent, ipse oblivisceretur.

Et haec sunt tua facta, Invictissime Heros, sed tamen eventus vestrae fortissimae pugnae quis fuit? Hectór abít violatus vulnere nullo et propter haec facta exspectas tibi gratias rependi ab Hungaris; Redde, quod ipsis immeritissime detrahis, et ingratos illos nominas Avis Avium ingrattissima. Scias porro, quod et illa omnia haberemus, que tu ad obtensionem Victoriae recenses, non tamen a quopiam Tu deliberaveris, dum minimus Colonellus Germanus vel Italus in mundo superesset, namquem memoriam tuam immortalem effecisti. Non erit in memoria stulti similiter insipientis par obitus, memoriae dispar. Sed nec minimus Capitaneus Hungarorum Tibi cessurus erit, dum non Calamis, et in Academia, sed Gladiis et in Campo res geruntur.

Denique quid verbis opus est, spectemur agendo. — Dixi!

Magyar fordítása:

Legkitünőbb Vezér!

Mivel te ezek szerint magadat és hadseregedet egyaránt dicsőítésre méltónak tartod és magasztalod is, engedd meg kérlek, hogy — megemlékezve a rómaiak szokásáról és szabad vélemény nyilvánításáról, amely lehetővé tette, hogy a katonák a triumphatornak is szemére vehették azt, amit akartak, — én is egyet-mást elmondhassak Neked. (Suetonius Ceasar életéről)

Tehát 50,000 törököt visszaüztél és Keményt¹ állásába visszahelyezted? Erdélybe friss várőrségeket helyeztél és ezt az országrészt megőrizted? Óh Atyám! Nagy dolgok ezek, sőt a legnagyobbak. De ezekkel a nagyhangú szölamokkal végződött is a dicsőség. Mondd meg, mi haszna volt Magyarországnak a Te hadjáratodból? Erdélyt, amelyet sértetlen nagyságban vettél át — teljes egészében adtad-é vissza? Add vissza Erdélynek Keményt, akinek hűséget és védelmet ígértél. Add vissza a boldogságot, békét és gazdagságot, amit a Te sereged és várőrségeid számúztak innen, akkor diadalmaskodhatsz és kisajátíthatod ezt a három szót: jöttem, láttam, győztem! Mi pedig Téged szívesen fogunk Marsnak, Herkulesnek és nagylelkű Atyánknak nevezni, aki szekéren szállt le hozzánk az illatos Indiából. De sajnós, mi csalódtunk! Te bölcselkedel, de a bölcselkedők csak szavakban bölcssek, s ha tette kerül a sor, akkor gyámoltalanak. Azt mondod, hogy tevékenységet távolról nem lehet kifejteni. Valóban, ha miként a nap, távolról nem tudod a földet felmelegíteni — közelebb kell jönnöd. Ha az ellenséget halálra keresed, akkor nem lehetsz mérföldnyire távol attól, hanem, amint ama bizonyos mór Regulus Barthol Rogat de Bello maurorum et Hispanorum²

¹ Kemény János erdélyi fejedelem.

² Bartolomes de Rogatis említett könyve Zrínyi könyvtárában megvolt.

egy spanyolnak, aki kardjának rövidségét gúnyolta, azt felelte, — megtoldom legalább egy lépéssel! Ha tehát diadalt akartál aratni ellenségeden, akkor közeledned kellett volna feléje. Azt mondod, hogy Augustus császár hónapjában jöttél, bár lett volna e hónap neve jó előjel számodra, de Te nemcsak arról felejtkeztél meg, milyen császáré ez a hónap, hanem a Felséges Császárod parancsáról is és csupán üres, hangzatos szavaktól dagadozol, mivel semmit sem végeztél, és kétségtelenül nem dicsőséggel, hanem dicstelenül hurcoltad meg a keresztény nép hírnevét. Nagyratörő lélekkel léptél ott fel, de dicstelenül tértél vissza s jobb lett volna el sem menned oda, ha a keresztény sereg hírnevének olyan nagy kárával — kardodat hüvelyében hagyva kellett visszatérned. Csúnya dolog, ha egy hadvezér azt mondja — erre nem számítottam. Mit tettél tehát? A várakba német őrségeket raktál — ez igaz, — de ha ezt nem teszed, azt hiszed, hogy akkor a törökök azokat azonnal elfoglalják? Én példákkal fogom az ellenkezőt bebizonyítani. Ha a törökök, azokat az erősségeket, amelyekben nem voltak a Te őrségeid — Erdélyben érintetlenül hagyták — akkor bizonyára azt a három helyet, ahová Te őrségeket küldtél — sem foglalták volna el, ha őrség nélkül maradnak is.

Kemény hadseregét vádolod kemény szavakkal, mondván, hogy a sok bajtól megtörve, vaklármától szinte megfertőzve zavarodtak meg? Ezt szívesen elhiszem Neked, de ha a bajok okát messzebb keressük, azt fogod tapasztalni, hogy nem ezek a szerencsétlenek a hibásak, mert a bajok okait másutt kell keresnünk, mikor az Isten néha megengedi, hogy: „... Achaioi bűnhődjenek”.³ Bár most azt kérdem Tőled, ó kitűnő hadvezér! — hogy az ilyen megfélemlített hadinépét miképpen lehet ismét rendbehozni? Úgy vélem, ez a dolog nehezebb része, itt kell hathatós eszközöket használni, hogy kitűnő hadvezér harcias szelleme ismét lelket öntsön beléjük. Matheus Péter⁴ beszéli: in vita Henrici IV. Regis Gallorum könyvében, hogy annak erénye lobogó fáklya volt, amely száz más lángra lobbant, anélkül, hogy a maga fényéből veszítene. Azt vártam, hogy ilyen légy Te is, s azt hiszem, előbb ki kellett volna próbálnod őket, mielőtt ilyen vakmerően ítéled, anélkül, hogy megfigyelhetted volna magatartásukat a harc alatt, mert különben hogyan várhatod tőlük, hogy higgyenek Neked? Azt mondd, hogy jóval kevesebben voltak, mint a törökök; ebből azt következtetem, hogy Te a háborút számtani műveletnek tekinted s azt hiszed, hogy a többség csalahatalanul legyőzi a kisebbséget. Epaminondas nem ilyen ember volt, halld meg mit mondott katonáinak, akik az ellenség nagy száma miatt megrettentek: (Plutarchos In Vita Principum) „Én magam fogom pótolni az enyéim kisebb számát!”

Mivel pedig egész dicshimnuszodban sem tudod leplezni azt a gyűlöletet, amellyel az egész magyar nemzet iránt viseltetel, és sok méltatlan rágalmat és dühös vádaskodást szórsz reájuk — ha oly

³ Zrínyi gyakran használt idézete: Delirant Reges, plectuntur Achivi, magyarul: ha a királyok megbolondulnak, azt az achaioi (közemberek) bűnhődik meg.

⁴ Pierre Mathieu könyvét idézi.

nemesszívú vagy, csak fordulj egyhez ezek közül, hogy az hallgasson meg és válaszoljon Neked, — de hagyd békén a Nemzetet, amely megfogja kapni méltó dícséretét.

„Miért az ártatlan vendégeket ugatód Te,
Vad farkasokra rest kutya?
Miért, ha lehet, rám nem fordítod üres csaholásaid
És engemet nem mardosol? (Horatius).

Azt állítod, hogy Magyarországon nincsenek jó hadvezérek, sőt jó kapitányok sem, akik ismernék a hadviselés fortélyait és nincs anyyi tapasztalatuk, hogy a hadművészetben kellő jártassággal bírassanak. Képzeld — ezt mind megengedjük Neked — de vajjon dicsőség háramlik-e másnak a tudatlanságából Tereád, ha Te sem vagy különb? Azoknak a dolgoknak elbírálásából, amiket Te a múlt évben végeztél — sem az országra, sem egyetlenegy magyarra sem háramlik gyalázat. Való az, hogy egy viruló hadsereget vettél át, hogy azt tönkretetted, hogy a jó barátot többet zaklattad, mint az ellenséget, hogy az egész országban siralmas hírnevet hagyál magad után, hogy száraz szemekkel és száraz karddal, (amely pedig a mi védelmünkre volt rendelve) el tudatlantul hagyta volna elpusztulni; vagy ha már vesznie kellett — akkor legalább az ellenség kétszeres vesztségével pusztult volna el. Mi magyarok nem értünk ahhoz a művészethez, hogy miképpen kell a háborút elnapolni, hogyan kell elnézni megtorlás nélkül az ellenség dúlásait, hogyan kell a barátot és szövetségest segítség nélkül hagyni, hogyan kell inkább a hazát, mint az ellenséges haderőt elpusztítani, s hogyan kell a háborúban pénzt harácsolni. Ha — amint Te állítod — ezek a haditudomány legszentebb titkai, akkor mi valóban tudatlanok vagyunk. Ehhez nem értettek a haza megvédésében, a kereszténység felszabadításában és a török kiűzésében dicsőséggel elhalt Kinizsiek, Báthoryak és Hunyadiak sem. És mi, az ő utódiak, sohasem szennyezőnk be emléküket télenkedéssel, vagy a haza gyáva elvesztésével, ha működésünknek a legkisebb teret adnának. Azt mondom, hogy bár a katonai fegyelem nálunk hanyatlott (de vajjon a mi hibánkból-é), mégis meg vagyok győződve, hogy a legkönnyebben helyre tudnók állítani, ha a hadsereg élére egy nagylelkű, derék hadvezért állítanának. Hiszen a római Lucullusnak sem volt kellő tapasztalata, mielőtt ezzel megbízták, de mielőtt a hadsereghez érkezett, azonnal szerzett magának tapasztalatokat. Éppen így viselkedne bármelyik jó magyar hadvezér, s ha talán nem is válna belőle olyan nagyszabású hadvezér, mint Nagy Sándor — de hazájának védelmére — amelynek sorsát jobban szíven viseli, mint bármelyik idegen — alkalmas lesz.

Kérlek, ne kalandozzál el, amikor oly sokszor emlegeted Rákóczi és Kemény tévedéseit hadviselésük közben, hiszen eléggé nyilvánvaló,

hogy tévedéseikért súlyosan megbűnhődtek, de ők legalább fényes tanúbizonyságot adtak hazaszeretetükről és keresztényi buzgalmukról vérük hullatásával, sőt magával a halállal is. Te viszont nagyon is bezonyítottad nekünk közönyösségedet és azt is, hogy keresztényi felbuzdulásod akkor sem hevülne fel, ha a levegőben borjúk repkednének. Rákóczit nem védem, — ő nagyravágyásból eredő bukásával a legnagyobb kétségbeesésbe zuhant, bebizonyítva ezzel Homeros ama mondásának igazságát: „ . . . akit Jupiter el akar vesztetni, annak esztét veszti“. De mégis, ha a Fejedelmet legalább oly mértékben megsegítették volna, mint amit igyekezetével megérdemelt, akkor a magyarok, sőt a keresztények ügye nem volna olyan kétségbeesett állapotban: Nagyvárad, annyi szent királyunk sírhelye és koronánk ékessége nem nyögne török iga alatt, s e szent helyen nyugvó királyaink hamvai sem lennének kénytelenek e gyalázatos fogságot elszenvedni.

Ami Keményt illeti — hát róla mondod-é, hogy megsegítettéd és visszahelyezted? Őt, kinek gyermekei és szájalomraméltó hitvese gyászbaborultak, kinek elpusztulását (még pedig Te miattad történt vesztét) Erdély együtt siratja minden jó kereszténnyel. Ha ez visszahelyezés és megsegítés, akkor valóban senki sem kívánja Tőled, hogy megsegítsed. Katonáidból kétezer embert átadtál neki? De hát miért bízták Reád az egész haderőt, ha azt remélted, hogy ilyen csekély erővel is eredményt érsz el? Hibáidat Keményre tolod s a magyarokat rossz harcosoknak mondod; de ha már ügyünk a hálátlan bíró kezén el is vesztet, a Te ítéleted ellen méltán emelünk óvást. Európa mondja meg, vajjon gyáva-é Magyarország, amelynek életében alig múlt el nap vérontás nélkül, s nincs egy családja sem, amelyik övéi közül ne siratna valakit, amely két évszázad óta egymaga állt ellent az egész ozmán hatalomnak s egy talpalatnyi földet sem engedett át vérontás nélkül a töröknek. Miként Ajar paizsa Diomédest, úgy védjük mi a kereszténységet és hogy biztonságban él, nekünk köszönheti.

Egyébként azt állítod, hogy minden magyar téved, mert nem tudják a Tőled végzett dolgokat helyesen megítélni. Úgy emlékszem, hogy valahol ezt olvastam, hogy többet tud a nép, ha csak annyit is tud, amennyi szükséges; azt legalább is bizonyára megértették, hogy Te a lángbaborult Magyarországra nem vizet, de olajat öntöttél. A Hadi-tanács előtt bizonyára nem kellett magadat igazolnod azért, ha valaki azt állítja, hogy Magyarország szarvasmarháit kipusztították, de a Te táboraidat azokkal megtöltötték.

Azt állítod, hogy a magyarok azt vetik szemedre, hogy a háborút (a támadást) nem a megfelelő oldalról vezettéd, és hogy keresned kellett volna az összeecsapást. Úgy vélem, nem hibásak azok, akiknek kívánságai jobbak a Te tetteidnél. Persze Te ezt elütöd azzal, hogy a népek mindig állhatatlanok s mindig másra vágyanak. Ezt valóban helyesen mondod, mert ha a harcot ugyan más oldalról kezdted volna, de ott is csak úgy viselkedel, mint itt, — a magyarok vágyai akkor nem teljesültek volna. Főlényesen beszélsz a küzdelemről is, de annyit emlegetéd a sok nehézséget és a kellő körültekintés szükségességét — hogyha régi hadvezéreink és magyarjaink mindezt így mérlegelték volna — sohasem foglalják el Magyarországot s nem is védelmezhetnék

volna meg oly soká. Azóta vesztettük el Magyarország oly tetemes területét, amióta az a titkos tudomány: „... sohasem harcolni...” nálunk is érvényesült.

Te ugyan, mint sértetlen Hadvezér, nekünk boldogabb időkre is megmaradtál, s talán az ország ezért Neked hálát is adjon, amiként a rómaiak az elmenekült Emilius Paulust üdvözölték s akkor lehetséges, hogy aki elfutott — újból küzdeni fog. Hatzfeld és Götz tábornokokat emlegeted, hogy ők többször kaptak utasítást és rendeletet a harcbalépésre, mint a hányszor valóban harcoltak, de én ezeknél dicsőbb példákat sorolhatok fel, anélkül, hogy bárkit is a magyarok közül említenék. Íme, lásd Auersberg Gebhartot, aki a horvát végeken — bár szerencsétlenül, de dicséretre méltóan ütközött össze a törökkel, lelkét Istennek, hírnevét pedig Magyarország örök emlékének szentelve. Nézd Mansfeldet, a Schwarzenbergeket, és Tieffenbachokat, akik magyarokkal a magyarokért küzdöttek s bár fiatalok voltak, dicső hírnevük örökké élni fog.

Nem kifogásoljuk gyorsaságodat; azt állítod ugyanis, hogy százötven mérföldet tettetek meg; ha jó vége lett volna s ellenségedet legyőzöd — bizonyára Julius Caesarral hasonlítottunk volna össze, aki Pharnacest nevének villámával sujtotta le. De sajnos, Teveled másként történt. Miután az ellenséget megközelítetted, megrettenve megálltál, megféleldeztél kötelességedről és arról a várakozásról, amellyel a világ működésed elé tekintett. Vajjon nem szellemesen jegyezte-e meg Rólad valaki ugyanazt, amit egykor Vitelliusról írtak, hogy olyan zsidbadás töltötte el lelkét, hogyha mások őt nem nevezik fejedelemnek, ő maga ez is elfelejtette volna.

Győzhetetlen Hős! Íme ezek a Te teljesítményeid. De mégis, mi volt vajjon bátor harcaitoknak eredménye?

Hector sértetlenül hagyja el a küzdelem terét, és ezért várod Te a magyarok háláját? Add vissza nekik, amit méltatlanul megtagadsz tőlük, hálátlanoknak bélyegezed őket, éppen Te, minden madarak leg-háládatlanabbika.

Egyébként tudd meg, hogy ha még úgy is lenne mindaz, amit Te a kifogatott győzelem jeléül felsorolsz, mégsem fog soha senki sem felmenteni ezen a világon, még a legkisebb német vagy olasz ezredes sem; jóllehet emlékezeted halhatatlanná titted. De a legkisebb magyar kapitány sem lesz sohasem hátrább való nálad, mielőtt nem tolla kell elméletben hadakozni, hanem karddal kezében a haremezőn. De, mire való ez a sok beszéd? Lássuk a tetteket! Megmondtam!

CSÁKY ISTVÁNHOZ

Udvarias hangon köszöni a hozzá való barátságát, és buzdítja Csákyt, hogy hadakozó őseihez híven dolgozzék hazája szolgálatában.

1663. április 28.

Közhí: Széchy, IV. 277. l. és Századok 1872. évf. 558. l. Eredetiye Széchy szerint a gr. Csákyak kassai levéltárában.

Külcím: Illustrissimo domino Comiti Stefano de Chyak, perpetuo terrae Scepusiensis et comitatus Ugocsa supremo comiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis praesidii Szakmar supremo capitaneo necnon eiusdem Sacratissimae Majestatis consiliario, camerario, domino amico observandissimo.

Édes Gróf Öcsémuram, köteles kész szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint uramnak, barátomnak.

Nem szakadt volt még, édes Gróf Uram az Kegyelmedről való jó emlékezetem annyira elmémből, hogy ilyen nagy maga alkalmatlanságával, becsületes főember szolgálja fáradságával s úri ajándékaival kellett légyen megújítani s engem nagyobb kötelességre indítani és állandóssá tenni. Sokat kellene Kegyelmednek köszönnöm egyszersmind: de az czifra szók helyett kérem Kegyelmedet édes Öcsém Uram, most elégedjék meg az én tökéletes, Kegyelmedhez való szeretetemmel, hív barátságommal, mellyel míg élek, ajánlom és fogadom Kegyelmednek, hogy holtig megmaradok.

Oh én édes Grófom, édes Öcsémuram, mely igen vész hazánk nemzetünk; — láthatod-e ezt száraz szemmel, és nyugodhatik-e lölköd rajta, hogy semmit ne cselekedjél?! Úgy tudom én: az Kegyelmed familiája azok az vitéz kapitányok közül való származat, akik először Scitiából kijüttek: elég ez az ösztön egy nagy léleknek. Avagy most, avagy sohasem!

Én pedig, az mint följül irám, Kegyelmednek édes Gróf Uram, maradok minden üdőben Kegyelmednek

Csáktornyan, 28. Aprilis 1663.

köteles igaz szolgálja míg élek
G. Z. Miklós m. k.

P. S. Édes Gróf Uram, ha többször az Kegyelmed nekem szóló leveleiben „Nagyságos“ nevet találok, kezemhez sem veszem; mert immár ennekutána — csúfságnak is tartanám — hogy legyek én inkább Kegyelmednek confidens atyjafia! E mellett arra kérem: nekem írjon az ott való állapotokról gyakran; én is azt cselekszem, csak írja meg nekem, merre küldjem az leveleket?

EGY BÉCSI BIZALMAS EMBERÉHEZ

Egy Bécsben élő bizalmasával közli, milyen a viszony jelenleg a török és ő között; kész magát a kereszténység és a haza ügyéért feláldozni. Védekezik a rágalom ellen, mintha ő keresztény lakosokat foglyul ejtett volna, katonái csak a török zsoldjában harcoló keresztény katonák ellen járnak el fegyveres kézzel.

1663. április 30.

Közli: Lengyel János, Tört. Tár 1899. évf. 573. l. Eredetije az Országos Levéltárban, a Kamarai Levélár missilis levélgyűjteményében.

Copia di lettera del Signor Conte di Zrin ad un suo confidente di Ciaccatorno delli 30 aprile 1663. Godo il continuato affetto della lettera di V. S. de 22. cadente.

Che io sia bersaglio de gl'affari del Turco, non l'ho per scherno ma per segnalatissima gloria di esser tanto considerato da una Monarchia e potenza impareggiabile, spero che trovara in me quell resistenza che convenie ad un generoso Cavalier e Soldato, e se li sono ineguale nelle forze e numero di gente, non li cedere certo nel cuore et animo militare. Non dubito, che quelli che corrono il medesimo anzi maggior pericolo daranno opportuni soccorsi, ma dato che, ne venissi abbandonato, non morir'ò almanco da codardo, poiche la Morte per la religione e Patria alto non puo essere che gloriosissima at assai piu felice, che morire in letto uciso da un medico, o soffocato da catarro e poltroneria, et non é l'orma insolita tal morte in casa nostra. essendo il mio bisavo morto della medesima maniera nel forte di Ziget, dove privo de promessi soccorsi ha voluto piu tosto morire glorioso, che rendersi da cocardo. Non occorre dunque compatir ne pianger una vita tanto bene impiegata. Quelli ch'adesso invidiano, all'hora piangeranno, quando a loro toccherà di succedere et esser bersaglio de colpi Turcheschi.

Delli apparecchi del Turco, il medesimo mi referiscono le mie spie, se bene non l'hó scritto in corte per non esserne del tutto assicurato; procuraro de provedermi et disporre le cose d'altra maniera ch'il Raggozi e Kemin Janos. Che il Turco dica non poter mai esser pace dove io saro. Io credo, perche se bene non hó fatto mai niente contro quella sorte di pace che e tra noi et il Turco nulla dimeno il havergli spesse volte sconciato lo stomaco, e toltogli la voglia et ingordigia ch'aveva di quei grassi bocconi di Stiria, gli ha dispiaciuto troppo, et hoggidi gliene rinceresce, essendone ancor ghiotto.

Il mio forte, se ben non sia come Brisaco o Dunkerka, sappia V. S. che ne Juanitz, ne Santa Croce, ne petrinja, ne altro luogo veruno in tutte la frontiere, fuora di Coprainitz sia tanto forte quanto al sito e fabrica. Che non cuopre la Stiria, ma solamente la mia Isola, e parlare d'ignoranti et invidiosi, che volentieri vedrebbero la ruina di tutte parti, poiche persa o difesa l'Isola si perde o difende la Stiria immediatamente confinante senz' altro riparo; sia come si vuola, o spianato il forte o consegnato a Turchi, o restando in mani mie, con facile accordo et obbligo di non resistere mai a loro disegni ho paura, che la Stiria sen' accorga mi troppo tardi et insieme scorgera quanto meglio sarebbe dare un lievo aiuto per tener lontano il nemico che haverlo sopra le spalle. Non occorrendo altro augurando a V. S. colmo di bene mi rafferma.

P. S. Essendo per serrare questa lettera mi vien aviso da buon amico, che da gente maligna et invidiosa sia fatto in corte gran strepito per l'ultima sortita che fecero li miei soldati prendendo alcuni schiavi Cattolici et accioche V. S. posse dare buona informazione a padroni et amici (che d'altri non mi curo) gli significo, che detti cattolici non siino ne tributarii ne villani, che per necessita stiino sotto il Turco, ma gente di guerra, soldati at officiali arrollati che servono a Turchi in castelli, e che tanto volantieri ammazzono, pigliano, tormentano, e strapazzano li nostri, come li Turchi medesimi. Li miei soldati dunque non havendo in 6. anni ricevuto nissuna paga mi dimandarono licenza di cercare qualche buttino, la quale non gli ho potuto negare, e per detta ragione et accioche non siino oziosi, e per rendere la pariglia a Turchi, che scorrono spesse volte, e per immi tare altri generali dei Confini. et tandem per esser la professione de Confiniarii, scorsero il giorno di Pasqua, per gabbare meglio i Turchi e coglierli all'improvviso. viddero appresso di una Chiesa Cattolica in un bosco gran numero di gente vi sono accostatisi, per vedere se a caso vi fosse alcun Turco, li sudetti Cattolici arrollati subito si misero dentro in Chiesa e cominciarono a difendersi, et a sbarare gagliardemente et ucisero un soldate de Confini del Signor Conte Leslie. Li Cattolici tributarii et il Sacerdote restorono da banda senza esserli fatto il minimo disturbo ne incommodo, alli altri ostinati in tirare difendersi fu necessario attaccare il fuoco per cavali fuora? e cosi bruciata la chiesuccia di legno. Non so, che colpa possa haver tutto questo, io vorrei certo di un colpo, se fosse possibile ammazzare e cattivare tutti quei soldati che servono a Turchi, e credo che ogn'altro buon Christiano sia del medesimo parere. Poco prima di questa sortita fecero due altre

li Confinariii del Conte Leslie, e hanno presi alcuni schiavi parimente Cattolici, et hor'hora sento, che le medesimi Confinariii gia la terza volta siano horsi sopra li Villaggi de Cattolici, che servono al Turco, e finalmente le prigioni del detto Signore Conte Leslie e de suoi Confini sono piene di tali Cattolici, et questi medesimi presi da miei sono stati comprati tutti da Confinariii del detto Signor Conte, senza che nissuno sia restato nelle miei prigioni, et si il signor conte Trantmansdorff se ne ha valsuto molto bene di uno di detti Cattolici, che gli ho donato, non lo ha lasciato certo andar libero senza razione. Questo e tutto il caso, e se qualchduno dice lo contrario io dico che se ne mente per la gola, e tanto ne puol dire V. S. da parte mia.

Magyar fordítása.

Örömmel veszem Nagyságod 22-iki levelében barátságának újabb jelét. Hogy én a török szándékainak célponja vagyok, azt nem tartom gyalázatnak, sőt inkább kiváló dicsőségnek, hogy ez az összehasonlíthatatlanul hatalmas birodalom ilyen sokra becsül. Remélem, hogy hennem olyan ellenállásra talál, ami nemes katonához és lovaghoz illő, és ha erőnk és katonáink száma egyenlőtlen is, bátorságban és harci szellemenben nem álok mögötte. Nem kétlem, hogy azok, akik hasonlő, sőt nagyobb veszedelemben forognak, megfelelően támogatni fognak. De ha magamra maradnék is, legalább nem hitvány emberként halok meg, mivel a vallásért és hazáért meghalni dicsőség és sokkal nagyobb szerencse, mint ágyban, orvos keze alatt elpusztulni, vagy gyomorbántalmakban és tespedésben elnyomorodni. Az olyan halál nem is ritka a családkban, hiszen dédapám is így halt meg Sziget várában, ahol az ígért segítség híján inkább a dicső halált választotta, mint a gyáva megadást. Az ilyen hasznos életet tehát nem kell sajnálni vagy megsiratni. Akik most irigyelnek, majd akkor sírnak, ha rajtuk leesz a sor, hogy nyomdokomba lépjenek s a török csapásainak célpontjává váljanak.

Kémeim a török felkészültségéről ugyanazt jelentik, bár erről még nem tájékoztattam az Udvar, mert nem kaptam teljesen megbízható adatokat. Igyekszem felkészülni és dolgaimat másképpen intézni, mint Rákóczi és Kemény János. Hogy a török azt mondja, hogy ott soha sem lehet béke, ahol én jelen vagyok, — azt elhiszem — mert, bár sohasem tettem semmit az úgynevezett béke ellen, amely köztünk és a török közt fennáll, — mégis az a körülmény, hogy sokszor elrontottam az étvágyát és kedvét a stíriai kövér falatoktól, nagyon rosszul esett neki és még ma is rosszul esik, mivel még mindig kívánja.

Váram, bár nem olyan, mint Breisach vagy Dünkirchen, de tudja meg Nagyságod, hogy sem Juanitz, sem Santa Croce, sem Petrinja, sem bármelyik más határmenti hely Koprivnitzán kívül, nem olyan erős, ami fekvését és építését illeti. Hogy nem oltalmazza az egész Stíriát, hanem csak az én Szigetemet — ez csupán tudatlanokhoz és irigyekhez méltó beszéd, akik szívesen látnák az egész vidék pusztulását, mivel

ha a Szigetet megvédjük, vagy elvesztjük, megvédjük, vagy menthetetlenül elvesztjük a szomszédos Stíriát is. Bármiképpen — akár lerombolják, vagy átadják a várat a töröknek, vagy ha az én kezemben marad azzal a könnyű egyezséggel és kötelezettséggel, hogy terveiknek soha sem állok útjában — félek, hogy Stíria túl későn ébred fel és veszi észre, hogy mennyivel előnyösebb dolog kevés segítséget adni az ellenség távortartására, mintha az birtelen a nyakába szakad.

Más mondanivalóm nem lévén, minden jót kívánva Nagyságodnak, maradok...

U. I. Éppen, amikor le akartam zárni e levelet, egy jóbarát értesített, hogy irigy és rosszakaratú emberek engem az Udvarnál nagy lármával rágalmaznak, mert katonáim a legutóbbi kitörésem alkalmával néhány keresztény rabszolgát is fogtak el. Hogy pedig Nagyságod helyes magyarázatot adhasson az uraknak és jó barátaimnak, mert másokkal nem törődöm, tudatom, hogy az említett katolikusok sem adófizetők, sem földművesek, akik kényszerűségből szolgálnának a török alatt, hanem rendes hadi népek, betoborzolt katonák és tisztek, akik a töröknek váraikban szolgálnak és akik a mieinket éppoly szívesen fogják el és gyilkolják le, kínozzák és sanyargatják, mint maguk a törökök. Mivel az én katonáim már 6 év óta nem kapják meg a zsoldjukat, engedélyt kértek valami zsákmány szerzésére. Ezt nem tagadhattam meg tőlük, már csak azért sem, hogy ne legyenek tétlenek, és hogy visszafizessük a töröknek gyakori betöréseit s végül is, mert a határőröknek ez hivatalához tartozik. Húsvét napján betörték az ő területekre, hogy váratlanul meglepjék a törököt. Egy katolikus templom közelében nagyobb tömeget láttak, közelebb mentek, hogy lássák, van-e török közöttük. Az említett keresztények rögtön sorakozva a templomba rohantak, elkezdtek védekezni, keményen puskázni és megölték Leslie gróf egyik határőret. Az adófizető katolikusok és a pap a háttérben maradtak s nem is történt a legkisebb bajuk, vagy kellemetlenségük sem, de a többiek ellen, akik makacsul védekeztek és lövöldöztek, puskát kellett használnunk, hogy onnan kipiszkáljuk őket. Így azután a kis fatemplom is leégett. Nem értem, hogy mi ebben a rossz? Ha tőlem függne, bizonytalanságban egy csapással elfognám és megölném mindazokat a katonákat, akik a törököt szolgálják és azt hiszem, hogy minden jó keresztény így vélekedik. Nem sokkal az eset előtt Leslie gróf határőrei két hasonló betörést hajtottak végre és ugyancsak elfogtak néhány keresztény rabszolgát sőt most hallom, hogy ugyanezek a határőrök már harmadszor rohanták meg a törököknek szolgáló katolikusok falvait és végül is, az említett Leslie gróf börtönei tele vannak katolikusokkal, sőt azokat is, akiket az enyéim ejtettek rabul, az említett gróf úr határőrei vásárolták meg tőlük, úgy hogy az én börtönömben egy sincs közülük. És ha Trautmannsdorf gróf úr jó hasznát vette az említett katolikusok egyikének, akit én ajándékoztam neki, bizonyára nem ok nélkül engedte szabadon.

Ez hát az egész eset, és ha valaki az ellenkezőjét állítja, csak azt mondhatom, hogy galádul hazudik. Ezt Nagyságod is megmondhatja neki mint az én üzenetemet.

VALAMELYIK ERDÉLYI BARÁTJÁHOZ

Kesereg a haza sorsán, állapotát reménytelennek látja, bár ő kész magát feláldozni hazájáért

1663. május 2—15.

Közli: Széchy, IV. 278. Markó, 329. Erdélyi Figyelő 1879. évf. 15. 1. Eredetije Széchy szerint Marosvásárhelyt, a gróf Teleki család levéltárában. (Missilisek 253 q.).

Szolgálók Kegyelmednek mint Barátomnak.

Úgy látom az gonosz fatum minden jó tanácsokat az inevitabilis necessitással excludál mitőlünk szegény Magyaroktól. Imo venit summa dies et ineluctabile fatum Pannoniae; minden más applicatióink úgy tetszik bolondság, contra stimulum calcitramus, hanem még egy gondunk kellene super laborum lenni, hogy emberül, vitézi magyari szívvel, ellenségünk kimondhatatlan kárával vesznénk el, ne nevetnék senki az mi kimúlásunkon, mi pedig az mi obligatiókat, kivel az mi eleinkhez vagyunk, így dicsőségesen töltenők bé; nehezebb-e ez? (nem kértem Kegyelmedtül, hanem az egész bágyadt és lankadt nemzetemtől) bizonyára nem, mert

Mitius ille perit subita qui mergitur unda
Quam sua qui liquidis brachia lassat acquis.

Nincs talán könnyebb halál az hecticánál, de azt egy emberi testben lehet csak érteni, egy országban pedig nincs semmi nehezebb sem gyalázatosabb. Úgy szeressen az Isten és úgy áldjon hogy nem írom ezt Kegyelmednek úgy, hogy csak hívságosan argumentáljunk, hanem serio, jól előbb ruminálván mindeneket; ha ki jobbat annál tudna, nem obstinálnám meg magamat ezen, hanem követném. Kegyelmed énnékem igen szép példákat mond ó-testamentumból s mind új históriákból hoz elé, de édes barátom az énnékem, mint szegény ember kívánságának, álomnak és magunk édesítésének tetszik: mert valamint egy nap az másikhoz nem hasonló teljességesen, úgy egyik példa az másiktól különböz, nem szólok ugyan az Isten absoluta potentiájáról és végzetlen irgalmáról, az kitől minden emberi elmétül megfoghatatlan dolgok is meglehetnek, de kérem csak arra Kegyelmedet, csak az mi ítéletünk által is, megérdemelné az magyar most? hogy olyan nagy csudát és nem csak szokott csudát, hanem duplázván duplázva valókat cselekedjék az Isten érettünk, hogy ily

hatalmas nemzeteket mint minket, kik három felől környül vet-
tek, mi értünk el rontson és semmivé tegyen, hogy minket is
még megszaporitson annyira, hogy magunk emberségével álhas-
sunk in medio mundi et invidiae, hogy nobis invitis et refragan-
tibus, szívet, bátorságot, egyességet közeinkben teremtsen, hogy
az mi szívünkben még hazánkhoz való szeretet palántáljon, bizo-
nyára nem tudom remélhessünk-é mi ilyeneket az mi Istenünk-
től, noha véghetetlenebb jóvolta és kegyelmesebb; mi az kik erre
az csúfra, az melyben vagyunk, Európának magunk tunyaságá-
val adtunk okot; mi az kik egymást jobban, hogysen akármely
nemzet ez világon gyűlöljük és (salva venia illius boni Genii, ki
egynehány száz esztendeig az Magyarall fíradott) csak nem mint
az ebek vagyunk; mi kik minden nyavalyánkban csak egymásra
szánkat tátjuk, egyikünk az másikra vet s mindnyájan vagyunk
pedig rosszak s az vétkesek; mi az kik mindenik az maga privá-
tumáért eleget perel és pattog, az publikumért meg némul és ké-
szek vagyunk s örömet látjuk felebarátunk házát égve, csak le-
gyen annyi hasznunk benne, hogy annál melegedhessünk fél
óráig; mi fegyvert kezünkben nem veszünk, hanem mint a szá-
márok nyögünk az ösztön alatt:

Cervi luporum praedae rapacium
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effuggere est triumphus.

Oh nyomorult, oh elfajzott Magyar, ilyenekből reméljem én,
hogy az Isten az égből leszálljon, hatalmasságosan érted mindent
cselekedjék? Te semmit se; hogy küldje egy angyalát és verje
meg az Senacheribot s te aludjál? Az ki ilyeneket ilyenképen re-
mélhet, bizonyára meg nem érdemli. Desperate írok kegyelmed-
nek. Úgy és talán csak ez volna az egy remediumunk: Una salus
victis, nullam sperare salutem. Ne ítéljen azért Kegyelmed felő-
lem, hogy oly desperatioban vagyok csak mint az oktalan állat,
mert úgy gondolom: praestat mori ut leonem, quam vivere sicut
asinum. Ha veszni kell hazámnak (kell penig), azon vagyok, raj-
tam kezdje el az veszedelmet, ez az én testamentumom és reso-
lutióm, kire Isten segéllyen; nem mulatok el azonban semmit is,
ha mi remedium volna, de bizony nincs, mert az kivel sokat
szólnunk bizonytalan, veszedelmes, bölestelen; hanem várok Is-
tentől és kész vagyok minden occassióra, kit ébren és nyitott
szemmel várok.

Datae Csáktornya, 2.-a Maji 1663.
¶Kegyelmednek barátja míg él

G. Zriny Miklos ppria.

Semmit sem tudok Kegyelmednek olyat írni; immár elég a *sana ratio, virtus autem consistit in actu*. Engem sem az, hogy nyiltan látom veszedelmét hazámnak; sem az, hogy kevés egy kakuk egy nagy erdőben és hogy csaknem magam vagyok az, ki viriliter resolváltam magamat, *intentus in omnes occasiones*, el nem ijeszt immár az én hazámhoz való obligatiomtól, hanem kétszen várom az Isten mit ád és mit disponál felőlem és annyira contemnáltam minden rettenetességeket, hogy *ultra provocálo*m az fatumot. *Una salus victis, nullam sperare salutem*.

Csáktornya die 15. Maji 1663.

Oh vezértől fosztott
Rossz tanácsra oszlott
Szegény árva hajlékom

Reménségével csalt
Boldogságomtul tilt s falt
Test nyugotó árnyékom

Ha tér meg nyavalyád?
Hol gondodhoz az lát
Ki nőtt fel csak játékon.

51.

CSÁKY ISTVÁNHOZ

*Tájékoztatja a bécsiek határozatlanságáról. Ő maga készen áll,
és boldog lesz, ha a török támadás legelőször őt éri.*

1663. június 19.

Közl: Széchy, IV. 280. Markó, 322. I. Századok 1872. évf. 559. Eredetije Széchy szerint a Csákyak kassai levéltárában. Csak az aláírása sajtókezű.

Külcim: Illustrissimi Comiti domino Stephano de Csák, perpetuo terrae Scepusiensi, S. C. Regiaeque Maiestatis consiliario, camerario et praesidii Szakmár supremo capitaneo, domino amico et fratri observandissimo, Grätz, Vienn, Pressburg, Freistadt et in arcem Scepus.

Illustrissime domine Comes, Amice et frater observandissime.

Két, szeretettel írt leveleit édes Gróff Uram igen nagy becsülettel vettem Kegyelmednek, — nagy kötelességgel és hozzáadással veszem Kegyelmedtől. Ugy látom minden veszély öszveesküdt megnyomorodott hazánkra és nemzetünkre, én nem hiszem,

hogy sokáig lett volna egy nemzetnek is úgy minden reménység-
 gen kívül való ügye, mint minékünk vagyón. Úgy hallom, Bécs-
 ben is semmit sem végezhetek az magyarországi urak (az hová
 én hivatalos sem voltam), mert oly rémülésben vagyón az szom-
 széd nemzetség¹ is, hogy csaknem jobban van önekik az biz-
 tatásra szükségük, hogysem minékünk, az kik elsők vagyunk az
 veszedelmünkben. Mít fog Isten továbbra adni? nem tudom
 ugyan; de az pogányságnak rettenetes nagy készülleti és a kevés
 applicatio, az kit cselekszünk oltalmunkban semmi jót nem
 jövendőlhetünk belőle.

Én itt, noha mindentül elhagyatott és minden oltalombul
 megszűkült vagyok; várom mindazonáltal nagy szüvel ennek az
 nagy sententianak executioját, a mellyet fatum reánk kimondott.
 Higyje meg Kegyelmed, édes Gróff Uram, örömmel adok hálát
 az Istennek, ha énrajtam, — az mint híre vagyón, — kezdődik
 el az utolsó romlás; kisebb keserúségemre leszen, hogysem ha
 mint látnám előttem veszni ezt a dicsőséges nemzetünket! — Ezzel
 Isten tartsa és Éltesse Kegyelmedet kedves jó egészségben. Datum
 Csáktornya 19. Junii 1663.

amicus et frater addictissimus
 C. Nic. Zr. m. p.

P. S. Megbocsásson édes Gróff Uram, Kegyelmednek nem az
 magam kezével írok, jobban megoldvashatja talán Kegyelmed így,
 mert igen rossz író vagyok.

52.

ZALA ÉS SOMOGY VÁRMEGYÉK ALISPÁNJÁHOZ, ESKÜDTJEIHEZ

*Tudatja, hogy a rossz hírek és personális inssurectióra való fel-
 ügyelete miatt nem jelenhetik meg a közgyűlésen. Maga helyett
 Rabbi István bizalmas hívét küldi.*

1663. június 28.

Közl: Fára József, Magyar Nyelv 1934. évf. 181. 1. Eredelije Zala vm. levél-
 tárában, a közgyűlési iratgyűjtemény 1663/295. sz. alatt.

*Külső cím: Illustrissimis, Reverendissimis, Spectabilis, Magnificis,
 Admodum Reverendis, Generosis item Egregijs ac nobilibus Dominis Vice-
 comitibus, Judlium et Jurati asseroribus, toti denique Universitati Dominum
 Magnatum ac Nobilium Comtatum Zaladiensis et Simighiensis etc. Dominis,
 Amicis et vicinis Observandissimis.*

¹ A Nyugat-Magyarországgal határos osztrák tartományok.

Illustrissimi Reverendissimi, Spectabiles, Magnifici Admodum Reverendi Generosi item Egregij ac Nobilés Domini Amici et Vicini Observandissimi Salutem et paratissimam servitiorum commendationem.

Hogy az mastani előttünk levő Generalis gyűlésre Körmendre, mellinek terminussat ad 4.-am affuturi mensis Julii praefigaltam, Kegelmetek közöth szemelieben nem comparealhatok, oka, az melliet Kegelmetek magais joll tud es hall, az sok gonosz hírek, melliek veszedelmünkre nezendők naponként töbülnek, es az eö Feölsege kegelmes paranczollatj az Personalis Insurrectio vegeth, mellieket eö Feölsege az Bansagh alatt levő orszagokra repedialtatoth: melire tisztem szerint szorgalmatos gondoth kell viselnem es vigiaznom; Rendeltem azert, es hattam tisztembeli Authoritasomat, az nemzetes es vitézleö Rabbi István mester Uramra eö Kegyelme az közönseges ell nyomorodott hazánk megmaradasara és jora nezve az mit fogh mondani es concludalni, hitelt advan eö Kegelmanek, faradozni együth es determinalni se neheztellien Kegelmetek. Tarcza Isten es eltesse sok esztendeigh boldogul es szerenczessen Kegelmeteket.

Czaktornia 28. Junij 1663.

Illustrissimarum, Reverendissimarum Spectabilium, Magnificarum, Admodum Reveredum, Generosarum item Egregiarum ac Nobilium Dominationum Vestrarum ad serviendum paratissimus
C. Nic. a Zrinio

53.

CSÁKY ISTVÁNHOZ

A török költözik át az eszéki hídon. Hogy kit fog legelőször megtámadni, nem tudja, de a hírek szerint legelőször Zrínyi ellen fordul. Ami csak erejéből telik — megteszi.

1663. július 8.

Közl: Széchy, IV. 281. I. Századok 1872. évf. 569. I. Eredetije Széchy szerint a Csákyak kassai levéltárában.

Külcím: Illustrissimo comiti Domino Stephano Chaky de Chak, perpetuo etc. Scepusii.

Illustrissime domine Comes, domine et frater observandissime. Salutem et servitiorum meorum semper paratam commendationem.

Három rendbeli Kegyelmed nekem írt levelet böcsülettel vettem, édes Gróff Uram, kedvesen vévén velem közlött híreit; megbocsásson Kegyelmed hogy mindeddig is választ nem adhattam

Kegyelmednek, — látja Isten, nem egyéb az oka, hanem az sok számtalan gond, bú és fáradság, kiben naponként forgódom, mostani veszedelmes időkben.

Itten semmi egyéb hírek nincsenek, hanem hogy az török eszéki hídhöz érkezett egynéhány nappal ezelőtt, és most költözik derekasan által rajta, de még nem tudhatni bizonyos szándékait, hová igyekezik? a Duna mellett megyen-é fel, vagy hogy erre mifelénk jön? De, mihelyt megindul onnan, azonnal megtudjuk szándékát. Azonban mind az egész világ közönségesen azt kiáltja, hogy reám jön — nekem pedig senki, széles e világon, senki segítséget még nem adott, mindazonáltal az én kevés erőmmel és tehetséggemmel, amit cselekedhetem, cselekszem, hazám megmaradása és nemzetem javára.

Ennekutána is, ha mi oly hírei lesznek Kegyelmednek édes Gróf Uram, kérem szeretettel, közölje velem; én is el nem mulatom, hogy Kegyelmedet ittvaló hírekről is továbbra ne tudósítsam. Maradván Kegyelmed

Csáktornyan 8. Julii 1663.

köteles szolgálja és atyjafi
G. Nicolaus Zrinyi m. p.

Beszprém alatt az török kárt is tett és vallott is, — de majd ezentúl is lesz olyan?

54.

TARCY JÁNOSHOZ, GYŐR VÁRMEGYE ALISPÁNJÁHOZ.

Keményen megrója a hadiszolgálattól vonakodók, a hadseregtől elszökő nemesek, nemtelenek és idegenek silány magaviseletét, és szigorú rendszabályokat rendel el.

1663. október 16.

Közli: Ráth Károly, M. Tört. Tár 1860. évi VII. köt. 253. l. Eredetije Ráth szerint Győr vármegye levéltárában.

Comes Nicolaus a Zrinio, Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclauoniae Banus, Confiniorum ejusdem Regni Sclauoniae Colopianorum Supremus, nec non Praesidij Legrad, totiusque Insulae Muraköz Haereditarius Capitaneus, Comitatum Zaladiensi et Simighiensi Supremus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis intimus Consiliarius, Camerarius et Agazonum Regalium per Hungariam Magister, nec non totius Nationis Hungariae Dux.

Egregii Joanni Tarczy, Comitatus Jauriensis Vice Comiti. Salutem cum favore. Cum summa intelleximus displicentia, qualiter plurimi tam ex Praelati, Baronibus, Quam vero Nobilibus, Indigenis et Extraneis ita etiam plebe rustica, juxta continentiam Articulorum Regni in praesenti periculosissima et publica necessitate ab exercitatione et personali Insurrectione se se absentassent, plurimi ex castres sub specie ueniae discedentes et hactenus non redeuntes, multi clancularie aufugient a publico se se abstraherent, necessario servitio, in magnum publicarum Regi Constitutionem derogamen et uilipendium. Cum autem ejusmodi insurgere nolentium sub specie discedentium et non redeuntium ita enim clanculariae aufugientes, tam Indigenarum, quam Extraneorum non maior haberi potest ratio, quam eorum qui in castris personaliter una nobiscum constituti sunt et pro patriae defensione omnem fortunam experire desiderant. Pro eo vos praesentibus requisitos esse uolumus et simul autoritate Supremi Ducatus, qua plene fungimur uobis serio committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, super istiusmodi insurgere volentibus sub specie ueniae discedentibus et non redeuntibus, ita etiam clanculariae aufugientibus, tam Indigenis, quam Extraneis diligenter Inquisitionem facere eorundem omnino ad castra aduentum serio et seure sub poena articulari demandare et tam in castris praesentium quam uero absentium Praelatorum, Baronum, quocumque modo absentium, tam Nobilium quam Ignobilium, ita etiam Extraneorum Catalogum et regestum conscribere et nobis fideliter transmittere debeatis et teneamini; Absentibus uero cuiscunque status et dignitatis existentibus per totum Comitatum serio et seure denunciare et demandare, ut absque omni mora et procrastinatione singuli juxta qualitatem personarum suarum cum gentibus et copiis suis ad castra se se praesti sistant et compareant, certi in hoc existentia si quisquam eorum emanerit, poena contra absentes irremissibiliter Executioni demandabitur.

Secus nullatenus facturi.

Datum in castris nostris ad Comarom positis,
die 16 mensis Octobris Anni 1663.

C. Nic a Zrin.

Magyar fordítása.

Szíves üdvözetemet küldöm. Legnagyobb megbotránkozással értesültünk, hogy igen sokan a főpapok, főurak, de a nemesek, magyarok és idegenek, sőt a falusi nép közül is, ebben a veszedelmes időben és közszükségben nem teljesítik az ország törvényei szerint őket illető hadgyakorlati, személyes felkelési kötelezettségüket a hadseregben, hanem igen sokan engedély ürügye alatt a táborokból eltávozva, oda

vissza nem térnek, sokan titokban elszöknek és magukat a közjóért szükséges szolgálat alól kivonják, nagyon lebecsülve és kárt okozva ezzel a királyság törvényes alkotmányának. Mivel azonban azok, akik ilymódon vonakodnak a felkelésben részt venni, akár engedély ürügye alatt távoztak és vissza nem tértek, akár alattomosan megszöktek, — mind a magyarok, mind az idegenek közül, — nem eshetnek más elbírálás alá, mint azok, akik velünk személyesen a táborba sereglettek és készek minden szerencsájüket latba vetni hazánk védelmére, ezért ezennel meghagyjuk, hogy a nevezetteket újból kutassátok fel és legfőbb parancsnoki minőségünkben komolyan intünk és megparancsoljuk, hogy ezen írásunk vétele után, mindazokat, akik ilymódon felkelni nem akarnak, engedély ürügyével távoznak és vissza nem térnek, alattomosan elszöknek, legyenek azok akár magyarok, akár idegenek, sérényen kutassátok fel, valamennyiüket szigorúan és komolyan utasítjátok, hogy halálbüntetés terhe alatt a táborba menjenek, továbbá a táborban jelenlévő vagy eltávozott főpapokról, főurakról, — bármilyen okból távoztak legyenek el, — akár nemesek, akár nemtelenek, vagy idegenek, névjegyzéket és lajstromot készíttetek és gondoskodjatok arról, hogy ezek hozzánk beküldessenek.

A távollévőket pedig — bármilyen rendhez és méltósághoz tartozanak is — megyszerte komolyan és szigorúan jelentsétek fel és utasítjátok, hogy valamennyien, minden késedelem és halogatás nélkül a személyükkel járó kötelezettségük szerint hadinépeikkel és csapataikkal siessenek a táborra, máskülönb, ha ilyen körülmények között bárki is közülük távol marad, az elkerülhetetlen hivatalos üldözést visszavonhatatlanul ellene elrendeljük.

Máskép ne cselekedjete.

55.

LIPPAY GYÖRGY ÉRSEKHEZ

Értesíti a törökökön a Csallóközben, a Vág mentén aratott szépgyőzelméről.

1663. október 20.

A levél eredeti, magyar szövegét nem ismerjük. Alábbi német fordítása egy rópirat első közleményeként jelent meg 1663-ban. Nyomatott, kis negyed-rét füzet, különböző rövid hadijelentésekkel 5 oldalon. Egy példánya megvan a Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárában Apponyi Hungarica 865. szám alatt.

„Extract Schreiben von Seiner Gräflichen Gnaden Herrn Grafen von Serini an den ungarischen Ertzbischoff in Ungarn, aus der Schütt vom 20. October.

Gedruckt im Jahr 1663.

20. October:

„Als ich nun neben der Waag auf und ab 700 Mann Croaten zum Vortrab commandirt, welche die Türcken ersehen, mit 3000 Mann übergesetzt, als der halbe Theil zu Land gewest, Kundtschaft bekommen, — bin ich mit noch mehreren Croaten und Ungarn in der Furi auf sie losz gegangen, sie wiederum zuruck getrieben, und also den Feind in die Flucht geschlagen. GOTT wolle ferner helfen, dass ich 300 Köpf mit mir genommen, ausser was im Wasser ersoffen und sonst liegen blieben, dabey einen führnehmen Vorlauffer der Türcken mit mir geführt, davon ich allen Nachricht der Türckischen Armée und was dero Vorhaben zuerkündigen, davon ich Ihre Gnaden mit ehesten mehrers berichte.“

Magyar fordítása.

Amikor én a Vág folyásánál fel- és lefelé 700 horvát lovast vezényeltem az elővédhez, ezt a törökök észrevették, 3000 emberrel átkeltek a folyón. De mikor ezeknek a fele már partra szállott, ezt megtudtam és még több horvát és magyar lovassal vad erővel rájuk rontottam, őket ismét visszakergettem a túlsó partra, és ily módon az ellenséget megszalasztottam. Isten tovább is segítsen. 300 embert foglyul ejtettem, azokon felül, akik a vízbe fúltak és a harc színterén maradtak holtan. Közben elfogtam a törököknek egy előkelő vezetőjét, és megtudtam tőle adatokat a török seregről és annak szándékáról, erről nonsokára részletesebben fogom Nagyságodat tájékoztatni.

56.

ESTERHÁZY JÁNOSHOZ.

Inti, hogy vigyázzon Veszprémre, amit a török akar szállni.

1663. november 19.

Közli: Széchy, IV. 282. l. és Thaly, Századok 1883. évf. 59. l. Eredetileg Thaly szerint az Esterházyak cseszneki ágának pozsonyi levéltárában. Csak az aláírás és az utóirat sajátkezű.

Külcim Spectabilis ac magnifico domino Joanni Eszterházy de Galántha, S. C. Rque Maiestatis presidii Jauriensis et Confiniorum eidem annexorum vicegenerali et capiteano etc. domino amico observandissimo.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint Uramnak, Barátomnak.

Az Kegyelmed két ízbeli levelét igen kedvesen vettem, az hol értem, hogy az török Weszprimet meg akarná szállani. Kegyelmed azért, hogyha azonközben az várat me kezdené szállani, oly vigyázásban legyen, hogy bárcsak legföljebb egy hétig fön-

tartsák az várat és semmiképen meg ne adják magukat, — mi sem mulatjuk el, hogy segítségükre ne jöjjünk; sőt az több végbeli Kapitány, hadnagy és egyéb tisztviselőket is bizvást assecurálhatja, hogy az egész idevaló néppel és minden erőnkkel megsegítjük őket, csak épen addig meg ne adják az várat, mig odaérkezünk.

Tudom az pogányra is azonközben a tél reászáll és módja az vívásban nem leszen. Hogy ha Kegyelmed abban minden bizonyost fogja tudni; el ne mulassa mentül hamarabb tudtomra adni.

Éltesse Isten Kegyelmedet jó egészségben!

Datum Csáktorniae die 19.9.-bris 1663.

Kegyelmednek jóakaró barátja

G. Zrini Miklos m. p.

P. S. Megszolgálva Kegyelmednek édes Eszterházi Uram az jó correspondentiát; azután is kérem Kegyelmedet, mindenekről tudósítson, én is azon szerént cselekszem és mindenkor Kegyelmednek kész szolgája maradok.

57.

I. LIPÓT KIRÁLYHOZ

Beszámol a Kotoriba mellett aratott fényes győzelemről. Válságos helyzetbe kerülve, merész támadással a törökre vetette magát, szétverte, s a Mura folyóba kergette őket. Ott pusztultak. Sok lovat zsákmányolt. Tájékoztatja a királyt a törökök várható terveiről.

1663 november 28.

Egykorú másolata az Orsz. Széchenyi Könyvtár kéziratár 1555/Fol. Lat. jelzésű füzetének 15. sorszáma alatt. A füzet címe: Seculi XVII. Originalia Documenta et Acta synchrona Nicolai C. Zrini Junioris, Slavoniae Banis ab Anno 1616—1663. Eredeti példányát Széchy (V. k. 570.) látta a bécsi Kriegsarchivumban. Két német fordítású példánya a Nemz. Múzeumban. Régi Magyar Könyvtár, Szabó Károly, III. k. 2236. és Apponyi, Hungarica 864.

A másoló megjegyzése a külső lapon: Nicolai Zrinij Litera ad Suam Maiestatem in qua notificat, se Tartaros debellasse.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine, Dimine Clementissime!

Heri misericordia Dei non sine magno miraculo me et istas provincias vicinas e manibus Barbarorum non solum conservavit, sed et vindicavit Turcae enim et Tartari in validissimo comparato exercitu non clam, sed aperte imo declaro die pontem navalem secum ferentes et omnia alia necessaria supra Kotori-

bam advenerunt praemissisque duobus millibus Tartarorum pontem pro reliquo exercitu fecere apparabant. Ego vero exiguas illas naves, quas habeo, per Muram fluvium in opportunis locis distrahere debui et ipsemet cum Trecentis equitibus vigilando mane facto Circumibam. Cum rectis supra unam excubiam mortario minori de adventu illorum datum mihi signum est, ad quod statim accuri, sed iam illa duo millia transiisse reperi et illi simul me adverterunt; considerando itaque in quali statu desperato et ego et ista Insula esset, non inveni aliam spem et viam salutis, quam parum sperare et quia nec redire amplius poteram, nec consultum alias erat, quam potui, adhortatus milites in medios irruui, Deus autem ostendens cordi sibi esse Christianorum salutem, ademit illis et vires ad audaciam, post primam enim sagittarum emissionem quibus nos quasi abruerant, invasit illos adeo, ut fugere versus Muram inceperint et in ipso fluvio alijs venientibus Tartaris obviam facti cum maxima illorum confusione et perditione omnes conglomerati, nec enatare nec evadere neque defendere se poterant et ita magnus tractus fluvii equis et hominibus quasi constratus videbatur ut vix aqua apparere et ego non negligens occasionem, acriter instabam nec vivum quemquam capere permittebam; ita factum est ut parva manus illorum qui in fluvio miscebantur evadere potuerit. Sed pars verticibus absorpta, pars telis nostris obruta misserime interiit.

Mille circiter equos illorum ex aqua exceperimus reliqui interierunt cum suis Dominis, paucis exceptis, quos melior fortuna salvavit, sed Vezirius ille, qui illis imperabat, minime suorum clade conturbatus pro peditatu suo qui non procul aberat, misit donec autem ille veniebat et mei trecenti pedites accurrerunt et duo parva Tormenta meo iussu advexerunt his, me mefendi, donec undique milites mei confluebant et sic toto die hesterno et nocte praeterita Bombardis et Tormentis certavimus donec desperatis suis rebus, Vezirius ante auroram, fremens ac vindictam iurans tacite t...am abscessit. Factus profecto est dies hesternus mihi et istis partibus memorandus; nunc quomodo mecum in futurum agetur haut promittere mihi possum, cum inimicus circa Canisam Castra fixerit nec discedere sine attentata nova fortuna cogitet. Quantus autem sit ille exercitus, et quis illis imperat, nihil certi Maiestati V. scribere possum, siquidem captivum nullum capi permiseram sic aliam noticiam de illis habere non potui, quam..... et quod ipsimet, sed falso, de se venientes praedicabant, esse nimirum quadraginta millia Turcarum et Tartarorum et Ali bassa Varadiensem ipsis imperare. Ego quantum ex longinquo et ultra fluvium ipsos aspicere poteram, plus quam decem millia fuisse existimarem. Intentio autem illorum clara est: quam ipsimet utique aperte profitebantur antequam

venissent, nimirum Tartari et Turcae aliquali detrimento Comaromij ad Danubium affecti hanc vindictam inferre volebant et intrando Insulam totam depopulari inde in Styriam usque Graecium pergere et ibi transire Muram et redire per Comitibus Botthiani bona et confininia. Haec Maiestati V. sicut scio, ita represento et humillime ad notitiam do, rogans interim amore Dei dignetur M. V. modum adinveniri facere ut ego globos, tormentarios et alia requista sicut etiam auxilium certum militum sine meo damno tempore necessitatis habere possim, nam sine hoc non mea Insula saltem sed provincia vicina infallibiliter peribunt.

Deus M. V. diutissima servet florentissimam.

Datum Legradini die 28. Novembris 1663.

Sacratissimae Maiestatis V.

Humillimus ac perpetuus fidelis servus

C. Nicolaus a Zrin

Magyar fordítása:

Tegnap Isten kegyelme nagy csodát tett, engem és a szomszédos tartományokat a barbárok kezeiből nemcsak megmentett, de bosszút is állt értem. A törökök és tatárok ugyanis igen nagy sereget gyűjtve, nem titokban, hanem nyíltan, fényes nappal hajóhidat s minden egyéb szükséges hadiszereket hozva magukkal, megjelentek Kotoriba fölött. 1200 tatárt előreküldve hozzákezdtek, hogy a sereg többi részének hidat készítsenek.

Én pedig kénytelen voltam azokat a kis hajókat, melyek birtokomban vannak, a Mura folyón, alkalmas helyekre szétszítani, magam pedig 300 lovassal álmatlan éjszaka után, hajnalban bejártam a térszint. Amikor az egyik előrs fölött felállított kisebb mozsárral érkezésükről nekem jelet adtak, rögtön odasiettem, de addigra az a 2000 ember már átkelt a folyón s ugyanakkor ők is észrevették engem. Tehát felismerve azt, hogy én milyen kétségbeejtő helyzetben vagyok s van ezáltal a szigetem¹ is, — nem találtam más megoldást és menekvést, mint jó reménységben bízni s mivel már vissza nem fordulhattam, sem más egyéb megoldás nem volt, katonáimat, amennyire lehetett, fellelkesítettem és az ellenségre rohantam. Az Úristen pedig megmutatva, hogy a keresztények sorsát szívén viseli — az ellenséget erejétől és bátorságától is megfosztotta, mert azután, hogy nyilaikat is kilőtték, (valósággal elárasztottak bennünket ezekkel) olyan félelem vett rajtuk erőt, hogy futni kezdtek a Mura felé és a folyó medrében a szembe jövő más tatárokkal összekeverülve, mindnyájan a legvésebb módon összekeveredtek, sem kiűzni, sem kievickélni, sem védekezni nem tudtak, — és így a folyónak egy nagy szakaszát a lovak és emberek anynyira elborították, hogy alig lehetett a vizet látni. Én pedig, kihasználva az alkalmat, serényen üldözni kezdtem őket, s katonáimnak is megparancsoltam, hogy senkit se ejtsenek foglyul. Így történt, hogy a folyó-

¹ Muraköz.

ban nyüzsgő, kavargó tatároknak csak egy kis töredéke tudott partra vergődni, a többiek részint az örvényekben, részben nyilaink záporától elárasztva, a legnyomorultabbul elpusztultak.

Körülbelül 1000 lovukat fogtuk ki a vízből, a többi odaveszett gazdájával együtt, egy-kettő kivételével, kiket jó szerencséjük mentett meg. De az a vezér, aki nekik parancsolt, nem tettet meg e pusztulástól, hanem futárt küldött a gyalogságért, amely nem volt messze. De mire ez odaérkezett, az én 300 gyalogosom is ott termett, parancsomra két kis ágyút hozva magával. Ezekkel védekeztem mindaddig, amíg katonáim mindenfelől össze nem gyülekeztek. Így tegnap egész nap s az elmúlt egész éjjel bombákkal, ágyúkkal küzdöttünk egymás ellen, amíg végre a vezír belátta, hogy a csatát elvesztették. Dühöngve és bosszút esküdve még a hajnal hasadása előtt csendben elvonult.

Bizonyos, hogy a tegnapi nap nekem, és ennek a vidéknek emlékezetes marad. Hogy a jövőben mi lesz velem, — azt megmondani nem tudom, tekintettel arra, hogy az ellenség Kanizsa körül szállt táborba és újabb szerencse próbálása nélkül tovább eltávozni nem akar. Azt, hogy mekkora a sereg és ki annak a vezére, — biztosan nem tudom jelteni Felsőgednek, mivelhogy nem engedtem meg, hogy foglyokat ejtsenek, így mást meg tudni róluk nem sikerült, mint amit és amit közeledésükkor magukról — persze túlozva — maguk elhíreszteltek, hogy t. i. negyvenezren vannak törökök, tatárok és Ali, a váradi basa vezeti őket. Amennyire én magam távolról, a folyón keresztül őket megfigyelhettem — úgy hiszem, tízezer embernél többen lehetnek. A tervük, amelyről, mielőtt idejöttek, — nyíltan beszéltek, — könnyen meghatározható. Azok a tatárok és törökök, akik Komáromnál a Duna mellett némi veszteséget szenvedtek, itt akartak bosszút állni s a szíjre betörve, azt akarták felprédálni, azután Stájerországba akartak tovább menni egészen Grazig, ott át akartak kelni a Murán, azután Batthyány gróf birtokain és a szomszédos végvidéken keresztül akartak visszatérni.

Mindezeket úgy adom elő és hozom Felsőged tudomására, amint magam tapasztaltam, egyben az Isten szerelmére kérem Felsőgedet, kegyeskedjék módot találni arra, hogy szükség esetén ágyúgolyókat és más hadiszereket, nemkülönbön katonai segítséget kaphassak idejkorán, mert máskülönbön nemcsak az én szíjemet, hanem a szomszédos vidék is menthetetlenül elpusztul.

Isten tartsa Felsőgedet sokáig jó egészségben.

Megjegyzés:

Zrínyinek ez a harcjelentése francia fordításban megjelent egy Párizsban kiadott egykorú folyóiratban: „Recueil Des Gazettes Nouvelles Ordinaires Et Extraordinaires Relations Et Recits des Chosis Avenues Tant En Le Royaume qu'ailleurs pendant l'année mil six cent soixante quatre.

A Paris

Du Bureau d'Adresse, aux Galeries du Louvre, devant la rue S. Thomas. — MDCLXV. — Avec privilege.

Zrínyit magasztaló, rövid bevezetés után szórul szóra közli ezt, a Lipóthoz intézett levelet.

A francia példányt Köpeczi Béla találta meg Párizsban, ez adatot az ő szíves engedelmével közlöm.

EGY FŐPAPNAK,
VALÓSZÍNŰLEG A ZÁGRÁBI PÜSPÖKNEK.

A Lipót királyhoz intézett előbbi levelének másolatát küldi, és kéri, hogy a székesegyházban Te Deumot tartsanak.

1663. november 28.

Eredetije az előbbi levél utolsó lapján.

Illustrissime et Reverendissime Domine, Pater in Christo observandissime!

Heri vidimus mirabilia Dei et qui fecit salutem in populo suo. Ex inclusis copijs videbit relationem sinceram totius pugnae. Quare jure merito in Cathedrali Ecclesia Te Deum laudamus canere possunt boni religiosi simul cum omni populo ad quod et ego hortor et rogo. Sed quia iterum larmam habeo, non possum plus scribere. Maneo autem Vestrae Reverendissimae Dominations. Légradini die 26.¹ Novembris.

servitor filius addictissimus
Nic. a Zrinio m. p.

Magyar fordítása:

Tegnap az Úristen szemünk láttára csodát tett, és megmentette az ő népét. A csatolt másolatban meg fogja találni az egész csata hí leírását. Ezért a hívek az egész néppel egyetemben méltán énekelhetik a Te Deumot a székesegyházban, mire én is buzdítom és kérem őket.

De mivel ismét riadó van nálunk, — többet nem írhatok.
Légrád, nov. 26.

ESTERHÁZY PÁLHOZ

Közli, hogy amint a mellékletből kitűnik, a török igen súlyos vereséget szenvedett s eltakarodott, de nem tudja, hogy hová.

1663. december 2.

Eredetije az Orsz. Levél-ban. Esterházy Pál nádor iratai 46. köteg, 4333. sz.

Illustrissime Domine Comes, Amice colendissime!

Az minemeő emlekezetre melto napom vala az ell mult

¹ Téves keltezés. A szóbanforgó harc 1663 nov. 27-én zajlott le. Ez a levél is tehát — mint az előző, hasonló tárgyú — nov. 28-án kelt.

27,—7¹-bris az Inklusabull megh erthety Kegyelmed, elegih az, hogy azuttan Török es Tatar semmit sem mereszlet probalny hanem sok holt es sebesse myut szegyenben mindenkeppen ell takarodott de hova teley megyen abban megh semy bizonios nem tudok. Chak azt akaram kötelessegem szerint közleny Kegyelmeddel.

Tarcha Isten Kegyelmedet jo egessegen.

Datum Legradini 2. X.-bris 1663

Illustrissime, Dominationis Vestrae Amicus ad serviendum paratissimus

C Nic a Zrin.

60.

ESTERHÁZY PÁLHOZ

Közli, hogy a császári és a horvát hadakkal betörést akar rendezni török területre, s kéri, hogy ha van kedve, Batthyány Kristóffal együtt csatlakozzék hozzá, mert most van rá alkalom, hogy azon a darab földön a töröknek nagy kárt okozhassanak.

De tartsa az egész tervet titokban.

1663. december 30.

Közli: Bubich—Merényi, Esterházy Pál (Tört. Életrajzok) 160. 1. Eredeti je az Orsz. Lev.t-ban. Esterházy Pál nádor iratai, 46. köteg, 4334. sz. Az egész levél Zrínyi kezeírása.

Illustrissime Domine Comes, Dne. Frater charissime!

Isten agyon Kegyelmednek sok új esztendőket is egessegen erny es el mulatny, szüből kivanom.

Kötelesseget akarom Kegyelmednek megh mutanom edes Groff Uram, mert parancholtais ez irant Kegyelmed s adom tudasara hogy az imperialis hadakkal egy nagy expeditiot akarok török országban chinalny az kik mellet az horvat orszagi hadakat is elviszem, tizenket algyuval, azért, ha Kegyelmednek kedve vagyon hozza, az mint hogy keremis Kegyelmedet, érchen egyet Batthiány Christof komám urammal es coniungalia vele magát s üjjon együtt ü Kegelmével in tempore et loco, az mint ü kegyelmenek mindeneket meg irtam, hozzon mind gyalogot mind lovast mentül többet az idegeneket is hívja el magával, valaki hun van, Ur és főember, Assecuralom Kegyelmedet, ha az Isten kegyelmes szemel nézny fog reank, most egyszer kel megrontanunk ugy azt az darab török orszagot hogy sok esztendeig az után had reánk ne ühhesen; io volna ha postan Batthiány Uramhoz menne Kegyelmed s vele mindenekről conferalna, mert sokat nem győ-

¹ Valószínűleg előírás, 9-bris helyetti, az említett harc valószínűleg az előbbi levelekben említett győzelem volt november 27-én.

zök irnya, Secretariusra penigh nem bízhatom az dolgot. Istenert kerem Kegyelmedet legyen azon, hogy ne menjen ki az hire, mert oly kart vallanak, kit semi üdők nem fotozhatnának be, en tudom, hogy Kegyelmed edes Groff Uram oly hazafia szerető es igyekezetü Ur, hogy mindent chelőkszik ilyen occasioban en penigh maradok Kegyelmednek mig elek,

Chaktornia 30. X.-bris 1663

köteles szolgália
Gr. Zríni Miklos

61.

CSÁKY ISTVÁNHOZ

Vázolja a haza szerencsétlen állapotát, de nem csügged. A birodalmi segítség megérkezett, harcai eddig eredményesek voltak.

1664. január 6.

Közli: Széchy, IV. 283. Markó, 334. I. Századok 1872. évf. 561. Eredetije Széchy szerint a Csákyak kassai levéltárában.

Külcím: Illustrissimi Comiti domino Stephano Csaky. perpetuo terrae Scepusiensis etc. Viennam, Posonium et arce Scepusiensem.

Isten minden kívánta jókkal és sok jobb szerencsés esztendőekkel, hogyesem a ki elmult, áldja és vigasztalja meg Kegyelmedet!

Az Kegyelmed atyafiuságos levelét, édes Gróf Uram, együtt az ő Felesége manifestumával megadták e napokban; és jóllehet hogy onnan is nem ír Kegyelmed consolatióra való dolgot; mindazonáltal csak az is lehet valami kevés vigasztalásra való okom, hogy Kegyelmedet is hazánk hanyatlását annyira érezni látom. Bizony dolog, minden szerencsétlenségeknél feljebb való az, hogy lássa ember nemzetének, hazájának utolsó veszedelmét; — de ha az nagy Isten minket arra rendelt; mit tehetünk róla? Ugy legyen, valamint ő szent Felsége akarja! Ha penig ez úgy vagon, legalább igyekezni kell minden jó magyarnak s legkiváltképpen az nemes vérnek, hogy ellensége romlása nélkül ne legyen az mi veszedelmünk is. Igazán írom Kegyelmednek; a mennyire a veszedelmünket érzem; annyira busulok azon is hogy nem ez szerint voltak az esztendőbeli operatiók, — hanem nevetségessé lett minden emberségünk és vitézségünk; úgy tetszik, hogy hazánkkal együtt becsületünket is minden nemzetségeknél és ellenségünk előtt is elvesztettük.

Mit jövendőjlek továbbra? — nem tudom; de még apparentiáját jóra való fordulatunkra nem igen látom. Mindazonáltal, mivelhogy az Isten az veszett dolgokban szokta leginkább meg-

mutatni hatalmasságát; bizony mondom Kegyelmednek, most sem estem még kétségben és assecurálok Kegyelmedet hogy az imperiumbeli fejedelmek oly szivesen fogták az mi dolgainkat, hogy csak az mi magyarink egy szívvel-lélekkel fogjanak a magok dolgához és restituálják az militaris disciplinát; nem veszünk el, hanem megfordul jobbra még egyszer állapotunk!

Immár is Imperiumból számos hadak vannak itt körülötünk s úgy látom, hogy mindenre készek, — csak Isten szerencsés időt adjon a jó szándékhoz! Én is a magam részéről azt írhatom Kegyelmednek, hogy szívvel-lélekkel mesterkedem minden előmenetelükben; sem értékemet, sem életemet nem szánám s valami végét rendelte az Ur Isten az én szándékimnak, jó szívvel elvárom. Eddig még hála Istennek, én rajtam az ellenség hatalmat nem vett; az elmúlt esztendőben háromszor derékképpen hol törökkel hol tatárral megvonyakodtunk; de mindenkor itt hagyta a körmeit. Mint készen azután a szerencsém? ... csak a jó Isten tudja; ha peniglen élek, Kegyelmednek azt is tudására adni el nem mulatom.

Tartsa és éltesse Isten Kegyelmedet sok esztendeig kedves jó egészségben.

Datum Csáktornae 6. Januarii 1664.

Kegyelmednek köteles szolgája
C. Nic. a Zrín m. p.

62.

A CSÁSZÁRI TANÁCSHOZ GRAZBAN

Beszámol a dunántúli téli hadjárat sikereiről és a további harcokhoz segítséget kér. A hadmérnököt Bécsbe küldte személyes jelentéstételre.

1664. február 11.

Közli: Bogisic, Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy spectantia. Zagreb 1888. (Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. XIX. k. 226. l. és Theiner, Vetera monumenta slavorum meridionalium. II. k. 174. l.) Eredetije a párizsi külügyi levéltárban és egy másolata a Vatikáni levéltárban, Caraffa nuncius jelentéseinek mellékleteként. A levél tartalma nagyjában véve azonos a febr. 19-én a királyhoz intézett levél tartalmával.

Excellentissime Princeps et Comites! Domini, Domini mei colendissimi!

Deo aeterno sint laudes, quidquid in intentione et votis habuimus, omnia perfecimus. Babocham, Berzencam cepimus et tenemus. Quinque Ecclesiarum Civitatem diripuimus et combussimus, cuius arcem mala tempora et aliae rationes e manibus

nostris exemerunt; sed Barch ad Dravum et Turbeck prope Siget, Dardam ad pontem Ezeck simul cum ponte Boiancauar¹ versus Danubium combussimus funditus, provinciam hanc ex majori parte destruximus et delevimus ita, ut exercitus Turcicus vix hac pergere vel subsistere poterit. Unicum Segestum deesse nostri desiderio, quod si euerteremus, Caniza clausa erit, sed obstant multae difficultates, quas nescio an adhuc superare poterimus; iam exercitus in reditu est versus Segest, et ego huc paulisper diverti ut videam, an impossibile erit nobis tenere propter meas paruas vires hunc locum, quod certe magnae importantiae est. Ego conabor tum meis pecunijs militem conducere, hic et in Berzenzam; absque hoc vani essent omnes nostri acti labores; haec autem ideo scribo Vestris Excellentijs ut statim mihi dignetur mittere quadringento Musquetarios cum bonis officialibus, quos ad ista praesidia imponam, cum omnibus necessarijs et cum Bombardirijs quatuor vel quinque cum salario aliquot mensium anticipato, ita, ut ad meum aduentum Chakatorniae omnia in promptu sint. Hic pulcherrima Augustissimorum tormenta aliquot sunt, quae tamen hic minime necessaria, sed evchenda hinc et alia minora imponenda. Ego interea quingentos vel plures milites si potero, conducam meis expensis, ut scripsi; dummodo Vestrae Excellentiae statim succurrant et me non permittant sub tot oneris succumbere. Nullus inimicus nunc est inter Drauum et Danubium, nec credo esse poterit usque ad Pascha, interea poterimus nostris rebus meliora fundamenta facere et certe, si serio agimus, inimicus succumbet, nam id quod maximum est, iam est factum. Ego post cras ad Exercitum redibo, et videbo, quae adhuc fieri poterunt. Nihil certe negligam, et quam primum in Insulam veniam, mittam Dominum Ingeniarium ad Vestras Excellentias et suam Maiestatem, de omnibus fusius tunc, sed et nunc ille scribit pluribus. Ego nec chartam nec tempus ad scribendum habeo, quia in centum partes distrahor.

Babocze 11. februarij Anno 1664.

Nicolaus a Zerini.

Ego conabor si obedire voluerunt, ex Spickiano regimine, hic et in Berzenza aliquem militem relinquere. Oblitus eram quod Tartaros ex toto hac provincia expulimus, non credo amplius illos reuersuros.

A Regimen² Caesareum, Stiriae Graecij commorans.

¹ Baranyavár.

² Az eredeti latin levél „Regimen“ megjelölése tulajdonképpen katonai alakulatot, ezredet jelent. De a levél tartalmából s a megszólításból (Kegyelmes Herceg és Gróf Urak...) kitűnik, hogy egy magasabb császári hatósághoz van intézve.

Dicsértessék az örök Isten — amit akartunk és megfogadtunk, mindazt teljesítettük. Babocsát, Berzencét elfoglaltuk és tartjuk. Pécs városát kifosztottuk és felperzseltük, de annak várát a kedvezőtlen időjárás és más okok a kezünkől kiragadták. De a Dráva melletti Barcsot, Turbékot Sziget mellett, Dárdát az észéki hídnál, úgyszintén a Duna felé a Baranyavár melletti hídát teljesen elhamvasztottuk, ennek a tartománynak nagy részét teljesen feldúltuk és annyira elpusztítottuk, hogy a török sereg ott aligha fog keresztülhaladhatni vagy abban tartózkodni. Csupán Segesd nem váltotta be reményünket, pedig ha ezt is elpusztíthatjuk, Kanizsát körülzárhattuk volna, de ennek sok akadályja volt, amiket ezidőszerint, nem tudom, miképpen lehetett volna kiküszöbölni. A sereg már Segesd felé van visszavonulóban és én kissé errefelé kitérttem, hogy meglássam, hogy lehetetlen lesz-e ezt a helyet kevés emberemmel megtartani, aminek pedig nagy fontossága van. Azután igyekezni fogok saját pénzemen katonákat fogadni ide és Berzencére, e nélkül minden eddigi munkánk hiábavaló. Mindezt azért írom meg Kegyelmségeteknek, hogy küldjenek nekem azonnal négyszáz muskétást, jó tisztekkel, ezeket behelyezem azokba az őrségekbe, minden szükséges hadiszerrel, négy vagy öt mozsárral együtt s előre kifizetem zsoldjukat néhány hónapra oly módon, hogy Csáktornyára érkeztemkor minden készen legyen. Itt van a császári ágyúk legjobbjából egynehány, de ezekre itt legkevésbé van szükségem, el kellene vinni innen azokat s helyükbe ide könnyebbeket betelepíteni. Én azaz öt száz vagy még több katonát — hacsak tehetem — magam költségére fogadok, amint írtam, csak Kegyelmségek sürgősen segítsenek rajtam, és ne engedjék, hogy annyi teher alatt leroskadjak. A Dráva és a Duna közt most nincs ellenség és hásvétig, — nem is hiszem — hogy lenne; ezalatt a mi dolgainkat jobban megalapozhatjuk és bizonyos, hogy ha komolyan dolgozunk, az ellenség vereséget fog szenvedni, hiszen a munka nehezebb részét már elvégeztük. Én holnapután visszatérek a sereghez és megnézem, hogy mit tehetünk. Bizonyára semmit sem mulasztok el és mihelyt a Muraközbe érkezem, elküldöm a Hadmérnök Urat Kegyelmségetekhez és Ófelségéhez; mindenről részletesebben majd akkor, de ő most már többekről ír. Nekem sem papírom, sem időm nincs az íráshoz, mivel százfelé rángatnak.

Megkísérlem — ha hajlandók engedelmeskedni — hogy az itt, Berzencén lévő katonaságból, Spick ezredéből, valamit itt hagyjak. Elfelejtettem megemlíteni, hogy a Tatárokat az egész tartományból kikergettük, és nem hiszem, hogy azok még egyszer visszatérjenek.

A jelenleg Stiriában Grazban tartózkodó Császári Tanácshoz.*

WESSELÉNYI FERENC NÁDORHOZ

Reméli, hogy a hadakozás ez évben szerencsésebb lesz. Kanizsát már elfoglalta volna, ha kellő hadai lennének.

1664. február 17.

Közli: Széchy, IV. 284. l. Markó, 335. l. Hadtörténelmi Közlemények 1893. évf. 133. l. Eredetije Széchy szerint az Orsz. Levé.-ban. Keltezése hiányzik, tartalma szerint 1664-ben készült.

Méltóságos Nagyságos Magyarországi Palatinus, nekem bizalmas Uram Apám!

Hála legyen a kegyelmes Istennek, ezt az új esztendőt szégyen hazánknak vigasztalására láttuk; ha a jó Isten tovább ilyen progressusokat ad, hiszem még egyszer nemcsak az Istennek bosszuállását a pogány ellenségen látjuk, hanem nemzetünknek még egyszer talpra állását... Nagyságod ebből az ő Felségének írt levelemnek copiájából megérti minden successusokat, mert engemet a sok gondjaim elvonnak az írástól. Most avagy soha sem ronthatja, vagy legalább tántoríthatja meg ő Felsége az ottomán holdat; de ha sokáig tanácskozunk, ezt is a kit cselekedtünk, elvesztegetjük. Bezzeg ha nekem egy kis erőm s értékem volna most, hogysesem vagyón, Kanizsát három hétig magyarévá tenném; de mindenemet, amim volt, erre az expeditiora költöttem, magam jószágát ott kinn, Muraközt itt benn elvesztegettem ezekkel a hadakkal, ha ő Felsége nem segít, élnetlenné leszek ezután.

Ezek után ajánlom Nagyságodnak, mint bizodalmas apám uramnak kötelelességgel való szolgálatomat.

Csáktornyan 17. Februarii.

C. Nic. a Zrín.

I. LIPÓT KIRÁLYHOZ

Jelenti a jól sikerült drávamenti téli hadjárat eredményeit. Nem javasolja Pécs elhamarkodott ostromát, mert nem elég erősek ahhoz. Kéri a királyt, hogy adjon hitelt a Bécsbe küldött Wassenhofen hadmérnök szavainak, mindenről részletesen fogja őt tájékoztatni.

1664. február 19.

Melléklet a Csáky Istvánhoz intézett, febr. 20-i levélhez. Közli: Századok 1872. évf. 563 l. Egykorú másolata az Orsz. Lev. törzsanyagának 1664. évi fasciculusában.

Augustissime Ceasar! Domine, Domine, Clementissime!

Quod a prima juventute mea, Deum optimum, maximum ardentissimus precatus sum votis, id summa ejusdem Bonitas nunc aliqua ex parte concessit nimirum, ut afflictæ per Barbaros meae Patriæ consolationem talem mihi videre liceat, quæ servitio Majestatis Vestrae conjuncta et bono Christianitatis unita esse possit. Nunc ergo, Clementissime Domine, victritia Majestatis Vestrae arma cum fortunatissimo progressu ex visceribus quasi harum Turciae Parciûm redierunt. Quæ ibi facta et obtenta fuerunt, sunt hæc: Berzencem et Babocham sine notabili damno caepimus et adhuc tenemus, ultra progressi Barcham ad Dravum, Turbék penes Sigethum cepimus, combussimusque inde adhuc ulterius profecti, peramplum Quinque Ecclesiarum Civitatem per assaultum in potestatem nostram redigimus et igne pariter absumpsimus, rigor autem hyemis arcem illam e manibus nostris eripuit. Essekum dein progressi, pontem illum famosum et plane regium combussimus simul cum castello Tarda¹ quod pontem defendebat; inde redeuntes, Barania-vara et Sasd, pallankos sat munitas, in cineres egimus, Tartaros omnes, qui in hac provinciam erant, expullimus, illi fugientes cum magno damno suorum Danubium transnatarunt, pagos omnes igne delevimus, denique Provinciam totam destruximus, ita ut, Deo sint laudes, — ipsum expeditionis nostræ scopum attigerimus et hoc absque ullo notabili Exercitus damno. Unicum tamen interessit, quod tacere non possum, — avidius nempe quam par erat. Comes Hohenlohe arcis Quinqueecclesiensis expugnationem expetebat, cum autem temporis habenda esset satis de rebus omnibus exercitus conservatis praeferanda, ego cum Majestatis Vestrae militibus et Bavaris potius illam Vestrae Majestati parum utilem arcem relinquere, quam prædam, quæ in illa latere dicebatur multo sanguine

¹ Valószínűleg Dárda.

mercari, e servitio Majestatis Vestrae esse credidi; non solum enim qui occubuissent, sed et qui vulnerati fuissent miseramine perderentur, nam praeter vulneratos tot infirmabantur, quotidie, quod illos vix potuimus abducere; taceo si periculoso et incertissimu assultu non plurimus onerassemus, uti Majestas Vestra Caesarea ab Ingeniario fusius dignabitur audire. In reditu autem Segesd etiam cepimus et tenemus, tria ista loca, Clementissime Domine, si aliquantisper conservare poterimus, Canisa per se cadere debet, cum nullam ex Turcia communicationem habere possit. Ego in Babocham et Berzencam ducentos Germanicos ex Sporkanio Regimine imposui et aliquot centenos Hungaros, propriis expensis conduxi; ad interim periculum in mora est et magna pro bono publico et precipue harum Provinciarum assecuratione nunc operandi datur occasio. Prout Vestra Majestas Caesarea ab Ingeniario, (cum omnem fidem adhibere dignetur, humillime rogo) pluribus et clarioribus informabitur, quam ego tenue meum in tam arduis rebus ac fidelissimum consilium describere potuissem.

Interea Majestatem Vestram Caesaream diu multumque sospitem et incolumen servet Omnipotens.

Datum Chaktornae 19. Februarij, 1664.

Magyar fordítása:

Amit zsenge ifjúságom óta a magasságos és legjobb Istentől legforróbb imámban kértem és azt az ő mérhetetlen jósága részben megengedte, hogy a barbároktól gyötört hazám olyan megvigasztalását meglassam, amely a Kereszténység javával és Felséged szolgálatával összekapcsolható. Most legkegyelmesebb Uram Felséged győztes csapatai szerencsés előmenetel után a török területek belsejéből visszatértek. Amit ott végeztek és elértek, ezek: Berzencét és Babocsát jelentős veszteség nélkül elfoglaltuk és még most is tartjuk. Tovább haladva, Barsot a Drávánál, Turbékot Szigetnél elfoglaltuk, felégettük, azután tovább nyomulva, Pécs nagykiterjedésű városát rajtaütéssel birtokunkba vettük és tűzzel felemésztettük, de a kegyetlen téli hideg miatt annak vára kiesett a mieink hatalmából. Eszékig tovább nyomulva, annak nevezetes hídját, amely a vidék felett uralkodott felégettük, épügy, mint Dárda várát, amely e hídát védte. Az erősen kiépített Baranyavár és Sásd palánkjait elhamvasztottuk. Azokat a tatárokat, akik ebben a körzetben voltak, kiűztük, menekülésük közben csak súlyos veszteség árán tudtak a Dunán átúszni. A községeket felégettük, szóval ezt a területet tökéletesen elpusztítottuk, annyira, — hogy hála legyen Istennek, — hadivállalkozásunk célját elérte, még pedig hadseregünk nagyobb vesztesége nélkül. Egy dolgot mégsem hallgathatok el, ami közbejött, ugyanis Hohenlohe gróf Pécs várát a kelleténél mohóbban készülődött megvívni. Mivel azonban az ehhez szükséges elég sok idő alatt seregünknek eddig jól megőrzött felszerelése kárt szenvedett volna, inkább tartottam Felséged

szolgálata érdekében valónak, ha Felséged katonáival és a bajorokkal ezt a haszon nélküli várat ott hagyom, ahelyett, hogy sok véren megveszem azt a zsákmányt, ami állítólag ott van elraktározva. Nemcsak azok miatt, akik ott elesetek volna, de a sebesültek is nyomorultan elpusztulnának, mert a sebesülteken kívül olyan sok a beteg, hogy alig lehet őket napról-napra elszállítani. Hallgatók arról is, hogy az olyan veszélyes és kockázatos támadással nem veszünk-e magunkra még súlyosabb terhet, erről Császári Felségedet a hadmérnök fogja részletesen tájékoztatni. Visszatérőben Segesdet is elfoglaltuk és azt a három helyet is kézben tartjuk, Felséges Uram, — és ha egy darabig még megóvhatjuk, akkor Kanizsa magától elesik, mivel nem képes Törökországgal közlekedni. Babocsán és Berzencén 200, Spork-ezredbeli német katonát helyeztem el és saját költségemre néhány száz magyart fogadtam fel. Egyébként minden halogatás végzetes lehet és itt az ideje és alkalma annak, hogy a közjót és a tartományok védelmét biztosítsuk. Minderről Császári Felséged, a hadmérnöktől, (kérem alázattal, méltóztassék neki teljes bizalmat adni) bővebben és részletesebben mindent megtud, mintha én terjeszteném elő e veszélyes helyzetben odaadó javaslataimat.

A Mindenható addig is óvja meg Felségedet minden bajtól és szerencsétlenségtől.

65.

CSÁKY ISTVÁNHOZ

Eszék körüli hadi sikereiről ír, és csatolja a királyhoz febr. 19-én írt helyzetjelentésének másolatát.

1664. február 29.

Közli: Széchy, IV. 285. I. Századok 1872. évf. 562. I. Eredetije Széchy szerint a Csákyak kassai levéltárában.

Illustrissime Domine Comes, amice et frater observandissimus.

Nagy becsülettel és szeretettel vettem az Kegyelmed levelét az török császár manifestumával együtt, — az mely ha ugyan olyan valóságos, hihető az Ur Isten meg akarja verni. Jupiter quem perdere vult, dementat.

Én nem szintén haszontalanul töltöttem el telet; egész Eszékeg az Törökországot az ü Felsége magyar s német hadaival erősen raboltattam, jeles és alkalmatos várakat megvettem, s kit megégettem, kit most is tartok, az ő Felsége dispositiójáig. S ha még ennyi tántorítást másfelől is teszen valaki a pogányságon; hiszem Istent, alábbhagy istentelen maga felfuvalkodásában. Kegyelmed pedig, édes Gróf Uram bővebben megérti ő Felségé-

nek írt levelmemnek párjából az én szerencsés munkáimat, — kit az Ur Isten fordítson szegény bántatott hazánk örömére, tudom Kegyelmed is velem együtt szívből kívánja.

E mellett maradok Kegyelmednek
Csáktornya 20. Februarii 1664.

köteles szolgálója s atyjafia
C. Nico. a Zríny m. p.

66.

ESTERHÁZY PÁLHOZ

Tudatja, hogy elvállalta Kanizsa ostromát, kéri Esterházyt, hogy ágyukkal, minél több hadinéppel jöjjön segítségére, és barátait is szólítsa fel erre.

1664. március 28.

Eredetije az Orsz. Levél-ban. Esterházy Pál nádor iratai, 46. kötet, 4335. sz.

Külső cím: Illmo Dno. Comiti Paulo Esterházy de Galantha, perpetuo de Fraknó, Cottus Soproniensis supremo Comiti Sacrae Romani Imperij Equiti Sacrae Caesarae Regiaeque Matti Consiliario, Cubiculario etc. Dno, Fratri observandissimo.

Cito
ito
ito
itissime

Illustrissime Domine Comes Frater Observandissime!

Ezen orában érkezet az My kegelmes Urunk eö Föllseghe Parancholattya, hogy Kanisat mentül hamarabb megh szallyam, es jól lehet ugyan hogy elegendő es melto okaimjs volnanak, hogy azt az terhet semmikeppen magamra nem valolnam, de mint-hogy most ninch ideie hogy difficultassokat chinalllyuk, hanem inkább keönyebichünk nehez ügyünkben; azert enis Istenre bizvan dolgomat, feöl vallaltam Istenemert, hazamert s Uramert ezt az munkat. Edes kedves Attyamffia Groff Uram ezelőtt ket napalis Rauch Uramnak írtam s eö általa kegyelmednek izentem de maskeppen rendelte most az Isten, Enekem penigh az kegyelmed hazaiához valo szeretetiben erzelmeiben, es tehetsegeben minden Magyar Orszaghy Urak előtt legnagyobb remensegem vagyon. Istenre s Hazaia szeretetire kenszeritem Kegyelmedet ne hagyja el hazayat s nemzetet ebbe a nagy feön forgó ügyeben, jüijön el Kegyelmed, hozzon Népet, hozzon Munitiot es ellest magaval; az en szándékom penigh ugy vagyon hogy nioleczadik napian Aprilisnak szalanank megh Kanisat, arra az napra ha el

jühetis Kegyelmed igen jo leszen es ha minden adparatussa nem-
jöhetne is azkorra, Kegyelmed utanis eljöhetne, csak jol el ren-
delie Kegyelmed otthon minden alapotokat.

Talan kessedelmes volna, ha igen nagy Algyukat kernek
Kegyelmedtül, mivelhogy talan ninchis minden szükséginel
készen, de ha öreg Algyut nem hozat is Kegyelmed, hozasson
akorakat az mint lehet mentül töbet, annal job, minden hozza
való szükségivel es jó Patantiusokkal együtt. Nepet penigh men-
tül többet es jobbat hozhat, annial nagyobb szolgalatot teszen es
maganak is nagyobb dichöseget szerez, irjon penigh Kegyelmed
mas Baratinakys, es valamit tud, Kegyelmed megh gondolny
igyekezetünknek segitsegere ne mulaszon el kerem, ugy aldja
megh Kegyelmedet Isten es enis maradok Kegyelmed eds Groff
Uram

Csaktorniae 28. Martij, 1664.

köteles szolgálja Attyafia
C. Nic. a Zrín.

67.

MORO M. KERESKEDŐHÖZ ZRÍNYI VELENCEI ÜGYNÖKÉHEZ.

*Értesíti, hogy XIV. Lajos francia király pénzüsszeget küld a
francia követ útján. Utasítja, hogy gráci megbízottja útján jut-
tassa el azt hozzá.¹*

1664. március 30.

Közli: Bogisic, Ac'a coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan
nec non Francisci Nadasdy spectantia, Zagreb 1888. Monumenta spectantia
hisotriam slavorum meridionalium. XIX. k. 227. l. Keltezése hiányzik,
Bogisic megállapítása szerint 1664 márc. 30.

... Questa che m'acenna V. S. di S. Eccellenza S. Amb. di
Francia, che tiene ordine di rimettermi certo denaro in forma di
regalo, in nome della Maesta del suo Re, non posso intendere, ne
capire, come poteva quel Re Christianissimo mai sapere di me e
del mio nome, ma già che è così aspettero dal S. Amb. maggior

¹ Zrínyi sikeres téli hadjárata után a nyugati uralkodók s mások is
ajándékokat, fegyvereket, pénzt küldtek Zrínyinek a törökök felett aratot
győzelmei elismeréséül. Zrínyi mindezeket az ajándékokat seregének fel-
szerelésére használta fel.

certezza ed informazione, ne mancherò risponderli e ringraziarlo con li dovuti termini ed ossequij. In tanto prego V. S. di salutare S. E. in mio nome caramente. Io son adesso giusto in procinto di portar assedio a Canisa, e spero in otto giorni di comminciarlo. Dio benedetto ci assista, che sarebbe un gran benefezio alla Cristianita la presa di quel loco.

(Külön cédulán ehhez mellékelve):

E quando pure l'Amb. di Francia rimettere quel denaro volesse a me piu commodo sarebbe di riceverlo a Gratz; questo serve per suo amico.

Magyar fordítása.

... Ahogy Uraságod értesít, Öexcellenciája, a francia király követe² bizonyos pénzösszeget fog átadni nekem ajándékképpen Öfelsége a király nevében. Nem tudom megérteni, sem felfogni, hogyan szerzett tudomást ez a legkeresztényebb király rólam és nevemről, de ha már így van, követétől várok nagyobb bizonyosságot és felvilágosítást, mert nem akarom elmulasztani, hogy szolgálatrakész és odaadó szavakkal válaszoljak és köszönetet mondjak. Addig is kérem, üdvözölje Öexcellenciáját szívesen nevemben. Most éppen azon vagyok, hogy Kanizsa ellen ostromot indítsak és remélem, 8 napon belül megkezdhetem. A jó Isten legyen velünk, mert nagy előnyére lenne a kereszténységnek e hely bevétele.

(Külön cédulán ehhez mellékelve):

Ha a francia követ át akarja adni a pénzt, kényelmesebb lenne számomra, ha Gratz-ban kaphatnám; ez barátjának is szól (mihez tartás végett).

² Bonzi beziers-i püspök, XIV. Lajos velencei követe. Ez a levél kapcsolatban van Zrínyi alább közölt két levelével Bonzi püspökhöz.

ZRINYI MIKLÓS SAJÁTKEZŰ LEVELE ESTERHÁZY PÁLHOZ

Cherissime Donné Comte Esterházy et son épouse

Lehrerben megírjam tőt minemü nagy önfeledt ucsrah
 it u nemet hadaknak disponoari la magait. hata tette ar
 Epeki csapatokantóna michola nemarageo lehet i'á man,
 löveis jegon harantad, ar ifya jegyon nekül uale
 hadakban csak ön övneklet van is nemakot nem
 tekintuan, Car Imperialis hadakban polkod) mag tyy
 a koporandú i'á tölgyet, leg nagyos pülsége tar
 mere non söt háza m'köt ar mas hadak mag indakot
 uolna, es minden manirós imar Regedaban edakar
 uolna, akkor dekaratnak magotok tyy egy nyoma
 van marak, am in itölge, s nem jarmegye, epe ar
 uolnak haragot. E tölgye hron nagy nemarageo
 uale evel ar p'cedent de (onak tyy hadak
 tony. En edes tölgye, mag non uolnak töt edes
 tyy uolnak p'ar uolnak ar dolgotat mine tölgy
 ar onaj nem tudvan, ima mast ar had tölgy
 but mindonoket k'ualakban meg epe tölgy
 uolnak ar i'á tölgye csakis uale uale p'ar onaj
 had töt töt tudvan ides ming'iss es nem
 tudvan, aronban uolnak töt edes
 tölgy hron k'ualak polg'ar

(Bud ii Aprilis 1687)

Estherházy Pálhoz
 Esterházy Pálhoz

ESTERHÁZY PÁLHOZ

Tudatja, hogy a császári hadak körében nagy a rendetlenség, nem akarnak Radkersburgból kimozdulni. Bejelentette ezt Bécsben és várja a király parancsát.

1664 április 11.

Eredetije az Orsz. Levélt. Esterházy Pál nádor iratai, 46. köteg, 4336. sz.
Az egész levél Zrínyi kezeírása. (Fényképmásolat.)

Illustrissime Dne. Comes Frater Charissime!

Lehetetlen megh iriam Kegyelmednek minemű nagy confusioval vannak it az nemet hadak dispositioi, de magais latta Kegyelmed az Eszei expeditionkban michoda remensege lehet iüvendöre is szegén hazanknak az ilyen szegyen nekül valo hadakban; ezek sem Isteneket, sem jo neveket nem tekintven (az Imperialis hadakrul szollok) meg fogyatkoztattak ü Fölségét legnagyobb szükségében, mert nem előb hanem mikor az mas hadak meg indultak volna es minden munitoi is imar Regedebe¹ érkezet volna, akkor declaraltak magokat, hogy egy nyomma sem mennek. Az Isten itilye s ne is szenvegye azt az meltalansagot. Ü Fölsege bizon nagy remensegben vala errül az szandekrul de ennek igy kellett leny. En edes Groff U. meg sem irhatom Kegyelmednek előb igy voltakeppen ezeket az dolgokat mivel edig az oraig nem tuttam, ime most az ket Copiambul² mindeneket bővebben meg ért Kegyelmed varom az Ü Fölsege ezekra valo valasztiat orankent kit Kegyelmednek tuttara adny mingiart ell nem mulatok, azonban maradok Kegyelmednek edes Groff Uram köteles szolgálai

Chaktornia 11. Aprilis 1664

G. Zríni Miklos

G. Esterhazi Uramnak.

¹ Radkersburg.

² Hiányzanak,

ESTERHÁZY PÁLHOZ

Közli a király kívánságát, hogy Kanizsa körülzárását ne hagyják abba. Kéri tehát Esterházyt, hogy maga is, Batthiány Kristóf hadaival siessen Kanizsa alá.

1664. április 15.

Eredetije az Orsz. Levél-ban, Esterházy Pál nádor iratai, 46. köteg, 4337. sz.

Külső cím: Illustrissimo Domino Comiti Paulo Esterhazy de Galantha perpetuo in Frakno Com. Soproniensi supremo Comiti Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliario, Camerario etc., Domini Fratri observandissimo!

Illustrissimo Domine Comes Frater et Amice observandissime!

Tegnap érkezet mind General Strozzy mind eö Feölsege Curirja, hozvan Kegyelmes eö Feölsege parancholattyat, hogy az Kanisa megh szállassat egy altalljan vegell abban ne hagyjuk, hanem szallyuk megh. Kegyelmedet annakokaert edes Eöchem Uram szeretettel kerem, az mint ennek elötejs Kegyelmednek megh irtam, hogy az myben Isten Kegyelmednek tehetséget adot hazaja megh maradassaert az mint legtöbbit chelekedhety, chelekedje es pro 27 praesentis menel töb s öregeb Algyut magaval hozvan maga Népével jöjön el Kegyelmed Kanisa alá az mellyben Batthiány Christof Urammal eö Kegyelmével correspondeallvan és az eö Kegyelme Népével coniungulva együtt jühessen az megh nevezet napra.

Tarchja Isten Kegyelmedet sokaig jo egessegben.

Datum Chaktorniae dje 15. Aprilis 1664.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus et Frater ad servisendum paratissimus

C Nic a Zrin.

BONZI, BEZIERS-I PÜSPÖKHÖZ,
XIV. LAJOS FRANCIA KIRÁLY KÖVETÉHEZ.

Köszöni a XIV. Lajos királytól küldött pénzbeli segítséget. Értesíti a Kanizsa ostroma körüli helyzetről, hangsúlyozza annak fontosságát, és várja a francia segédcapat megérkezését a török nagyobb sereg beavatkozása előtt.

Közli: Bogšić, Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy spectantia, Zagreb 1888. (Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. XIX. k. 228. l.) Eredetije a párizsi külügyminisztérium levéltárában.

1664. április 21.

Illustrissimo et Excellentissimo mio Signore!

Vengo honorato colla cortesissima di V. E. nella quale s'è degnata darmi parte del favore e regalo destinatomi dalla munificenza della M. Cristianissima, alla cui benignità tanto più son' obbligato, quanti di minor valore sono i miei meriti improporzionati a che siano nominati avanti un tanto Monarca.. L'ordinario è che vasi vouti fanno maggiore risuonanza e strepiti e però fu sufficiente alla somma generosità e prudenzia del Re Cristianissimo solo il rumore di virtù, senza che in effetto io habbia virtù o tamento altro di meritare la sua tanto sublime grazia. La qua sara per me svegliarino di rendermi più merite vole e di impiegarmi a maggiore segno e con più fervore in Servizio del Cristianismo, col spendere questo graziosissimo dono et offerta per il bene publico di esso. Si che mentre vivo farò altissima stima di questa segnalatissimo honore e non mancherò di rendere le grazia a S. M. Cristianissima con homili dovuti ossequij. Scrivo in tanto al S. Moro quello si deve far col denaro, e che voglie haver la cura di rimetterlo. Credo poi in estremo di haver questa occasione di consacrare a V. E. la mia perpetua servitu, pregandola di honorarmi co' sui comandi da me sommamente ambita, li quali seranno esequiti colla divisione e protezione che richiedono i meriti e favori di V. E. et il mio obbligo.

Di resto, per adesso occorre poca novità degna di essere comunicato alla notitia di V. E. Solamente che l'assedio di Canisa, che fù intimato a 8. del corrente per l'emergenza di certa difficoltà et impedimento sia differito fin'hora; sperò pure, che all 27. i 28. lo cominceremo infallibilmente. La piazza è forse assai, circondata in parte di paludi e pantani, e già resa gloriosa e qua si immortale per l'assedio sostenuto l'anno 2. o di questo

secolo dove morirono molti dei nostri, et alla fine lù necessario abbandonar l'impresa. La presa di questo luogo come sarebbe d'indicibile sollievo a queste provincie essendo la principale officina da dove vien fabricato ogni male, cosi sarebbe di sommo danno e pregiudizio a Turchi, per li grandi commodi et utili che ne cavano. Confido pero che l'armi di S. M. Casarea restaranno venticrici, maggiormente arrivandoci quelle di S. M. Cristianissima le quali aspettiamo durante questo assedio. L'unico ostacolo di non poter affettuare i nostri disegni, serabbe, se per ventura, essendo già trascorso il tempo a noi più opportuno; et essendo l'anno troppo alto, arivasse il corpo dell' armata nemica, che si dice essere potentissima, non potendo li nostri venire tanto prest'insieme ch'in poco numero.

La Maesta divina assisterà alla propria causa, della cui somma bontà prego che colmi V. E. di felicità, come v'ha colmato di meriti. Di V. E.

Ciacaturno 21. Aprile 1664.

Divotissimo et obligatissimo servitore

Nicola di Zrini.

Magyar fordítása.

Excellenciád kegye kiválóan megtisztelt, amikor a Legkeresztényebb Felség irántam való jóakaratót tolmácsolta és a nekem szánt ajándékok bőségében részesít. E hatalmas uralkodó előtt annál is inkább lekötözött vagyok, minél kisebb jelentőségűek érdemeim. A hiú érdemek rendszeren nagy visszhangot keltenek és mégis a Legkeresztényebb Király bölcsességének és nagylelkűségének elég volt a vitézség híreről hallani, bár valójában sem vitézséggel, vagy mással nem érdemeltem meg az Ő nagy kegyét. Ez a kegy serkentő lesz rám nézve, hogy nagyobb odadással és hévvel szenteljem magamat a kereszténység szolgálatának azzal, hogy e kegyes ajándékot a köz javára fordítom. Míg élek, nagy becsben tartom ezt a megtisztelő kitüntetést és a Legkeresztényebb Felségnek tiszteletteljes szolgálatára leszek. Signor Moro-nak is írok, hogy mit tegyen a pénzzel, aki annak átadásával van megbízva. Hiszem, hogy ez alkalmat felhasználva, Excellenciádnak is felajánlhatom állandó szolgálataimat, parancsait kérve. Legmagasabb törekvésem, hogy parancsait azzal az odaadással és gyorsasággal teljesítssem, amelyet Excellenciád érdemei és kegye, valamint az én lekötözöttségem megkövetel.

Különben most kevés említésre méltó újság van. Csak annyi, hogy Kanizsa ostromát, melyet f. hó nyolcadikára terveztünk, bizonyos nehézségek és akadályok felmerülése folytán el kellett halasztani. Remélem mégis, hogy 27—28-án kétségkívül megkezdhetjük. A tér nagyon megerősített, körül van véve részben mocsárral és láppal. Dicsővé és halhatatlanná tette az e század 2. évében lefolyt ostrom, amikor a mieink közül oly sokan meghaltak, hogy végül a vállalkozás feladása vált szükségessé. A hely bevétele kimondhatatlan megkönnyebbü-

lést okozna e vidékek számára, minthogy székhelye és kútforrása minden rossznak, viszont a Törököknek súlyos kár és veszteség lenne, mert nagy kényelmet jelent és hasznot hajt nekik. Bízom benne azonban, hogy a Császár Ófelsége fegyverei győzedelmeskednek, főleg azért, mert hozzánk érkeznek a Legkeresztényebb Felső katonái is, akiknek érkezését ezen ostrom idejére várjuk. Céljaink elérésében az egyedüli akadályt az képeznék, ha elmúlna a számunkra alkalmas idő és az év túlságosan előrehaladva, véletlenségből az ellenség csapata — s ez úgy hírlík, igen nagy — előbb megérkezne, a mieink pedig nem tudnának összejönni olyan gyorsan, legfeljebb csak kis számban.

Az Isteni Gondviselés segíteni fog a saját ügyén, akinek végtelen jószágát arra kérem, halmozza el Excellenciádat boldogsággal, ahogyan elhalmozta érdemekkel.

71.

BONZI BEZIERS-I PÜSPÖKHÖZ XIV. LAJOS FRANCIA KIRÁLY KÖVETÉHEZ.

Köszöni értesítését, hogy a francia királytól küldött segélypénz az ő (Zrínyi) velencei megbízottjához, Morohoz érkezett. Kéri tanácsát, hogy milyen módon juttassa köszönetét a királyhoz. Vácsolja a Kanizsa ostroma körül felmerült nehézségeket, s reméli, hogy a francia segédcapat idejében a helyszínre érkezik.

1664. május 19.

Közlí: Bogisic, Acta coniarationem Petri a Zrinio Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy spectantia, Zagreb 1888. (Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium, XIX. k. 229. l.) Eredetije a párizsi külügyminisztérium levéltárában, Keltezése hiányzik, Bogisic szerint 1664.

Illustrissimo Signore, Ricevo la gentilissima di V. E. nella quale mi da parte d'haver sborsato quel denaro che S. M. Cristianissima s'è degnato donarmi, in mano del Signor Moro, e voglio credere, che ancor esso rimettera, sicome gli ho scritto a Vienna, del che quando havro certezza, ne darò parte a V. E. In tanto la ringrazio del favore delle sue lettere e della cura che s'ha preso V. E. per rimettermi il denaro. E perche mi da la sua benignita più confidenza, voglio supplicare V. E. mi faccia grazia di consigliarmi, in che maniera io devo ringraziar S. M. di questo favore, quale perchè supera tutti miei meriti, così non trovo per me modo di render gratie a S. M., non vorrei pero con incivile taciturnità non monstrar le mie humilissime, ma grandi obbligazioni a S. M. Il sto impegnato come scrissi già a V. E. in quest'assedio di Canisa che si mantiene ancora non per valore di nemici, ne per la insuperabilità della fortezza, ma per mancamento

di requisiti, quali mi si amministrano così scarsi che io mi vergogno scriverlo a V. E.: ma Elle lo sapia megilo dalli Off. Francesi, quando saranno qui arrivati; li dico solo in confidenza, che noi faremo qualcosa di buono tanto in questo assedio che in quella venente campagna sarà miracolo di Dio, non nostra administratione ne industria. Voglie Dio, che queste brave truppe francesi arrivino presto che così havro speranza di buona riuscita di nostro assedio, quale continuamo adesso con deboli mezzi e requisiti. Dio conservi V. E. molti anni, et io resto suo.

Dal campo sotto Canisa li 19. Maggio.

Obligatissimo servitore

Nicolo di Zrini.

Quando sapro che V. E. non mi piglia per male questa mia cattiva scrittura (mentre ch'io sono assai cattivo), pigliero ardire scrivere piu spesso, senza valermi d'altri segretarii.

Magyar fordítása:

Megkaptam Excellenciád lekötelező levelét, amelyben értesít, hogy Ófelsége a Legkeresztényebb Király által nekem kegyesen adományozott pénzösszeget Signor Moro kezeihez folyósította, aki úgyhiszem, Bécsben fogja azt nekem átadni, ahogyan megírta. Amikor erről bizonyosat fogok tudni, Excellenciáddal is közlöm. Addig is köszönöm kedves leveleit és az Excellenciád által kifejtett gondoskodást, hogy a pénzt hozzám eljuttassa. Minthogy Excellenciád jóakarata bizalmat önt belém, igen kérem, kegyeskedjék tanácsot adni nekem, mily módon köszönjem meg Ófelsége kegyét, amely felülmúlja érdemeimet, így nem tudom, hogyan köszönjem meg Ófelségének, akinek alázatos lekötelezettje vagyok és ezért nem akarnék modortalan hallgatásba merülni.

El vagyok foglalva, mint már írtam Excellenciádnak, Kanizsa ostromával. Ez még tart, nem annyira az ellenség kiválósága miatt, sem az erődítmény bevehetlensége következtében, de eszközök hiányában, amelyeket olyan kis mennyiségben kapok, hogy széken nem kell Excellenciádnak írni róla. De Excellenciád mindezt jobban fogja megtudni a francia tisztektől, amikor ideérkeznek. Bizalmasan csak annyit mondok, hogy jól kell dolgoznunk ez ostrom alatt és ez az elkövetkezendő hadjárat Isten csodája lesz, nem pedig a mi szervezésünk, vagy tetteink eredménye. Isten adja, hogy a derék francia seregek gyorsan érkezenek, mert reményem van így ostromunk jó kimenetelére akkor is, ha most gyenge eszközökkel és felszereléssel folytatjuk. Isten tartsa meg Excellenciádat sok éven át.

Ha megtudom, hogy Excellenciád nem neheztel azért a rossz írásomért (bár én elég rossz író vagyok), bátorodni fogok gyakrabban írni, titkárok segítsége nélkül.

VII. SÁNDOR PÁPÁHOZ

Köszöni a Pápa ajándékát és ő hozzá való hajlandóságát. Igéri, hogy utolsó csepp véréig harcolni kész, értesíti, hogy Kanizsát eddig hadianyag hiányában nem foglalhatta el.

1664. május 21.

Közli: Fraknói Vilmos, Tört. Tár 1894. évf. 584. l. Eredetiye Rómában a Vatikáni levéltárban, Litterae Principum. vol. 87. Az egész levél Zrínyi írása.

Beatissime Pater.

Sanctitatis vestrae litteras et diploma, una cum sacris muneribus, filiali qua par est reverentia et demissione recepi, quae mihi ac toti familiae meae erunt tamquam thesaurus inestimabilis, non tantum quod a pontifice maximo sed et a pontifice vere optimo transmissa sunt, cuius eximia bonitas et praeclarae virtutes pridem hemisphero nostro ita innotuerunt, ut ipsi catholici nominis ac Romanorum antistitem jurati hostes tam conspicuae veritati victas debeant dare manus, et christiani omnes summo-pere gaudeant hoc calamitoso tempore, quo barbari et infideles patrimonium Christi diripere et depraedari moliantur, talem ac tantum nactus esse patrem et pontificem, cuius zelo et sollicitudine in uniendis regum principumque viribus et animis sperandum sit communem christianitatis hostem debellatus iri, contra quem esto ego ab ineunte adolescentia praestare conatus sim, quae tenuitas mea poruit, quod perexiguum esse fateor; adhuc sanctitas vestra sua paterna gratia et benignitate posteriores mihi addidit stimulos ad me de christianitate et sancta matre ecclesia merendum, ita ut pro eius bono et exaltatione ultimam sanguinis mei guttam effundere paratus sim. Caeterum si de armorum statu quidquam communicare ausim, humillime facio. Jam vigesimus agitur dies, quo fortalitium hoc Canisense cinctum et obsessum habeam, quod profecto tam inexpugnabile non est ut capi non possit, ad milite aliisque omnibus requisitis ita destitutor, ut prosperus exitus vix sit expectandus. Spero tamen, quod Deus exercituum rerum omnium indigentiam speciali assistentia sit suppleturus, idque eo firmius mihi persuadeo, quod jam e vicinis provinciis praetacta requisita mihi promittantur. Deus sanctitatem vestram ad bonum republicae christianae diutissime conservet.

Sanctitatis vestrae

Ex campo ad Canisam 21. Maji 1664.

humillimus servus et filius

C. Nicolaus a Zrín.

Szentséged levelét és okmányát szent ajándékaival együtt illő fiúi hódolattal és alázattal megkaptam. Ezek nemcsak nekem, hanem egész családomnak annál értékesebb kincsei lesznek, mert nemcsak a legfőbb, hanem a legjobb főpapunk küldte, akinek kivételes jóságát és tündöklő erényeit nemcsak a világunk fele már régóta annyira ismeri, hogy még a római katolikus főpapság esküdt ellenségeit is elkötelezi az ilyen tündöklő igazsága és az egész kereszténység a legnagyobb mértékben boldog, hogy ezekben a válságos időkben, amikor a barbárok és hitetlenek Krisztus örökségét szétszaggatni és felprédálni igyekeznek, ilyen atyát és főpapot kaptak, akinek hitbuzgalma és az a törekvése, hogy a királyokat és fejedelmeket egyesítse, remélhetővé teszi az egész kereszténységnek, hogy ellenségét végleg legyőzi, ezt én, amint csekélységemtől telik, zsenge ifjúságom óta előmozdítani igyekszem, bár fogyatékoságomat elismerem.

Most Szentséged atyai jósága és fölülmúlhatatlan kegyessége tovább ösztönöz engem arra, hogy kereszténységünknek és szentegyházunknak szolgáljak, amelynek javáért és felmagasztalásáért kész vagyok utolsó csepp véremet kiontani. Egyébként, ha módom lesz a hadihelyzetről bármit is jelenteni — azt alázatosan megteszem. Már huszadik napja, hogy Kanizsa várát körülzártam és ostromlom, amely valóban nem oly megvívhatatlan, hogy el ne foglalhatnám. De annyira szűkölködöm kellő katonaságban és hadianyagban, hogy kedvező eredmény alig remélhető. De mégis bízom abban, hogy a Seregek Ura a mindenben szűkölködő sereget különös jelenlétével fogja pótolni és ezt annál erősebben hiszem, mert a szomszédos kerületekből a hadiszereket már megígérték.

A GRÁCI TITKOS TANÁCSNAK

Súlyos felháborodással közli, hogy várát a török elfoglalta, a nagy tétlen keresztény sereg szemeláttára. Ő, ha egyedül marad is, igyekszik a Mura átkelőjét megvédeni.

1664. június 30.

Közli: Bogisic, Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan non Francisci Nadasdy spectantia, — a Monumenta spectantia historiam slavonum meridionalium sorozat XIX. k. 230. l. Theiner, Vetera monumenta slavonum meridionalium. III. k. 181. l. Széchy, V. k. 113. l. Eredetijét Bogisic a párizsi külügyi levéltárban, Theiner pedig a Vatikáni levéltárban találta meg. Másolata a M. Tud. Akad. III. osztályának kéziratárában. Történet. Életírás 154. fasc. Zrínyi-levelek gyűjteményében, kék 16 jelzés alatt. Eredeti példánya a Lobkowitz hercegek raudnitzzi levéltárában. Német fordítása megvan a Nemz. Múzeumban Régi Magyar Könyvtár Szabó Károly III. 2274.

Paria Literae Comitis Zriny ad intimum Consilium Graecense datarum.

Quod a nullis historicis memoratum, ac plane inauditum est, Excellentija Vetris magno animi dolore scribo, quod meum Novum Fortalitium plane integrum, tormentis non quassatum, nec cuniculis suffosum, inimicus hodie mane sola quasi framea in conspectu majoris Exercitus nostri ceperit et occupaverit. Hic est itaque ille scriptus speratus et desideratus succursus, Dom. Comes Montecuccoli certe pro defensione hujus arcis nunquam gladium evaginari permisit, quae ne coegerunt ut ad Suam Maiestatem per Postam properarem, sed hodie iterum a Magnatibus Ungaris et a Domino Montecuccoli multum exoratus ut redirem, dum hic subsisto et reverti cogito haec infausta nona die occupatus accipio. Provideant Excellentiae Vestrae cito et meo clementissimo Domino demonstrent, quod nullus in mundo tam potens Exercitus sit, qui non plura Fortalitia et Regna amisisset, si semper sic bellabitur. Ego hinc iterum revertar ad Castra, quae tota consternata dicuntur, et Passum Murae quantum potero (etiam si solus esse deberem) defendam, nec recedam usque ad novissimam guttam Sanguinis mei, ibi enim cuique Civi Patriae Tempus et locus moriendi est. De futuro nihil scribam, curam ipsi de omnibus habeant.

Deus Vestras Excellentias servet felicissime.

Chak Tornia 30. Junij 1664.

Plura Vestris Excellentijs Secretarius Hoffer nunciabit, ego pro dolore plura non possum. Jam rumor aliquis venit, quod Sarvar obsideat, sed non est certum.

Ami szinte hallatlan eset,¹ s mire még a történetírók sem emlékeznek, lelkem nagy fájdmára megírom Kegyelmes Uraimnak, hogy az én új váramat, amely teljesen sértetlen volt, sem az ágyúk nem rombolták össze, sem földalatti aknákkal nem volt aláaknázva, ma úgyszólván pusztá kézzel, egy szál karddal az ellenség elfoglalta és megszállotta a mi nagyobb létszámú hadseregünk szemelättára. Hát ez volt az az írásban is megígért, remélt és óhajtott segítség! Montecuccoli gróf úr sohasem engedte, hogy a vár védelmére kardot rántsanak, ami arra készítetett, hogy postán sürgősen keressem fel Ő Felségét, de ma ismét igen rábeszéltek a magyar főurak és Montecuccoli úr, hogy térjek vissza, és amíg itt vesztegeltem és a visszatérésre gondoltam, hallom a gyászos hírt, hogy a kilencedik napra elfoglalták.

Kegyelmes Uraimék, gondoskodjanak gyorsan és bizonyítsák be az én kegyelmes Uramnak, hogy nincs a világnak olyan hatalmas hadserege, amely több erősséget és királyságot elvesztene, ha mindig így hadakozik.

Én innen visszatérek a táborba, amely hír szerint, teljesen meg van zavarodva és megvédem a Mura átkelőjét, amennyire képes leszek (még ha teljesen magamra hagyatva egyedül maradnék is) és utolsó csepp véremig nem fogok hátrálni. Itt van a helye és az ideje, hogy a haza minden polgárának meg kell halnia. A jövőről nem írok semmit, azok mindenről gondoskodni fognak.

Az Őristen őrizze meg Kegyelmességeket, szerencsésen.

Csáktornya, Június 30. 1664.

Részletesebben Kegyelmes Uraimat Hoffer titkár fogja tájékoztatni. Én a fájdalomtól lesujtva egyebet nem tudok írni. Már az a hír is hallatszik, hogy Sárvárt ostromolják, de ez még nem biztos.

¹ Az események részletes leírását lásd a következő, 74. sorszámú levélben. (Zrínyi jelentése a királyhoz 1664. júl. 17-ről.)

I. LIPÓT KIRÁLYHOZ

*Részletesen elmondja a hadjárat kudarcának, főleg Kanizsa meg-
hiúsult ostromának okait. Vádolja a császári tábornokokat, különö-
sen Montecuccolit, panaszkodik Új-Zerinvár könnyelmű elvesztése,
az egész Muraköz és a Stajer határ elpusztítása miatt. Ez — a had-
történeti szempontból rendkívül érdekes emlékirat — egyúttal
Zrinyi Miklós legutolsó írása.*

1664. július 17.

Közli: Theiner, Vetera monumenta slavonum meridionalium II. k. 182. l. Az emlékiratnak magyar fordítását először Vass József tette közzé a Gregus Ágost és Hunfalvy János szerkesztette Család könyve 1856. évf.-ának II. köteté 36. lapján. Azután Balogh János, Nagykanizsa város és vidékének hadtörténelmi múltja 189. és az Adatok Zalamegye történetéhez c. munká-
ban I. k. 265. l. A Család Könyvében olvasható magyarázat szerint az eredeti latin szöveg egy másolatát Batthyány Ignác erdélyi püspök hozta el Rómá-
ból; ott az eredeti szöveg a Vatikáni Levéltár Német Nunciatura gyűjtemé-
nyében van a 177. kötetben. Batthyány a másolatot azután továbbadta
Toldy Ferencnek.

Ezt a XVIII. szd.-ból való másolatot találtam meg a M. Tud. Akad.
kézirattárában a „Történet. Életírások“ c. fasciculusban 154. sz. alatt
„Supplicatio“ címen. Ugyanitt van még egy, Toldy használatára készült
másolat is, de annak szövege nem egyezik teljesen az előbbivel, úgyv. hogy
csakis ezt a XVIII. századbeli példányt használtam. Az említett könyvekben
közölt magyar fordítás annyira régies és dőcögő, helyenként érthetetlen
volt hogy az egészet újból kellett lefordítani. Teljes szövegű latin másolata
megvan a Nemz. Múzeumban Apponyi Hungarica 2085. sz.

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Clemen-
tissimel

In procinctu huius itineris eram, cum benignissimae Maies-
tatis Vestrae litterae de dato 3 praesentis Mensis July mihi red-
ditae fuerint, in quibus percepisse se scribit, quod me ex Castris
Cháktornyam contulerim: hortatur in fine clementissime et jubet,
ut siquidem coniunctio Auxiliarorum Armorum sub Marchione
Badensi futura sit, feruorque operationum militarium nunc
maxime incipiat, ego me quamprimum ad Castra Maiestatis
Vestrae conferam, ita ut per praesentiam meam et Ungaricus
Miles perseverantior et animosior in Castris expectare velit: visis
itaque Maiestatis Vestrae Litteris, siquidem ad Castra iam antea
reversus eram, manere iam ibi omnino decreueram: sed conside-
ratis bene superioribus rationibus, inveni illa, quae praesupposita
Maiestas Vestra credebat, omnia mutata, omnesque rationes con-
siliorum nostorum bellicorum inversa fuisse. Etenim post captam
Arcem, demolitionem illius inherens Hostis septima huius exi-

stentibus aedificiis ignem iniecit, partem etiam aliam cuniculis dispersit, et ut omnes transfugae et Captivi dicebant, intra duos dies etiam ipsamet Castra Canisam reducere cogitabat. His auditis nouis Comes Montecuculi (etsi autem conjunctionem Armorum et fortunam tentandam mihi promiserit) nec minimum quidem me requirens vel notificans prima Consilia immutauit, Marchionem Badensem i Confinibus Styriae, Gallos uero parum ulterius sistere fecit, quasi nulla amplius Coniunctio Armorum pro nunc esse debeat: Imo cum ipsi Montecuculj meum discessum notificassem, nunciauit mihi se etiam Castra Confestim, si Veziry discessum audiet moturum, et per longiorem viam ipsum secuturum: sic et ex hoc Capite omnes nostrae speratae Militares operationes praecludebantur et auanesunt. Quod ad militiam Hungaricam et Croaticam attinet, illa certe magnis Animis pulchra et Numerosa satis concurrerat, sed uidens nullam intentionem militarium operationum, vel gloriae acquirendae, consumto commeatu, quem Secum exiguum attulerat, ad sua quisque secessit. Solus Comes Bottyanianus cuius militibus ex meis Expensis quantum panis potui distribueram, usque ad meum discessum mansit. Sed et ille, propter Veziry ad sua Confinia appropinquationem et euidetissimum periculum illorum Locorum abire coactus fuit, et nunc nulla plane alia Ungarica et Croatica Militia in Castris est, quam Comitum Nadasdy, qui nihil plane ad me, sed a Comite Montecuculj dependere, vel ad meam requisitionem se aliquid facere velle asseuerauerat. Itaque iterum ruminatis bene praemissis nullam plane rationem inuenj, quae meam praesentiam uel in minimo quidem in Castris exigeret, nam nec rationes aliquae, nec Consilia (nisi privata forte aliqua, de quibus nihil scivi) instituuntur: ut nihilominus sine aliquo titulo, sine honore solus cum 20, uel 30 meis Seruitoribus (nam plures, uti postea dicam, habere non potui) irrisui me omnibus meis Inimicis exponendo praestitissim, non credo hoc seruitium Maiestatem Vestram requirere, vel benignissimam uoluntatem suam esse. Rationes autem, quae me ad Maiestatem Vestram venire compulerunt, certe tales sunt, ut nisi mecum Universam Patriam et Provincias simul Maiestatis Vestrae evertj videre uoluerim, huc ad Regium Thronum mihi confugiendum erat.

Sed siquidem adhuc Maiestati Vestrae causas derelictae obsidionis Kanisae occupatus, semper Novis Turbis emergentibus dare non potui, nunc humillime rogo, audiat Maiestas Vestra fidelissime referentem. Scio Equidem res aduersas nunquam tam leni penicillo describi, ut Culpa aliquomodo in Excusante esse non videatur, tamen abest, ut ego hoc perhorrescam, quin imo potius ex animo laetor, quod occasionem habeam genuine Maiestatem

Vestram de successu istius negotij informare. Nunquam me hic ad fata adversa vano aliquorum suos errores excusantium more referre volui: Evidentissimum enim est, et parvis momentis impeditam fuisse semper loci eiusdem acquisitionem, ita diligentia fideli, alacritate maiori, denique et meliori rerum verissimarum. dispositione et administratioe facile verti potuisse in melius, hunc quem aliqui appellant sub nomine Fortunae favorabilioris eventum. Omnino autem modo Maiestati Vestrae illud quod non saltem opinor, sed et ex verissimis conjecturis etiam certitudinem habere praesumo, dicere in principio hujus rei debeo, quod nullius majoris Officialis vel saltem Generalium bonam Intentionem, vel saltem ad hanc obsidionem vidi, excepto Generali Bavarico Bucheser, qui et in illa obsidione, et in aly actionibus semper alacriter se ostendit et gessit. Reliqui omnes aperte quidem conquerebantur de prematura Militis ex Hybernis eductione, de nulla, vel saltem remissa solutione, denique de Annona, de pabulo, deque alys minutioribus causis, quae tamen per meam tenuitatem et possibilitatem omnia tollerabantur. Haec aperte coram Militibus diligentissime seminabantur, dum vero ab altiori Capite inspirante Rationes et pericula denique ipsa, quae obsidiones concomitantur et quibus a longo jam tempore assueti non erant, illorum animos ab expeditione aversos faciebant, sicque ad instar invictissimae venationis prosequerentur quidem apparentia et ostentatione nostrum inceptum opus, spiritus autem et voluntas, et qui necessario concomitari debebat, vigorosa Alacritas toto Caelo absunt ab illis. Et quidem Comes Hohenloe apertissime testabatur hanc Aversionem ab hac generosa expeditione, non solum verbis, sed et tarditate et invisio adventu, verba autem ipsius non repetam, cum sufficiant suae actionis testimonia, quae toto tempore obsidionis gessit et praestitit. Refragari tamen huic obsidioni nullus generalium aperte voluit. Itaque hyemali feliciter perfecta expeditione, capta Babocha, Berzencze et Segesdino simul cum exusto ponte Essekiano, et circum deustata Provincia, haud exigua obsidendi Canisam simul et excutiendi 63 m Annonum Styriae Confiniorumque Jugum bona cum videretur dari oportunitas, saltem Maiestati Vestrae id ipsum ut humillime proponerem, obligari me credidi.

Ut autem omnia compendiosius fierent.

Primo viciniorem Inclutae Aulae Intimorum ac Bellicorum Consiliariorum Sententiam audire desideravi, ac proinde datis ad ipsos Literis, totius Factae Expeditionis Successus per Vasenhoffium ipsis communicavi, simul et obsidendae Canisae bonam occasionem adesse, rogans, ut si ita mecum sentirent, Vestrae Maiestati suam opinionem immediate demonstrarent, atque ad hoc opus requisita eius proparent. Summe necessarium, ut ante

Pascha obsideretur Canisa, alias enim verendum, ne Magnus Vezirius (qui procul dubio omni possibilitate huic fortalitio ex quo tota illa Vicinia pendet, conaretur succurrere) nos inde amoveret. An placuerit illis rei gerendae bona occasio, Vestra Maiestate nemo scit melius quam instanter et ferventer sollicitaverint, omniaque requisita promiserint, dum modo Vestra Maiestas ista tredecim mil. Peditum, qui pro hac expeditione desiderabant, dignaretur suppeditare. Tandem itaque 18-a Marty placuit Vestrae Maiestati Se clementer resolvere ac mandare, ut tam Salutaris non solum hisce principys¹, sed et toti Christianitati quamprimum susciperetur Expeditio, omni itaque possibilitate requisita bellica, quae interea, dum praeter spem Vasenhoffius 24 dies Vestrae Maiestatis Clementissimam Resolutionem Ratisbonae expectat, Graecy praeparabantur, quam celerrime adducerentur. Quo iusso Maiestatis Vestrae Inclytae Aulae Intimi ac Bellici Consiliary Ratisbona reversum Vasenhoffium ad me illico miserunt, diemque obsidionis ut nominarem rogarunt. Fateor nimium temporis iam effluxisse videbatur, verum cum ex Literis Vestrae Maiestatis benignissimam Voluntatem, Styrorumque feruorem abunde viderem, diem obsidionis 8-vam Aprilis denominavi, quod uti Maiestas Vestra clementissime approbavit, in Styris amplexabatur, nihil requisitorum defutorum spondentibus, statim Hungaris idipsum insinuavi, utque statuto die quam copiosissime compararent, rogavi, pety et exhortatus sum. Cum autem Germanis in Styria degentibus similiter indicerem, aliqui ante duodecim diem non posse adesse, nonnulli extunc haud posse venire responderunt. Consilium bellicum et intimum omnimode quaerebant illis persuadere, ut eggrederentur, sed nihil poterant efficere. Interim statuti dies effluebant, Ungari se congregaverant, qui magno disgustu ad suas aedes recesserunt. Sic peryt optima operandi occasio, et iam rem omnino infectam credebam, ac libenter uidissem, apertum enim erat, quod tantilla manu et Canisam expugnare, et nos contra succursum, qui procul dubio (siquidem tam tardi eramus) superveniret, non possemus defendere: uti Maiestati Vestrae tunc humillime declaravi, et etiam Inclytae Aulae Consiliarys fuse ad notitiam dedi. Cum tamen Vestrae Maiestatis Vice Campi Marschallus Comes Stroczi adueniret, secum ducens colonellum Holz ut Artellariae praeset, nonnullosque Proceres alios Artellariae Officiales et duos Ingeniarios, omnia ita ordinari animadverti, ut si repugnassem, per me solum iusta fuisset intermissa obsidio, siquidem necdum vel nimium quod de Congregatione Inimici Exercitus audiebatur, haud displicuit, cum Strozio, Holz et Vasenhoffio Canisam recognoscere. Congregato itaque

¹ Rosszul olvasható szó, lehetne esetleg „provincijs“.

Millite 19 Aprilis Canisam iuimus, paludesque non tam latas, quam crederamus, videntes, tandem in loco consideratis considerandis, super Expugnationis Spem non inuenimus Fortalitium, dum modo ab inimico Succursu non impedirentur, quod semper reseruatum fuit. Interim redierat et C. Hohenlohe, statutumque erat, ut Graecy conueniremus: ne autem plus temporis perderetur, immutato isto proposito consultius nisum fuit, ut 21 in magne Dominico fieret conferentia, ad quam Styri deputarant Joannem Christianum Haller, qui in Consilio ponderatis ponderandis Principalem nomine omnia requisita, quout Wassenhoffius et Holz illa nominaverat, omnimode obtulit, promisitque.

Quo circa ex communi Sententia obsidionis diem 28 April. statuimus, multum tamen ad hoc frigido C. de Hohenloe, qui semper adhuc, ut gramen excresceret, expectandum aiebat, ne autem diutius in Quarterys hereret, et occassio haec tota efflueret. Verum enim... die 27 in mea Noua Arce conuenientes, eo nec dum, uti promiserat, aduenisse comperimus: interim tamen Copiae eo confluerant, et licet necdum praesentibus praememoratibus requisitis libenter ab obsidione abstinuissemus, attamen eo res progressa uidebatur, quod Salua Fama Armorum Maiestatis Vestrae amplius intermitteri non poterat, maxime cum Joannes Zehentner ab Inclytæ Aulae Camera Annonae deputatus Commissarius omnia solum praemissa in magno Dominico facta sequenti die affutura assereret. 28 igitur ut Consultum erat, Canisam obsedimus, primo impetu ex Suburbio pulso hoste pro Adductibus ac Batersy statim loca designauimus, sed dum 9 continuis diebus Artellariam aliaque requisita impatienter expectamus, hosti initio ita Confuso, ut quid faceret, ignoraret, instans periculum aperuit oculos, tertia enim die, quod antea vel neglexerat, vel ignorauerat, vallo inferiori caepit cingere locum.

2-a Causa cur Canisam non cepimus, nam non solum tantos dies et quidem propter Hostium succursum praetiosissimos plane perdidimus, sed et immunitum Locum nostra Negligentia corroborauimus. Huic adhuc aliud malum accessit, scilicet (siquidem in Ignibus artificialibus haud exiguum Expugnationis posueramus Fundamentum, concluderamus ab illis abstinere, donec omnia Tormenta et mortaria ita disposita essent, ut una furia Fortalitium quasi igne obruere, flammasque continuis Granatis candentibusque globis taliter possemus augescere, ut Incendium compescere fuisset impossibile, quae ignes procul dubio Canisam ita debilitassent, quod diu resistere nequiuissent.) quod e Castris Comitum Hohenloe, ubi unum mortarium erat (nos autem nulla habebamus) aliquae Granatae injectae fuerunt, quas ut Hostis vidit, statim nostram intentionem percepit, domorumque tecta diligentissime dejecit, ita ut licet Granatae (quae quidem nihil

valebant, nam vel in aere rumpebantur, vel non protinus incendebantur) injicerentur, nihil tamen succedere potuerunt.

3-a. Principalis Causa, quod Canisam non Expugnauerimus, etiamsi optimae fuissent Granate, vix aliquid effecissemus uti post dum bonae Granatae 2-do aductae fuissent experientia comprobavit, quoties enim non fecimus ardere Canisam at Subtracta materia facile exiguum ignem extinxerunt Hostes. Haud parum etiam nocuit quod praeter opinionem, imo ad Stuporem omnium nostra tormenta paucis explosionibus ita exusta ac destructa fuerunt, quod dum plurimum iacularj ratio et necessitas exigebant, quasi nullis poteramus uti, quocirca cum onere aliquantisper debuimus haerere, quod Hosti animum et occasionem dedit 21 May, uti et 8 eiusdem, dum Hungari illos Adducatos faciebant, sed tunc quidem nullo Successu, fecerat Hostis, nostros adductus maximo damno incendiendi.

4. Causa Quod illa praemissa 13 m. peditum non comparuerint initio, habuit enim Stroczi 1200 aly enim Rakerspurgi, et Frissenfeldy manserant. Spar 1200, Legassa 4000, Summa 7900: quibus post, licet additi sint 900, Bavary et tandem sub Colonello Mondfort 1700, in Universum tamen tantum fuerant 10 m. et 600. Quapropter tantis vigily ac Laboribus multum impares plurima, quae, si initio numerus militum Completus fuisset, Obsidionem facillitassent necessario debuerunt intermitteri. Sunt vero et alia complura, quae magna obstacula injecerunt, sed specificam omnium relationem Vestrae Maiestati taediosum foret legere, imo nihil praetor futuram acerbitatem alibi excitaret. — Quocirca, nam, quod factum, infectum reddi nequit, has 4 proponendas Causas, propter quas Canisam non occupavimus, saltem quam brevissime declarare statui, ut Vestra Maiestas videat, non possibilitatem abfuisse, sed petita et promissa requisita, bona voluntas, Valor, et tamen non obstantibus his omnibus eo redacta erat Canisa, quod uti post ex Captiuis intelleximus, si adhuc 5, vel 6 diebus mansissemus, debuisset se reddere: istud enim propugnaculum, quod nobis Fossam transituris poterat nocere, ultimis diebus novis illis tormentis ita destruxeramus, quod nec Tormenta, nec homines in illo diutius poterant teneri. — Unde clarum est, si caetera omnia transeamus, quanto damno ab 8 April. usque ad 28 eiusdem fuit dilata obsidio, et post adhuc 9 totis diebus otiose substitimus; Infelicibus denique omnia in peius succedunt, et error errorem trahit. Nam cum primo de adventu Magni Veziry spargeretur rumor, ante in Circumvallatione nostra mori, quam inceptum opus intermittere viriliter in Consilio Conclusimus, hoc unum Maiestatem Vestram rogantes, dignaretur succurrere. Accedente autem propius Vezirio, totam istam resolutionem invertimus, discessumque taliter praecipitavimus,

quod illius nunquam sine dolore recordabor. Disuasi, restiti, protestatus sum, sed frustra, urgebat enim Hohenloe, instabat Stroczi, cum rationes rogarem, responderunt Inimicum 60 millia ducere, nos autem paucos, quod nostram Circumvallationis Lineam non possemus defendere, sed ex cujus Capite illa tanta erat, Wassenhoffius enim bis publice contra protestatus erat, sed tunc nihil poterat juvare: Nec verum, quod de Hostium numero dicebatur, nam Inimicus non ultra 20 millia habuit, et si Hohenloe, uti rogabam, ad nos transuenisset, facile Lineam defendissemus: sed hoc nullo modo volebat, verum, ut nos relictis Castris ad ipsum transiremus: quod volui, potestatem illos detinendi non habui, et volens nolens debui cum ipsis fugere, imo tantum impetrare non potui, ut praemissis impedimentis compositi maneremus: omnia miscebat et multa perdidit confusio.

Sed nec hic substitit error, cum iam enim de loco, ubi nunc Castra metanda forent, ageremus, ut in monte ante meum Fortalitium peditatum locaremus, omnino suasi, sic enim Canisam quasi adhuc obsessam tenuissemus, Nouam Arcem ac Muram assecurassemus, optimamque occasioneim hosti damnum inferendi nobis dedisset. Sed aerem verberabam, Muram transivimus, et in humili et humido loco Castra locauimus, montemque Hosti reliquimus, quod ubi animaduertit Vezirius, nos quarta die insecutus, in illo monte haud procul a Fortalitio Castra metatus est. Tunc rursus Hohenloe et Stroczio commoditatem invadendi Hostem proposui, rogavi, ut defatigatum in Confusis Castris noctu aggredereur, nil enim timendum, quia Nos commodissime semper poteramus recipere. Sed tantum aberat ac si absurdissimum quod proposuissem. Hinc Hosti tantopere crevit animus, quod Muram cum ducentis ausus fuerit transire, ac in insula sese infodere, qui tamen perierunt, immo, nisi oculis viderem, forte nulli crederem, clara die hora 10 fortassis Quingenti Turcae venire et vix extra jactum sclopeti inceperunt se infodere, ac adhuc illa die lineam transversam per montem perficere. Rursum, ut nocte illos inde pelleremus, instanter rogavi, sed frustra, sic in dies propius accessit Hostis, et quo plus instabam, ut hostem turbaremus, eo minus factum est, omnia scilicet ad adventum C. Montecuculi rejecta fuerunt. Magno itaque expectabatur desiderio, sed incidi in Scyllam, cupiens vitare Charibdim. Statim enim ita res ordinare incepit, ut facile, quo tenderet, intelligerem. Alium imposuit Commandantem, se et Insulae et Fortality faciens Patronum. Potuissem me opponere, sed sperans, quod uti in Consilio promiserat, quamprimum V. Marschallus Spar advenerit, contra Hostem, quod laudabiliter tentaremus, malui dissimulare, sed dum Spar venit, nil minus cogitavit. Verum Marchionem Badensem expectandum dixit. Interim nec ut eruptio vel mini-

mum, quod pro defensione Fortality fieret, potui obtinere. Imo cum bis mille Ungaros noctu vellem emittere, impositus a Montecuculi Commendans mihi respondit, quod illos quidem emitteret, sed in Arcem non reciperet, nisi hoc ipsi scripto mandaretur. Quod ubi intellexi, sat quid moliebatur, cognovi. Intermisi itaque et hoc. Interim appropinquabat in dies Hostis, nostri meam Insulam depopulabantur, Templa infrangebant, foeminas violabant, sed nulli pugnabant, imo antequam se defendissent, permiserunt mactari. Inaudita res! Quinquaginta Turcae solis frameis e fossa et Revelin¹ 350 Germanos pepulerunt cum internecone multorum, unus solus explosit sclopetum, nullus autem evaginavit gladium. Videbatur irasci Montecuculi, imo dicebat velle se statuere exemplum, sed erant Verba, ad quod autem ulteriori pudenda relatione Vestram Maiestatem fatigavero?

Quinque Turcae tandem omnes nostros ex fossa et Falsa Bracca² fugarunt, Fortalitiūque ascendentes non solum multos Germanos mactarunt, sed ita confuderunt, quod Universi statim stationes suas dereliquerint, ac ad Pontem confuse profugerunt, ita ut per ipsam parvam portam, quam percussis timore ex Falsa Bracca fugientes apertam reliquerunt, Turcae intrarunt, misereque quicumque adhuc in fortalitiū erat, in Partes scabant. Consideret, quaeso Vestram Maiestatem, num Comes Montecuculi illam bonam intentionem defendendi Arcem habuerit, me inscio, uti omnia disponebat, jam sub ipsis Vallis et propugnaculis Cuniculos duxerat, ut quam primum Inimicus saltem assaltus faceret ad apparentiam, Fortalitiū in aerem posset mittere, uti Reuelin quam antequam ullus conaretur ascendere, fecerunt saltare. Sic etiam uno die antequam capta fuit Arx, Commendans haud dubie ex Mandato C. Montecuculi, ut centum mei milites, qui in Fortalitiū erant, eggrederentur, jussit, sufficientes enim ajebat Germanos, imo novissima nocte Bottyani, ut ducenti e suis admitterentur in fortalitiū, rogavit, sed non obtinuit, timebatur forte, quod fortalitiū diutius, quam desiderabatur, defendissent. Praeterito Anno soli centum viginti Germani et centum quinquaginta Hungari contra inopinatissimos tres vehementissimos Assultus Fortalitiū hoc magna Hostium Clade defenderunt, et jam 900 imo totus tantus Exercitus tam pudende Arcem perdidit. Pulchrum sane auxilium, quod mihi Fortalitiū eripuit, Insulam devastavit, Colonos fugavit et occidit. Quae omnia tamen quamquam per me magna sunt, non tantum doleo, quam quod meos Milites, qui tot Annis non solum Insulam sed et Vestrae Maiestatis Styriam propugnarunt, domo pepulerunt, et Deus scit, quo

¹ Ravelin — erődéptési, francia szakkifejezés, általában jól védhető gátat jelent.

² Falsa Bracca, Fausse Braie a vár előterében lévő lövészárók.

cum uxore et liberis coegerunt profugere. Taceo Maculam, quam hoc facto Armis Vestrae Maiestatis inusserunt.

Hae sunt Causae, Clementissime Domine, quae me ad Maiestatem Vestram coegerunt properare, ut intelligam, quid destructis Bonis, Dispersis Colonis, imo Militibus destitutus in depopulata, vacua, ac Hostibus aperta Insula debeam facere. Illam ego 40 Annis, multo meo meorumque Sudore et Sanguine hactenus contra tantam Othomanorum potentiam defendj, nunc unde mihi auxilium sperandum erat ubi omnem confidentiam et Spem reposueram, ibi pery, et quod maxime dolendum, sine ullo Maiestatis Vestrae Seruitio, sine Publica Christianitatis utilitate, etc. Nunc hac sola Framea, quam ad Latus porto, cinctus, Vestrae Maiestatis Jussa expecto.

Datum Viennae, die 17-a Julij Anno 1664.

Vestrae Maiestatis Sacratissimae
Humillimus Perpetuusque fidelis subditus
Nicolaus Zriny m. p.

Magyar fordítás:

Ennek az utamnak előkészítésével voltam éppen elfoglalva, amikor megkaptam Legkegyelmesebb Felsőgednek f. július 3-án kelt levelét, amelyben írja, hogy hallotta, hogy én a táborból Csáktornyára távoztam, végül legkegyelmesebben felszólít, és megparancsolja, hogy mivel a segélyhadak egyesítése a Badeni örgróf parancsa alatt küszöbön van, s a hadműveletek igazában csak most kezdődnek, mielőbb menjek Felsőged táborába, úgy hogy a megjelenésemtől felbuzdult magyar hadak türelmesebben várakozzanak a táborban. Ezért, Felsőged levelének olvasása után, — mivelhogy már előzőleg a táborba amúgy is visszatértem — elhatároztam, hogy most már végleg ott maradok. De megfontolva a fenti okokat, úgy láttam, hogy az a helyzet, amelyet Felsőged elképzel, már teljesen megváltozott, s hogy haditerveinket alapján megváltoztatták. Ugyanis a vár elfoglalása és lerombolása után az ott lévő ellenség f. hó 7-én a még megmaradt épületeket is felgyújtotta, más részüket aknákkal felrobbantotta, s amint az átszökött hadifoglyok és szökevények egyhangulag mondják, — két napon belül a sereget is Kanizsára készül visszavenni. E hírek hallatára Montecuccoli gróf, (bár nekem megígérte, hogy a hadakat egyesíti és szerencsét próbál), anélkül, hogy engem megkeresett vagy értesített volna, az eredeti hadtervet megváltoztatta, a Badeni örgrófit a Stájer határra, a franciákat pedig kissé még távolabb küldte, mintha a jövőben nem is szándékozna a hadakat egyesíteni. Sőt mikor távozásomat magának Montecuccolinak bejelentettem, közölte velem, hogyha a Vezír távozásáról hírt kap, sürgősen mégis megindítja táborát és messzire is utána megy. Ilyen körülmények közt és e miatt az ember miatt hiúsultak meg összes remélt haditerveink.

Ami a magyar és horvát csapatokat illeti, azok, — nem mondom — lelkesen, jól ellátva, és szép számban gyülekeztek össze, de mikor látták, hogy a hadműveletek megkezdésére komoly szándék, — és a hírszerzésre lehetőség nincsen, — akkor azt a kevés élelmet, amit magukkal hoztak, elfogyasztották és hazamentek. Csakis Batthyány gróf, akinek hadinépét, amennyire tehettem, saját költségemre kenyérrel elláttam, — maradt ott odaérkezésemig. De minthogy a Vezír az ő birtokaihoz közeledett, s azok a helyek nyilvánvaló veszélyben forogtak, ő is távozni volt kénytelen. Így most semmi más magyar és horvát csapat nincs a táborban, mint a Nádasdy grófé, aki azonban határozottan kijelentette, hogy nem nekem, hanem Montecuccoli grófnak van alárendelve s az én kívánságomra nem hajlandó semmit sem tenni. Tehát még egyszer jól megfontolva az előbb mondottakat, nem találtam a legkisebb okot sem, ami a táborban való jelenléteket a legkisebb mértékben is szükségessé tehetné volna, mert hiszen sem hadügyek nem forogtak szóban, sem haditervek nem készültek (hacsak egyének nem, amelyekről nem tudtam). Hogy mindezt figyelmen kívül hagyva, minden ok nélkül, dicstelenül, 20—30 emberemmel (mert többet, mint a következőkben elmondom, összeszedni nem tudtam), magamat ellenségeim előtt nevetségessé téve, helytálljak, — ezt a szolgálatot véleményem szerint Felséged sem kívánhatja tőlem s nem is ez az akarata.

Azok az okok, amelyek arra készítenek, hogy Felséged színe elé járuljak, kétségkívül olyanok, hogy ha nem akartam egész hazámat s vele Felséged tartományait is feldúlva látni, — ide a királyi trónhoz kellett menekülnöm.

De mivelhogy eddig elfoglaltságom és mindig újabb közbejött akadályok miatt nem tudtam Felségednek előadni, hogy miért maradt abba Kanizsa ostroma, — most legalázatosabban kérem, hallgassa meg Felséged az én igaz jelentésemet. Jól tudom, hogy rosszul végződő eseményeket sohasem lehet olyan finom ecsettel festeni, hogy azt a látszatot ne keltse, hogy a hiba a magát mentetetőben rejlik, — de én ettől nemcsak hogy nem félek, sőt szívből örülök, hogy alkalmam van Felségedet ennek az ügynek végső eredményéről tájékoztatni. Sohasem akartam, azok módjára — akik hibáikat szépítgetik, — ebben a dologban a balsorsra hivatkozni. Mert világos és nyilvánvaló, hogy ennek a helynek elfoglalását minden alkalommal jelentéktelen körülmények hiúsították meg; — hűségesebb gondoskodással, nagyobb elszántsággal, végül az ellátás jobb megszervezésével, és intézkedésével a dolog könnyen eredményesebben végződhetett volna, olyan módon, amit némelyek így határoznak meg: jó szerencse.

Mindenekelőtt azonban mindenképpen meg kell mondanom Felségednek, amit — nemcsak sejtek, de merem állítani — a legvilágosabb következtetések alapján biztosan tudok is, hogy Bucheser bajor tábornok kivételével — aki az ostrom alatt is és más hadműveletekben is mindig nagy buzgalmat tanúsított, — egyetlen egy magasabbrangú tiszt vagy tábornok részéről sem tapasztaltam jó szándékot, még csak ebben az ostromban való részvételt illetően sem. A többiek nyíltan is zugolódtak amiatt, hogy a csapatokat túl korán kellett a téli szállásokból kivezetni, hogy hiányosan, vagy egyáltalában nem kaptak zsoldot, hogy

az élelemmel, takarmánnyal való ellátás silány s még más jelentéktelen fogyasztékok miatt, amelyeket lehetőségem szerint, sőt a magam rovására igyekeztem kiküszöbölni és elviselhetővé tenni. Mindig csak ezekről beszéltek, nyíltan a katonák előtt, míg végül ezek, az előljáróktól sugalmazott gondolatok s a veszélyek, amik egy ilyen ostrom természetes velejárói, s amelyektől már hosszú idő óta elszoktak, lelküket teljesen elidegenítették az ostrom gondolatától és csak színleg, látszatra, mint valami hajtó vadászat résztvevői folytatták ugyan megkezdett munkáikat, de a lelkes jóakarát, s ami ehhez tartozik, az erőyes tettekrekeség tőlük igen-igen távol áll. Különösen Hohenlohe gróf mutatott nemcsak szavaiban nyílt idegenkedést e nemes céllal szemben, hanem elkesve és kedvetlen hangulatban is érkezett. Szavait nem fogom ismételni, hiszen cselekedetei, ahogy az ostrom egész ideje alatt viselkedett, elég bizonyítékot szolgáltatnak. Az ostromban való közreműködését azért nyíltan egyik tábornok sem akarta megtagadni, tehát minekutána a téli hadjáratot szerencsésen befejeztük, Babocsát, Berzenczét, Segesdet elfoglaltuk, az északi hidat felgyújtottuk, s a köröttük fekvő területet végigpusztítottuk, amikor úgy láttam, hogy itt a jó alkalom Kanizsa ostromára s egyúttal Stajerszágnak és a végeknek 63 év óta hordott igájának lerázására, akkor Felsőes Uram, úgy éreztem, hogy kötelességem erre legalább alázatos javaslatot tenni.

De hogy röviden elmondjak mindent:

Először is meg akartam ismerni közelebbről a Magas Udvar titkos és haditanácsosainak véleményét, ezért írtam nekik, közöltem velük Wassenhoff útján a vállalkozás végső eredményét, valamint azt, hogy itt a jó alkalom Kanizsa megostromlására s kértem őket, ha jónak tartják, közöljék véleményüket közvetlenül Felsőgeddel, s szervezzék meg sürgősen ez ostromhoz szükséges előkészületeket. Feltétlenül szükségeses, hogy Kanizsa otroma még húsvét előtt végbemenjen, különben félni lehet attól, hogy a Nagyvezír (aki ennek a városnak, amely a szomszédos területek felett uralkodik, kétségkívül minden módon igyekszik majd segítséget nyújtani) minket onnan elszorít. Hogy egyértetted-é velem a vállalkozásra való alkalom megítélésében, azt Felsőgednél jobban senki sem tudhatja. Hiszen milyen nyomatékosan és sürgetve terjesztették fel kérésüket, és hogy milyen biztos ígéretet tettek az összes szükségletek előteremtésére — csak Felsőged legyen kegyes azt a 13.000 fönyi gyalogságot, amire szükségünk lesz erre a vállalkozásra — rendelkezésre bocsátani.

Végre, március 18-án Felsőged meghozta döntését, és megparancsolni méltóztatott, hogy a hadjárat — amely nemcsak e szomszédos területek, de az egész keresztény világ szempontjából nagyfontosságú — minél előbb meginduljon, hogy azok a hadiszerek, amelyeket időközben — miatt Wassenhoff Regensburgban, a jó remények ellenére, 24 napig várt Felsőged legkegyesebb elhatározására — Grazban előkészítették, minél gyorsabban elszállíttassanak. A magas Udvar titkos és haditanácsosai Felsőgednek ezzel a parancsával a Regensburgból visszatért Wassenhoffot azonnal elküldték hozzám, s kértek, tűzzem ki az ostrom megkezdésének napját. Őszintén megvallom, az volt az érzésem, hogy már nagyon sok időt elvesztegettünk, de amikor Felsőged levelé-

ből legkegyesebb akarátát, és a stajerok ügybuzgalmát láttam — az ostrom napjául április 8-át tűztem ki. Hogy ezt Felsőged helyeselni kegyes volt, s a stajerek is magukévá téve megígérték, hogy a szükséges dolgokból semmi sem fog hiányozni, mindezt azonnal közöltem a magyarokkal is és megkértem, buzdítottam, biztattam őket, hogy a kitűzött napon minél számosabban jelenjenek meg. Amikor azonban a Stajerországban lévő németeknek is ezt megüzentem, egyesek közülük azt felelték, hogy 12 napnál korábban nem jöhetnek, mások meg azt, hogy most egyáltalán nem indulhatnak. A haditanács és a titkos tanács mindenáron igyekezett rábeszélni őket, hogy induljanak, de eredménytelenül. Közben a megjelölt napok elmúltak, a magyarok összesereglettek, de azután nagy kedvetlenül haza is mentek. Így múlt el a hadviselésre legkedvezőbb alkalom s már azt hittem, hogy a dolog teljesen elmarad, mert nyilvánvaló volt, hogy ilyen kis sereggel Kanizsát ostromolni és a felmentő sereg ellen, amely (mivelhogy annyira kélekedtünk) a nyakunkba szakad — védekezni nem tudunk; Mindezt én akkor Felsőgednek alázatosan megjelentettem és a magas Udvar tanácsosainak is kimerítően előadtam. De amikor Felsőged altábornagya, Strozzi gróf megérkezett, magával hozva Holtz ezredest, mint tüzérparancsnokot, és még néhány magasabbrangú tüzértisztet és két hadmérnököt, láttam, hogy a helyzet úgy alakult, hogyha ellenkező — én leszek egyedül az ostrom elmaradásának oka, mivel az ellenséges sereg gyülekezéséről még semmi hír nem érkezett — beleegyeztem, hogy Strozzi-val, Holtz-cal és Wassehoffal együtt elmegyek a Kanizsa körüli helyzetet megsejlelni.

Összegyűlt csapataimmal tehát április 19-én Kanizsa alá vonultunk — s látva, hogy a mocsarak ott nem olyan nagykiterjedésűek, aminőknek gondoltuk, — ott a helyszínén megfontolva a körülményeket, arra a következtetésre jutottunk, hogy a vár nem lesz bevehetetlen, ha az ellenséges felmentő sereg az ostromot meg nem zavarja — aminek lehetősége mindig megvolt. E közben visszaérkezett Hohenlohe gróf is s megállapodtunk abban, hogy a gyülekezés színhelye Graz lesz. De hogy több időt ne veszítsünk, tanácsosabbnak véltük, ha a mondott terv megváltoztatásával, 21-én, húsvét vasárnapján tartunk egy értekezletet. Erre a stajerok Haller János Kristófot küldték hozzánk, aki a tanácsban a körülményeket megfontolva — az összes szükségesnek ítélt hadiszerek beszerzését, ahogy azt Wassenhoff és Holtz elősorolták — küldői nevében felajánlotta és megígérte.

Ennek folytán az ostrom első napjául egyhangú határozattal április 28-át tűztük ki, — bár Hohenlohe gróf ezt nem szívesen fogadta, mert azt az álláspontot vallotta, hogy meg kell várni a legelők kiszűkülését. De meg kellett akadályozni, hogy a sereg továbbra is a szállásain vesztegessen és ezt a jó alkalmat elszalasszuk. Megjegyzem, hogy amikor 27-én este új váramban¹ összegyűltünk — ott tudtuk meg, hogy ő ígérete ellenére nem érkezett oda. Közben azonban a csapatok már összegyűltek és bár az ostrom megkezdéséről — mivel a már említett hadianyag még nem érkezett meg — szívesen lemondunk volna, — úgy láttuk mégis, hogy Felsőged fegyverei jó hírvének csorbítása nélkül tovább várni nem lehetett, különösen amikor Zehentner János, a magas

¹ Új-Zerinvár.

udvari Kamarától kiküldött élelmezési biztos kijelentette, hogy mindaz, amit nekünk hűsvét vasárnap megígérték — a következő napon meg is fog érkezni. 8-án tehát tervszerint Kanizsa alá szálltunk s miután az ellenséget az első megrohanásunkkal a külvárosból kivertük, kijelöltük a helyeket a megközelítő árkok és ütegállások számára. De azután, amíg mi 9 napon át a tüzéségre és a többi szükséges dologra vártunk, az ellenségnek — amely kezdetben annyira megzavarodott, hogy azt sem tudta, mihez fogjon — a közeli veszedelem felnyitotta a szemét — mert a harmadik napon, pótolva azt, amit eddig elmulasztott, vagy hozzáértés híján el nem végzett — a város alatt köröskörül földsáncokat kezdett építeni.

Második oka annak, hogy Kanizsát be nem vehettük, az volt, hogy az ellenség által várt segítség miatt oly sok drága napot elmulasztottunk s ráadásul hanyagságunkkal lehetővé tettük, hogy az eddig még nem erősített várost, erődítményekkel elláthatták. Ehhez a bajhoz még egy másik is hozzájárult. T. i. (minthogy a tervben a tüzéségre nagy szerepet szántunk, elhatároztuk, hogy azt mindaddig be nem vetjük, amíg az összes ostromágyuk és mozsarak helyükön nem lesznek, hogy a várost egyetlen össztűzünk mintegy lángba borítsa s a tüzet folytonosan szórt gránátokkal s gyújtóbombákkal annyira terjesszük, hogy azt eloltani többé ne lehessen, minek folytán a lángtenger Kanizsát kétségkívül annyira elhamvasztotta volna, hogy nem tudott volna sokáig ellenállni): Hohenlohe gróf táborából, ahol egy mozsár volt (nekünk nem volt egy sem) bevettették a városba néhány gránátot. Mikor az ellenség ezt látta, azonnal megértette, hogy mi a szándékunk, a háztetőket gyorsan lebontatta, annyira, hogy bár a gránátok (amelyek egyébként semmit sem értek, mert vagy már a levegőben, vagy későn robbantak szét) tovább hullottak a városra, azoknak semmi hatása nem volt.

A harmadik és legfőbb ok, ami miatt Kanizsa ostroma nem sikerült, a következő: A gránátokkal jobb eredményt volt akkor sem tudunk volna elérni, ha azok a legjobbak lettek volna — amint ezt a tapasztalat bizonyította, amikor 2-án a jó gránátok megérkeztek — mert valahányszor felgyújtottuk Kanizsát, az ellenség a tüzet a gyúlékony anyagok eltávolításával mindig hamar eloltotta. Nagy baj volt az is, hogy ágyúink — nagy meglepetésünkre és bosszúságunkra — már néhány lövés után annyira kiégtek és megrongálódtak, hogy amikor a helyzet megítélése a leghevesebb tüzelést tette volna indokoltá — azok jóformán hasznavehetetleneknek bizonyultak. Ezért az ügyüzást egy időre abba is kellett hagynunk, ami az ellenségnek május 21-én bátorságot adott és alkalmat is arra, hogy — amint azt már ugyanazon hónap 6-án és 8-án tette, amikor a magyarok a megközelítő árkokat építették, de akkor is eredménytelenül, nagy kárunkra ezeket a védőtöltéseket is felgyújtotta.

A negyedik ok az volt, hogy a megígért 13.000 főnyi gyalogság nem érkezett meg az ostrom kezdetére. Strozsinak u. i. 1200 embere volt, a többi Radkersburgban és Fürstenfelden maradt — Sparmak 1200, Legassanak 4000, összesen 7900. Később ugyan ehhez jött még 900 bajor és végül Montfort ezredes alatt 1700 — összesen azonban csak 10.600-an voltak. Ennek folytán a sok őrszolgálatra, tábori munkára sem lévén elég emberi erő rendelkezésre, a legtöbb olyan dolgot kénytele-

nek voltunk elhagyni, ami — ha a létszám már kezdetben teljes — az ostromot megkönnyítette volna. Vannak még más dolgok is, amelyek nagy akadályokat gördítettek eléink, de mindezeknek részletes felsorolása Felsőgedet unatná, s másokban sem keltene egyebet, elkésett keserűségnél.

Ennek folytán (mivel a megtörténtet meg nem történtté tenni nem lehet) elhatároztam, hogy ezt a négy okot, amelyek miatt Kanizsát nem foglalhattuk el, ha másképpen nem — egész röviden el fogom mondani, hogy Felsőged is lássa, hogy nem a lehetőség hiányzott, hanem a kért és megígért segítség, a serénység és a jószándék hiánya. De Kanizsa még így is olyan állapotba jutott — mint azt később a foglyoktól megtudtuk, hogy meg kellett volna magát adnia, ha még 5—6 napig kitartunk. Azt az erődöt ugyanis, amely minket az árkon való átkelésben megakadályozhatott volna, az utolsó napokban új ágyúinkkal úgy megrongáltuk, hogy abban sem ágyuk, sem emberek hosszabb ideig nem maradhattak.

Ebből kitűnik — ha minden egyébről nem is beszélünk — hogy mily nagy kárt okozott nekünk az ostromnak ápr. 8-ról 28-ára való elhalasztása, és az is, hogy még ezután is 9 teljes napig tétlenül vesztgeltünk. A balkezeseknek semmi sem szokott sikerülni s egyik baj maga után vonja a másikat. Mert amikor az első hír jött a Nagyvezír közeledéséről, a haditanácsban férfiasan azt határoztuk, hogy inkább a körsáncban halunk meg, mintsem hogy abbahagyjuk megkezdett munkánkat, kérvén egyre Felsőgedet, legyen segítségünkre. Amikor azonban a Vezír közelébb nyomult, ezt a határozatot elejtettük s az elvonulást annyira siettetjük, hogy arra én csak a legnagyobb fájdalommal tudok visszaemlékezni. Én ezt nem javasoltam, tiltakoztam, ellenszegültem, de eredménytelenül, mert Hohenlohe ezt sürgette, Strozzi nemkülönbén. Mikor pedig ennek okát kérdeztem tőlük, azt felelték, hogy az ellenség 60.000-rel jön, mi pedig oly kevesen vagyunk, hogy még a külső körsáncot sem tudjuk majd tartani. De ki állíthatta ilyen biztosan, hogy a török sereg ilyen népes? Wassenhoff ugyanis kétszer is tiltakozott nyíltan e határozat ellen, de akkor ez sem segített. Az sem igaz, amit az ellenség fegyvereseinek számáról mondtak, mert annak nem volt 20.000-nél több embere. És ha Hohenlohe, amint én kértem — hozzám átjön, könnyen megvédhethjük a vcnalat, de ő erre nem volt hajlandó, hanem azt kívánta, hogy mi hagyjuk el hadállásainkat és mi menjünk hozzá. Amit szerettem volna ugyanis — hogy őket letartóztassam — arra nem volt hatalmam és így kénytelen-kelletlen, nekem is velük kellett elfutni. Sőt még azt sem tudtam elérni, hogy a poggyászaikat már jóelőre, rendezve, egyszerre indítsuk el. Így tehát minden összekeveredett és a nagy zűrzavarban sok elveszett.

De a hibák sorozata még ezzel sem ért véget. Mert amikor arról volt szó, hogy egy más helyen üssük fel táborunkat, én mindenképen azt kívántam, hogy a gyalogságot a váram előtti magaslaton állítsuk fel, mert ilymódon még Kanizsát is voltaképen megszállva tartjuk, Új-Zerinvárat és a Mura folyót biztosíthattuk volna s ebben az esetben megmaradt volna a kedvező alkalom az ellenség megrontására — de minden szavam hasztalanul hangzott el.

A Murán átkeltünk, mely mocsaras helyen ütöttünk táborn, a magaslatot átengedtük az ellenségnek. Amikor a Nagyvezír ezt észrevette,

negyednap már a nyomunkhan volt s táborát nem messze a vártól, azon a magaslaton ütötte fel.

Ekkor ismét megemlítettem Hohenlohenak és Strozsinak azt az előnyös helyzetet, hogy azonnal rohanjuk meg az ellenséget, s kértem, hogy támadjuk meg a törököt az éjjel, amikor táboruk még rendezetlen. Semmitől sem kell félnünk, hiszen végső esetben még mindig kényelmesen vonulhatunk vissza, de ezt a javaslatomat is úgy fogadták, mintha a legnagyobb esztelenséget tanácsoltam volna. E miatt azután az ellenségnek annyira megjött a bátorsága, hogy 200 emberrel át mert kelni a Murán, és a szigeten ásta be magát. Ezt a csoportot azonban megsemmisítettük. Mi több — ha magam nem látom, el se hinném — fényes nappal, 10 óra tájban, 500 török jött át és hozzálátott, hogy alig egy puskalövésnyire tőlünk, beássa magát s még azon a napon harántgátakat készítsen a hegyen keresztül. Most megint sürgetve kértem, hogy űzzük el őket még az éjjel onnan, de mindhiába! Így az ellenség mindennap közelébb jött hozzánk — s én minél gyakrabban sürgettem, hogy zavarjuk meg az ellenséget — annál kevésbbé történt valami. Mert mindent arra az időre akartak halasztani, amikor már Montecuccoli is itt lesz. Nagyon türelmetlenül vártuk őt, de miközben Charybdiést kerülgettem, ráfutottam Scylla zátonyára. Mert ő mindjárt úgy kezdte intézni az ügyeket, hogy könnyen átláttam, mi a célja. Más parancsnokot nevezett ki, míg ő maga a sziget és a vár védelmét jelölte ki feladatául. Ellenszegülhettem volna, de inkább hallgattam, remélve, hogy — amint azt a haditanácsban megígérte — mihelyt Sparr altábornagy megérkezik, az ellenség ellen dicséretreméltó módon megpróbálhatunk valamit. Neki azonban ezt esze ágában sem volt megenni, bár Sparr megérkezett, hanem azt mondta, hogy meg kell várni a Badeni őrgrófit. Amíg ez meg nem jött, képtelen voltam elérni, hogy kitorést intézzünk, vagy bármit is tegyünk a vár védelmére. Sőt amikor azt indítványoztam, hogy küldjünk ki éjjel 2000 katonát — a Montecuccolitól kinevezett parancsnok nekem azt válaszolta, hogy kiküldi ugyan őket, de a várba be nem fogadja, ha csak arra írásbeli parancsot nem kap. Amikor ezt meghallottam, mindjárt tudtam, mik a tervei. Tehát lemondtam erről a kezdeményezésemről is.

Közben az ellenség napról-napra közelébb jött, katonáink az én szigetemet dúlták, fosztogatták, a tplomokat feltörték, a nőket meggyalázták, de harcolni senki sem harcolt. Sőt, a helyett, hogy védekeztek volna, megadták magukat sorsuknak. Hallatlan dolog történt itt! 50 török pusztá lándzsával üzött ki a sáncból és a gátak mögül 350 német katonát, sokat közülük megölt. Puskáját csak egyetlenegy ember sűrítte el, de kardját egy sem rántotta ki hüvelyéből. Montecuccoli úgy tett, mintha haragudnék, sőt kijelentette, hogy példás büntetést szab ki, de mindez csak szóbeszéd maradt. Minek fárasszam Felsőgedet e szegényletes dolgok további részletezésével?

Végeredményben 5 török kergette ki a mi összes embereinket a sáncok mögül és az árokból, s a vár falaira hágva, azonfelül, hogy sok németet megölt, clyan zűrzavart kellett, hogy állásaikat mindnyájan azonnal elhagyták, és rendetlen futásban menekültek a híd felé, úgyhogy épen azon a kiskapun, amelyet a sáncból való menekülésük alkalmával nyitva hagytak — a törökök bevonulhattak és aki még az erősségben

maradt, azt nyomorultul felkoncolták. Könyörgöm Felségednek, vajjon Montecuccoli grófban valóban megvolt-e a jószándék, hogy a várat megvédje, őbenne, aki tudtomon kívül mindent úgy készített elő — már a sáncokat és védőfalakat is aláaknáztatta — hogy mihelyt az ellenség ez első látszólagos rohamot megindítja — a várat a légberöpítse, úgy ahogy légberöpítették a védőgátakat is, mielőtt azt egy ellenség is meghágni próbálta volna! Hasonlóképen — a parancsnok már egy nappal a vár elfoglalása előtt, megparancsolta, hogy az én 100 emberem, akik a várban voltak, onnan kivonuljanak, mert mint mondta, a németek elegenden lesznek ett. Mi több, utolsó éjjel Batthyány gróf azt kérte, hogy az ő emberei közül 200-at engedjenek be a várba, de kérését nem teljesítették, mert attól tartottak, hogy azok tovább fogják védeni a várat, mint azt ők kívánatosnak vélték. Tavaly mindössze 120 német és 150 magyar megvédelte a várat a légváratlanabb, leghevesebb három roham ellen, az ellenségnek nagy veszteséget okozva — és most 900 katona, sőt az egész nagy hadsereg mily szégyenletes módon veszítette el ezt a várat. Szép kis segélyhad az olyan, mely váramat elveszti, szigetemet elpusztítja, jobbágymat szétkergeti és megöli! Mindezt — bár nekem óriási kárt okoztak — nem fájlalom annyira, mint azt, hogy katonáimat, akik annyi éven át nemcsak a szigetet védelmezték meg, hanem Felséged tartományát, Stájerországot is — elűzték otthonukból s csak az Isten tudja, hogy hová kergették őket, feleségükkel, gyerekeikkel egyetemben. Nem is akarok beszélni arról a szégyenfoltról, amelyet ezzel az eljárásukkal Felséged fegyvereinek okoztak!

Ezek azok az okok, Legkegyelmesebb Uram — amelyek engemet arra kényszerítettek, hogy Felségedhez siessék megtudni — mit tegyek jószágaim elpusztítása, jobbágymat szétkergetése után, katonáimtól megfocsztva, ezen a kipusztított, kietlen s az ellenségnek nyitva álló szigeten. Ezt a földet én és családom 40 éven át sok verejtékkel és véráldozattal, a törökök óriási hatalmával szemben mindeddig megvédtük. Most tönkrementem ott, ahonnan segítséget kellett volna várnom s ahol minden reményem és bizodalmam alapja nyugodott. S ami a legjobban fáj, hogy sem Felségedet nem szolgálhattam vele, sem a kereszténység hasznát nem tudtam előmozdítani stb. S most ezzel az egy szál karddal, amelyet felövezve hordok oldalamon — várom Felséged parancsait,

NÉV- ÉS HELYMUTATÓ

A.

Auersperg Farkas csász. tábornok,
károlyvárosi főkapitány 33
Auersperg Gerhard cs. tábornok 109

B.

Babich Miklós parasztvezér 52
Babonosich Boldzsár 15
Babocsa 133, 136, 137, 162
Badeni őrgróf (Lipót) 160, 166
Bajcsa 95
Balaton 20
Balogh János 152
Baranyavár 133, 136
Barcs 133, 136
Barcsay Ákos erdélyi fejedelem 77
Báthory-család 107
Batthyány-levéltár Körmenden 6
Batthyány Benedek, Zrínyi embere 89
Batthyány Ignác erdélyi püspök 152
Batthyány Kristóf dunántúli főkapitány 58, 129, 143, 161, 167
Bátorfi Lajos 19
Bécs 55, 60, 86, 88, 89, 97, 98, 99, 111, 117, 118, 131
Bedekovicz Gáspár 56, 57
Bedekovicz Gáspárné, Bussich Magdolna 56, 57
Bedekovicz Menyhért 56, 57
Behlgath (Beligath) vár 95
Berzence 133, 136, 137, 162
Bezerédj György soproni alispán 97
id. Boeskey János 68
Bonfini krónikája 71
Bogisich V. horvát történetíró 131, 139, 144, 147, 150
Bonzi Beziars-i püspök, XIV. Lajos velencei követe 140, 146
Breisach 113

Bubich Zsigmond 129
Bucheser bajor tábornok 162

C.

Candia 32
Caraffa pápai nuncius 131
Castilia 32
Csáktornya a legtöbb levél keletkezésében
ifj Csáky István szepesi főispán 28, 109, 117, 119, 130, 135, 137
Csáky László komáromi főkapitány 28, 31, 37
Csesznek 123

D.

Dárda község 133, 136
Dráva 93, 133, 135, 136
Duna 120, 127, 133, 136
Düнкirchen 113

E.

Ebeni István, II. Rákóczi György embere 53
Emilius Paulus római vezér 109
Erdődy Imre, varsadi főispán 10, 23, 25, 39, 48, 50, 51, 59, 72, 73, 75, 83
Erdődy Tamás 24
Esterházy János győrvidéki főkapitány 123
Esterházy Miklós nádor 18
Esterházy Pál nádor 128, 129, 133, 141, 142, 143
Eszék 136, 137, 162

F.

Falusi Dániel, II. Rákóczi György embere 25, 36

Fára József 118
 Felsőlendva 60, 61
 III. Ferdinánd 19, 23, 32, 40, 42,
 46, 48, 54, 57
 IV. Ferdinánd 40
 Forgách Ádám érsekújvári főkapitány 47
 Fraknói Vilmos 148
 Frangepán Ferenc 131, 139, 144,
 147, 150
 Fürstenfeld 164

G.

Gorup György varasdi alispán
 62, 64
 Götz János csász. tábornok 109
 Graz 127, 131, 133, 140, 150, 162, 163
 Győr vármegye 7, 23, 85, 120
 Gyulafehérvár 37
 Gyurgyevác 99

H.

Habsburg-ház 10
 Haller János Krisztián stájerországi megbízott 163
 Hatzfeld csász. tábornok 109
 IV. Henrik francia király 33
 Hevenesy-kódex 90
 Hohenlohe Gyula csász. altábornagy
 136, 162, 163, 164, 165, 166
 Holtz csász. tüzérezredes 163
 Horváth György pozsonyi kamarai titkár 82
 Horváth Sándor 89, 98
 Hunyady-család 107

I. J.

Ibrahim aga 68
 Ispán Ferenc, II. Rákóczi György embere 26, 42
 Istvánffy krónikája 71
 Iványi Béla történetíró 6, 8

K.

Kanyaró Ferenc 48, 90, 100
 Kaposvár 8
 Kapronca 93, 113
 Károlyváros 51, 75
 Kazinczy Ferenc 10, 21, 37
 Kemény János erdélyi fejedelem 100,
 105, 106, 108, 113
 Kinizsi Pál 107
 Komárom 94, 121, 127

Komárom sziget (Csallóköz) 122
 Kotoriba 94, 124
 Köpeczi Béla 127
 Körmend 119
 Kőszeg 19, 97
 Kopenhága 78
 Krakkó 62, 65
 Kukuļjevic Iván 15, 43
 Kulpa-vidék 25

L.

XIV. Lajos francia király 139
 László József 11
 Laxenburg 55
 Legassa csász. ezredes 164
 Légrad 93, 94, 126, 127, 129
 Lengyel János 111
 Leslie Walter csász. tábornok,
 petrinjai főkapitány 39, 51, 114
 I. Lipót 32, 43, 46, 59, 77, 79, 124,
 135, 152
 Lipót bádeni örgróf 160, 166
 Lippay György érsek 10, 21, 28, 35,
 40, 47, 52, 53, 60, 68, 71, 78, 122
 Lobkowitz Vencel csász. miniszter,
 tábornagy 10
 Lupul Vasile román vajda 40
 Lucullus római hadvezér 107
 Lusitania 32

M.

Makar Miklós gyurgyeváci kapitány
 99
 Mansfeld Péter Ernő csász. tábornok 109
 Margalits Ede 43, 99
 Markó Arpád könyve Zrínyi prózai írásairól 14, 18, 25, 35, 39, 46, 52,
 57, 58, 117, 130, 134
 Marocha-kastély 82, 83
 Martianez 71, 78
 Mednyánszky Jónás II. Rákóczi
 György bizalmasa 35, 37, 38
 Megyery Zsigmond 67
 Merényi 129
 Merode János csász. ezredes 37
 Mikulich Sándor 54, 55, 62, 64
 Monetti Cian 10
 Monfort csász. ezredes 164
 Monostor 58
 Montecuccoli Rajmund csász. tábornagy 100, 151, 152, 160, 161, 166,
 167
 Moro M. velencei kereskedő 139,
 145, 147
 Moszlavinai hegyek 83

Mura folyó 93, 95, 124, 126, 127,
150, 159, 165
Muraköz, Murasziget 21, 29, 90, 93,
94, 126, 133, 134, 152
Muraszombat 60, 61

N.

Nádasdy Ferenc országbíró, Vas—
Zala vármegye főispánja 28, 131,
139, 144, 147, 150, 161
Nagykanizsa 8, 19, 94, 95, 127, 133,
134, 137, 138, 140, 144, 145, 147,
148, 149, 160, 162, 163, 164, 165
Nagy Tamás, II. Rákóczi György
embere 53
Nova Curia (Új Udvar) Zrínyi bir-
toka 89, 147
Novi Grad 13

O.

Overo Mercurio olasz író 34
Ozalj vára 16

P.

Pálffy Pál nádor 22, 25, 26
Pannonhalma 8, 62, 66, 68, 72, 73
Páris 10, 127, 144
Pattachich Miklós 62, 64
Pécs 8, 133, 135, 136
Petrinja 113
Porcia János csász. főudvarmes-
ter 10
Posavina 24, 39
Pozsony 22, 48, 50, 73, 86, 87, 100,
123
Prága 86
Puchheim János Kristóf csász. tábor-
nok 28, 31, 36, 40, 47

R.

Rabby István kir. ítélőmester 97,
118, 119
Radkersburg 141, 142, 162, 164
Rákócz (Rakovac) horvátországi köz-
ség 67
II. Rákóczi György erdélyi fejede-
lem 8, 10, 25, 35, 37, 38, 39, 46,
48, 52, 57, 58, 107, 113
Ráth Károly 7, 8, 62, 66, 72, 73,
85, 120
Rauch Dániel harmincados 138
Baudnizi levéltár 10, 37, 150
Rhédey Ferenc erdélyi fejedelmi 77

Rosavora András 17, 18
Rosavora Andrásné sz. Komarnik
Zsuzsanna 17, 18
Ruchich János zágrábi alispán 62,
65, 68, 71, 72, 73

S.

VII. Sándor pápa 148
Sári Gergely zalamegyei főszolgabíró
20
Sárvár 149
Sásd 136
Schwarzenberg János csász. altábor-
nagy 109
Seged 94, 133, 137, 152
Siche falu Pozsega megyében 83, 84
Somogy megye 7, 88, 118
Sopron vármegye és város 7, 89, 96,
98
Sparr Ottó csász. altábornagy 164,
166
Spick csász. ezredes 130
Spork csász. ezredes 137
Stájerország 94, 114, 132, 162, 163,
167
St. Croce 113
Strozzi Péter csász. altábornagy 143,
163, 164, 165, 166

Sz.

Szabó Károly (Régi Magyar Könyv-
tár) 124, 150
Széchy-család, Zrínyi Miklós anyai
rokonsága 60, 75, 79, 80, 85, 97
Széchy Dénes 85
Széchy Károly irodalomtörténész,
Zrínyi életrajzírója 6, 7, 8, 14, 22,
25, 35, 39, 40, 42, 46, 48, 52, 57,
58, 65, 67, 85, 97, 110, 115, 117, 119,
123, 130, 134, 137, 150
Széchy Magdolna, Zrínyi édesanyja
85
Széchy Tamás 85
Szelepcsényi György, érsek, kancellár
41, 47
Szepes vármegye 85, 87
Sziget (Muraköz) 94, 113, 127, 167
Szigetvár 8, 79, 113, 114
Szigliget 20
Szilágyi Sándor történetíró 7, 9, 52,
57
Sizsek 22, 43, 44
Szlavónia 39, 93
Szolnok 70

T.

- Takáts Sándor történetíró 6
 Tapolca 20
 Tarczy János győri alispán 120
 Thaly Kálmán történetíró 9, 25, 58,
 123
 Theiner Ágost osztrák történetíró
 131, 150, 152
 Thorn 62
 Thököly István 65
 Tieffenbach csász. tábornok 109
 Toldy Ferenc irodalomtörténész 21,
 37, 152
 Tolna vármegye 7
 Tóthi Lengyel Gáspár szigligeti ka-
 pitány 20
 Turják zágrábi kanonok 22
 Turopolje 83, 84
 Trautmansdorf Zsigmond csász. tá-
 bornok 114
 Turbék 133, 136

U.

- Új-Zerinvár 9, 90, 150, 152, 165
 Új Udvar (Nova Curia) Zrínyi bir-
 toka 89

V. W.

- Vadicz 62
 Vág folyó 122, 123
 Varasd 23, 51, 75, 84
 Vass József 152
 Wassenhofen (Vasenhof) csász. had-
 mérnök alezredes 10, 93, 135, 162,
 163, 165
 Wesselényi Ferenc nádor 21, 28, 40,
 60, 96, 194
 Veszprém vármegye és város 123
 Vitellius római hadvezér 109
 Vitnyédy István soproni ügyvéd, po-
 litikus, Zrínyi bizalmasa 75, 96, 98
 Vörösvár 25
 Württembergi herceg 33

Z.

- Zágráb 15, 17, 39, 43, 45, 48, 83, 128,
 139
 Zala vármegye 7, 19, 88, 118, 152
 Zechenter János csász. élelmezési
 biztos 163
 Zerín Vára (Új-Zerinvár) 9, 90, 150,
 152, 165
 Zrínyi Izsák, Zrínyi fia 74
 Zrínyi Mária Terézia, Zrínyi leánya
 74
 Zrínyi Péter 9, 131, 144, 146, 150

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEμία
 KÖNYVTÁRA 30.006/1951 N. SZ.

